

JEROME K. JEROME

EGY NAPLOPÓ TŰNŐDÉSEI

**ANGOLBÓL FORDITOTTÁK
KARINTHY FRIGYES
ÉS
KARINTHY EMMA**

1920
„VILÁGIRODALOM” KIADÁSA
BUDAPEST

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2018
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-304-5 (online)
MEK-17879

TARTALOM

Hogy szánjuk el magunkat gyorsan?

Milyen hátrányos, ha nem azt kapjuk, amit kértünk.

Azon cselekedeteink kellő méltatása, miket véghezvinni szándékoztunk.

Szerelmi bájjal készítése, használatbavétele.

Rabszolgasors haszna, gyönyörűségei.

Hogy bánjunk a nőekkel?

Törődj a magad dolgával.

Ne sokat nézelődj, ha megugrani készülsz.

Sajátmagunk előkelőségéről.

Anyai érzés férfiakban.

Tanácsot nem tanácsos elfogadni.

Gyászinduló, meghalt a drótbáb.

Hogy szánjuk el magunkat gyorsan?

- No mit tanácsol hát. Melyiket válasszam? Vegyem a vöröset? Csakhogy a vörössel nem hordhatom majd a „fantaisie” kalapom.
- Hát tessék a szürkét venni.
- Persze, hogy a szürkét veszem. Még hozzá sokkal célszerűbb is.
- Az anyaga nagyszerű.
- Én is azt hiszem. Meg, tudja, ez olyan helyes szürke. Nem olyan közönséges. Habár hát, ami azt illeti, biztos, hogy a szürke nem valami érdekes.
- Na igen; nyugodt, egyszerű dolog.
- Tudja, hogy én valami egész különöset érzek, ha pirosat látok? Kedves, meleg egy dolog a piros. Vörösben mintha mindig jó melege lenne az embernek, még ha különben fázik is. Ugy-e tudja, hogy értem?
- Van benne valami; akkor tessék a pirosat venni, asszonyom. Az még hozzá jól is áll mindenkinek; mert mégis... piros!
- Á; csak nem gondolja komolyan?
- Már tudniillik, ha jó színben van az ember.
- Igaz, persze; a piros színnek megvan az árnyoldala; jó színben kell, hogy legyen hozzá az ember. Épp azért aztán ugy alapjábanvéve biztosabb a szürke.
- Hát akkor a szürkét, asszonyom.
- Igen. Azt hiszem, jobb. Nem igaz?
- Én is nagyon szívesen viselem.
- Meg tartós is. Majd diszitem izével... jaj! Csak nem vágta még le?
- Épp akarom.
- Várjon egy pillanatig. Hadd látom csak még egyszer azt a vöröset! Tudja, lelkem, az jutott hirtelenében eszembe, hogy bájos volna csincsillával.
- Avval bizony csinos volna.
- Mert csincsillám az véletlenül van.
- Persze; akkor tessék a vöröset. Mért ne venné a vöröset?
- Viselhetném ehhez a kalaphoz.
- Ehhez?
- Más nincs. Igaz: ez persze a másikhöz állna jól, a szürkéhez. Hm; ejnye; én azt hiszem, mégis csak majd a szürkét fogom venni. Hiába no; biztos, szolid szín a szürke.
- Nyolc métert tetszett mondani...
- Annyi elég lesz, mert kibővitem majd izé - hogy is hívják... Egy pillanatig csak, kedvesem. Mert tudja, ha a szürkét veszem, akkor igazán nem tudom, mit hordjak majd a fekete kabátomhoz.
- Az nem illik a szürkéhez?

- Ugyan... szürke; feketéhez; hogy volna olyan csinos, mint a piroshoz?
- Akkor én a pirosat venném. Kegyed biztosan legjobban tudja.
- Hát ami azt illeti, a magam részéről én jobb szeretem a szürkét. Hanem mikor mindenféle muszáj az embernek gondolni, meg aztán az is, hogy... Te jó Isten! csak nem ennyi az idő?
- Nem ennyi; ez tiz percet késik. A mi óráink kicsit mindig későbbre járnak.
- Nekünk meg egynegyed egykor Madame Jannawaynél kellett volna lennünk! Uristen, de soká tart ez a vásárlás! Mikor is kezdtük?...
- Lehetett ugy tizenegy.
- Féltizenegy. Most jut eszembe, hogy annyi volt, mert hisz megbeszéltük otthon, hogy pont féltizkor kezdjük. Két teljes óra késés!
- És mégse mentünk valami sokra, hm?
- Á; egyáltalán nem csináltunk semmit. Pedig mennyi dolgom volna! És Madame Jannaway-hez okvetlen el muszáj mennem! Nincs ott az erszényem? Nem; hisz itt van nálam.
- Még nem határozott, asszonyom, melyiket választja. Szürke, vagy piros?
- Nem tudom, hol áll a fejem; biz Isten nem tudom, mit akarok. Egy perccel előbb már egész biztos voltam és most tessék... Megvan! Emlékszem! A piros. Csakis a piros. Vagyis hát dehogy! nem a pirosra gondoltam; a szürkét akartam mondani.
- Pedig utoljára a pirosat említette asszonyom; emlékszik?
- Azt... azt! hisz igaza van. Micsoda kin is a vásárlás. Tudja, hogy néha egész elvesztem az eszem?
- Ha a pirosra határozta magát...
- Arra hát: mit csináljon az ember. Mit gondol? Tudniillik azt szeretném tudni, hogy talán van valami más árnyalat ebben a vörösben... Mert ez olyan undok vörös...

A boltos figyelmezteti, hogy látta már a vöröset valamennyit. Épp ez az árnyalat, amit a többi közül kiválasztott. Ez tetszett olyan igen nagyon.

- Persze, persze! - sóhajt a hölgy olyan hangon, mint akiről levettek valamennyi földi terhet a világon. - Hisz ha mondja, akkor ugy is lesz; akkor ez az. Már én ugyse birom tovább... Egész délelőttömet elpocsékoltam miatta...

Ott kinn három elvitázhatatlan érveléssel bebizonyítja saját magának, hogy nem a vöröset kellett volna választania. Négy megfélembeszéltetetlen ürügyet hoz fel. Amellett, mért kellett volna mégis inkább a szürkét. Töri a fejét, vajjon visszavennék-e, Majd bemelegy és megkéri a főnököt. De istenem a barátnője, aki villásreggelire várja!

- Ezért utálok a vásárlást; - állapítja meg. - Mert arra az embernek sohsincs ideje, hogy igazában gondolkodjék...

És elhatározza, hogy ebbe a boltba soha életébe be nem teszi a lábát.

Kacagunk rajt'; de hát annyival fölényesebbek vagyunk? Felsőbbséges barátom: nem álltál-e huzamos ideig ruhatárad kellős közepén határozatlanul; melyikben imponálsz majd jobban neki? Tán ebbe az egyszerű, durvaszövetű saccoba, amelyik jól domborítja ki széles, férfias vállad? Mégis nem jobb lesz-e az a testhezálló fekete? Utóvégre jobban illik komoly ember külsejéhez; aki mondjuk ugy a huszonkilencedik év táján ballag. Hanem hátha a lovaglőöltöny jobb még ennél is? Azt mondta az édes a multkor is: - ejnye, de fess legény Jones azokba a magasszáru csizmákba; jól fest rajt a breeches is. De azt a mindenségit! a lábunk

talán mégis csak különb a Jones-énál! Ostoba dolog, hogy olyan bőre szabják ma a lovaglónadrágot. Ugyan mirevaló a divatnak az az irányzata, hogy mindjobban elrejtteni igyekeznek a férfi-lábszárt? Az asszonyok mindkevésbé kezdik szégyelni a saját lábukat; hát a férfi mért cselekszi épp az ellenkezőjét? Mért is váltak lehetetlenné nagyapáink selyemharisnyái, szoros térdnadrágjai? Ugy látszik, mi szerényebbek lettünk, vagy - leromlottunk és a titkolózás tanácsos.

Én például a magam részéről soha meg nem értettem, soha fel nem bírtam fogni, mért szerelmesek belénk a nők. Valószínűleg igazi, mély, benső értékünk vonzza őket; alighanem rendkívüli érdemeink. Mert a külsőnk, az ugyan soha! Tán a lábtyűink, nehéz kabátjaink, mellényeink, күrtös kalapjaink? Hogyisne! - ilyen adjusztálás mellett kizárólag jellembeli erőnk lehet az, ami felkelti lelkesedésüket.

Micsoda pompás soruk lehetett elődeinknek, azt különösen akkor fedeztem fel, mikor álarcosbálon maszk voltam. Képtelen volnék megmondani, hogy mit ábrázoltam; nem is igen bánom, akármi volt, csak arra emlékszem, hogy mellben, meg úgy körülbelül azon a tájon rendkívül szűk; a kalap háromszor akkora, mint kellett. Én gyermekkoromban díjat nyertem a magasabb számtani műveletekből, egyszer nyertem díjat történelemből is. Nem sokszor, de nyertem. Egyszer meg valamelyik irodalmi kritikus - már meghalt - a könyvemet dicsérte meg. Tudom, volt egynémely alkalom, mikor viselkedésem, tetteim derék emberek helyeslését, helybenhagyását vívták ki. De soha, soha ebben az életben még büszkébb nem voltam; sajátmagammal elégedettebb, mint azon az estén, mikor begomboltam az utolsó gombot. Végigszemlélttem saját Énemet a tükörben. Álom volt; igazán álom. Nem az egyetlen vagyok, aki ilyesfélekép vélekedett felőlem Biz isten ragyogó, pompás álom voltam. Piros alap; teli mindenütt aranyhimzéssel, de mindenütt, ahol aranyhimzésnek egyáltalán hely jutott. Ahol már nem volt aranyhimzésnek hely, ottan rojtok függtek; bojtok, zsinórok. Arany gombok fogtak körül, puha, arannyal áttört selyem simogatott, fölöttem fehér lószőr tollbokréta imbolygott. Nem emlékszem, hogy rendes helyére volt-e minden gombolva. Hanem valahogy mégis csak rámvettem és jó lehetett, mert jól festettem. Jól néztem ki. Sikerem óriási volt: az emberiség női felének eredeti természete ez alkalommal nyilatkozott ki előttem először teljes őszinteségében. Olyan lányok, akik eddig hidegek voltak és távol tartották magukat tőlem, most körülfogtak, hizelkedtek. Az érdeklődésemet félénken felkelteni igyekeztek. Azok a lányok, akikre rámosolyogtam, elvesztették a fejüket; kijöttek a sodrukából. Más lányok pedig, akiket elfelejtettek bemutatni, egész gonoszakká váltak és durvák lettek azokhoz, akiket bemutattak. Egyikkel egy táncközt álltam végig (a jelmezkölcsonzó ugyanis figyelmeztetett, hogy leülni nem lesz jó benne) azt a szegény gyereket még ma is sajnálom. Olyan derék fiu udvarolt neki: egy gyapjunagykereskedőnek a fia; egész biztosan érzem, hogy kitűnő férj vált volna belőle. De az a szerencsétlen sörösüvegnek öltözve jelent meg.

Mégis jó talán, hogy elmúltak azok a régi divatok. Ha egy egész hetet töltök abban a viseletben, a természetes szerénységem adja meg az árát.

Azon csodálkozom, hogy a mi szürke napjainkban nincsenek jobban divatban az álarcosbálok. Hisz benne van a gyerekes ösztön valamennyiünkben; szeretünk „kiöltözni”; „hadd higyjék”. Unalmas, ha mindig sajátmagunk vagyunk. Valamelyik délután teázó társaságnak voltam szereplője; felvetették a kérdést: - Ha arra kerülne sor, cserélnék-e másvalakivel? szegény ember a milliomossal; nevelőnő a hercegnővel, - de nemcsak külső viszonyokban, környezetben, hanem egészségben, vérmérsékletben is. Cserélnék-e szívet, velőt, lelket? Ugy, hogy az eredeti énünk egyetlen részecskéje se maradna meg, csak az emlékező tehetségünk. Általánossá vált a vélemény: nem! csak az egyik hölgynek volt eltérő a nézete.

- Ő dehogyis cserélne, nem tenné meg semmiért, kedvesem! - veti ellen még annak is egy barátnője. Csak hiszi, hogy megtenné.

- Biz megtenném én; erősködik az első hölgy. - Nagyon meguntam magamat. Biz Isten még talán kegyed is lennék egy darabig változatosság okáért.

Fiatalkoromban azt a kérdést tettem fel magamnak: - Miféle emberré legyek? Ha tizenkilencéves az ember, tesz fel ilyen kérdéseket magának. Harminckilencéves korunkban sóhajtunk: Bár ne ilyen emberré alkotott volna a sors!

Akkortájt mindenféle jótanácsoknak voltam szorgalmas olvasója, amikkel jóakarattal oktatják ki a fiatalságot. Azt vettem ki belőlük, hogy egyéni választásom szerint lehetek Sir Lancelot, Herr Teuffelsdröckh, vagy akár Jágó. Hogy vigan, avagy szomoruan járjam majd az élet utját, azt fontolgattam, latolgattam. Mintákat könyvekből szedtem elő. Akkortájt népszerű volt még Byron; sokan voltunk, akik azt határoztuk el, hogy ködösek leszünk, homályos fiatal emberek; olyanok, akik megunták a világot és a magányt keresik. Elhatároztam: én ezekkel tartok.

Egy álló hónapig alig mosolyogtam s ha tettem, fáradt, keserű volt a mosoly: tört szív takarója. Legalább ilyennek akartam. Üresfejű megfigyelőim aztán teljesen félreértettek.

- Ó, nagyon jól tudom én, hogy milyen, - mondták és rokonszenven pillantottak rám, - rám is gyakran rám jön. Az időjárás gyors változása, - magyarázzák és brandyt erőszakolnak belém, vagy söröket ajánlanak.

Méltán sértődik meg a fiatalember, ha titkos bubánatát hallgatás mögé akarja rejteni és közönséges népek rászólnak: - No, hogy áll a bál a nyavalyával? - vagy ha méltóságteljes fájdalmát azok, akik állítólag jobban értenek hozzá, egyszerűen úgy intézik el, hogy „Megint rágyótt.”

Egyéb, gyakorlati akadályokba is ütközik az a fiatalember, aki a Byron-féle rendszert választja. Rendkívül, természetfölöttien gonosznak kell lennie. De sajnos, a való élet helytelen nyelvtan-könyvébe, ahol utolsónak áll a jövő, a múlt pedig nem a „végzett múlt”-ból, hanem a „jelentő mód” jelenjéből alakul; lehetetlen ilyen rettentő gazembernek lenni mérsékelt jövedelem mellett. Még a legeslegegyszerűbb leány bukása is pénzbe kerül. A szerelem utvesztőiben az ember nem kér „forma pauperis”-t, meg akkor nem is lenne a mód hamisíthatatlan Byron-módszer.

„Kehelybe fuljon az emlékezet” nem hangzik rosszul; hanem a kehelyben bizony brandynak kell lenni; igazán jó brandy pedig nem olcsó. Jó erősen kortyolni az ó tokajiból, vagy Astiból igazán poétikus ötlet; hanem ha a korty elég hosszú arra, hogy belefulladás valami, biz az csak negyedes világos sör lehet, vagy valamelyes könnyű pálinka, meg hasonló árfolyamu keverék: így aztán elvész a bűnnek minden himpora.

Az is lehetséges - úgy gondolom, hogy szent meggyőződése élt bennem annak, hogy a Bűn, még a legbájosabb is - csuf, kemény dolog. Kerüli a nappali világosságot, bár - csinosítórongy és festékképp cirádája az irodalomnak. Rosszszagu viselet marad azért; rátapad néha talán a jó ember testére is, ha az akarata nem elég kemény, erős; hanem kerülni kell azt minden igyekezettel, ha testi-lelki jóléted akarod.

Akárhogy is van, meguntam a sötét fiatalembert; még mialatt kételkedtem, új könyvre akadtam véletlenül, Annak a hőse bolondos, jókedvű fickó; Tom Jerry unokatestvére. Verekedésekben vesz részt; színésznőkkel flirtel; csöngetyüket szakít le és utcai lámpásokat oltogat el; rengeteg tréfát üz fegyelmetlenebb természetű éjjeli örökkel. Mindezekért igen kedvelte őt a könyvbéli hölgy. Ugyan mért ne flirtelhetnék én is színésznőkkel; miért ne oltogathatnám ki magam is az utcai lámpásokat? Mért ne babrálhatnák ki én is a rendőrökkel; mért ne szeretnének engem is az asszonyok? Londonban megváltozott az élet, mióta a hős élte világát; de megmaradt sok minden és örök az asszonyi szív. Ha párviadalokat nem is vinak többé,

vannak még boxoló-versenyek Whitechapel sötét pincéiben. Kakasviadalok rég kimultak; de hát nincsenek sötét odúk odalenn a folyó mentén? husz fillérért terrierekkel küzködő patkányokat lát ott a gentleman; ott igazán sportsman-nek érzi magát. Való igaz, hogy azt a visszás tarthatatlan, el nem fojtható jókedvet, a mi a hőszemet ilyen helyeken körülvette, nem sikerült fellelnem; inkább gin; dohány- és sörszag volt ott található; meg a rendőrségtől való örökös huzódozás. Lényegében mégis ugyanaz maradt s másnap eszményképem szavaival kiálthatam fel: „Mely különös lények. De mintha ördög ülne agyamon! Huj! Járom a bolondját!”

Hanem hát a rendelkezésemre álló eszközök hiányos volta megakadályozott abban, hogy legalább ezen az uton továbbhaladhassak. (Bő táplálékot nyújthat a bölcsészelmének a bevételeknek a jellemre gyakorolt illetén befolyása.) Még az ötödrendű „boxoló-verseny”-ek, a Rotherhithe-közi patkány vérengzések is sokba kerülnek, ha véletlenül azon uriember, vagy, ki pillanatnyilag egyetlen gallérral rendelkezik. Kifelé mégis rangjához méltóan kell megjelennie. Lámpavasra mászni, gázokat oltogatni ki, bizonytalannal nem kerül semmibe, hacsak, tetten nem érnek. Csakhogy hiányzik belőlük a változatosság. De meg a modern londoni lámpavas se egészen alkalmas erre a sportra. Soha életemben nem találkoztam semmivel, amibe keservesebb lett volna belekapaszkodni; amin kevesebb a „göcs”. A kapaszkodó szempontjából hátránya továbbá a dolognak a megengedett piszok-mennyiség tulságos lerakódása. Mikor körülbelül a harmadik állomásnál vagy, mind határozottabb ellenszenv támad benned a „vig derü” iránt; árnikára, meg fürdőre vágyol.

Még a rendőrrel való tréfán se te mulatsz egyedül. Lehet különben, hogy én nem csináltam elég okosan. Most, hogy visszapillantok ez eseményekre, úgy rémlik, Covent-Garden és Great Marlborough-street környéke ilyen természetű sportra rosszul van berendezve. Ami a sisakot illeti, akármelyik kövér rendőr pompás kísérleti tárgy. Míg a fejevédőjével vesződik, a legfurcsább kérdéseket intézheted hozzá; mire a feje takaró nélkül van, már láttávolon kívül lehetsz. Hanem olyan helyen kellemes csak az ilyen játék, ahol nem áll minden négyzetméternyi területen két-három rendőr. Mert ha másik kettő is tíz perc óta figyel már téged és a fejleményeket a szomszéd sarkon, semmi igaz örömd nem leled a helyzetben. Mihelyt Great Titchfield Street-et és Oxford-Market-et kétszer keresztülinaltad, rájössz, hogy heccet sohse jó tovább fejleszteni egy bizonyos pontnál; annál tudniillik, mikor abban a veszedelemben forog, hogy unalmassá válik. Most már hazamenni volna jó, vagy a barátaidat kellene felkeresni. A „Törvény, Rend” ezalatt felszaporodott öt-hat főre; épp kezdenek mulatni az eseten. S mialatt Hanover-Street-et szeled, elképzeled a másnap reggeli jelenetet a bíróságon; azzal vádolnak, hogy részeg voltál és rendzavarást követtél el. Hiu dolog részedről aztán, ha elmagyarázni igyekszel a bírónak (később pedig a hozzátartozóidnak), hogy egyszerűen azon voltál, hogy hasonlits valakihez, aki könyvben fordul elő; az is épp ilyesféle dolgokat vitt véghez és igen kedvelték ezek miatt. Meg kell majd fizetned a köteles negyven shillingeket; mikor legközelebb Mayfieldéket akarod meglátogatni, a lányok nem lesznek odahaza és Mrs. Mayfield - elsőrendű, kedves hölgy, ki anyás indulattal viseltetett irántad mindig - komolyan kíván majd beszélni veled; becsületszavad veszi, hogy ilyesmit nem teszel többet.

Hála ifjuságodnak és erős természetednek, lerázod magadról a Notting-Hill-i vizsgálat kellemetlenségeit és, hogy kelleetlen találkozásokat elkerülj, Camden-Town és Islingtonon keresztül térsz vissza Bloomsburybe; alig pár órák körut.

Sportok felé hajló irányzatokat a Sors egy ujmutatása következtében kerültem el. Egy bizonyos vasárnap reggel eredménye; jelentéktelen házacská vizcsatornájáról van szó; a Soho egyik mellékutcácskájára: „Szembe szálltam a Sorssal: férfi férfi ellen.” „Csak még innen kerüljek ki”, - gondolom, ilyesféle kitételeket használtam - akkor aztán én többet nem „sport”-olok. A Sors, úgy látszik, belement az üzletbe és én kimásztam a csávából. Igaz; komplikált dolog volt a kijutás; egy villámhárító és három gázlámpa fizette meg az árát; továbbá egy

sovereign, amit a vízvezetékes embernek kellett adni száraz ulster kölcsönzéséért. Mikor végre biztonságban ültem a szobámban és leltárat vettem fel magamról - vagyis arról, ami megmaradt belőlem - csak afölött elmélkedhettem, hogy a sors ezt különkül is kicsinálhatta volna. Attól kezdve nem kelt több vágy bennem, hogy eltérjek a közfelfogástól; hajlani kezdtem az egész egyszerű élet felé.

Ennek megfelelőleg újra valamely alakítandó jellemet kerestem; találtam is olyat, amelyik elég jól megfelelt. Azidőtájt hősként kezdett szerepelni a német professzor. Hosszu hajat viselt, különben igen rendetlen volt; hanem a szive acélból való; alkalomadtán aranyból. A könyvben leirt emberek nagyrésze nem találta volna érdekesnek; se a külsejét, se a tört angolságu társalgását, se azt, hogy mindig a halott anyját és a kis Liza hugát emlegette. De hát azoknak fogalmuk sincs a szivről. A professzor legfőbb foglalkozása egy béna kutya volt. Állatias tömeg üldözése elől mentette meg; ha nem beszélt éppen rettentő angolsággal, akkor a kutyáját becézte.

A specialitása szökött lovak megfékezése volt; meg hogy ilyen alkalmakkor megmentse a hősnő életét. A tört angol nyelv a kutyával összevetve, ellenállhatatlanná tették őt előttem.

Békés, szeretetreméltó lény volt; elhatároztam, hogy kipróbálom. Német professzorra persze nem válhattam; hanemhát a hajamat megnöveszthettem én is az általános kijelentések dacára, hogy ne tegyem; különösen kisfiuk véleménye volt, hogy világért se. Abbeli igyekezetemet azonban, hogy béna kutyát leljek, nem koronázta siker. Seven-Dialban egy egyszemű pecér - mint utolsó segélyforráshoz menekültem hozzá - ajánlkozott, hogy öt shillingért megbénítja valamelyiket. Az indítványt azonban elvettem. Egy éjjel igen csunyán festő vak dög mellett haladtam el. Nem volt béna, de erősen maródinak tetszett s mivel éreztem, hogy nem rablok meg senkit valamely értékes tulajdonától, hazacsábitottam és ápolni kezdtem. Ugy tetszik, tulontul jól ápoltam. Olyan egészséges lett a végén, hogy egyáltalában semmit se lehetett kezdeni vele. Rosszulnevelt dög volt és ahoz már tulóreg, hogy tanuljon. A szomszédság átkává vált. A sportot olyan alakban szerette, ha az csirkék megfojthatásában nyilvánult; vagy kilopkodta a nyulakat a vadkereskedő boltjából. Változatosság kedvéért macskákat nyuzott és kisgyerekeket ijesztgetett, a lábikráikba harapott. Voltak pillanatok, mikor én magam szivesen vállalkoztam arra, hogy megbénítom, ha csak meg birom fogni. Semmi hasznom se volt a vele való bajlódásból - igazán semmi. Ahelyett, hogy a népek bámultak volna, hogy vissza adtam őt az életnek, bolondnak kereszteltek és kijelentették, ha én meg nem fojtom, hát majd ők megmutatják. Egész megrontotta a jellememet - már ugy értem, annak az időszaknak általam kipróbálandó jellemét. Mert milyen nehéz aranyszivű fiatalembert ábrázolni, ha aztán nyílt utca során látják, mint vágsz köveket saját kutyád után. Pedig kő volt az egyetlen nyelv, amit megértett, csak az volt valamelyes befolyással rá.

Másrészt megvadult lovak ritka volta akadályozta meg igyekezetemet. A mi kerületünk lovai nem olyanféle lovak. Egyszer - egyetlenegyszer adódott csak alkalom ilyenmü próbára. Jó alkalom volt pedig; annyiból, hogy a ló nem olyan igen nagyon vadult meg. Tényleg; nem tudom biztosan, vajjon ő maga tudatában volt-e a ténynek, hogy megvadult. Kisült később, hogy - mert az volt a szokása, hogy ottkinn várja meg a kocsist a Rózsa meg Korona előtt - ugy vélte, már kivárta a rendes időporciót és saját számlájára hazakocogott. Tehetett ugy hét mértföldet egy óra alatt: a gyeplőt kényelmesen huzta maga után. Olyan kezdő féle volt. Én hát készültem a legrosszabbra. Hanem épp a kritikus percben egész csomó hivatalos rendőr lökött félre és fékezett helyettem.

Nem volt okom szánakozni az eseten; kiderült, hogy egy kopasz kereskedelmi utazót mentettem volna csak meg; rettenetes részeg volt; égre-földre káromkodott és a levegőbe boxolt, ugy verte szét a tömeget.

Valamelyik nagyon magas lakás ablakából egyszer megfigyeltem három embert, mikor megvadult lovakat akartak lefékezni. Mind a három határozott léptekkel az uttest közepe felé haladt és elfoglalta a helyét. Az ablakom tulmagasan volt ahhoz, hogy az arcukat lássam, de a tartásuk hősiesség, halálra menő elszántságot tükrözött. Az első, mikor a ló feléje vágatott, kitárt karral várta. Meg se mozdult addig, míg a ló úgy tizenöt méternyire nem volt. Mikor aztán az állat határozottan folytatni akarta vad vágatását, a jó ember egyebet ugylátszik mégse tehetett, minthogy visszavonuljon a sarokkő irányába s látható szomorúsággal pillantson a ló után; minthogy így szólván magához: - Ugy, no hát jó, ha ilyen makacs vagy, akkor semmi közöm hozzád.

A második, kire így rászakadt volna a katasztrófa, percnyi habozás nélkül egy mellékutcába fordult és eltűnt. A harmadik a helyén maradt és a mikor a ló elhaladt mellette, ráugatott. Nem hallottam, mit mondott. Legkevésbé se kételkedem, hogy kitűnő tanácsot adott; de az állat nyilvánvalóan tulizgult volt ahhoz, hogy odafüledjen. Később az első és a harmadik ember találkoztak és rokonszenvesen megtárgyalták az ügyet. Ugy véltem, sajnálkoztak a megvadult lovak csökönyösségén általánosságban és azt remélték, hogy nem sérült meg senki.

Nem emlékszem, milyen jellemeket alakítottam még az időtájt. Csak azt tudom, hogy az egyik jellem, ami rengeteg bajt okozott, egyenes, tisztességes, becsületes, nyíltszívű, szókimondó fiatalemberé volt, ki mindig megmondja, amit gondol.

Csak egyetlen esetre emlékszem, mikor valakinek igaz sikere volt abban, hogy kimondta, amit gondolt. Az asztalra csapott nyitott tenyerével, úgy jelentette ki:

- Azt akarja, hogy hizelegjek, - hogy csomó hazugsággal lekenyerezem, he? Biz olyasmit én nem teszek; biz olyat nem tesz Jim Compton. De ha érdekli az igaz véleményem, hát kimondom: az a gyerek ott a zongoránál a legcsodásabb alkotó, kit valaha hallottam. Nem mondom, hogy lángész, de hallottam én Lisztet és Metzlert és mind a félbolondokat s biz ez itten jobban tetszik nekem, Isten engem. Igenis ez a véleményem. Csak úgy beszélek, a hogy bírok, és nem tehetek róla, ha tán sérti a füled.

- Ó, milyen kellemes, - mondják a szülők, - olyan emberrel találkozni, aki nem fél kimondani a véleményét. Ugyan mért nem vagyunk valamennyien szókimondók?

Az utolsó alakítandó jellem, - úgy véltem - könnyen válhatik tökéletessé. Bámult és körülrajongott fiatalemberé volt, kinek hatalmas varázsa abból a tényből fakad, hogy mindig - saját maga. Mások pózoltak, színészkedtek. Ez itten sohse igyekezett másra, minthogy a saját, egyszerű lényé legyen.

Gondoltam: leszek én is a saját, egyszerű lényem. Hanem akkor felmerült a kérdés: Milyen is a saját, egyszerű lényem?

Ezt a problémát kellett először megoldani; nem oldottam meg máig se. Mi is vagyok? előkelő ur, ki mocsoktalan lélekkel, emelt fejjel halad utján; megvet minden aljasságot és türelmetlen minden kicsinyesség iránt? Aljasan gondolkodó, kismerszü ember vagyok-e; - olyan, kit a mocsoktalan lélek és emelt fej mélyen megvet; ki ferde uton halad nyomora vége felé; ki csóvál az erős előtt s fél minden fájdalomtól? Azonban nem akarom a füled szomorítani kedves olvasóm, nem akarom lerántani a leplet, kimondván, hogy rendesen milyen megvetendő teremtmény ez a nyomoruságos Én. Tán meg se értenél. Csak csodálkoznál ama leleplezésen, hogy az emberiségnek ilyen semmirekellő példányai a kortársaid. Legjobb, kedves uram, vagy asszonyom, ha ismeretlenek maradnak e gonoszok. Nem akarlak tudással keseríteni.

Filozófus vagyok; egyformán köszöntöm a mennydörgést s örülök a napsugárnak. Csak itt-ott, ha a dolgok nem egészen úgy mennek, mint kívánnám - ha ostoba, gonosz emberek továbbra is ostobán, gonoszul akarnak cselekedni ama látszattal, hogy engem utánoznak békében, boldogságomban - csak ilyenkor dühöngök, csak ilyenkor háborodom még fel.

Mint Heine mondja: lovag vagyok én is; a szent Grál lovagja, az igazság bajnoka, asszonyok hódolója, férfiak tisztelője; azon igyekvő, hogy életem a nagy Hadur szolgálatának szenteljem.

S lám a másik pillanatban már az ellenség soraiban látom magam, fekete lobogó alatt küzdök. (Mennyire zavarhatja az ellenséges generálisokat az, hogy valamennyi katonájuk mindkét táborbeli szökevény.) Mi egyebek az asszonyok, mint a férfiak játékszerei! Ne egyem több édességet s ne igyam több habzó italt, mert erényes maradsz? Mi egyéb a férfi, mint éhes kutya; egymást falják a csekélyke kiszabott koncert? Fald fel a többieket; másképp téged fálnak fel. Nem rakétás hazugság az Igazság?

Szeretek minden élő dolgot. Szegény nőtestvérem, ki nehéz terhet hordasz magányos utadon; fáradt arcodról lecsókolnám a könnyet: lábad körül a sötétséget szerelmemmel világitanám be. Türelmes fivérem, ki lihegsz, amint körös-körül járod a kitaposott utat, mint szegény, félvak nyomtatóló, buzdítód száraz táplálék a jászolban; mellédállanék; levennem kissé a kötelet fájó válladról. Együtt taposnánk tovább; egymás felé hajtánánk a fejünket; emlékeznél s elmondanád a réteket, hol valamikor játszottál; elmondanád a gyönyörű versenyeket, mikor küzdöttél és győztél. Hát ti, kis, görcsös semmiházik, piszkos kis arcotokból csodálkozó szemetek mered elő; a karjaimba vennélek és tündérmeséket mesélnék nektek. A csodák édes országába vándorolnánk; itthagynánk egyidőre az öreg, szomorú világot; hercegekké és hercegnökké válnátok és tudnátok, mi a szerelem.

De sokszor valami önző, mohó ember jön el s ül itt az én ruháimban. Csupa savanyu az élete; azon vesződik, hogy szerezzen több pénzt - több ételmezt; több ruhát; több örömet. Annyira el van foglalva azokkal a dolgokkal, amire szüksége van, hogy nincs ideje, hogy mások bajaival foglalkozzék. Ugy véli, ő a mindenség közepe. Ha hallod, úgy tetszik, azért teremtették és alkották meg a világot, hogy mire ő eljön, örömét lelje benne. Jobbra-balra lök; gondtalanul kapaszkodik, hogy ezer vágyát kielégítse; ha elesik, ha téved, az Eget káromolja igaztalanságáért; embert, asszonyt szidalmaz, hogy az utjába került. Ilyenkor csöppet se kedves ember. Azt állítja, hogy ő Én; hogy én érzélgős bolond vagyok; hogy elrontom dolgait. Néha-néha szabadulok tőle, de visszatér ám mindig; olykor ő szabadul meg tőlem s én leszek ő. Egész összezavar. Néha el se hiszem, hogy én vagyok - én.

Milyen hátrányos, ha nem azt kapjuk, amit kértünk.

Régen volt, nagyon régen, - akkor, mikor te, kedves olvasóm, meg én még fiatalok voltunk. Tündérek lakoztak még a rózsák kelyhében s éjjelenként mákvirágok hajladoztak angyalok lába nyomán. Élt valamikor egy nagyon jó, bölcs ember. Vagyis hát élhetett volna, mert abban az időben, a melyikről beszélek, épp haldoklott. Ahogy ottan várja a halál hívó szózatát, visszapillant az életére, a mint messzire elnyulik mögötte. Hogy hemzsegett ez az élet a balgaságoktól, örültségektől; mennyi keserű könnyet okozott sajátmagának, de meg másoknak is! Mennyivel vidámabb, szebb lett volna az élet utja, hogy bölcsőbb, okosabb; ha tisztábban lát!

- Jó Isten! - sóhajtott az öreg, - élhetném csak át még egyszer az életet a mostani tapasztalataimmal.

Mikor kimondta, érezte, hogy valami Jelenlevő közeledik felé; azt hitte, az a Valaki, kire vár; felült az ágyában s elhaló hangon rebegi felé: „Kész vagyok”.

De gyöngéden fektette vissza valamely láthatatlan kéz; egy hang szólalt meg: Várj még, életet adok, nem halált osztok. Meghallgatták a kivánságodat. Átélted az életed még egyszer; a mult tapasztalata vezetőül veled marad. Láss hozzá, hogy jól használd föl. Majd eljövök megint.

Álom telepedett a szemére; mire felébredt, kicsi gyermek volt megint; anyja karjában fekvő. Csak az agyvelejében volt meg annak az életnek a mása, mit már átélt.

Élt hát még egyszer; szeretett, dolgozott. Másodszor feküdt már a halálos ágyán, mint elhasznált öreg ember; mögötte elmaradt az élet. Ott állott az angyal az ágya előtt; megszólalt a hang:

- No, most hát meg vagy elégedve?

- Most meg, - felel az öreg gentleman, - Hadd jöjjön a halál.

- No és birtál jól élni? - kérdi az angyal.

- Istenem, - felel az öregember, - hisz a tapasztalatom csak azokra a kitaposott utakra tanított ki, amelyeken a földi utas ismeretlen országok felé halad. Bölcs voltam és mégis csak balgaság gyümölcseit arattam. A tudás igen gyakran visszatartott a javamtól. Régi hibáimat elkerültem, hogy ujakba essem, amiket nem ismertem. Aztán új csapásokon régi tévutakra kerültem. Ha elkerülhettem a szomorúságot, az örömet vesztettem el. Hol boldogságot szakítottam, kitéptem avval együtt a fájdalom virágát is. Hadd menjek hát most már, hadd tanuljak újat.

Micsoda angyal is lehetett az, hogy ilyen ajándékot ad szegény embernek; még több bajt, szomorúságot osztogat. Lehet, hogy az ítéletem nem elég tárgyilagos ilyen nem mindennapi körülményekkel szemben, de úgy vélem, ha én is abban az időben élek és angyal keresne föl engem is, ajándékot osztó; kiadni akaró, amit csak a lelkem kíván, mit becsvágyam álmodott valaha, vagy más ilyesmivel akar meglepni: én ugyan nagyon röviden elbánok vele.

- „Csak szedd fel a sátorfád és vidd innen az ajándékos bugyrodát, - mondanám, (lehet, hogy kemény visszautasítás, de hát így éreztem volna) aztán állj tovább. Nem kell nekem semmi a te boltodból. Nem kell énnékem a természetfölötti segítséged ahoz, hogy bajba keveredjek. Ami bajra, bánatra szükségem van, megkapom én azt itten lent bőviben; nincs semmi értelme a látogatásodnak. Hordd el innen a kis játékaidat - nem tudom, hogy micsodásak, de eleget tudok már ahoz, hogy ne akarjak többet tudni, - eredj velük másik bolondhoz. Nem vagyok

minden lében kanál. Semmi kifogásom valami ártatlan találóskérdés-játék ellen; ha énrám magamra is kerül aztán a sor. Hanem ha fizetni énnekem kell mindig s földi boldogságom a zálog; és pedig meghosszabbított földi lét, - biz nem játszom én akkor. Lám, a Midás király esete; szépen kibabráltatok avval is: úgy tettetek, mintha nem értenétek őt; kicsavartatok szegény öreg fickó szavait, mintha ügyvédek lettetek, volna Old Bailey-ban, kik tanun akar-nak kifogni! Bizony Isten, szégyelem magam miattatok és meg is mondom a véleményemet; lejöttek ide, bolondot csináltak a balgaságaitokkal a sejtelemnélküli halandókból; mintha nem volna elég bajunk itten anélkül is. Ott van az a másik eset a szegény paraszt házaspárral, akiknek megigértétek, hogy teljesítetek a három kívánságát; csuf csinyt tettetek azokkal is; egy kalács lett volna a vége és még azt se kapták meg. Ugy látszik, ti ezt elmésnek találtátok. Biz Isten kár, hogy nem találtok magatoknak oda fönn egyebet, a mivel az időt agyonüthet-nétek. Hát hordd el csak innét ezt a fajta mannát máshová; boldogits mást vele. Nekem megvannak a magam tündérmeséi; elolvastam én az én mitológiámat; nekem nem kell a ti malasztotok. Nem is fogok élni soha vele. Ha malasztra lesz szükségem, megelégszem majd avval a rendes adaggal, amit ideleenn szoktak osztogatni. Tudod, mit gondolok; olyan hami-sított márka; manna, mit semmi emberi teremtmény mannának nem nevezne, ha csak nem mondják neki, hogy az; olyan, ami nem hasonlít semmi mannához; senkise érzi annak, hisz a valóságban nem is manna. Csak olyan manna, amire más gondolja azt, hogy áldás, mi pedig nem azt tartjuk róla. Hát megvan ennek az áldásnak is a hátránya, de a tieteknél azért mégis csak jobb, mindenesetre hamarabb túl esünk az ilyeneken. Nekem nem kell semmi áron a ti malasztotok, mannátok. Ha itthagytok valamelyiket, egyszerűen utánadvágom.”

Biztos vagyok benne, ilyenféle hangnemben válaszoltam volna annak az angyalnak: érzem, nekem jót tett volna. Már ki kell valakinek mondani a véleményét, mert amíg ezek a tündérek, angyalok így bolondítanak bennünket, senkinek egy nyugodt pillanata sincs. Alig mertük a gyerekeket kiereszteni az ajtón. Sohse tudta az ember, hogy micsoda rossz, mondvacsinált ügyes tréfával akarja kijátszani odaki valami ilyesféle tündér őket. Szegény gyerek nem tudja és azt hiszi, olyat kínálnak neki, amit érdemes elfogadni. Csak azon csodálkozom, hogy valamelyik ilyen angyalt nem hengergették már meg kátrányban és tollban.

Nem tudom, a Hamupipőke szerencséje is olyan kielégítő volt-e, mint a hogy velünk elhíttetni akarták. A piszkos konyha, nyomoru kamra után micsoda gyönyörűség volt a palota - az első évben; tán az első kettőben. Hát a herceg! Milyen szerelmes, milyen gáláns, be gyöngéd - az első évben; tán az első kettőben. Hát aztán? Istenem, herceg volt; nagy udvartartás közepette nőtt fel; annak a légköre házias erények kifejlesztésére nem alkalmas; a nőcske pedig - Hamupipőke volt. Még maga a házasság is kicsit elhamarkodott. Istenem jó, szerető kis asszonyka; de talán mégiscsak tulságosan a perc befolyása alatt cselekedtünk, fenséges hercegem. Bájos, édes kicsi lába volt; a szívébe táncolta bele magát. Mint ragyogott, imbolygott azokban a kis tündér-papucsokban. Olyan volt azon az estén a gögös udvari hölgyek között, mint liliom a tulipánok közt. Oly édes volt: olyan friss, olyan más, mint azok, kiket nagyon jól ismertünk. S ő is milyen boldognak tetszett, mikor remegő kis kezét a miénkbe tette. Micsoda lehetőségek azok mögött a lesütött szempillák mögött. Olyan szerelmes hangulatban voltunk mi magunk is azon az estén; muzsikát éreztünk a lábunkban; a szemünket betöltötte a fény. Hogy még jobban ingereljen, a kicsike olyan gyorsan és hirtelen tűnik el, mint ahogy jött. Ki lehet? Honnan jön? Micsoda titok veszi körül? Drága álom csak; kísértő szellem, kit nem látunk soha többé; sose ragadhatjuk többé vágyó karjainkba? Örökké éhes maradjon a szívé; csak emléke kísértson? Dehogy! Hisz testet öltött alak ő; és asszony! Itt a drága kis papucs; csókra teremtve. S olyan kicsi, hogy a férfi a mellénye alatt viselheti. Volt asszony-nak valaha - de még tán tündérnek, angyalnak is - ilyen drága kis lába? Keresd át az egész királyságot; fel kell lelned! Az istenek meghallgatták az imádságukat; lám, itt maradt a kezünkben a rejtély kulcsa. „Még ha nem is egészen olyan lesz, mint a minőnek láttuk. Még

ha nem is olyan rangbeli, hogy majd beleillik a királyi házunkba? Lord kancellár, vén mormogó, eredj a fenébe! Vak! Asszony, kinek ilyen papucs van, lehet-e egyéb, mint legmagasabb rangbéli? Egyszerű hercegek vagyunk mi csak; még felettünk is annyira áll, mint amennyivel az ég csillagai fényesebbek, mint a te öreg szemeid. Hallottad a parancsot; keresd, kutasd át az egész országot; kelettől nyugatig, északról délre. Meglásd, hogy felleled, mert rosszul jársz másképp. Még ha a disznópásztor lánya is, királynőnké tesszük meg - ha elfogad bennünket és királyságunkat.

Istenem, nem volt valami bölcs üzlet; magától értetődik, bizony nem. Dehát fiatalok voltunk, és a hercegek is csak emberek. Szegény gyerek; hisz mit tehetett a neveléséről, vagyis inkább annak hiányáról. Szegényke, még csoda, hogy nem lett tudatlanabb, mint a milyen. Hisz hogy bántak vele? Mennyire elhanyagolták, hogy megdolgoztatták? Konyhában, szolgálók és csirkék közt töltött élet nem segíti elő a szellemi művelődést. Ki tehet hát róla, ha a kicsike félénk és valamelyest korlátolt; mi bizony nem tehetünk róla, nagylelkű, jószívű hercegek. Meg olyan érzelmes kis nő. Hát a családja elég nehéz ügy, az igaz; hisz a papa nem épp a legrosszabb fajtából való, bár prózai kicsit, ha házi dolgokról van szó. Kicsit a flaskót is jobban szereti a kellesténél. A mama, meg az a két csuf, rossznevelésű lány; ezek igazán csak baj a kastélyban. De hát mit tehetünk? már a rokonaink; éreztetik is velünk kellőképp. Istenem, hisz tudtuk előre; rosszabbul is elsülhetett volna. És aztán az asszonyka legalább - hálistennek - nem féltékeny.

Eljön hát az este, mikor szegény kis Hamupipőke egyedül ül a szép kastély termében. Az udvarlók hazamentek szép kocsijukon. A lord kancellár már ajánlotta magát. Az aranybotos, meg a sok inas már lefeküdtek. Az udvarhölgyek „Jó éjt” mondtak és eltűntek az ajtaik mögött; nevetgéltek, suttogtak egymás között. Tizenkettőt üt az óra; aztán egyet, kettőt; még mindig nem hallatszanak a lépcsőn ismerős léptek. Valamikor mindjárt azután hangzottak, hogy az udvarhölgyek „jó éjt” mondtak; akkor azok se nevetgéltek, suttogtak még ilyen csunyán.

Végre nyílik az ajtó és megjelenik a herceg; nem örül tulságosan annak, hogy még ébren találja Hamupipőké. - Ejnye; ugy sajnálom, hogy elkéstem, angyalom; - államügyek tartottak vissza. A külügy nagyon bonyolult, kedvesem. Ebben a percben hagytam ott a tanácsstermet.

S szegény kis Hamupipőke, míg a herceg alszik, kisírja szegény, szomorú kis szívet a gyönyörű, királyi vánkoson. Királyi csipke veszi körül és a királyi ház nevének kezdőbetűi a párnákon. „Ugyan minek is vett feleségül? Sokkal boldogabb maradtam volna a konyhában. Sokszor félttem ugyan, de hisz mindig ott volt a kedves, derék öreg macska; néha meg, ha anya és a lányok nem voltak odahaza, apám sokszor felkuszott a konyhalépcsőn és bevitt a szobába; olyan jól mulattunk olyankor; csupa hurkát ettünk vacsorára. Szegény öreg apus; alig is látom mostanság. Meg aztán ha elkészültem a munkámmal, milyen kedves volt, ott ülni a tűz előtt; álmodhattam azokról a nagyszerű dolgokról, mik majd egyszer történnek velem. Minden álmomban hercegnővé lettem; palotában laktam mindig; hanem egész más volt, nem ilyen. Ó, mint utálok ezt a nyomorult palotát, hol valamennyien rajtam vigyorognak; tudom, hogy vigyorognak, akárhogy hajlonganak is; akármilyen udvariasnak is tettetik magukat. Én nem vagyok olyan okos, helyes, mint ők. Utálok ezeket a szemtelenpofájú asszonyokat, kik mindig körülöttem vannak. Az a legrosszabb egy ilyen palotában; akárki bejöhet és vigyoroget. Ó, utálok mindent és mindenkit. Kedves jó nagymama; gyere értem, vigyél el innen. Vigyél vissza az én jó régi konyhámba. Add vissza régi, elnyűtt ruhám. Hadd táncoljak megint a pizkavassal; hadd legyek boldog megint; hadd álmodjak.”

Szegény kis Hamupipőke; talán jobb, ha a nagyanya kevésbé igyekszik a javadra; valami derék földbirtokoshoz mentél volna feleségül. Az sohse látta volna, hogy nem vagy pompás, ragyogó; szeretett volna, csak azért, mert kedves vagy, meg csinos. Királyságod csak majar-

ság lett volna. Ott a házi kötelességeket, miket olyan nehezen tanultál meg, legalább jól felhasználhatod. Ragyogtál volna ahelyett, hogy elhomályosítsanak; apus esténként ellátogatott volna hozzátok, hogy elszívja a pipáját s szabaduljon a házi ügyes-bajos dolgától; igazi királyné vagy akkor.

Csakhogy, édesem, tudod, akkor se lettél volna elégedett. No igen-igen, a mostani tapasztalatoddal! Most már tudod, hogy királynéknak, szegény kis szolgálóknak egyaránt megvannak a maguk bajai; de e tapasztalat nélkül? A tükörbe pillantottál volna, ha egyedül vagy; csinos kezeid, lábaid szemlélted volna. Csinos arcod rögtön árnyék vonja be. „Hát igen;” mondogattad volna magadnak, „John aranyos ember; derék fiu és én igazán nagyon szeretem. Persze, persze. Csakhogy” - s régi álmok elevenednének meg, melyeket ott álmodtál, az alacsony boltozatu konyhában, a pislákoló tűz előtt; - elégedetlen lennél, a milyen elégedetlen most vagy, csak épp másfélekép. Biz az lennél, Hamupipőke, bár határozottan rázod aranyfürtös fejed. Meg is mondom néked, mért. Mert asszony vagy, azért s valamennyiünk közös sorsa, - asszonyé, emberé, - hogy mindig azt akarjuk, az kell, a mi nincs, ha pedig megvan, rájövünk, hogy nem ez az, a mi kellett volna. Ez az élet törvénye, kedvesem. Hát azt véled, amikor ott feküdtél a konyhában a földön és könnyeid a hamuba folytak, hogy te vagy az egyedüli asszony, kinek a könnyei a földet áztatják abban a percben? Édes hercegnőm, ha látatlanul csuszhatnál keresztül a városon és betekintnél az elfüggönyözött ablakon, rájönnél, hogy az egész nagy világ se egyéb, mint siró gyerekekkel teli, nagy gyerekszoba s senki, aki megvigasztalja őket. Eltörött a baba; ha megnyomjuk, nem gagyogja már édesen a kérdésünkre: - Szeretlek; csókolj meg; - néma a dob, a dobverő; nincs már fülsiketítő lárma a gyerektanyán. A teáscsésze-skatulyára keményen ráléptünk; nincs több vig uzsonna a háromlábu teáscsészével. Nem fujja már a nagy trombita azt a nótát, a mit úgy szerettünk hallani; a gyerek-ágyu felpukkant és megégette az ujjunkat. Sohse busulj, kicsi ember, kicsi asszony; majd holnap megpróbáljuk összeragasztani.

S aztán meg látod, édes Hamupipőke, gyönyörű palotában lakol mégis; van ékszered, gyönyörű ruháid, meg - No csak hadd; ne haragudj én rám. Hát nem álmodtál ezekről a dolgokról *csakugy*, mint a szerelemről? No lásd; hát legyél becsületes. Hisz mindig hercegről volt szó, nem igaz? Vagy hát legalább is kitűnő partieról; csinos, elegáns fiuról, ki olyan előkelően hajlodozott feléd a vöröslő parázsról. Sohse volt az a nemes ifju kereskedelmi utazó, sohse művelt hivatalnok, ki három fontot keresett hetenkint. - Pedig hát vannak egész bájos kereskedelmi utazók, nem igaz? Vannak igen kellemes hivatalnokok, nagyon szerény jövedelmekkel. Értelmes embernek, asszonynak, kik egyebet az egymás szerelménél nem akarnak, teljesen elegendők. Ugyan miért is volt mégis mindig csak herceg, Hamupipőke? A palotának, libériás szolgálóknak, ékszernek és pompás öltönynek semmi része se volt az álomban?

Csak emberi voltál, Hamupipőke, ez az egész. A szokott padlás-szobácskában didergő művész, amint Hírről álmodik! Azt hiszed, nem úgy véli, hogy eljön a Hir szerelmes karjaiba, ahogyan Jupiter jött Danaehez? Hát azt hiszed, ő nem álmodik jó ebédekről és vastag szivarokról, szőrmegallérról és briliánstüről? S mindezeket megvásárolhatja, ha csak szerelmes karjai nem hiába epedik a Hir látogatását?

Valamelyik kép nagyon divatos mostanság. Sok kirakat-ablakban láthatod a városban, Hamupipőke. A címe: „A szerelem álma”, szép fiatal lánykát ábrázol; kicsit rendetlen ágyban alszik. Az alvó szempontjából azt reméli a néző, mivel némileg fedetlen, hogy az éjjel igen meleg és hogy nincs a szobában légvonat. Az égből hatalmas napsugár-létra vezet a szoba közepére; ezen a létrán egymás hegyin-hátán szép kövér kis Cupido-k, angyalkák; valamennyinél valamely szerelmi zálog. A kis koboldok ketteje ékszeres tarsoly tartalmát üríti a padlóra. Másik négy óvatosan gyönyörű ruhát emel (konfekciómunka; így hívják, azt hiszem) kicsit kivágott, de az uszály pótolja, a mi egyebütt hiányzik. Mások kalapos-skatulyákat cepelnek,

mikből divatos, igéző kalapkák kandikálnak ki. Egyesek - alighanem áruházakat jelképeznek - egész selymeket huznak maguk után. A cipészek Cupidói se hiányzanak; bájos cipellőket lóbálnak. Vannak harisnyák, harisnyakötők; még kevésbé megnevezhető árukról se feledtek meg. Tükrök; tizenkétgombos keztyűk, illatszeres üvegcsék és zsebkendők; hajtük és gyönyörű szép napernyők; a Szerelem istene teletöltötte velük küldöncei karjait. Praktikus, modern Szerelem-istene; halad az idővel. Érti az ember, mennyire más ez a modern Szerelem temploma; maga a szerelem istene ugyan járatos lehet a bevásárlásokban; Venus, az anyja, a kosztüm-osztályon gyakorol alighanem felügyeletet. Olympiai Whiteley ez a modern Eros; nem felejt el semmit; im ott látom a kép háttérén valamelyik kis Cupido-t, a mint zsinóron kövér szívet rángat.

Birnál jótanácsot adni, Hamupipőke, annak az alvó gyermeknek? Azt mondanád: - Ébredj csak az ilyenféle álomból. Egész zálogház összes kincsei se tesznek boldoggá. Álmodj szerelemről, ha úgy tetszik; az szép, bölcs álom: még ha örökké álom marad is. Ezek a gyöngyök, divatkelmék - hát te, annyi évszázad örökösnoje, - még mindig olyan gyengeszívű vagy, mint valami szegény kis vad leány? Alig lennél több, mint az őskori majom? Aranyad eladod az első alkusznak, ki ilyen áruval kecsegtet? Tán azt hiszed, Burlington Arcade a menyország kapuja?

Az ám; én, könyvek írója, beszélhetnék így magam is a fiatal gyerkőcnek, ki megunta a magas széket a hivatalban; irodalmi karrierről álmodik: hirhez, vagyonhoz vezetőről. „Azt hiszed, gyerek, hogy azon az uton hamarabb eléred a boldogságot, mint a másikon? Azt hiszed, hetilapokban leadott párbeszédeiddel nagyon meg leszel elégedve, ha az első tucaton tuladtál!? Ugy véled, az áradozó nőszemélynek, aki elolvasta valamennyi könyved és nem érti, hogy lehet ilyen okos valaki, valami nagyon örülni fogsz a tizedik találkozás után? Azt hiszed, az ujság mindig teli lesz génuszod bámulatával? Oldalakat ír megvesztegető külső megjelenéséről „Kiválóságaink” rovat alatt? Nem emlékszel a kedvezőtlen bírálatokra? kesernyés mondatokra? Örökös félelemre! nehogy centiméternyire is eltérj a lanyha pocsoljától, a mit „közizlés”-nek hívnak. Mihez egész életedben ragaszkodnod kell? Ragaszkodnod biz éppugy, mint minden bűnösnek unalmas taposómalmához? Hát azt hiszed, ott nem küzködsz majd egyéb reménnyel, vággyal, csak hogy ki ne dőlj? Inkább alkoss otthont, gyerek, az asszonynak, aki szeret; gyűjts egy-két barátot magad köré; dolgozz, gondolkozz; alkoss; boldog léssz akkor. Kerüld el a vásárt, a melyiket jobb híjján „Művészet világá”-nak hívnak. Hadd küzdjön annak minden bohóca, tekergője egymással a tömeg rivalgásáért, garasáért. Ne törődj zajával, ágyuival, olcsó láng az. Jer velem; a nyári éjjel ott illatozik a domb másik oldalán; csönddel, csillaggal teli.

Te, Hamupipőke, meg én, gyakorlott népség vagyunk; jótanácsokat tudunk adni; de mit gondolsz, meghallgatnak?

Azt mondanák:

- Ó! az én hercegem nem olyan ám, mint a tiéd. Az bizony szeretne engem örökké; különben is rendkívül alkalmas vagyok arra, hogy palotában éljek. Van hozzá képességem; ösztönöm. Egész biztos, hogy hercegnőnek születtem. Köszönöm jóakaratu tanácsod, Hamupipőke; hanem tudod, mi kettőnk közt némely különbség van ám.

Ilyen választ kapnál, Hamupipőke. Én hozzáam meg így szólna fiatal barátom: - Igaz; hisz megértem én az ön ellenszenvét az irodalmi pályával szemben, az önét megértem; csakhogy, lám, nem egészen egyforma a két eset. Én tudniillik nem találnék annyi nehézséget, ha fenn akarnám tartani a pozíciómat. Én ugyan nem félnék attól, hogy elolvassam, a mit a kritika énrólam tart. Hát persze; míg felfelé igyekszik az ember, addig rengeteg nehézséggel találkozik; de odafönn a tetőfokon van hely elég. Hát köszönöm a jótanácsot; Isten vele.

Meg aztán, édes Hamupipókém, nem is éreznők át olyan teljes mértékben magunk se a jótanácsunk helyes voltát. Ismerjük már pályánk valamennyi giz-gazát; hiányzana az, akár-mennyire ismerjük is hiu természetét. Ismered a palotát, Hamupipóke, a kis aranykoronával együtt; én meg ismerem jól a kikiáltó-sipkámát; ismerem a nevetést, a mi onnan felel a nagy tömegből, ha a csengettyümet rázom. Kell nekünk mindez. Ez az egész, mit ég, föld adhat. Vigasztalja a szívet, lelket, és hát büszkéek is vagyunk, sokat akarunk; nem hagyjuk magunkat elküldeni üres kézzel. Adjatok csak meg mindent; majd elégedettek leszünk. Mert látod, Hamupipóke, neked mégis meg voltak a szép napjaid. Van némely szegény kutya, kinek nem voltak még soha ilyenek se. Ne bosszankodj. Legalább ismerted a boldogságot. Paradicsom volt a palota addig a néhány hónapig; téged fontak át a herceg karjai; ajkai a te ajkadon; ezt el nem vehetik tőled az istenek se.

Nem tarthat örökké a kalács, ha olyan mohón esünk neki. Eljön a nap, mikor - éhesen - az utolsó morzsát is felcsipkedjük. Ott ülünk az üres asztalra meredve; nincs már ünnep Hamupipóke; csak a bőjtőléstől való félelem.

Naiv mese; szegényes kis vallomás, mit az emberiség saját magának tesz, mikor utvezető erkölcsül feltalálja Hamupipóke meséjét; - Légy csak jó, kislány. Légy türelmes, bármilyen rossz a sorsod. Légy kedves, szives, úgy viseld kemény kereszted, - majd eljön a nap; feleségül vesz a herceg és lesz kocsid, paripád. Légy derék, erős kisfiu. Dolgozz, ahogy csak birsz és várj türelemmel; Isten segítségével gazdag leszel majd nagyon; visszatérsz London városába; aztán feleségül veszed a gazdád leányát.

Ha akarnánk, kedves olvasóm, te, meg én, a valóságnak jobban megfelelő leckére taníthatnánk a gyerekeket. Tudjuk, de mennyire tudjuk, hogy valamennyi erények útja se vezet gazdagsághoz; sőt inkább ellenkezőleg; másképp hogy magyarázhatók meg csekély jövedelmek? De mit gondolsz; helyes dolog volna-e, ha úgy egyszerűen megmondanók nekik az igazat? Hogy a becsületesség a legdrágább luxus, amiben csak ember pompázhat, - hogy az erény, ha nagyon ragaszkodunk hozzá, rendszeren külvárosi szomorú, kicsi házhoz vezet. Az is lehet, hogy nagyon bölcs a világ; hogy így van jól berendezve.

Ismerek egy igen intelligens, egészen fiatal hölgyet. Tud írni, olvasni; mindenben igen ügyes; de különösen jól vitatkozik. Olybá veszem, mint az általános, közepes emberiséget a Sors-sal szemben; az alábbi beszélgetést hallgattam ki a multkor közte és egy idősebb nő közt, a ki elég kedves, hogy őt néha a világ bölcsességeire kioktassa:

- Mára reggel jó voltam; nem igaz, dada?
- Elég jó voltál; - nem voltál rossz hozzád képest.
- Hát mit gondolsz; elvisz a papa máma este a cirkuszba?
- Elvisz, ha jó maradsz. Ha délután nem leszel rossz.

Szünet.

- Hétfőn jó voltam; emlékszel rá, dada?
- Hétfőn elég jó voltál.
- Azt mondtad, dada, hogy nagyon jó voltam.
- No, jó; hát nem voltál rossz.
- És úgy volt, hogy elmegyek a Báb-színházba és mégse vittek el.
- No, igen; mert a nénéd véletlenül épp akkor jött föl; aztán a papád nem birt ülőhelyet szerezni. Szegény néni; egyáltalán nem ment volna színházba, ha csak akkor nem.

- Ó, szegény, nem mehetett volna?

- Nem bizony.

Ujabb szünet.

- Gondolod, ma is feljön hirtelen?

- Ó dehogy; nem hinném, hogy feljönne, minek jönne fel?

- Én is azt hiszem, hogy nem jön. Tudod ugy szeretnék máma este a színházba menni. Mert látod, dada, ha ma se mennék, elmenne már tőle a kedvem egészen.

Hát talán bölcs dolog a világtól, hogy színházat ígér nekünk. Hiszünk is benne eleinte. Csakhogy később, attól félek, valamennyiünknek elmegy a kedve.

Azon cselekedeteink kellő méltatása, miket véghezvinni szándékoztunk.

Jó emlékezőtehetségem van - és messzire nyulik vissza. Kedves olvasóm te, ki az élet kapaszkodóján odáig jutottál, hogy gondtalan ifjuság „középkorú”-nak keresztel, olyan messzire persze nem követhetsz, hogy emlékezz egy bizonyos időszak folyóiratra, mi „Az amatőr” néven látott napvilágot. Nemes cél felé törekedett. A függetlenség gyönyörű eszméjét kísérlette meg az emberek fejébe verni; a „segíts magadon” szép elvét vallotta. Valamelyik fejezet azt magyarázta, hogy készíthet az ember virágos-vázát ausztráliai husos-fazékból; másik, hogy alkothat vaj-tubusokból zongoraszéket; harmadik kitanított, hogyan használhatod fel a régi kalapskatulyákat zsalugáternek; vagyishát az volt a dolog lényege, hogy mindig olyanokból csinálsz valamit, a mi nem arra készült. A mi a lehetőség szerint a legkevésbé felel meg a célnak.

Jól emlékszem, két teljes oldal annak volt szentelve, miszerint kedvet és erőt öntsön az emberekbe, hogy esernyőállványokat készítsenek régi gázcsövekből. Esernyők és kalapok elhelyezésére kevésbé alkalmas dolgot a gázcsöveknél én elképzelni nem tudok; ha mégis akadna, biztos vagyok benne, eszébe jut a szerzőnek is és följajánlja.

Képeretet alkothatsz sörösüveg-dugókból. Elteszed a dugókat, képet majd találsz valahol - kész a mű. Hány sört kell általában elfogyasztani ahhoz, hogy a képeret vállalkozás milyen hatással van a képeretező testi, lelki és erkölcsi jóvoltára: avval nem törődött az Amatőr. Kiszámítottam, hogy közepes nagyságu képhez majdnem elegendő tizenhat tucat sörösüvegpalack. Hogy érdekel-e valakit még a képeretezés, miután megivott tizenhat tucat sört, nem tudom; hogy nagyon büszke lenne aztán a képre; kérdés. Csakhogy nem ez volt a fontos.

Egyik ismerősöm, fiatal gentleman - testvérem kertészének a fia; mondaná Ollendorff apánk, - annyira vitte, hogy elegendő dugót gyűjtött nagyatyjának bekeretezésére; hanem az eredmény nem volt felbátorító. Magának a kertésznek a felesége nem látszott elragadtatottnak.

- Mi a csoda az a sok dugó apa körül? - kérdi.

- Nem látod, - hangzik némileg sértődötten a válasz; - az a keret.

- Ó, hát mért dugók?

- A könyv azt mondta: dugók.

Az idős hölgyre nem volt hatása a magyarázatnak.

- Most valahogy sehoggye hasonlít apához; - sóhajt.

Elsősülöttje ingerült:

- Hát akkor mihez hasonlít?

- Nem tom'. Az egész olyan most már, mintha tiszta dugó lenne.

Az idős hölgy álláspontja megfelelt a valóságnak. A művészet némely ágai a képeretezés ilyen módja felé hajlanak. Magam is láttam egyszer egy gyászjelentést, mit hasonló disztimény ékített; általánosságban a keret uralkodott annak rovására, a mit bekeretezett. Képeretezők szerényebbje, becsületesebbje maga is beismerte volna a dolgot.

- Bizony igen csunya, ha úgy ránéz az ember, - mondta egyik, a mint a szoba közepéről méregettük. De hát legalább maga csinálta az ember.

Ugy vettem észre, hogy ez a megállapítás igen helyes; a dugókereteken kívül a világon sok minden egyébbel is kibékít bennünket az, hogy legalább magunk csináltuk.

Másik ifju barátom - úgy vettem észre, az ifjuság leginkább az a réteg, mely kedveli az amatőr jótanácsait, úgy vélem, ha az ember öregszi, kevésbé merész, kevésbé vállalkozó, hintaszéket csinált e könyv utmutatásai szerint sörshordóból. Minden gyakorlati szempontok szerint rossz hintaszék volt ez a hintaszék. Tulságos erőset ivelt, ugyanabban az időben tulságos sokfelé ivelt. Azt tartom, ha valaki hintaszékben ül, nem akar folytonosan hintázni. Eljön az idő, mikor azt gondolja: - No most már eleget hintáztam; most kicsit majd csöndben ülök, mert másképp baj lesz. - Ez itten a makacs hintaszékek közé tartozott; az emberiség veszedelme az ilyesmi; teher sajátmagának. Az volt a hite, hogy azért csinálták, hogy hintázzon; ha nem hintáz, időt fecsére. Ha egyszer elkezdte, meg nem bírta akadályozni az égvilágon semmi; soha senki arra nem indithatta volna, hogy a saját gazdája feje fölé kerüljön. Az volt az egyetlen, ami aztán kijózanította.

Látogatást tettem tehát az ifju barátomnál, az üres nappaliba vezettek. Hivogatólag integet felém a hintaszék. Hogy tudhattam volna én, hogy „amatőr” hintaszék. Fialat voltam én akkor; hit élt bennem az emberi természet nagyságáról s úgy képzeltem, hogy ha tudás, tapasztalat nélkül az ember valamibe a világon belefog, olyan bolond még sincs, hogy hintaszékkel kísérletezzon.

Könnyedén, gondtalanul vettem magam tehát belé. Rögtön észre kellett hogy vegyem a mennyezetet. Ösztönszerű mozdulatot tettem előre. Eltűnt az ablak és vele együtt a puska-lövésnyire fekvő erdős dombhát. A szőnyeg került a szemem elé s saját cipőimet láttam, a mint eltűnnek mögöttem körülbelül kétszáz mértföldnyi óránkénti sebességgel. Heves mozdulattal igyekeztem elérni őket. Ugyhiszem, tuloztam. Mert most teljes egészében láttam a szobát - négy falát, mennyezetét és padozatát. Látomásszerű volt. A falusi zongorát lábbal felfelé szemlélhettem, s megint észrevettem, mint röppennek mögém a cipőim; ezuttal a fejem fölött, fölfelé került talppal. Másik pillanatban elvesztettem a cipőim és a szőnyeget suroltam épp akkor, mikor az is a fejem fölé igyekezett. Ugyanabban a percben valaki hevesen a hátamra ütött. Ép eszem, mire visszanyertem, arra intett, hogy ez is a hintaszék lehetett. Rövid vizsgálódás ezt a feltevést valóságban alapulónak igazolta. Mert egyedül voltam még mindig s - pár perccel később - képes arra, hogy a ház asszonyát nyugalommal és méltósággal üdvözölhessem. A hintaszéket nem említettem. A valóság az volt, hogy óhajtottam, bár mielőtt elmegyek, ülne bele és próbálná ki másik vendég. Akarattal a legkedvezőbb, leghivogatóbb helyzetbe állítottam. Hanem ámbár képes voltam arra, hogy hallgassak, arra már képtelennek találtam magam, hogy háziasszonyommal együtt a remekmű csodálatát zengjem. Felhivta rá a figyelmem. Tapasztalataim tulságosan elkeserítettek.

- Ezt maga csinálta ám a Willie! - így a büszke anya. - No; mit szól hozzá?

- Igen szép.

- Öreg sörös hordókból csinálta! - folytatja. Ugy látszik, erre egyenesen büszke volt.

Bár elnyomni igyekeztem, kikérezkedett belőlem a szemrehányás:

- Azokból? - mondom. - Biz Isten okosabbat is csinálhatott volna belőlük.

- Hm; hogyan?

- No igen; sok mindenféle mást is csinálhatott volna velük. Például újra sörrel tölthetett volna meg őket.

Meglepetve nézett rám a vendéglátó hölgy. Ugy éreztem, magyarázattal tartozom neki.

- Mert lássa, - igyekeztem; - ez a szék nincs egész jól csinálva. A görbék nagyon rövidek; tulságosan meg vannak hajlítva; talán kegyed is látja, egyik magasabban fekszik a másiknál és az átmérője keskenyebb; a hátrész nincs szögben. Ha elfoglalják; a középsúly nem esik...

A hölgy közbevág:

- Kegyed ült már rajta; - mondá egyszerüen.

- De nem soká; - biztosítottam.

Megváltozott a modora. Engesztelőbb lett.

- Ugy sajnálom, - mondja. - Mert egészen csinos.

- Az, - helyesletem; - s épp itt nyilatkozik meg kedves fiának ügyessége. A szék megjelenésben elhárít magáról minden gyanút. Okos módon fel lehetne használni igazán humánus célra. Vannak minékünk közös ismerőseink; - neveket nem említek, hisz tudja, kiket gondolok, büszke, öntelt, nagyszerű személyiségek, kiken sokat javítana ez a szék. Ha én Willie vagyok, valami művészies drapériával elrejttem a mechanizmust; rendkívül csábító vánkoscákat helyeznék a szerszámra és felhasználnám arra, hogy szerénységet, méltóságot tanítsak az embereknek. Mert arról meg vagyok győződve, hogy nincs emberi lény, ki arról a székről felállva, éppolyan fontosnak érzi magát, mint a mikor belement. Lám a kedves fiam automatikus készüléket alkotott az emberi nagyság futólagos voltának kifejezésére. Mint erkölcsileg hatékony erő, ez a szék álruhába öltöztetett áldás lenne.

Háziasszonyom halvány mosolyra fakadt; félek inkább udvariasságból, semmint lelki gyönyörűségéből.

- Kicsit szigoruan ítél; - mondja, - Ha meggondolja, hogy a gyerek ezelőtt a világon semmi-féle hasonló dolgot nem végzett, hogy nincs semmi tudása és tapasztalata ilyesmihez, akkor igazán nem olyan rossz.

Erről az oldaláról szemlélve a dolgot, arra kényszerültem, hogy megadjam magam. Nem akartam föltárni előtte, hogy mielőtt nehéz feladatba kezd, jobb volna, ha a fiatalember tudását bővítené és tapasztalatot gyűjtene; - ez népszerűtlen elmélet.

A legfőbb propagandája volt az Amatőrnek: házberendezések tojásos ládákból. Mért tojásos ládákból, azt soha meg nem érttem; de az Amatőr szerint azok a háztartás alapvető elemei. Csak elég tojásládával rendelkezék, nincs az a fiatal házaspár, akinek gondja kell hogy legyen a berendezésére. Három tojásládából íróasztal; a negyediken rajta ülsz; a könyveid tojás-ládákban körülöttesz; - kész a dolgozószobád.

Ebédelő: két ládából asztal; négy láda és egy tükör darab: pohárszék; hat láda meg egy-két méter virágos kelme ügyesen összeeszkábálva a derüs pihenő sarkoska. Hogy valamiféle sarok, az kétségtelen. Mert sarkokon ülsz, sarkokba akadsz bele; akármerre fordulsz, mindenütt sarok. A „pihenő”-t tagadom. Elismerem, hogy a tojásládák hasznosak lehetnek; ha tetszik, azt is elismerem, hogy mutatósak; de hogy „derüs”-ek; nem, nem derüsek. Évekkel ezelőtt, mikor fiatalabb volt még a világ, meg mi is, egyetlen vagyonunk, mindenünk a Jövő volt. Akkor olyan háztartásokat, otthonokat alapítottunk, a milyeneket kevesebb reménnyel élő népek több, mint egyszerűnek jelentettek volna ki. Ott volt helye a tojásosládának, vagy hasonló iskoláju butorzatnak.

Szombattól hétfőig akkor vendég voltam, - tojásosládába akasztottam a ruháimat. Tojásosládán ültem egy másik láda előtt, a min a tea-ebéd állott. Szerettem tojásosládán... Istenem! ha csak percre úgy érezném a vérem zugását, mint akkor, ott a tojásosládán, megelégednék avval is, ha tojásosládákon ülhetnék mindaddig, míg eljön az Idő s elhantolnak a tojásosládába; láda a sirkövem is; tojásosláda. - Sok szép estét töltöttem tojásosládán; ágyba szálltam és tojásos-

láda volt az ágy. Megvan neki a maga jó oldala - nem tréfából mondom - de hogy „derüs pihenő helyecske” volna, nohát erről nem lehet szó.

De kedvesen együgyűek voltak azok az otthoncsinált szobák. Régi árnyak mögül előlibbennek; itt állnak a szemem előtt. Látom a csomós, sarkos, kemény diványt; olyan karos-székeket, miket a nagy Inkvizitor szerkeszthetett; pompás nappal-szék, éjjel-ágy, mi nappal nem volt szék, éjjel nem ágy. Pár kék tányér; a Wardour street vásárjain szereztük; pohárszék, mibe mindig beleütödtünk, selyemkeretű tükör; olcsó nyomatok fölött két japán legyező; pávatollal himzett zongoratarakó, az Annie testvérménje készítette; asztalterítő; Jenny rokon remeke. Ott álmodoztunk a tojásosládákon - fiatal, művészi izlésű urak és hölgyek - az olcsó ebédről, mit Chippendale-ben fogunk elkölteni; hanem a kávékat tizennegyedik Lajos korabeli kávétermekben szürcsöltük s boldogok voltunk. Páran megtollasodtunk azóta, - Mr. Bumps szokta magát így kifejezni. Ha ellátogatok hozzájuk, észre kell hogy vegyem, miszerint igazi Chippendale-székeken ülnek Sheraton-asztalok előtt és Adams-kályha melegíti őket; de jó Isten! hová lettek az álmok; hová a lelkesedés, a mi úgy lengte át a másodkemeleti odukat, mint a friss márciusi fuvallat? Tán ottmaradtak a virágos kelmével behuzott tojásosládákban, a kétkrajcáros legyezőkön. A sors olyan nyulóskezű. Ha ád, mindig el is vesz. Pár shillinget dobott nekünk, meg sok-sok reménységet. Most fontokkal fizet, de fizet aggodalmakkal, bajokkal is. Mért nem tudtuk, milyen boldogok voltunk, a tojásosláda trónjainkon?

Ugy ám Dick; te jól felküzdötted magad. Ujságot szerkesztesz. Telekürtölöd a világot mindavval, a mivel Sir Joseph Goldburg, a tulajdonos parancsára tele kell kürtölnöd. Olyan leckéket adsz föl az embereknek, miket Sir Goldburg parancsára kell megtanulniok. Azt mondják, jövő évben bárói rangot kap. Meg vagyok róla győződve, hogy megérdemelte. Lesz ott holmi kismemesség a te számodra is, Dick.

Tom, te is célhoz értél. Abbahagytad az allegóriákat. Kérlek, melyik gazdag művészbarát szereti, ha a saját falai emlékeztetik rá szüntelen, hogy Midás királynak számárfülei voltak? Hogy Lázár a kapu előtt ült időtlen-időig? Most arcképeket festesz s mindenki azt mondja, a jövő embere vagy. Az „Impresszió” például mesés volt; az öreg Lady Jezebel olyan gyönyörű szép rajta; megszólalásig hü. Biz Isten, szép és mégis olyan jó. Bámulatraméltó a művészeted.

Mégis, Dick, - Tom; öreg cimborák; ezer siker között nem ér-e utól olyan perc, mikor elő szeretnétek halászni a régi tojásosládákat a multból? Nem szeretnétek kibutorozni Camden Town-i régi tanyát ládával, hogy ott találjátok a fiatalságot: szerelmeinket, hitünket?

A multkor valamelyik nap egy incidens elevenítette fel bennem mindezeket a régi dolgokat. Először látogattam meg valakit; - egy művész ismerősömet. Arra kért, keressem fel őt kis otthonában. Öreg édesapjával él. Rendkívül csodálkozásomra - azt hittem, ez az örület rég kihalt már - a lakás félig ládákból volt felépítve. Ugynevezett „kisztni”-k; dobozok, tojásosládák. Ez a barátom megkeres husz fontot hetenkint; az öreg papa „rigolyá”-ja - így fejezte ki magát, - hogy ezeket a rémeket gyártja. Olyan büszke rájuk, mintha diszbutor gyűjtemény volna a South-Kensington muzeumból.

Az ebédlőbe vezetett, hogy a legujabb remeket megmutassa. Új könyvespolc. A szoba különben csinosan van berendezve; el nem képzelhető semmi az égvilágon, a mi jobban eltorzítaná, mint e remekmű. Fölösleges dolog megmagyarázni, miszerint e csoda tojásosládából alkotódott. Egy szempillantás alatt láthatta mindenki, hogy csakis és kizárólag abból lehet. Nevezetesen pedig csunyán összetákolta tojásosládákból, a miket a ládagyárnak nem szabadott volna utraengedni; szégyenfoltjai a tojásládáiparnak.

Aztán felmentünk a hálószobába. Ugy nyitotta fel az ajtaját, mint olyan ember, ki drágakövek ritka és értékes muzeumát akarja elibéktárni.

- Az öreg - mondja, - alkotott ebben a szobában mindent, de mindent, a mit lát. Beléptünk. Először a ruhaszekrényre hívta fel a figyelmem, „Majd én támogatom addig, a míg az ajtót kinyitja: úgy hiszem, kicsit egyenetlen a padló; inog, ha nem vigyáz.” Vigyáztam, hanem ingott mégis. Addig tologattuk, simogattuk, hogy kinyitott aztán minden nagyobb szerencsétlenség nélkül. Csodálkoztam, hogy milyen gyér a ruhaszekrény tartalma. Ugy ismertem a barátom, mint a ki jól öltözködik.

- Tudja, - magyarázta, - nem igen rakhatok többet belé, csak a legszükségesebbet. Nagy darab fiu vagyok. Ha véletlenül sietek, rám döntöm az egészet.

Valószínűnek is látszott. Kérdeztem, hol tartja a többi ruháját, hol öltözködik.

- Hát rendesen a fürdőszobában, - felel szerényen. - Ott tartom a legtöbb dolgomat. Persze az öreg nem tudja.

Fiókosszekrényt mutat. Egyik fiók nyitva áll.

- Eztet mindig nyitva kell hagyni, - magyarázza, - mert amire épp szükségem van, azt ebbe rakom. Nem igen nyílnak, csukódnak könnyen ezek a fiókok, vagyishát inkább elég jól zárulnak, hanem akkor megint nem nyílnak ki. Az időtől függ, úgyhiszem. Nyáron nyílnak-csukódnak egész jól; merem állítani.

Reménykedő természete van a barátomnak.

Hanem a szoba büszkesége a mosdó.

- Hát erről mit tart? - kiált lelkesedve. - Igazi márvány teteje van!

Tovább nem ujjonghatott. Izgalmában rátette egyik kezét az alkalmatosságra; ennek a mozdulatnak természetes következménye lett, hogy a lap lecsuszott. Inkább véletlenül, mint akarattal, a korsót még fel birtam fogni. Felfogtam a benne levő vizet is. A mosdótál a lapjára zuhant és nem is esett nagy kár, csak bennem, meg a szappantartóban.

Nem birt szívemben csodálat kelni eme mosdó láttán, kicsit nedvesnek éreztem magam.

- De hát mit csinál, ha mosdani akar? - kérdem, minekután ketten összeállítottuk megint az egészet.

Olyan lett, mint összeesküvő, ki mély titkot készül elárulni. Körül tekintett a szobában, mint a kit tetten értek; aztán, lábujjhegyre állva, az ágy mögött pohárszéket nyitott fel. Abban kicsiny mosdótál állott, mellette kicsi kanna.

- Ne szóljon az öregnek, - mondja. - Ezeket itt tartom a pohárszékben; aztán úgy mosakszom a földön.

Ez volt a legnagyobb, mit a tojásosládáknak valaha is köszönhettem, A csaló fiu, a mint titokban a padlón mosakodik az ágy mögött; remeg minden lépésnél; hisz jöhet az „öreg”.

Kíváncsi az ember, vajjon a Tizparancsolat olyan mindenható-e, mint ahogy mi jó népek hisszük. Talán a tizenegyedik többetér az egészről: „Szeressétek egymást!” És pedig közönséges, mindennapi, emberi, praktikus szeretettel. A többi tized el lehetne helyezni ennek az egynek valamelyik sarkában. Az ember anarkista-érzelmű pillanataiban egyetért Louis Stevensonnal: Hogyha szeretetreméltó és jókedvű vagy, elég hit, vallás, az is ebben a hétköznapi világban. Annyira igyekszünk azon, hogy ne öljünk, ne lopjunk, meg ne kívánjuk a felebarátunk feleségét, hogy még arra sincs időnk, hogy igazságosak legyünk egymáshoz az alatt a rövid idő alatt, míg együtt vagyunk ideleln. Olyan holtbizonyosak vagyunk-e abban, hogy jelenlegi erény- és bün-listánk egyedül tökéletes? A jó, önzetlen ember becstelen-e azért, mert nem sikerül neki mindig legyőzni a természetes ösztöneit? Hát a szívű, savanyulelkű, ki soha nagyszerű tettet véghez nem vitt, soha nagylelkű gondolata nem támadt,

szent, mert hogy nincsenek ösztönei? Tán rossz a rendszer, a zsinórmérték, a mivel gyengébb fivéreinket, nővéreinket mérjük? Ugy bíráljuk őket, mint a könyveket a kritikusok; nem a jó tulajdonságaik, hanem a hibáik szerint. Szegény Dávid király! Ugyan mit tartott volna róla a Felülvizsgáló bizottság? Noé apánkat valamennyi bornemissza egyesületből kitessekelték volna; Kámot kitüntetik, ha feljelenti. Hát Szent Péter! Szegény, gyöngye Szent Péter; jó, hogy az apostol-kollegái, meg a Mester nem voltak olyan szigorúak az erénycsöszségében, mint a milyenek mi vagyunk ma.

Elfelejtettük már az „erény” szó jelentőségét? Valamikor az emberben levő jótulajdonságokat hívták így. Eltekintettek a rossztól, mi szintén szunnyadt benne, mint gaz a gabona közt. Ma nem a hős - hisz az hibával teli, - csak a szeplőtlen lovag; nem az ember, ki sok jót cselekszik, hanem az, ki hibátlannak találhatik, a modern bálványunk. A természetben előforduló legerényesebb lény - az elmélet szerint - az osztriga. Mindig odahaza van és mindig józan. Nem lármázik. Nem szolgáltat okot rendőri beavatkozásra, Nem bírok elképzelni a tiz parancsolatból egyet is, a melyik ellen valaha vétett. Ő maga sohse örül; de más teremtett lénynek örömet nem okoz.

Elképzelem az osztrigát, a mint oroszlának ad leckét az erényből.

- Engem nem hallasz soha, - szaval, - hogy teli üvöltöm a mezőt, vagy borzalmassá teszem az éjjelt; halálraremitem a békés népeket. Mért nem fekszel te is le korán, mint én? Én soha az osztrigatelepet át nem szántom. Nem verekszem más osztriga-urakkal; soha nem udvarolok férjes osztriga-hölgyeknek. Soha antilopot, misszionáriust fel nem falok. Mért nem birsch élni mint jómagam, sósvízen és kukacon, vagy mi a csodán élek én? Mért nem igyekszel azon, hogy hasonlatosabb légy hozzám?

Osztriganak nincsenek kártékony szenvedélyei; azért mondjuk rá, hogy „olyan erényes, mint az osztriga.” De nem kérjük: Vannak jó tulajdonságai is? - Oroszlának sokszor olyan a viselkedése, hogy semmiféle igaz ember nem hagyhatná jóvá. Nincsenek jó tulajdonságai is? Az elhízott, elpuhult, sima „erényes”-t vajjon olyan jól fogadja-e majd Szentpéter, mint a hogy az maga reméli?

Szent Péter majd kicsit kinyitja a kaput megnézi az emberét tetőtől talpig.

- Ki vagy?

- Én volnék, - felel az erényes ember olajos, elégedett mosolyával. - És eljöttem.

- Azt látom, hogy eljöttél, de mért akarsz ide bejutni? Mit csináltál a kiszabott időddel?

- Hogy mit csináltam! - felel az erényes ember. - Én nem csináltam semmit, afelől biztos lehetsz.

- Semmit!

- Semmit; épp ez az erős oldalam; épp azért is vagyok itt. Nem csináltam soha semmi rosszat.

- Mi jót tettél?

- Jót!

- Azt hát, jót! Tán nem is ismered a szó jelentőségét? Miféle teremtmény boldogabb most azáltal, hogy odalenn végigitted, végigittad mind azt a sok esztendő? Nem csináltál semmi rosszat - semmi rosszat magadnak. Talán, ha csináltál volna, jót teszel; ez a két dolog odalenn rendesen jár karöltve, úgy emlékszem. Mi jót tettél, hogy ide akarsz belépni? Ez itten nem mumia-aszaló; itten olyan emberek, asszonyok élnek, kik odalenn jót cselekedtek. Rosszat is, sajnos, mert bűnösök vannak itt, kik az igazságért küzdöttek, nem pedig azon igazak, kik elmenekültek a lelkükkel a harc elől.

Nem erről akartam beszélni, mikor az Amatőr leckéi jutottak eszembe. Bizonyos kisfiuról akartam csak megemlékezni, ki rendkívüli ügyességet fejtett ki olyan feladatok elvégzésében, miket nem róttak rá. Elmondom a történetét, mert - mint megtörtént dologban, van benne morál; a nélkül való történet balga mese csak; ut, mely nem vezet sehová! Olyan, a melyet beteg emberek tesznek gyakorlat céljából.

Láttam, hogy szed szét e kisfiu értékes ingaórákat darabokra; s mint alkot abból baba-gőzhajót. Igaz, hogy mikor az órát csinálták, nem gondoltak arra, hogy gőzhajó legyen belőle. Nem annak készült. De ha az ember mindenféle akadályt tekintetbe vesz - hogy milyen kevésbé alkalmas az ingaóra gőzhajó felszereléshez, hogy hamarosan nyélbe kell ütni az egészséget, mielőtt konzervatív gondolkodású és tudományos lelkesedés nélkül való népek közbevetetik magukat, mindehez képest elég jó volt az a gőzhajó. Egyszerű vasalódeszkából és husdarálóból - persze, ha a vasalódeszka nem kellett épp egyebütt - egész helyes mokuslyukat birt összeeszkábálni. Esernyőből és gázcsőkampóból ágyut csinált, ha nem is olyan tökéleteset, mint valami Martiny-Henry. Mindenesetre a jelenlegi viszonyok közt ilyesmi sokkal kártékonyabb. Kerti szivattyu, a tejesházból hozott mérőkanna, meg kevés drezdai porcellán-ékitmény - volt belőle a szalon kandallópárkányán bőven, - kerti szökőkutat képezett. Konyhaasztalból könyvborítékot volt képes csinálni; krinolinból karfát állított. Meg birt akasztani valami forrást úgy, hogy minden viz a teniszpályán folyjon keresztül. Tudta a vörös festék és az oxigén gáz készitési módját; mindenféle egyéb, a ház körül könnyen fellelhető késziték, szerszám titkát. Többek között megtanulta, hogy kell tűzijátékot csinálni; csekély jellegű kisebb robbanások után nemsokára igen jól készítette. Szeretik az emberek az olyan fiut, ki ügyes a cricketjátékban. Tiszteletben tartják, a ki ügyesen viv. Azt, aki eredményesen kibabráll a tanárral, bámulják. De az olyan fiu, ki tűzijátékot bir csinálni, fölötte áll valamennyinek. Olyan fiu ez, ki a teremtett lények felsőbb kategóriájába tartozik. November ötödike közeledett (szabadságünnep) s a lágyszivü anya engedelmével, elhatározta, hogy erejének bizonyítékát adja azon a napon. Nagy sereg ismeróst, rokont és pajtást hívott meg; egy héttel előbb a mosókonyhát tűzijátékgyárnak rendezték be. A nőnemü cselédség örökös halálfélelemben járt-kelt. Maga a ház - ha a szagot vesszük - úgy érzett, mintha a Sátán ütötte volna fel tanyáját. Negyedikén este el is készült mindennel; próbát kellett tenni, hogy bebizonyosodjék: nem lesz baj rákövetkező este. De minden rendben volt. A sugarak ég felé röppentek és csillagokká hulltak széjjel; hatalmas lámpák tüzes golyókat szórtak az éj sötétjébe; Katalin-kerek ragyogtak, imbolyogtak és örvénylettek; ropogtak; tüzes békák robbantak. Azon az estén egy büszke, boldog fiu szenderült el; hirről álmodott. Köröskörül vakító tűzijáték; hatalmas tömeg ünnepli. Rokonai - a legtöbbjéről tudta, hogy úgy tekintik, mint eljövendő családi bikficet - mind ott vannak, hadd tanuskodjanak most dicsősége mellett. Ott van Dickey Bowles is, ki kacagott rajta, mert nem tudott egyeneset dobni. A mézeskalácsos üzletből az a lány is ott van. Láthatja, milyen ügyes fiu ő.

Megjött az ünnepély estéje; megérkeztek vele a vendégek. Sálakba, kabátokba bugyolálva ült valamennyi a hall-ajtó előtt; - nagybácsik, unokatestvérek, nagynénik, kisfiuk, nagyfiuk; kislányok, nagylányok; komaasszonyok; összesen lehettek ott negyvenen. Várták az ünnepély kezdetét.

Hanem a tűzijáték nem ment. Hogy mért nem ment, azt én meg nem tudom magyarázni; senki a világon soha meg nem birná. A természet törvényei, arra az egyetlen éjjelre fel voltak függesztve. A rakéták leestek és kiadták a lelküket ott, a hol voltak. Semmi emberi hatalom nem volt képes a békákat ugrásra birni. A pattantyuk füstölögtek és kialudtak. A hatalmas fénycsóvák gyertyafényüre zsugorodtak. A Katalin-kerek csupa kis forgó Szentjánosbogár. A tüzes kigyókba annyi élet nem volt, mint valami teknősbékába. A legszebb darab - hajó a tengeren - csak a vitorlahegyet meg a kapitányt mutatta; kialudt. Egy-két kis morzsa eleget tett a kötelességének; de ez is csak attól volt jó, hogy az egészséget még bolondabb színben

tüntesse fel. A kislányok vihogtak, a fiuk füttyentettek; a nénik és az unokatestvérek azt mondták, hogy szép; a nagybácsik kérdezték, hogy kész-e már és vacsoráról, induló vonatokról beszéltek. A szomszédok nevetve elszéledtek, a lágyszivü anyja azt mondta: „nem baj no”, és elmagyarázta, hogy tegnap milyen jól ment minden; az okos kisfiu lemászka a szobájába és odalenn a sötétben kizokogta magát szive szerint.

Órákkal később, mikor már elfelejtették őt, kilopózkodott a kertbe. Leült reményeinek romjai közé és azon törte a fejét, mi okozhatta a bukást. Kutatgatva, kihuz a zsebéből egy skatulya gyufát; meggyújtja; egy rakéta végéhez tartja. Hiába igyekezett négy órával előbb meggyújtani. Sercegett pillanatig, majd egy szökéssel a levegőben termett; ezer darabra tört, fénytengerbe fuladt. Másikat próbált: aztán újra másikat; az eredmény mindig ugyanaz. A fénypontot - hajó a tengeren - meggyújtotta újra. Pontról-pontra megjelent a tünemény; csak a kapitány és az egyik vitorlahegy hiányzott: ott állott az éjjelben a tökéletes kép, a fényhatás minden pompájában. Fénycsóvák világították a gyertyákat, kerekeket, rakétákat, mik darab idő előtt olyan konokul ellenszegültek annak, hogy fellángoljanak, miket félre kellett lökni, mint hasznavehetetleneket. Most, hogy az éjjel fuvalma, köde megcsipte őket, olyan magasra szökcentek, mint egyetlenegy vulkáni kitörés. S az isteni tüzijáték előtt ott állott a kisfiu egyetlen vigasztaló ténnyel - az anyja keze a kezében.

Akkortájt titok volt előtte az egész. Később, mikor megtanulta az életet jobban megismerni, megértette, hogy egy véletlen példája volt annak a biztos, de megmagyarázhatatlan ténynek, minden emberi dolgok szabályozójának: - *Tüzijátéked kudarcot vall mindig, amig hiúságból a tömeg előtt csillogtatod.*

A pompás felelet csak akkor jut eszünkbe, mikor az ajtó már becsukódott mögöttünk; magunkra maradtunk az utcán. Vagy, - a hogy Franciaországban mondják, - mikor a lépcsőn jövünk le. Az ebédutáni mondókánk, olyan pompásan hangzott, ahogy ott a tükör előtt elszavaltuk. Furcsán laposnak tűnik fel pohárcsörgés közepette. Szavak szenvedélyes áradata, mikkel az édes fülét akartuk behálózni, unalmas rigmussá lesz, - nem esik szégyenére - az édes csak kacag rajt.

Hátha még kedves olvasóm, ismernéd a történeteket, miket el akartam mondani neked. Persze azokról a történetekről itélsz meg, amiket olvastál; de nem vagy igazságos. Azokról a történetekről itélj, a miket nem mondtam el. Valamikor majd el fogom mondani őket. Sirni, nevetni fogsz rajtuk velem.

Kéretlenül rohanják meg az agyamat; követelik, hogy leirjam őket. Mihelyt a tollam a kezembe fogom, mind odavan. Mintha félnék a nyilvánosságot; mintha azt mondanák: „Te olvashatsz bennünket, de csakis te egyedül. Hanem le ne irj; nagyon igazak vagyunk; tulságosan a valóság vagyunk. Olyanok vagyunk, mint a gondolat, mit kimondani nem birsz. Tán kicsit később, ha jobban ismered az életet, elmondhatsz bennünket is.”

Ha magamról kritikai „essay-t” irnék, elővenném azokat a történeteket, miket irni kezdtem és abbahagytam. Hogy mért hagytam abba, azt magam se tudom megmagyarázni. Jó dolgok pedig majdnem mind; sokkal jobbak, mint azok, a miket befejeztem. Ha majd lesz ráérő idő, kedves olvasóm; elmondom a megkezdett dolgoknak egyikét-másikát. Akkor itélhatsz. Mindig helyes észjárásu embernek tartottam magam és annál furcsább, hogy szellememnek eme csöndben született gyermekei - ahogy a polcon nyugvó vékony dongáikra pillantok - majd mind kísértet-történetek. A szellemekben való reménykedés megvan mindnyájunkban. A világ velük érdekesebb szinben tűnik fel az emberek - annyi évek örökösei előtt. A tudomány évről-évre megrázza a molyrágta függönyt, mely eltakarja előlünk a valóságot. Megnyitja a zárt ajtókat és kitárja titkaikat; bevilágít a rejtett folyosókra; kitisztítja a mocsarakat; felfedi a rejtett utakat. Mindenütt sok port talál. Ez a visszhangos vén kastély - a világ - teli volt titkokkal, csudákkal, mikor még gyerekek voltunk. Mikorra felnövünk, sok

elveszett a varázsból. Már nem alszik király a lankák, hegyoldalak barlangjaiban. Alagutat vágtak hegyi rejtekhelyére. Lekergettük az Olympusról az Isteneket, Holdsugaras erdőn áthaladó vándor nem féli már Aphrodite arcának édes, halálhozó fényét. Thor kalapácsa nem üti a tölgyet - csak a kiránduló vonat gyors, dübörgő visszhangja ez. Kisöpörjük az erdőkből a tündéreket. A tengert átszűrtük, hogy ne maradjon nimfa benn. Már a szellemek is itthagynak bennünket; kipusztítja őket a „pszichikai kutatótársaság”.

Valamennyi közül ők a legkevésbé sajnálatraméltók. Kiállhatatlan fickók voltak; rozsdás láncukat csörgették; nyögtek, sóhajtoztak. Csak hadd menjenek.

Pedig érdekesek lennének, ha akarnának, King John uralkodásának idejéből az öreg gentleman jut eszembe; ugyanannak az erdőnek a peremén ölték meg, a minek ide látszanak a fái. Hátbaszurták szegény öreget, ahogy hazafelé lovagolt; a teste a vizgödörbe repült; azóta is Thor sirjának nevezik. Már kiszáradt partjain ibolyák szoktak nyilni; de akkor még zord helyecske lehetett, husz lábnnyira állt a gödörben a víz. Az erdei utakon miért kísért még most is - úgy mondják, - mért rémitgeti halálra a gyermekeket? Elsápasztja az arcokat és előli a nevetést; elnémul a parasztleány, parasztlány, mikor falusi táncból hazafelé tart. Ugyan mért nem jön inkább fel ide hozzám, kicsit elcsevegni? Karosszékkal kínálom és a legbarátságosabban üdvözlőném; különösen, ha jókedvű; jó társalgó. Micsoda szép történeteket adhatna elő nekem. Harcolt a keresztes háborúkban; hallotta Péter hangját; szemtől-szembe állott a nagy Godfrey-el - keze a kardmarkolaton, tán Runnymédenél küzdött. Többet érne ilyen vendéggel eltölteni egy estét, mint egész könyvtárra menő történelmi könyvet olvasni. Mit csinált nyolcszáz év óta, mióta meghalt? Hol volt, mit látott? Tán beutazta a Mars bolygót is; beszélt a különös lényekkel, kik megélnék a Jupiter folyékony tüzeiben. Mit tanított neki a titkok nagy titka? Megtalálta az igazságot? Vagy mint jómagam, vándor csak s még mindig az ismeretlent kutatja?

Szegény sápadt, szürke apáca te - azt mondják, éjjel körül felmerült sápadt arcod a rombadőlt kolostor ablakon; az ember hallja a cédrusfák felől ott a kertből a kardcsörgést.

Biz az szomorú dolog lehetett, nagyon jól megértlek, kedves hölgyem. Mindkét kedvesed, udvarlód halott; magad zárdába vonultál vissza. Hidd el, őszintén sajnállok, de minek töltöd el valamennyi estéd avval, hogy felujtrod a kinos emléket? Hát nem jobb volna, ha elfelejtenéd? Istenem, képzeld csak el, ha egész életünkben a kezeinket tördelnénk és jajgatnánk a sok gonoszság fölött, amit gyermekkorunkban elkövettek ellenünk. Vége már annak. Ha meg él a kedves, ha feleségül vesz, akkor se lettél volna boldog. Nem akarok kellemetlenségekkel traktálni, de még a legtisztább szerelem alapján kötött házasságok is sokszor rosszul sikerülnek; tudod magad is.

Ugyan fogadd meg a tanácsom. Beszélj meg a dolgot magukkal a fiatal emberekkel. Vedd rá őket, hogy nyujtsanak kezet és legyenek jóbarátok. Jertek be valamennyien onnét a hidegből; beszéljünk kicsit okosan.

Mért akartok bennünket bajbakeverni, szegény sápadt kísértetek? Hát nem vagyunk a ti gyermekeitek? Legyetek bölcs barátaink. Mondjátok el inkább, hogyan szerettek a legények ifju éveitekben? Mit feleltek a lányok? Mit gondoltok, sokat változott a világ? Nem voltak már akkor is feministák? Nem voltak lányok, akik utálták a négy falat, az örökös rokka-pergést? Apátok cselédeinek sokkalta rosszabb volt-e a sora, mint a szabad munkásoknak ott északon, akik naponkint tizenegy óra hosszát varrják a papucsot heti kilenc sillingért? Mit gondoltok, az utolsó ezer évben sokat változott a társadalom? Rosszabbá, jobbá lett? Vagy pedig úgy nagyjában teljesen ugyanaz, csak épp a dolgoknak más nevet adtunk? No mondjátok: mit tanultatok tőlünk?

Talántán azonban a szellemek megharagudnának a bizalmas kérdésekért.

Egésznapi vadászat után vagyunk. Az ember ágyba kívánczik. Hanem mikor az ajtót kinyitjuk, kísérteties nevetést hallunk az ágy függőnyei mögül. Az ember felnyög magában; sejti, mi következik: az öreg, megrokkant Sir Lanval két-három óráig tartó beszéde. Ugyis ismerjük már valamennyi történetet kívülről - mit kiabálja újra a fülünkbe. Istenem, hátha a nagynénénk, a kitől valamicskét remélünk, - ott alszik a szomszédaszobában, - fel talál ébredni; hallja az egészet! Igaz; hisz rendes, tisztességes históriák; semmi rossz sincs bennük. De biztos, hogy a nagynéninek nem fognak tetszeni - Istenem az a történet Sir Agravainról és a kovács feleségéről! Pedig a kísértet mindig épp ezt a történetet mondja.

Vagy pedig a szobalány nyit be ebéd után:

- Bocsánat, sir; a fátyolos hölgy van itt.

- Micsoda, már megint itt van? - mondja a feleséged, s a munkájából felpillant.

- Igenis asszonyom; vezessem fel a hálószobába?

- Az urat kérdezze meg, - hangzik a felelet. A hanglejtésből következtetni lehet öt csunya percre, mielőtt a lány kitétte a lábát az ajtón. De hát mit tehet az ember?

- Igen, igen, csak vezesse fel, - mondod. A lány beteszi az ajtót.

A feleséged összeszedi a kézimunkáját és felemelkedik.

- Hová mégy? - kérded.

- Megyek aludni a gyerekekhez, - hallik a hideg felelet.

- Olyan furcsán veszi majd ki magát; - kérleled. - Udvariasnak kell lenni szegénykéhez; meg aztán látod, hisz igazán az ő szobája. Lehet mondani. Mindig is ott kísértett.

- Igen különös, - felel szived hölgye még jegesebben, - hogy nem kísért soha máskor, csak akkor, ha itthon vagy. Hogy hová mégy, a mikor a városba mégy, arról fogalmam sincs.

Igazságtalanság. Nem is bírod visszatartani a szót; indignálódva felelsz:

- Micsoda sületlenségeket hordsz össze, Erzsébet. - Egész egyszerűen udvarias vagyok hozzá.

- Némely emberekből olyan különösen ütközik ki az udvariasság, - felel Erzsébet. - Tudod. Kérlek, ne veszekedjünk rajt. Csak azon vagyok, hogy ne zavarjalak. Kettő, az igen; édes kettő, hisz tudod. De a harmadik! Nem akarok harmadik lenni, ennyi az egész. Már kinn is van.

Odafönn a fátyolos hölgy még mindig vár rád. Azon elmélkedel, meddig fog maradni, meg hogy mi történik majd, ha elmegy.

Attól tartok, ebben a mi világunkban nincs hely a ti számotokra, kísértetek. Emlékeztek, mint jöttetek Hiawatha-hoz - elvált szerelmesek szellemei! Arra kér benneteket, jönnétek vissza és vigasztaljátok. Aztán valamelyik nap eljöttetek a wigwam-jába; körbe ültetek le a kandallója elé; megfagyasztották a levegőt Hiawatha körül; elhalt a mosoly Nevető Patak ajkán.

Szegény, sápadt szellemek, nincs itt hely a ti számotokra. Hagyjatok minékünk békét. Felejtjük el egymást. Te kövér, idős hölgy, kinek szürküllik már a gyér haja, gyöngye a szeme és erős a tokája, - érdes már a hangod a sok veszekedéstől és panasztól, - a mire bizony a háztartásban szükség van. Kérlek alásan, hagyj te is énnekem békét. Szerettelek, a mig éltél. De édes voltál, de szép voltál. Látlak még most is hófehér ruhácskában, almafavirág közt. De most már meghaltál; a szellemed nyugtalanítja és elrontja az álmaimat. Ugy szeretném, ha nem kísérténél.

Te öreg, kelletlen fickó, a mint onnan a tükörből rámkacsintasz, ahogy borotválkozom; mért kísérsz te is? Helyes gyereknek vagy a szelleme, akit valamikor ismertem. Mindig biztam, hittem benne. Mért kísérsz? Jobb szeretnék úgy gondolni rá, a hogy láttam; jobb szeretném úgy tartani meg emlékezetemben, ahogy tetszett. Sohse hittem volna felőle, hogy ilyen hitvány kísértetté váljon.

Szerelmi bájjal készítése, használatbavétele.

Itt-ott megkérdi valamelyik barátom: - A szökét szeretem-e, vagy a barnát? A másik: Mit szeretsz jobban: alacsonyat, vagy magasat? Harmadik: Könnyű nőket szeretsz, vagy inkább komoly a kellemesebb társaság? Olyanformán érzem magam, mint valamikor bizonyos ifju hölgy, kitől aggódó szülei - az évek szaporodván és a jövedelem ahelyett, hogy növekednék, inkább csökken - megkérdezték, melyik tetszik neki a sok rendelkezésre álló széptevő közül? Azt mondja, épp ott a baj; neki is az a legnehezebb. Nem bír rájönni, hogy melyiket szereti legjobban. Olyan kedvesek valamennyien. Hogy választhatna egyetlenegy? Avval aztán kizárja a többi a versenyből? Még a legjobban szerette volna, ha valamennyiökhöz férjhezadják.

Igy érzem, hasonlítok eme ifju hölgyhöz; talán kevésbé szépségben, bájjban, mint inkább határozatlanságban akkor, ha fenti kérdéseket intézik hozzám. Mintha valakitől a kedvenc ételét kérdenék. Van idő, mikor a legkedvesebb az ember előtt egy csésze tea, tojással. Más-kor borjuszeletről lehet csak szó. Ha csak halat tudnék enni; holnap úgy vélem, sohse eszek többé halat életemben; kenyéren, tejen és rizspuddingen fogok élni. Ha hirtelenében megkérdeznék, mért eszek most leves helyett fagylaltot; mért kedvelem kaviárt a bifsztekhez, nem bírnék felelni.

Szeretem én a magas, meg az alacsony nőket; szeretem a barnákat, meg a szökéket; jókedvűeket és szomorúakat.

Ne haragudjatok meg érte, hölgyeim; ti vagytok az okai. Minden helyesen gondolkodó ember „általános” udvarló; hogy is lehetne máskép? Olyan különbözőek vagytok, mégis mind olyan bájosak a magatok nemében. S olyan nagy a férfiszív. El nem bírod képzelni, bájos olvasónőm, milyen nagy a férfi szive: épp az a baja - néha a te bajod is.

Nem rajonghatok-e a pompás tulipánért, mert a szerény liljomot is szeretem? Nem csókolhatom meg az édes ibolyát, mert a királyi rózsá illata drága előttem?

- Persze, hogy nem, - felelné a rózsá. - Ha őbenne is látsz valami kitünő tulajdonságot, akkor semmi dolgod velem többet.

- Ha avval a szemérmetlen teremtéssel foglalkozol, - mondja a Liliom remegve, - akkor nem az a férfi vagy, akinek tartottalak. Isten áldjon.

- Csak eredj a babaarcu Ibolyádhoz, - kiált a tulipán, és megrázza büszke fejét. - Épp egymáshoz illetek.

Mikor visszamegyek a liljomhoz, kijelenti, hogy nem bír megbizni énbennem. Látott a többiekkel. Semmirekellőnek tart. Szép arca csupa fájdalom.

Szerelem nélkül élek hát, csak azért, mert tulsokat szeretek.

Csak azon csodálkozom, hogy a fiatal emberek egyáltalán nőszülnek. Szörnyű mód nehéz lehet a választás. Hyde Parkban sétáltam a multkor este. Katonazenekar szivandalító melódiákat huzott; a tömeg pompás hangulatban volt; ritkán ilyen derüs az angol ég. Köztük barangoltam és figyelmemet a nők kötötték le. Legnagyobb részük, azt hiszem, bolti lány, varrónők, meg a középosztály alsóbb elemei. Legszebb ruháikat, legcsinosabb kalapjaikat tették fel; legujabb keztyűjök a kezükön. Kettesben-hármasban ültek, tekergöztek; olyan boldogan csicseregtek, mint fiatal verebek a ruhaszártó kötélén. Micsoda derült kép! Láttam már német mulató tömeget, meg franciát, olaszt is láttam, de sehol a világon nem látsz annyi csinos nőt, mint az angol középosztályban. Minden négy közül háromra érdemes volt egy-egy pillantást vesztegetni; minden második nő csinos és minden negyedik - tulzás nélkül mondom - szép.

Ahogy ide-oda sétáltam, az az eszmém támadt, hogy részrehajthatatlan agglegény vagyok. Minden előítéletől ment. Asszonyt keresek; ugy képelem - hisz csak mese - hogy mindezek a lányok hajlandók hozzám jönni feleségül. Csak választanom kell! Egész megzavarodtam. Voltak szép szőke lányok, kikre vétek volt nézni, sötétek, kiknek láttán felgyuladt a vér; aranyvöröshajuak, kiknek a szeme tengerzöld, s kiket a világ végéig lehetne követni; babaarcu lányok, kiket olyan jó volna szeretni, becézni; nemesvonású szépségek, kiket imádkhat a férfi; nevetősek, kikkel vigan áttáncolhatod az életet; komolyak, kikkel édes és szép volna az együttlét; házias lányok - szinte érzi az ember, minő pompás otthont tudnának teremteni; főznek, varrnak s drága, békés helyecskévé varázsolják a házat. Gonoszarcu lányok is kerültek, kiknek ha a szemébe pillantasz, minden jámbor érzés eltávozik belőled; kiknek a nevetése örült karneválba fojtaná a világot. Olyan lányok, kiktől szobrot lehetne állítani; olyanok, kiktől tanulni lehetne; meg a szomorú lányok, kiket az ember meg szeretne vigasztalni; jókedvű lányok, kik felvidítanak az embert; kislányok, nagylányok; királynői formájúak és tündérszerűek.

Ha így kellene választania az embernek feleséget? Husz-harmincezer közül? Vagy a lányt venné körül hirtelenében tizennyolcezer fiatalember, agglegény, kiktől azt mondanák: válassza hamar azt, a melyiket akarja, de iparkodjék, mert sietni kell. Se a lány, se a fiú soha meg nem házasodna. A sors sokkal jóságosabb hozzánk. Megért bennünket, megsegít. Valamelyik párisi hotel halljában hallottam, hogy az egyik hölgy ajánlotta a másikkak a divatáruházát.

- Menjen a Maison Nouvelle-be; - ajánlotta a megkérdezett lelkesülten; - azoknak van egész Párisban a legnagyobb választékuk.

- Azt tudom, - felelt az első hölgy. - Hisz épp azért nem megyek oda. Egész megzavar. Ha hat kalapot látok, öt perc alatt megmondom, hogy melyik kell. Hatszáz láttára eljövök onnét kalap nélkül. Nem tud valami kis boltot?

A sors félrevonja a fiatal embereket, fiatal nőket.

- Jere velem ebbe a faluba, - mondja a Sors; - jere velem ennek a népes külvárosnak a mellékutcájába; jere ebbe a társaskörbe; ebbe a kápolnába.

Ebből a tizenhét fiatal hölgyből, kedves fiam, melyik kell? - ebből a tizenháromból melyiket szeretnéd a magadénak, leányom?

- Nem, miss; sajnálom, ma nem mutathatom meg az emeleti helyiségeket; nem jár itt a lift. De biztos vagyok benne, lesz valami ebben a teremben is, a mi megfelel az izlésének. Nézzen körül, kedvesem; majd lát valami használhatót.

- Nem sir; nem mutathatom meg most a szomszéd raktárt; oda nem vezethetünk senkit, csak egész különleges vevőinket. A legdrágább dolgainkat tartjuk abban a helyiségben. (Csak gyorsan le avval a függönnyel, Alkalom kisasszony. Nem megmondtam, hogy nem lehet.) Nem volna ez is megfelelő, uram? Ez a szín a legfrissebb divat. Igazán nagyon sokat vásárolnak belőle.

- Nem sir? Hát nem! Természetes. Nem mindenkinek ugyanaz az izlése. Tán valami sötét majd jobban áll. Azt a két barnát hozza csak, Alkalom kisasszony. Mindkettő bájos lányka, nem igaz, uram? A magasabbat ajánlanám. Csak egy pillanatra, engedelmet kérek. No mit tart róla uram; mintha egyenesen önre szabták volna, nem igaz? Az alacsonyabbat kedveli? Hogyne uram, hogyne; nem tesz semmit, nekünk teljesen mindegy. Mindkettőnek egy az ára. Nincs is külön dolog annál, mint hogy épp azt vegye az ember, a mit akar; mindig is mondtam. Nem sir; azt már nem, nem tehetem önnek félre a portékát, olyasmit nem teszünk soha. Különösen most; egyenesen keresik a barnákat. Épp ma reggel volt itt egy ur; ezt a

bizonyosat nézte ki magának; ma este újra eljön. Biz isten, nem vagyok már biztos benne, nem jön-e már... Hogyne uram, hogyne; ha ezt mindjárt megveszi, akkor megegyeztünk. (Rakja el a többieket, Alkalom kisasszony; erre meg jegyezze fel, hogy el van már adva.) Biztos vagyok benne, uram, tetszeni fog, ha hazaviszi. Köszönöm uram! Jónapot.

- No miss: hát látott már mindent? Igenis, miss; az is van raktáron abban az árban. (Zárja csak be azokat a felső ládákat, Alkalom kisasszony; sohse mutasson többet a raktárból, mint amennyit okvetlenül szükséges; az csak megzavarja a vevőt. Hányszor mondjam még?) Igenis, miss; önnek igaza van; biz ebbe a darabba van egy kis hiba. Valamennyinek van icipici hiányossága. Azt mondják a gyárban, nem tehetnek róla; az anyagban van a baj. Alig egyszer egy szezonban kapunk tökéletes darabot; ha megvan, a hölgyek nem is igen rajongnak érte. Majdnem valamennyi vevőnk jobb szereti, ha csekély hiányossága van az árunak. Azt mondják, az olyan jellegzetes. Nézze csak azt meg, miss. Ez nagyon jó viselet; meleg és nyugodt. Olyat szeretne, akibe több a szín? Hogyne, hogyne. Körülmény kisasszony; nyújtsa csak le azt a skatulyát. Nem, miss; ezekről nem állunk jól, hogy egy évnél tovább tartsanak; attól függ, hogyan használják, ó hogyne, miss; ezek itten eltartanak hosszú évekig. Hisz nem mondták önnek sokszor, hogy a nyugalmasabb, egyszerűbb minták tovább tartanak? Bár mi úgy tapasztaltuk, hogy körülbelül mind hasonlítanak egymáshoz. Igazán nem lehet olyan pontosan megmondani egyikről se, a míg nem viseli. Nem szoktuk egyiket se melegebben ajánlani a másikánál. Mindenféle eshetőség áll fenn ennél, meg amannál is; az az áru természete. Mindig csak azt mondom a hölgyeknek: - Találja szépnek hisz önnek kell majd viselnie; aztán nem jó az olyan dolog, a mi mindjárt kezdetben nem tetszik. - Igenis, miss; ez csinos és jól is áll; igazán. Köszönöm, miss. Ezt félreteheti, Alkalom kisasszony. Vigyázzon, hogy el ne keveredjék azzal, a mi még nincs eladva.

Hasznos szerelmi bájjal annak a kis keleti virágocskának a nedve, melyet Oberon cseppent a szemünkre, míg alszunk. Rögtön megoldja a nehéz kérdéseket. Istenem, hisz természetes; Helén sokkal csinosabb. Ugyan nézze meg csak Mariskát az ember! Hát lehet galambot hollóhoz hasonlítani! Hogy is kételkedhattunk egy percre is? Ez a Mr. Botom kitünő ember; olyan eszes, a milyen csinos. Oberon; hálásak vagyunk a gyógyirodért. Matilda Jane istennő; igazi királynő ez a Matilda Jane; Éva óta nem született olyan asszony, mint Matilda Jane. Egy kis szeplő van az orrán; - kicsiny, édes, pizsécse orrán - és milyen szép az is. Nagy szemei felragyognak néha-néha bosszusan; milyen szép, pikáns dolog, mikor egy nő haragszik. William olyan drága, buta kis medve - mennyire szeretheti az ember a buta férfiakat - különösen, ha ahoz elég bölcsek, hogy szerelmesek legyenek belénk. Igaz; William nem ragyogó szónok; de milyen utálatos is az örökké csipogó férfi. Williamnak kiálló álla van; olyanféle, ami madárba nagyon csinos. Isten áldjon meg, Oberon, azért a kis orvosságért; ugyan kend be vele megint a szemünkhéjját. Tudod mit; adjál velünk egy palackkal utra- valóul.

Ugyan mondd csak, mi jut eszedbe, Oberon? Odaadtad Pucknak, a gonosznak az üveget. Gyorsan vedd el tőle. Isten mentsen meg bennünket attól, hogy annál az imposztornál maradjon az ital. Isten óvjon meg bennünket Pucktól, amíg még alszunk.

Vagy pedig tündérr királyfi, Oberon, úgy tekintsük bájjalod, mint a melyik szemeinket nyitja fel a helyett, hogy lezárna? Ismered a gólyamesét, mit a gyereknek mondanak el? a kislány, ki varangyosbéka volt nappal; csak a szép, sötét szemei maradtak meg. Csak éjjel, mikor a herceg a szívéhez szoritotta, - lám! - hirtelen átváltozott királykisasszonnyá. Asszonyok legszebbikévé, legszerelmesebbikévé. Ugyan sok lehet Marshlandban a királyi hölgy; pedig rossz az arcbőrük, gyér, szalmaszinü a hajuk; a bolondos királyfi lóra pattan, mégis holmi szolgálot környékez meg, kiben királynő rejtezik talán. Boldog lehet a herceg, kinek szemeire Oberon cseppentett bájjalából.

Valamelyik kis szárazföldi városban - a nevét már nem tudom - függ egy kép valahol, melyet soha el nem felejték. Azt sem tudnám biztosan megmondani, jó-e, vagy rossz az a festmény; bocsássanak meg a művészek, hogy csak a tárgyra emlékszem. Férfit ábrázol, kit az utszélien keresztrefeszítenek. Nem mártír. Ha valaha valaki megérdemelte, hogy felakasszák, akkor ez volt az. Ennyit világosan megértet velünk a művész. Még a halálküzdő maszkja alatt is gonosz, áruló ez az arc. Parasztlány függ a kereszten; lábujjhegyen áll türelmes számon; az arcát felnyújtja a félhalott felé, hogy hajoljon le és csókolja meg az ajkát.

Tolvaj, áruló, csaló, minden bélyeg rajta van azon az arcon; de mi van a lárva, a vad külső mögött? Nem maradt ott valamelyes férfiasság; - gyöngéd érzés? Asszony kuszott a kereszthez, hogy megcsókolja: nem tesz ez tanuságot az érdekében, Uristen? Vak a szerelem; - vak biz az a hibáinkkal szemben is. Isten legyen velünk; nagyon rossz szemei volnának a Szerellemnek, ha nem volna vak. De mind a jót, mi bennünk van, élesen meglátja. Te megfeszített lator, állj félre. Százan tesznek ellened tanuságot. Nincs senki, ki melletted szólna? Van; asszony, ki szeretett, látod őt, hatalmas Biró? Hadd beszéljen.

Messze tértem el a Hyde parktól és a leány-kiállitástól.

Elhaladnak előttem többször is; csevegnek, kacagnak, mosolyognak. Derüs a szemük a sok bohó gondolattól; lágy, muzsikás a hangjuk. Jókedvűek; szeretnék, ha más is az lenne.

Sokan már asszonyok; soknak közeli férjhezmenéshez van alapos reménye. A többi remél. Mi pedig, - én és úgy tizezer fiatal ember - igenis: én és úgy tizezer „fiatalember”; ugyan melyikünk nem tartja magát fiatal embernek? A világ lesz csak öregebb, nem mi. A gyerekek abbahagyják a játékot; megkomolyodnak; elhomályosul a lány szeme. Kicsit meredekebbek a dombok; meghosszabbodnak valamicskét a mértföldek. Nem olyan vigak a fiatalemberek dalai, mint a hogyan mi daloltunk. Kicsit hüvösebbek lettek a napok; kicsit élesebb a szél. Kicsit elvesztette zamatát a bor; nem olyan az új tréfa, mint volt a régi. Prózaivá, kopottá váltak a többi fiúk; csak mi nem változtunk. Csak a világ lett öregebb. Gondtalan nevetésed nem aggaszt tehát, ifju olvasóm, ismétlem, hogy én, meg úgy tizezer fiatalember járkálunk itt a sok édes lányka közt; a fiús szemünket, pillantásunkat vesszük elő: el vagyunk ragadtatva, megfogtak, behálóztak. De édes dolog lehet, velük tölteni az életünket; kis szolgálatokat tenni nekik, a miért a hála csupa édes mosoly. De drága dolog, eljátszogatni velük s hallani túlaradó nevetésüket; vigasztalni őket s látni hálás szemeiket. Igazán kellemes az élet. A házasság gondolata valami jóakaratu tündér agyában születhetett meg.

Visszamosolygunk rájuk; utat csinálunk nekik; felállunk a székünkről egy udvarias „Engedje meg, miss”, - vagy „Sohse tessék; jobb szeretek állni” - szólásformával. - Olyan szép az este, nem igaz? - S talán - mi van abban? - beszédbe elegyedünk ezekkel a véletlen utitársakkal az élet útján. Voltak köztünk bátor, elszánt szellemek, kik enyhe flirt erejéig el mertek menni velük. Néhányan ismertek néhányat közülök; ilyen szerencsés esetekben még több kedves dolgot is mondtak egymásnak. Az angol középosztályú fiatalember és fiatal nő nem valami ügyesek a flirtben. Be kell vallanom, hogy módszereink kicsit elefántszerűek; meg úgy estefelé talán kicsit hangosak is leszünk. De nem akartunk semmi rosszat; épp csak azon voltunk, hogy lehetőleg jól mulassunk, mulattassunk; hogy repüljön az amugy is rövid idő.

Távoli külvárosok messzi kis otthonai felé szállnak a gondolataim; a körülöttem volt vig fiúk és lányok öregebbnek, gondterhesebbnek tetszenek. Hát aztán? Nem kedvesek a régi arcok, ha a régi szemmel pillantunk rájuk, amelyik kicsit homályos is a szeretet fényétől? Gond, munka nem társai-e az örömek, békének?

De mikor közelebb jöttem, láttam, hogy sok arc barázdás: savanyu és bosszus a tekintet; a hangok körülöttem eldurvultak. A bók, kedvesség mind átváltozott perpatvarrá, veszekedéssé. A bájos mosoly bosszus ráncba vész. Kevéssé látszanak avval törődni, hogy tessenek,

mulattassanak; s olyan erős az elhatározásuk, hogy nem mulatnak, hogy nem tetszik nekik semmi.

Hát a flirtek! Uristen! Egész elfelejtették, hogyan kell flirtelni. Milyen kár érte pedig! Mind az éle keserű; mind az apró szolgálatot dörmögve végzik. Mintha megfagyott volna a levegő. Sötétség borult minden dolgokra.

Aztán valóságra ébredtem; rájöttem, hogy tovább maradtam ülve a széken, mint a hogy akartam. Üres a sétány; elszéledtek a muzsikások; lement a nap; felkeltem és hazafelé tartottam a megritkult tömegben.

Olyan érzéketlen a természet. Ingerel a Nő, mikor látjuk, mennyire aláveti magát egyetlen eszméjének: a fajfenntartásának.

„Sokasodjatok és szaporodjatok; hadd legyen mind népesebb az én világom.”

Hisz ezért neveli, öltözteti a fiatal lányokat Természet mama; ezért gyurja őket ügyes kézzel; festi őket pompás piros-fehérre. Ezért koronázza pompás hajjal; tanítja, mint kacagjanak, mosolyogjanak; muzsikássá teszi a hangjukat; ezért küldi őket a nagyvilágba, hogy megfogjanak, rabsorba ejtsenek bennünket.

- Nézd csak, milyen szép, - mondja a ravasz öregasszony, a Természet. „Vedd el magadnak; építs vele kis fészket a csinos külvárosokban; dolgozz érte, élj érte; tedd lehetővé, hogy táplálja, felnevelje a kicsinyeket, kiket majd küldök.”

S a vén százmellű Artemis a leánynak suttog: „Nem derék fickó? Ládd, hogy szeret; nézd, mennyire imád! Dolgozni fog érted, boldoggá tesz; otthont épít neked. Majd te leszel a gyermekei anyja.”

Aztán megfogják egymás kezét; reménnyel, szerelemmel teli; attól a perctől kezdve Természet anyónak semmi köze többé hozzájuk. Hadd jöjjenek a ráncok; hadd keményedjék érdessé a hangunk; hadd lobbanjon el a tűz, mit szívünkben gyújtott; hadd kusszon elő a balga önzés, miről mindketten azt hittük, hogy eltemettük. Hadd hozzon kelletlenséget, közömbösséget magával; gonosz gondolatot, kegyetlen szavakat hadd vegyítsen az életünkbe. Mit bánja ő? Megfogott bennünket és odaláncolt a szekéréhez. Mindnyájunk anyósa. Összehozta a fiatalokat; azontul pedig magukra hagyja őket. Szerethetünk vagy gyűlölhethetünk, mindegy az neki, a gonosznak.

Sokszor gondolkodom, vajjon a jókedvet nem lehetne-e tanítani. Üzleti dolgokban nem használunk érdes szót; nem mondunk egymásnak kelletlenséget. Ahogy a pénztáros, asztal fölött áthajol, csupa mosoly, szeretetreméltóság a boltos; be is csukhatja a boltot, ha nem olyan. Az üzleti udvariasság alighanem számárnak tartja a pöffeszkedő vásárlót, de óvakodik attól, hogy a véleményét nyilvánítsa. A City-ből száműzték a gyors szót, izgatott hangot. Mért nem látjuk be, hogy csakugy az érdekünk, ha száműzzük Tootingból és Hampsteadből is.

Milyen aggodalmasan borította a kis varrólány vállára a felöltőt a fiatalember, ki mellettem ült. Mikor a kislány kijelentette, hogy megunt már az üldögélést, gyorsan, készségesen felugrott, hogy sétáljon vele egyet; bár világos volt, hogy nagyon jól érzi magát ott, a hol van. Hát a lány! Nevetett az élcein; pedig nem voltak nagyon jók; ujak se voltak. Valószínűleg olvasta már őket hónapokkal ezelőtt a saját heti ujságjában. De boldoggá tette a fiatalembert a jámbor család. Kíváncsi vagyok, tiz év múlva is nevet-e majd hasonló élceken. Tiz év múlva is annyira fog igyekezni a fiu, hogy betakarja? Tapasztalat a fejét rázza; mulat a kérdésem.

Szeretnék tanfolyamot nyitni házaspárok egymáshoz való viszonyáról, jókedvéről, bosszúságáról, csak attól tartok, az intézmény nem válna be. Tanítványok hiányoznának. A férjek tanácsolnák a feleségeiknek, hogy járjanak el szorgalmasan; nagylelkűen felajánlanák a

tandíjat születésnap ajándékul. Az asszony haragudna, hogy pénzt ilyen célra akar férjem-uram kidobni. - Nem John, kedvesem, - mondaná önzetlenül, - neked nagyobb szükséged volna azokra a leckékre, mint jómagamnak. Csunya dolog lenne, ha elvenném őket tőled. Ezen a tárgyon marakodnának aztán egész nap.

Mi dőreség. Olyan keservesen eszkábáljuk össze a batyunkat az élet nagy kirándulására. Annyi időt, fáradságot pazarlunk; olyan keményen dolgozunk. „Választás” kalácsot sütünk; olyan gondosan készítjük elő a mártásokat; szerető kézzel keverjük a salátát; nyakig töltjük a bugyrot mindenféle jóval, amit csak elképzelünk. Minden együtt van, hogy a kirándulás pompásan sikerüljön - csak a sót felejtettük el. Kegyetlen csapás! elfelejteni a sót. Íróasztalunknál, műhelyünkben görnyedünk, hogy otthont teremtsünk azoknak, kiket szeretünk; feladjuk az örömeinket; pihenésünket. Ott dolgozunk a konyhában reggeltől estig; aztán az egész ünnepségnek nincs ize, mert elfelejtettünk egy kicsinyke sót; egy gondolat kedvességet, kedélyességet; egy marék kedves szót; egy parányi gyöngédséget, becézést; egy csipet udvariasságot.

Mindenki ismeri a tiszteletreméltó háziasszonyt, ki reggel nyolc órától éjfélig tizenkettőig dolgozik, hogy a házát, ahogy ő mondja „rendben” tartsa. Olyan jó asszony. Olyan fáradhatatlan, olyan önzetlen, olyan lelkiismeretes; és olyan bosszantó. Olyan tiszták a szobái; engedelmesek a cselédei, rendesek a gyermekei; az ebédek olyan pompásak; és az egész ház olyan barátságos. Körülötte minden olyan rendes, mint a mazsolás kuglóf és mégis mindenki szerencsétlen.

Jó asszonyom; fényesited az asztalod, cifrázod a rezed; de a ház legértékesebb butorát tönkre hagyod menni; semmi gondot se fordítasz rá. Ott találsz a szobádban a tükröd előtt. Kopott, szegényes; időelőtt megöregedett, a fényezés lepattant róla; elvesztette frissességét, báját. Emlékszel, mikor a férjed először hazahozta, milyen, büszke volt rá? Mit gondolsz, jól ápoltad? Tudtad róla, hogy mennyire becses előtte? Kicsit kevesebbet gondoltál volna a lábasokra, tányérokra; kicsit több gondot fordítottál volna magadra, bölcsebb lett volna. Fényesítsd ki magad kicsit, Madame; valamikor szellemes hied volt; a nevetésed kellemes volt; a beszéded nem mindig a mai cselédek semmirevalósága, a boltosok komizása körül forgott. Madame; nem folttalan vásznon, porszem nélkül való szőnyegen élünk. Rázd csak szét azt a csomó levelet, mit ott tartasz kopott szalaggal átkötve a fiókosszekrény alján - milyen kár, hogy nem olvasod őket gyakrabban. Sohse a galléridőidről, csipkéidről beszélt; sohse a ruhácskáid kellemeiről. Hullámos hajad volt az, mi megigézte, napsugaras mosolyod pár éve nem láttuk már, Madame - a szakácsné és mézárósné az oka, úgy hiszem, kicsiny kezeid, rózsabimbó-ajkad - valamelyest mind kijött a formájából az utóbbi időben. Zsörtölődj kicsit kevesebbet Mary-Ann-al, próbálj nevetni legalább egyszer naponként; talán visszakapod ajkad bájos hajlását. Érdemes megpróbálni. Valamikor nagyon csinos ajak volt.

Ki találta ki azt a rosszhiszemű hazugságot, hogy a férfi szívé a gyomrán keresztül lehet meghódítani? Hány balga asszony - ki elhiszi - engedte kisurranni a szerelmet a szalonból, mialatt a konyhában szorgalmatoskodott. Hanem persze, ha olyan bolondok voltak, hogy disznóhoz mentetek feleségül, természetesen, ha annak szenteltétek egész életeteket, hogy moslékot készítsetek. Hanem biztosak vagytok benne, hogy tényleg disznó? Hátha véletlenül mégse az; s akkor, Madame, csunya hibát követtél el. Tulontul szerény vagy, kedves hölgyem. Merem állítani, anélkül, hogy ezáltal nagyon elkapottá akarnálak tenni, hogy még az ebédlő-asztal mellett is fontosabb vagy a marhasütnél. Bátorság, asszonyom; ne félj lándzsát törni a saját szakácsnőddel szemben. Pikánsabb lehetsz a tatárszósznál; lágyabb az olvadó vajnál. Volt idő, mikor nem tudta, borjúhúst eszik-e, vagy disznóhúst, ha egy asztalnál ültél vele. Hát kinek a hibája? Ne becsülj le annyira bennünket. Nem vagyunk aszkéták; ingyencek se valamennyien; mind szeretjük a jó ebédet, ahogy egészséges ember szereti. De reméljük, még jobban szeretjük a kedveseinket, feleségeinket. Próbálj ki bennünket. Szerény

ebéd; mondjuk, nem „tulságosan” jól főzött ebéd. De te mellette ragyogóan festesz; kacagsz, jókedvűen, okosan csicseregsz - ahogy csak te tudsz, hisz tudod. Sokkal kedvesebb nekünk ez a nap fáradalmi után, mint ugyanaz az ebéd, ha tökéletesen van elkészítve s te hallgatagon, rosszkedvűen, aggodalmasan ülsz mellette. Szép hajad rendetlen; csinos arcod teli félnk redővel a pástétom miatt; félnken várod, hogy sikerült az omelette.

Márta, Márta; ne igyekezz olyan sokra. Te vagy a szükséges dolog, ha már ház a téglá, meg a habarcs. Arra ügyelj, hogy téged szolgáljanak kellőképpen; hogy te légy tökéletes, hogy te légy gyöngéd, kielégítő; hogy te légy érdemes arra, hogy köréd üljenek. Feleség kellett nekünk, pajtás, barát; nem szakácsnő, dada.

De mit használ a szó? A világ mindig a maga bolondját járja. Ha rá gondolok a sok jótanácsra, mit adtam - meg, hogy micsoda kevés foganatja volt, megvallom, nagyon lehangolódom. Épp a napokban adtam jótanácsot egy egész fiatal hölgynek. Arról okosítottam ki, hogy lehet nénikéket ügyesen kezelni. Épp a ceruzája végét szopta; ez is olyan dolog, hogy sokszor figyelmeztettem: ne tegye. Kivette a szájából, hogy beszélhessen.

- Ugy hiszem, te tudod, hogy mindenkinek mit kell mindig tennie, meg hogyan kell tennie? - mond.

Vannak pillanatok, mikor az ember kénytelen a szerénységét a kötelességérzetének feláldozni.

- Persze, hogy tudom, - felelek.

- Hát a mama tudja, hogy kell mindenkinek mindent csinálni? - a másik kérdés.

Most a meggyőződésem semmiképp se olyan erős. De házi okokból kifolyólag megint feláldoztam magam.

- Persze, - feleltem - és vedd ki a ceruzát a szájadból. Egyszer már megmondtam. Valamelyik nap lenyeled; bélgyulladást kapsz és meghalsz.

Ugy látszik, valami problémát akart megfejtetni.

- Hát akkor ugylátszik a felnőttek mind tudnak mindent, - volt az összeredmény.

Van ugy, hogy kételkedem benne, vajjon a gyerekek igazán olyan egyszerű lények-e, mint ahogy festenek. Ha egyszerű butaság, mi arra készíti őket, hogy hasonló jellegű feleleteket adjanak, sajnálná az ember és azon igyekeznék, hogy megjavítsa őket. De hátha nem butaság? Istenem, akkor is meg kellene javítani őket, de más módszerrel.

Mult reggel hallom, amint a dada beszél evvel a bizonyos példánnyal. Nagyon becsületes személy ez a dada; valami megszivlelendő tanácsot adott a gyermekeknek. Nagyobb értekezést folytatott; a hallgatás, a csönd erényéről érvelt. Dorothea félbeszakítja őt, mondván:

- Kérlek, hallgass, dada. Soha egy pillanatnyi békém sincs a kereplésedtől.

Ilyen félbeszakítás persze elkedvetleníti a derék asszonyt, ki csak kötelességét akarja teljesíteni.

Mult kedden este nagyon szerencsétlen volt a kicsi. A magam részéről azt tartom, hogy rebarbarát sohse igyék az ember április előtt, és akkor se citrommal. Az anyja a betegségekről, fájdalmakról világosította föl. Megértette vele, hogy olyankor az embernek türelmesnek kell lennie; hogy el kell viselnünk a bajokat, mikkél a jó Isten sujt. Dorothea részletekbe bocsátkozik, mint a gyerekek rendszeren:

- El kell viselnünk a csukamájolajat, mit a jó Istenke küld?

- Bizony el.

- Hát a dadákat, kiket a jó Istenke küld?

- El hát; és örülj, hogy van; vannak kislányok, akiknek nincs is dadája. Aztán ne beszélj annyit.

Pénteken könnyek közt találom az anyját.

- No mi baj? - kérdem.

- Ó semmi, - hangzik a felelet, - csak a baby. Olyan furcsa egy gyerek. Nem bírok belőle kiokosodni.

- Mit csinált már megint?

- Ó mindegy; hisz ugyanis vitatkozik majd.

Az igaz; ez a hibája megvan. Nem tudom, honnan szedi, de megvan benne.

- No hát?

- No hát megharagított; hogy megbüntessem, azt mondtam, nem viheti ki sétálni a babát a gyerekkocsival.

- Hát aztán?

- No hát nem felelt semmit, de mihelyt kitettem a lábam az ajtón, hallom, ahogy beszél sajátmagába, ahogy szokta:

- No?

- Azt mondja, hogy:

- Mit mond?

- Azt mondja, hogy: - Türelmesnek kell lennem. El kell viselnem ezt a mamát, amit az Isten küldött nekem.

Vasárnaponkint velünk ebédel. Megengedjük neki, hogy modort, jó viselkedést tanulmányozhasson. Mr. Milson is átnézett a multkor; politikáról vitatkoztunk. Érdekelt a dolog: félrelöktem a tányérom és előrehajoltam; az asztalra könyököltem. Dorotheának megvan az a jó szokása, hogy magában beszél félig selyp, suttogó hangon; olyanféle ez a suttogás, ahogy az Adelphi-darabok szerelmesjeleneteiben szokták. Hallom, amint dudorász:

- Egyenesen kell, hogy üljek. Nem szabad a könyökeimmel csuszkálni az asztalon. Közönséges, alantas népség tesz csak olyat.

Átpillantottam hozzá; ő nagyon egyenesen ült; olyan volt, mintha olyasvalamiről elmélkednék, mi ezer mértföldnyire van innen. S mi valamennyien lustán heverésztünk! Kiegyenesedtünk; megakadt a beszélgetés.

Persze, tréfára vettük a dolgot, ahogy kiment a gyerek. De valahogy úgy festett, nem mi tréfáltunk.

Szeretném, ha vissza tudnék emlékezni gyerekkoromra. Szeretném tudni, csakugyan olyan egyszerűek-e a gyerekek, amilyenek látszanak.

Rabszolgasors haszna, gyönyörűségei.

A dolgozószobám ablaka Hyde-Parkra nyílik. Oktat, mulattat, ha így a tornyocskámból tekintek le. Hogy áramlik ide-oda, lábaim alatt az emberi élet! Ahogy a kert kapuit kinyitják, elsőnek az utca lánya kuszik be. Sajnálatraméltó munkáját befejezte. Didereg a zuzmarás reggelben; siet rövid pihenője felé. Szegény rabszolga! Lecsalták a gálya legelső fokára; ott maradt a láncon. A civilizációnak - gonosz bolondnak - azt mondják, szüksége van ilyesmire. Arra vagytok valók, mire némely keleti város kutyái. De úgy vélem, mégse kell leköpní benneteket. Vissza az ólba! Ha jóságos az ég, talán tiszta otthonról álmodtok; szép ezüst-lánccal a nyakatokon pihentek ott.

Munkás jön - favágó, vízszivattyuzó; - fáradtan vánszorog munkára. Ólmos szeméit még az álom fekszi meg; a hátán batyuban cipeli az élelmet. Big-Benből áthallatszik a toronyóra első ütése. Siess, rabszolgapajtás; másképp végigszántja hátad a felügyelő ostora: „Takarodj; nem kell ide álomszuszek”.

Iparos jön; szerszámos zsák a hátára erősítve. Ez is aggodalmasan hallgatja a harangkongást. Mert őt is ostora várja.

Utána boltifü, boltilány; hogy időt ne vesztegessenek, utközben szerelmeskednek. Majd íróasztalok rabszolgái; árucarnokok alkalmazottai; munkaadók és dolgozók; irnokok és kereskedők; hivataloszolgák és üzlettulajdonosok. Helyre, helyre, ti vegyes sorsu rabszolgák. Vegyétek fel a láncokat.

Kacagva, hahotázva gyerekhad: a rabszolgák gyermekei. Szorgalmasak legyetek, kisgyerekek; ha itt az idő, majd kiveszitek kezeinkből a recsegő evezőt; elfoglaljátok a helyünket a rohanó folyamatban. Nem leszünk ám örökké rabszolgák, kicsikéim. Jó törvények vannak ebben az országban. Ahány évet töltöttél a gályán, ugyanannyit töltsz majd a földeken; kiköveteljük a szabadságunkat. Akkor aztán gyerekek, visszamegyünk oda, ahol születünk. Benneteket majd itt kell hagyni magunk mögött; nektek kell helyettünk felvenni a munkát. No; siessetek iskolába, kicsik; tanuljatok, hogy jó kis rabszolgákká váljatok.

Méltósággal következnek a műveltebb rangosztálybeli rabszolgák. - Ujságírók, orvosok, bírák, poéták; - ügyvédbojtár, művész; színész, pap. Keresztülbukdácsoznak ők is a parkon, itt-ott aggodalmasan pillantanak az órájukra, nehogy elkéssenek a megjelölt találkozóznál. Költségjegyzékekre, részletekre, pénzre gondolnak, mit meg kell keresni; kalapokra, miket meg kell majd fizetni; számlákra; miket ki kell majd egyenlíteni. Mind a sok rabszolga közt az ő büntetésük a legsúlyosabb. A kancsuka, mivel várják, nem két-, háromágu, mint a többieké; ötven ágból van fonva. Dolgozz csak, rabszolga, mert másképp lesülyedsz oda, hol két penny-s szivarokat szivnak; még alacsonyabbra is sülyedhetsz, egy shillinges fröccsöt iszol; még elvesztheted a kocsit és omnibuszon kell majd utaznod. A feleséged ruhája tavalyi divat lesz; a pantallód kitérdesedik. Kensingtonból Kilburn-ba számüznek. Bizony, soknyelvű ostor jutott néked, szeretett testvérem.

A divat rabszolgái kerülnek utánuk láttávolomba. Kinos gonddal vannak felöltöztetve, kigöndörítve. Libériás, pompás hajduk; inkább a szem gyönyörködtetői, semmint hétköznapi használatra szánvák. Ide kell jönniök mindennap, akár vigak, akár szomorúak. Ezen, de csakis ezen az uton haladhatnak; csakis ugyanazokat a szavakat használhatják egymásközi beszédjükben. Másfélóra hosszat lassan kell haladniok Hyde-Park Corner és a Magazine közt. Csakis ezeket a ruhákat szabad viselniök; csakis ilyenszinü keztyüket; a nyakkendőjük csakis ilyen mintájú lehet. Délutánra megint ki kell ám jönni, de majd kocsiban; másképp öltözve; másfélóráig lassan fel és alá ügetnek bolond körmenetben. Pedig ebédhez ismét öltözniök

kell; ebédután kellemetlen társadalmi kötelezettségeknek kell eleget tenni. Végre fáradtságtól, unalomtól a fejük a vállukra pottyannak.

Estére visszatérnek a rabszolgák a munkából. Birák, pompás védbeszédeikre gondolnak; iskolásfiúk, ide-oda vágják a számárfüles nyelvtant. City-kereskedők, üzleteken törnek a fejüket. Boltifiúk, boltilányok, most már hallgatagon ballagnak hazafelé; hazatér munkás, iparos-ember. Két-három óra a tettek most, rabszolgák; gondolkodhattok, játszhattok, mulathattok, szerethettek, ha nem vagytok túlfáradtak ahhoz, hogy gondolkodjatok, mulassatok, szeressetek. Aztán be az ágyba; készen legyetek, holnap új munka következik.

Sötétség nyeli el a félhomályt; itt van megint az utca lánya. Akár az árnyék, úgy lepi el a City napját. Itt a cselekvés ideje. Gonoszság, nyomor kél az ő munkája nyomán.

A szükség ostora hajt; dolgozunk; az egész rabszolgaátör. Ha nem végezzük el a munkát, lecsap az ostor; a fájdalmat a gyomrunkban érezzük, nem a hátunkon. Mindezeknél fogva szabad embernek nevezzük magunkat.

Egy-ketten bátran küzdenek azért, hogy igazán szabadok legyenek; s ezek számkivetettek. Mi, jónevelésű rabszolgák, elhuzódunk előlük. Ebben a világban a szabadság ára koplalás, szennyos odu. Csak akkor elviselhető az életünk, ha a gyűrűt a nyakunkba vettük.

Néha megkérdi önmagát az ember: - Mire ez a végét nem érő munka? Mire ez a sok házépítés, ez a sok főzés, ez a sok ruhavarrás? Vajjon annyival irigylésreméltóbb a tücsöknél a hangya, ha egész életét ásással, ételhordással tölti? Ideje se marad a dalra. Mire ez a kényesítő ösztön? Ezer munkára hajt, hogy ezer vágyunkat kielégítsük. Műhellyé változtattuk a világot, hogy játékkal lássuk el magunkat. Hogy a luxust megvásárolhassuk, feláldoztuk kényelmünket.

Izrael fiai! mért nem maradtatok békén a vadonban?! Kedves, barátságos vadon lehetett! Egyszerű, egészséges táplálék mindig készen várt ott. Sohse volt bajotok adóval, házbérrel; nem voltak köztetek szegények. Sohse volt rossz az emésztésetek; soha semmi gondotok ezer betegséggel, mi mind túltáplálkozásból ered. Egyetlen adag manna minden személyre; se több, se kevesebb. Nem is tudtátok, van-e vesétek. Orvosok nem kintoztak elméleteikkel; gyógyszereikkel, számláikkal. Nem voltatok se birtokosok, se bérlők, se zálogjogtulajdonosok, se haszonbérreszesedők. Nem ismertétek az ügyvédet; nem kellett jótanács; annyit perlekedhettetek a szomszédokkal, amennyit jól esett. Nem voltak kincseitek, gazdaságaitok, rozsdásodó pompátok. Feleségeitek, gyermekeitek el voltak látva. Nem aggasztott az aggkorotok; tudtátok, hogy mindig lesz elég, amiből megélhettek. Temetésteket - egyszerű, pompa nélküli művelet - elintézte a törzsfő. Ládd, ládd, szegény, balga gyermek; olyan frissen kerültél ki Egyiptom földjéből, mért nem bírtál nyugodtan megmaradni ott? Husos-fazéokra éheztél, pedig tudtad, mi mindent rejt magában! Ki kell tisztítani azt a husosfazekat; fát is kell vágni, aminek a tűzére ráhelyezed. Állatot kell nevelni, mi megtöltse a husosfazekat; takarmányt kell termelni, mivel az állatot hizlald, hogy megtömhesse a husosfazekad.

Egész életünk munkája a husosfazék. Kényelmünket a husosfazék oltárán áldozzuk fel; otthagyjuk lelkünk nyugalmát. Egy tál lencséért eladjuk elsőszülöttségi jogunkat.

Izrael gyermekei, hát nem láttátok, milyen hosszú lesz a büntetés, amit magatokra vettetek, mikor a vadonban felállították a Borju képmását? Elébe borultatok, kiáltván: „Ez legyen a mi Istenünk.”

Borjuhust akartatok. Hát nem gondoltatok rá, milyen árat fizet az ember a borjuhusért? Aranyborju cselédei, ti! Látom őket, itt feküsznek szanaszéjjel a szemeim előtt; fáradt, végtelen tömeg. Látom: ott dolgoznak a bányákban; fekete izzadság csurog az arcukról. Napfénytelen városokban látom őket; hallgatagok, rosszkedvűek, meghajlottak. Ott látom

őket száraz szántóföldeken. Kohók tüzeiben is látom. Kék, fekete öltönyben, amint vágóhidra lépnek, hogy életüket, vérüket áldozzák fel az Aranyborju szolgálatában! Katonák! Azok is az Aranyborjuért áldoznak! Látom, mint hordják a durva csuhát; látom füstben, gőzben, tüzben; sípkában, köténnyel; mind a Borju szolgálatában. Ellepték a földet; elárasztották a tengert. Vagy oda vannak láncolva számokhoz; oda az íróasztalhoz. Felszántják a földet, hol az Aranyborju született. Hajókat építenek; vizrebocsájtják a hajót, az megint az Aranyborjut hordja. Formába öntik a fazekat; a tálakat; asztalt faragnak, terítenek; széket állítanak; mártásról álmodnak; előhózzák a föld alól a sót; damasztot szőnek; elkészítik az éket, hogy az Aranyborjut szolgálják.

Arravaló a világ, hogy együnk az Aranyborjuból. Háboru és kereskedelem, törvények, tudomány! Mi más, ha nem a négy oszlop, min az Aranyborju nyugszik? Ő a mi Istenünk. Az ő hátán jöttünk el a hatalmas őserdőkből, hol elődeink diót ettek, gyümölcsöt. Ő a mi Istenünk. Ott a temploma majd minden utcában. Kékruhás papja mindig ott áll az ajtóban: hívja a népet, hogy imádják. Hallga! áthallik hangja a gáztól mart légen: - Itt az idő! itt az idő! no vegyetek, népek, vegyetek! Hozzátok ide orcátok veritékét, szívetek fájdalmát: vegyetek rajt Borjuhust. Adjátok éltetek legszebb esztendeit érte. Ide a gondolataitokkal, reményeitekkel, szerelmeitekkel: Borjuhust kaptok érte. Itt az idő! Itt az idő! Vegyetek!

Izrael gyermekei, mondjátok meg: minden ízével is, megérte ezt az árat a Borjuhus?

Hát mi? Ugyan mi bölcsességet tanultunk annyi évszázadon keresztül? Nemrég beszéltem egy nagyon gazdag emberrel. Pénzembernek hívja magát, nem tudom, mit jelent a szó. Gyönyörű házat - husz kilométernyire lakik Londontól - otthagyja minden reggel. Télen-nyáron felcihelődik egynegyed nyolc óraker. Gyorsan, magánosan reggelizik, mikor még mind alusznak a vendégei. Mire visszatér, épp annyi ideje marad, hogy gyorsan felöltözzék a pompás ebédhez, amin valósággal résztvenni ugysem bír; tulfáradt; tulontul el van foglalva a gondolataival. Ha valamelyes pihenőt enged magának, azt is Ostendében tölti. Egy-két hétre lerándul oda; épp akkor, mikor a legkényelmetlenebb ott, mikor a legtöbbben vannak lenn. Magával viszi a titkárát; ezer sürgönyt kap, meneszt naponkint; magántelefonja van, beszélhet egyenesen Londonnal; azt felviteti a hálószobájába.

Hasznos találmány a telefon. Üzletemberek csodálkoznak, hogy foroghatott a világ ezelőtt nélküle. Magam azon töröm a fejem, hogy rendes, hétköznapi ember, kiben benn van fájának valamennyi szenvedélye, mért nem tartja üzleti ügyeit, személyét, ezer mértföldnyire e nemes találmánytól. El bírom képzelni, hogy Jób, Grizelda, vagy Sokrates nagyon szerettek volna telefont darabig. Sokrates például híressé vált volna, ha három hónapra telefont bérel. Ami engem illet, épp kicsit érzékeny vagyok iránta. Egyszer egy hónapig éltem egy hivatalos helyiségben, hol telefon volt. Már amennyiben azt egyáltalán életnek lehet nevezni. Azt mondták, ha ottmaradtam volna, megtartom a szerszámot még két-három hónapig, szépen hozzászokom. De vannak barátaim - valamikor félelmet nem ismerő, magasszellemű férfiak - kik most ott állnak egyfolytában egy negyedóráig a telefonjuk előtt, és az nem is felel. Azt beszélnek, eleinte ők is ordítottak, szitkozódtak, ahogy én tettem; de most, úgy látszik, a szellemük le van győzve, tiporva. Így van ez: vagy a telefonod töröd el, vagy az tör meg téged. Szeretnél valakit meglátogatni, ki két utcával tovább, a szomszédban lakik. Felteszed a kalapod; ott vagy két perc múlva, ha akarsz. Épp indulni készülsz, mikor szembekerülsz a telefontal. Gondolod: na, felhívom, hadd legyek biztos benne, hogy otthon van-e. Avval kezdődik az ügy, hogy féltucatszor csöngetsz és féltucatszor nem jelentkezik senki. Égsz a türelmetlenségtől, a méltatlankodástól, hogy így elhanyagolnak. Ott hagyod a készüléket és leülsz, hogy dühös levelet írj a központnak, de még mielőtt befejezted, szól a csengő. Megragadod a hallgatót, úgy ordítod bele:

- Hogy az Istenbe nem kapok feleletet, mikor odacsöngetek? Itt állok épp háromnegyed órája és rángatom a kagylót. Eddig harmincszor csöngettem oda. (Nem igaz. Mindössze nyolcszor huztad meg; a háromnegyed óra is erős tuzás; de érzed, hogy a nyers igazság nem alkalmas a jelenlegi helyzetben.) - Ez kérem nem járja, - folytatod - megteszem a feljelentést. Minek van telefonom, ha nem kapok feleletet, mikor csöngetek? Fizet az ember hatalmas summát, hogy ezt a vacakot megszerezze, aztán a kutya se ügyel az emberre. Reggel óta csengetek. Mért csöngetek reggel óta?

Feleletre vársz.

- Mi?... hogyan?... Nem értem, mit mondott.

- Azt mondom, hogy másfél óra óta csöngetek és nincs felelet, - kiáltsz. - Feljelentést teszek a társaságnál.

- Mi van a társasággal? Ne tessék olyan szorosan beszélni, nem hallani egy szót se. Melyik szám tetszik?

- Az ördög bujjék a számba; azt kérdem, mért nem kapok feleletet, ha csöngetek.

- Nyolcszáz, meg micsoda?

Vitatkozásra képtelenné váltál. Tönkremenne a szerkezet, olyan kiszólásokat bírnál csak alkalmazni. Ha csak a felét mondd el annak, amit érzel, robbanást idéz elő ott, ahol kicsit gyöngébb a drót. Nincs is emberi szó, ami egész helyesen jellemezze a helyzetet. Ágyu lenne az egyedüli eszköz, amivel a véleményednek érvényt szerezhetnél. Feladod a harcot; már nem akarsz felelni; letörten jelented ki, hogy összeköttetést szeretnél négy-hét-öt-hattal.

- Négy-négy-öt-hat? - kérdi a lány.

- Nem; négy-hét-öt-hat.

- Hat-öt, vagy öt-hatot tetszett mondani?

- Hat-öt; dehogy! Öt-hatot mondok; dehogy is, - várjon csak egy pillanatig. Már nem tudom, melyik volt.

- Akkor jó lesz, ha utána néz; - mondja szigorúan az ifju hölgy. - Egész délelőtt feltart.

Ujra kikeresed a számot; végre kijelenti, hogy össze vagy már kötve; most szorosan a füled mellé fogod a hallgatót és vársz.

Ha pedig valami ezen a kerek világon tehet férfit nevétségessé, akkor ez a helyzet az. Ott állasz lábujjhegyen; feszülten figyelsz a kis szerkezetre, ami a kezekben van. Nem hallasz semmit. Fáj a hátad, fáj a fejed; fáj még a hajad is. Hallod, mint nyilik meg az ajtó mögötted; mint lép valaki a szobába. Nem fordulhatsz meg. Csunyául ráförmedsz; hallod, mint csapják be ismét az ajtót. Rögtön eszedbe jut, hogy ez minden valószínűség szerint Henrietta. Hisz megígérte, hogy fél tizenkettő körül meglátogat; úgy volt, hogy ebédelni viszed. Tizenegy óra volt, mikor kikezdtél evvel a pokolgéppel; most már bizony lehet féltizenkettő. Hirtelen elsuhan előtted egész elmúlt életed; szomorú emlékek élednek fel nagyanyádról. Elmélsz, vajjon meddig bírod még ki ezt a helyzetet; alapjában véve igazán szükség van-e arra, hogy beszélj avval az emberrel, ki ott lakik egy-két utcával arrébb. Akkor a központi rádió, hogy végeztetek-e.

- Végeztünk?! - mondd keserűn; - de még el se kezdtük!

- Tessék sietni! - így a felelet, - mert nem lehet olyan soká fentartani az összeköttetést.

Eme figyelmeztetésre újra megragadod a szerszámot. - Hát ott van végre? - kiáltod úgy, hogy meglágyitanád akármelyik irgalmas rendi barát szívét. Aztán - mely gyönyörűség! mi boldogság! hallod, hogy messzi távolból emberi hang felel:

- Itt vagyok; no mi az?

- A négy-öt-hét-hat?

- Micsoda?

- Ön a négy-öt-hét-hat? Williamson?

- Ki beszél ott?

- Itt nyolc-egy-kilenc; Jones.

- Bones?

- Nem; Jones. Ön a négy-öt-hét-hat?

- Az hát; mit akar?

- Mr. Williamson odahaza van?

- Odahaza? - Ki beszél ott?

- Jones! Otthon van Mr. Williamson?

- Ki?

- Williamson. Wil-lli-am-son!

- Sámson? - Nem hallok semmit.

Végső erőfeszítéssel összeszeded magad; emberfölötti türelemmel megérteted avval a háj-fejüvel, hogy arra vagy kíváncsi, otthon van-e Mr. Williamson; arra azt feleli, (legalább úgy rémlik, azt.) Itthon van, egész délelőtt.

Kapod a kalapod és átmegy.

- Kérem szépen; Mr. Williamsonnal akarok beszélni.

- Igen sajnáljuk, uram; - hangzik az udvarias felelet; - elment.

- Elment? Hogy-hogy? Hisz épp most mondták telefonon, hogy itthon van egész délelőtt.

- Nem; azt mondtuk, egész délelőtt nincs itthon.

Visszamegy; leül a telefon elé és rámeredsz. Nyugodtan, rendithetetlenül függ ottan. Ha mindennapi, közönséges készülék lenne, akkor ez volna neki az utolsó órája. Egyenesen lemennél a konyhába, megragadnád a baltát és különböző darabokra osztanád; kapjon belőle minden ember egész Londonban. Csakhogy idegesít az elektromosság, aztán van valami ebbe a telefonba, ahogy ott áll a fekete lyukkal meg göndör drótokkal, ami elveszi a bátorságod. Olyanféle érzésed támad, hogy ha nem bánsz jól vele, előbujik belőle valami és megijeszt; még bíróság elé kerülsz; Isten ments! inkább megelégszel annyival, hogy elátkozod az egészet.

Ilyen simán akkor megy minden, ha a te állomásodról akarsz beszélni. Csakhogy ez nem a legrosszabb oldala annak, mire a telefon képes. Értelmes ember, ha kis tapasztalatot gyűjtött, nyugodtan él tovább és békét hágy neki. De a leggonoszabb bajoknak nem magad vagy az okozója. Ma tovább akarsz dolgozni; kiadod a parancsot, hogy ne zavarjanak. Ebéd ideje elmúlt; gondolkodol, lehunyod a szemed; még a szobában levő tárgyak se zavarjanak gondolkodás közben. Azon vagy, hogy a széked most nem fogod elhagyni egy darabig. Egyszerre

csak felharsan ott a telefon-csöngettyü. Felugrasz; pillanatig nem tudod egész biztosan, vajjon rádlóttek-e, vagy dynamitmerénylet áldozata lettél. Gyengédségedben, habozás közben eszedbe jut, hogy talán ha nem veszed figyelembe az egészet, megunják és békibe hagynak. Csakhogy az ő módszerük nem ilyen. Dühösen berreg a csöngettyü minden tizpercnyi időközben. Nincs semmi körülötted, amibe belebugyolálhatnád a fejed. Gondolod, jobb lesz, ha egészen elkészülsz a kis üggyel. Sorsodnak elébemeny és vadul kiáltasz:

- Mi az? Mit akar?

Felelet nincs, csak zavaros moraj; valahogy lassan azt veszed ki, hogy ott két ember szitkozódik egymással. Egész csunya nyelv, amin egymással értekeznek. A telefon, ami rendkívül megfelel káromlások továbbítására. Mindennapi rendes beszéd csak ködösen hangzik el benne; de minden szó, a mit két ilyen ember mond egymásnak, tisztán hallatszik London valamennyi előfizetőjének telefonjában.

Hiábavaló megvárni, míg elkészülnek. Mikor kimerültek, megint kérdőre vonod a hallgatódat. Felelet nincs. Egész megbolondulsz; gunyorossá válsz; csakhogy gunyorosan fölényesnek lenni, mikor nem tudod, hallgat-e valaki a másik oldalon vagy se, nem észszerű multság.

Ugy körülbelül negyedórai kérdezősködés után: „Nohát. Ott van a telefontal?” „Itt vagyok!” „Akkor rendben van.” A központ ifju hölgye megkérdi tőled, hogy mit akarsz.

- Én nem akarok semmit, - felelsz.

- Akkor minek függeszti le a hallgatót? - válaszol; - az nem játszani való.

Méltatlankodástól nem jutsz szóhoz egy ideig; magadhoz térsz, elmagyarázod, hogy téged kerestek.

- Ki kereste? - kérdi.

- Én nem tudom.

- Jobb volna, ha tudná, - jegyzi meg.

Általános undorral vágod oda a kagylót; visszaülsz. Mihelyt ott vagy, újra megszólal a csöngettyü; felugrasz és hallani szeretnéd, hogy mi a menyköt akarnak; hol a pokolba vannak, akik keresnek.

- Ne beszéljen olyan hangosan. Mit akar maga? Mért csönget föl, aztán nem felel? Hagyjon énnem békét.

- Hong-Kongot nem kaphatjuk ám meg hetvennégyér!

- Helyes; bánom is én.

- Venné helyette Zulus-t?

- Mit akar tőlem? - kérded.

- Venné Zulus-t? Zulus-t; hetvenhárom és félér'?

- Nem kell énnem, ha hatot ad belőle egy hatosér se. Miről beszél?

- Hong-Kongról... hogy nem kaphatjuk meg hetvennégyér' - de várjon csak egy percig, (Elmulik a perc.) Ott van még?

- Én itt vagyok, de maga alighanem nem én velem akar beszélni.

- Hát megkaphatjuk, ha akarja Hong-Kongot hetvennégy-hétnyolcadér'.

- A fene rágja meg Hong-Kongot magával együtt. Mondom, hogy rossz címre beszél. Mondtam egyszer.

- Mennyit mondott egyszer?

- Azt mondtam már egyszer, hogy nem jó helyre beszél. Ugy értem, hogy nem énvelem akart beszélni.

- Ki beszél ott?

- Nyolc-egy-kilenc; Jones.

- Ojjé; nem egy-kilenc-nyolc?

- Nem.

- Akkor jónapot.

- Jónapot.

Hogyan üljön le ezekután az ember, hogy az európai krízisről derüs hangon értekezzék? Még ha akármilyen szükséges másképp, ez is ok arra, hogy a telefontól eltekintsek. Az előbb egész más dologgal voltam elfoglalva, olyan argumentumokat hoztam, mik ha magukban véve nem is komolyak, igen komoly dologra vonatkoztak; az ember gazdaság vágyának soha ki nem eléghető természetére. Ilyen magasröptü erkölcsi vita mellől elcsalt az, hogy a „telefon” szót leírva láttam. Ennek az eredménye, hogy fellázítja ellenem a sok vad kritikust az „Uj Humor”-nál, ha büneik büntetéseképp ez a könyv a kezükbe kerül. Feledjük hát e kiruccanást és térjünk vissza a milliomos ismerőshöz.

Valamelyik nap ebéd után együtt ültünk káprázatosan berendezett ebédlőjében. Az ezüst-lámpánál meggyújtottuk szivarjainkat. Az inas visszahuzódott.

- Ez a szivar itten; - jegyzi meg hirtelen barátom, valószínűleg minden „á propos” nélkül, - darabonkint hat sillingembe kerül; én ezerszámra veszem.

- Nagyon is elhiszem, - mondok, - mert meg is éri.

- Meg ám, magának, - feleli majdnem vadul. - Mit fizet maga rendszerint egy szivarért?

Évek óta ismerjük egymást. Mikor először találkoztunk, egész irodája hátsó helyiség volt az ötödik emeleten, a Strand piszkos mellékutcájában. El is tűnt onnan azóta. Itt-ott együtt ebédeltünk akkortájt valamelyik Great Portland street-i vendéglőben egy silling kilencvenért.

A barátságunk elég erős arra, hogy megbirjon ilyen kérdést.

- Három pence; - felelek. - Skatulyástól belejön valamivel többbe, mint két pence-be.

- Na lám; - mondja; - és a kétpennys szivarja épp annyi örömet okoz magának, mint nekem az ötsillinges szivarom. Ez négy silling-kilenc-pence körüli veszteség minden alkalommal, ha rágyujtok. A szakácsom kap évente kétszáz fontot. Nem élvezem úgy az ebédem soha, mint mikor négy sillingbe került; abba is negyed palack Chianti. Mert a saját személyemre nézve mondja, mi különbség az énnekem, hogy fogaton hajtatok-e az irodámba, vagy omnibuszon? Sokszor megyek omnibuszon; sok bajt elkerülök vele. Kelletlen dolog az embernek, a kocsisa hátát nézni, ha a rendőr omnibuszokat félórakkal előre enged. Azelőtt még omnibuszra se tellett nékem. - Hammersmith-ből gyalog jártam minden reggel az „office”-ba. Sokkal egészségesebb voltam. Felingerülök, ha rágondolok, hogy milyen nehezen dolgozom, anélkül, hogy valami gyönyörűségem lenne belőle. A pénzem csomó embernek okoz örömet, a kikkel semmit se törődöm, a kik csak azért a barátaim, mert valami hasznot remélnek tőlem. Ha minden este megehetnék egy száz guineás vacsorát egész magam és négyszázszor annyira élvezném, mint annakidején a négysillingeseket; akkor igen. Akkor volna valamelyes értelme. Istenem, mért nem bírom megtenni?

Sohse hallottam így beszélni. Elragadtatásában felállott az asztal mellől; a szobában kezdett fel- s alá járkálni.

- Mért is nem táblázom be a pénzemet két és fél percentre? - folytatja. - Még ha legrosszabbul üt is ki, biztos ötezrem van évente. Józan ész szerint mire kell több az embernek? Mondom is magamnak mindig: Megteszem, meg. Hát mért nem teszem?

- Hát igazán mért nem teszi? - felelem visszhangkép.

- Épp ezt akarom megtudni magától, - mondja. - Maga azt állítja, hogy megérti az emberi természetet; énelöttem ugyan titok az. Maga az én helyemben csak úgy tenne, mint én; jól tudja. Ha valaki százezer fontot hagyna holnap magára; lapot indítana, vagy színházat építtetne - valami átkozott csalafintaságba kezdene, hogy megszabaduljon a pénzétől és napi tizenhétórás izgalmakon menjen keresztül; bizony így tenne.

Megszégyenülten horgasztottam le a fejem. Éreztem, nem vádol igaztalanul. Mindig is az volt az álomom, hogy újságot nyomassak, színházam legyen.

- Ha csak azért dolgoznánk, amit ki birunk adni, - folytatja, - a City holnap reggel becsukhatna. Annak az ösztönnek akarok a mélyére hatolni, amelyik munkára hajszol bennünket a munkáért magáért. Micsoda ördög az, aki a hátunkon nyargal, örökkön-örökké munkára ösztökél?

Szolga lépett be az egyik ausztriai bányájából érkezett sürgönnyel. El kellett válnunk. Hazafelé ballagva, a szavain gondolkodtam. Mire ez a végnélküli munka, robot? Mért kelünk fel minden reggel; mosakszunk, felöltözünk, hogy estére levetközzünk és ágybafeküdjünk ismét? Mért dolgozunk annyit azért a pénzért, amin kenyeret vásárolunk; kenyeret, ami erőt ad a további munkához? Minek élünk, hogy a végén egyszerűen bucsut mondjunk egymásnak? Minek dolgozunk, gyermekeket hozunk a világra, kik csak meghalnak megint; kiket szintén eltemetnek.

Mire örült hajszánk; szenvedélyes vágyaink? Nem mindegy az az idők végtelenjében, vajjon valamikor az Unió zászlaja, vagy más háromszinü zászló lengett Badajoz harctere fölött? Mégis a vérünket öntöttük a rögre, hogy eldöntsük a kérdést. Ha eljött megint a jégkorszak s csönddel öltözteti fel a világot: fontos-e akkor majd, kinek lába érte először az Északi Sarkot? Mégis, nemzedék-nemzedék után, fehér csontjaink a mértföldkövek az odavezető uton. Olyan hamar a kukacoké leszünk; nem mindegy az, szeretünk-e, vagy gyűlölünk? Csak a forró vér rohan ereinkben, szivünk, agyunk kopik árnyékos, ködös remények után való futtunkban; mind eliramlanak pedig, a mint közeledünk hozzájuk.

Virágbaszökken a bimbó; felszívja magába a föld minden édességét, lezárja kelyhét minden éjjel; alszik. Majd különös formában, a szerelem környékezi meg: vágy fűti, hogy himpora összekeveredjék más virág himporával. Aztán lehullanak a színes levelek; vándorló bogár viszi a magot virágról-virágra. S változik az évszak; napsugarat hoz és esőt; elhervad a virág; sohse tudja meg, hogy mért élt; úgy véli, neki épült a kert; nem ő a kertnek. Piciny lelkében, - mely talán gyomra is - otthonról, élelemről álmodik a korall-bogár. Mélyen dolgozza bele magát a sötét vizekbe, ő nem tud a korall-szigetekről, miket alkot.

De megmarad a kérdés? Mire jó mindez? Megmagyarázza a tudomány. Küzdelem, szenvedés évein javul a faj; majmon keresztül, étherből származott az ember. Eljövendő évek munkájában mindmesszebbre szakadunk az állattól. Küzdelem, fájdalom keresztül; agyunk vért izzad; de felemelkedünk az angyalokig. Az angyalok birodalmába jutunk.

De mire az építés? Mire mulik a számtalan esztendő? Mért nem született az ember mindjárt istennek, a mivé lenni akar; születésekor mért nincs már benne mind a képesség, a minek megszerzéséért elődei haltak halált? Mire az igyekezet, hogy „Én” mivé lehetek? Mért jöjjön

utánam egy Én, saját utódom, ki előtt vadember kell, hogy legyek. Ha minden lehetséges a Mindenség alkotója előtt: mire akkor a protoplazma-cella; mért nem kész az eljövendő embere mindjárt? Mire annyi veszendőbe menő emberi generáció, hogy ő éljen, megjöjjön? Magam se vagyok egyéb, csak porszem, mely az Eljövendő talaját termékenyitem?

Vagy ha más csillagzatokon teljesül be sorsunk, mire akkor ezen a planétán a szenvedés? Olyan munkán dolgozunk, mely tulságosan nagy ahoz, hogy észrevegyük? Szenvedélyeink, vágyaink megannyi ostor; az ő segítségükkel hajszoltatunk? Talán valamennyi elmélet több reménnyel kecsgett, mint az a tudat, hogy egész igyekvő, szenvedéssel teli életünk nem egyéb, mint testeink örökös, változó formájú forgataga; börtöne? Ha visszatekintünk a darab időre, mellyel homályos szemünk a multat méri, mit látunk? Végtelen gonddal felépült civilizációk; elsöpörte, elveszítette őket az idő. Hitvallások, melyekért emberek éltek és meghaltak; könnyü tréfává vedlettek. A görög művészetet elsöpörte a gót kultura pora. A testvériség álmát fojtotta vérbe Napoleon. Nem maradt egyebünk, mint az a remény, hogy maga a munka, nem az eredmény, az igazi nagyság. Talán gyerekek vagyunk, kik azt kérdik: - Mire kellettek ezek a leckék? Mire lesznek ezek jók? De jön idő, mikor a fiu megérti, mért - tanult nyelvtant, földrajzot: még az évszámoknak is jelentősége van. De csak akkor érti, ha odahagyta már az iskolát, mikor kilépett már a nagyvilágba. Tán ha kicsit megnőttünk, mi is felfogjuk majd létünk kérdését.

Hogy bánjunk a nőekkel?

A mézeshetekről beszéltem egyszer egy hölgygel. Megkérdeztem: Mi jobb: Hosszu mézeshetek, vagy csak olyan vidéki, szombattól hétfőig tartók?

Hallgatott, úgy tetszett, inkább visszapillant feleletért, semmint a jövőbe.

- Én hosszú mézesheteket ajánlanék; - felel végre; - legalább is a régidivatu egy hónapot.

- Mért; - makacskodtam; - úgy látszik, az idők irányzata olyan, hogy ezeket a dolgokat mind szűkebbre szabja.

- De az is új irányzat, - felel, - hogy sok olyan dologtól igyekszünk szabadulni, a mivel bölcsőbb volna szembeállni. Magam úgy tartom, hogy - akár jóra, akár rosszra fordul a dolog, - mennél hamarabb tud mindent férfi, asszony - annál jobb.

- Mit tud mentől hamarabb?

Ha valamelyes hibája van ennek az asszonynak, a miről én nem tudok, akkor a titokzatosságra való hajlandóság az.

Az ablakhoz lép és kitekint rajta.

- Valamikor úgyhiszem, az volt a szokás, - még mindig a nedves, csatagos utcára tekint, - régi emberek, régi asszonyok között, hogy mikor egy férfi és egy nő megszerették egymást, vagy azt hitték, hogy szeretik, elküldték őket nászut éjszakáján a templomba. Annak a templomnak a sötét mélyedéseiben, kanyargó utai között, addig vezette őket a pap, míg elértek a nagy terembe, hol istenük hangja lakozott. Avval otthagya őket a pap; kiment és rájukzárta a hatalmas kaput. Ott, csöndben, egyedül, hozták meg az áldozatot; azon az éjjelen a Hang szólt hozzájuk; megmutatta eljövendő életüket; megmondta: jól választottak-e; élni fog-e, vagy elhal szerelmük? Reggel eljött a pap és visszakisérte őket a napvilágra; továbbra ott éltek felebarátaik között. De kérdezni nem szabadott egynek is; és felelni sem szabadott a kérdésekre. No, a huszadik századbeli mézeshetek Brightonban, Schweizban, Ramsgate-ban - mert azt választjuk ki, a melyik közelebb van, vagy olcsóbb - mindig úgy tünnek fel, mint az a magányos éjjel, mit ott töltött az ifju pár a templomban az istenség oltára előtt.

Fiuk, lányok összeházasodnak; megcsókoljuk, meggratuláljuk őket; a küszöbről - régi szokás szerint - rizst, régi papucsot hajítunk utánuk; jókivánságaink elkísérik őket. A fiu keztyüs kézzel integet vissza; a lány kis zsebkendőjét lobogtatja a kocs ablakból; látjuk mosolygó arcukat, halljuk nevetésüket, míg eltűnnek a kanyarulatnál. Megyünk a dolgaink után; elmulik egy darab idő: valamelyik nap találkozunk velük; az arcuk öregebb, szigorubb; szeretném tudni, mit mondott a Hang nekik az idő alatt, míg nem láttuk őket. De hát persze; ilyesmit nem kérdezhet az ember. Meg nem is felelnék rá az igazat, ha tennők.

Nevetett; otthagya az ablakot és helyet foglalt a teaasztal mellett; más vendégek jöttek; képekről, darabokról, ismerősökről folyt a szó.

Éreztem, nem volna okos dolog, ha követnők e barátnőm tanácsát, bármennyire is értékelem különben a véleményét.

Mert a nő tulságos komolyan veszi az életet. Hisz legnagyobb részüknek komoly ugy is; Isten a tudója. Épp azért jobb, ha nem vesszük még komolyabban, mint a hogy muszáj.

Jackie, meg a kis Jill hasraesnek a domboldalon; megfájdul a kis térdük; kicsi orrukából folyik a nehezen megszerzett vér. Bölcsen vigasztaljuk:

- Ugyan ne sirjatok annyit; - mondjuk - ne legyetek olyan nagy gyerekek. Kisfiuknak, kislányoknak meg kell tanulni, hogy a szenvedéseket elviseljék. No talpra; neki a gödörnek; töltsétek meg újból.

Jackie, Jillie megtörlik piszkos kis öklükkel a szemüket; bánatosan tekintenek vérző térdükre és visszatotyognak a gödörhöz. Kinevetjük őket, de rosszakarat nélkül.

- Szegény kis lelkek, - gondoljuk, - hogy odáig voltak. Azt hinné az ember, félig agyonütötték őket. Pedig csak horzsolás. Milyen lármát is tesz ilyen gyerek! Jó adag stoizmussal kezeljük Jackie és Jillie esetét.

Ha pedig - felnőtt Jackiek, öszül a bajszunk, szemünk mellett itt-ott egy szarkaláb, mi pottyanunk el a domboldalon, ha a mi kis ásónk törik el, jó Isten! Minő tragédia! Akkor leszednők a csillagokat; megállítanók a napot - felfüggesztenők a természet törvényeit.

A domboldalról lejövet Mr. Jack és Mrs. Jill - hogy mit csináltak ott fönt a dombon, nem akarjuk kérdezni - megbotlanak egy kiálló kőben; biztosan a Mindenség gonosz erői gördítették elébük. Mr. Jack és Mrs. Jill megütötték ostoba fejüket. Mr. Jackben és Mrs. Jillben megtörik a kis sziv; csodálkoznak, hogyan foroghat a világ tovább; hogy járhatnak az emberek a dolgaik után ilyen balsors láttán.

Sohse vegyétek olyan komolyan a dolgot, Jack és Jill. Belekontárkodtatok a boldogságtokba, elrontottátok; menjetek vissza a dombra; töltsétek meg újból a gödröt. Most majd csináljátok ügyesebben. Mit is követtetek el? Valami jókora bolondságot ugye? Biztos vagyok benne.

Kacaj, sóhaj - csók, Isten veled - az egész élet. Érdemes miatta annyit bajlódni, aggódni? Egészbenvéve vig dolog. Bátorság, pajtás. Nem állhat a hadjárat csupa trombitaszóából, furulyából, bucsupohárból. Itt-ott menetelés, tusa is akad. Pompás helyecskék vannak ám a sátrak körül; vig esték a tábortűz mellett. Fehér kezek integetnek; szép szemek ködösek, ha bucsuzunk. Csak nem szöksz el a harci muzsika elől? Min panaszkodol? Előre; egyeseké a vitézségi érem; mások orvos késére kerülnek. Előbb-utóbb valamennyiünknek hat láb anyaföld jut ki. Ugyan mitől félsz? Bátorság, pajtás.

Az alligátor örökké mosolygó magateltsége, elégedettsége és a láma borzongó érzékenysége között - minden erősebb szóra halálért eped - sok ut áll. Hogy emberséggel viseljük sorsunkat, úgy kell éreznünk, mint embernek. Bölcselkedő barátom; ne próbáld vigasztalni felebarátod, ha gyermeke koporsójánál áll, avval a derüs felfogással, hogy úgy száz év múlva ugyis egész mindegy lesz az neki. A mondókád nem igaz; megváltozott az a felebarátod az idők végtelenségéig. Talán jobb így; de ezt ne említsd. Golyóval a nyakában, sohse lesz többé a régi ember az a katona. Pedig kacag, mulat; megissza a pohár borát; megüli a lovát. Csak itt-ott, ugy estefelé, ha változik az idő, rájön a betegsége. Sötét sarokban találod a vánkosán.

- Halló, vén gyerek: baj van?

- Semmise; a régi seb csak, tudod. Hamar elmulik.

Csukd be csöndesen a sötét szoba ajtaját. Ha neked vagyok, nem is maradnék ott a vigasztalására. Nemsokára eljönnek ugyis, hogy rácsavarják a koporsószőgeket, úgy vélem, szeretne addig egyedül maradni a bajával. Hagyjuk magára. Majd úgy később, ősz felé, visszatér a clubba. Darabig majd előnyt kell adni a játékban neki; de nemsokára újra jó formába lesz. Itt-ott, ha majd látja a többiek fiait az uton szökdécselni; ha Brown felszalad hozzá megmutatni, hogy ni csak az a széllelbeelt Jimmy megnyerte a nagydíjat; ha Jonesnak gratulál, hogy a legidősebb fia sikerrel tette le a vizsgát; csunyán összerándul a régi seb. De hamar elmulik a fájdalom. Nevet a történeteinken és elmondja a saját kis történeteit; megeszi az ebédjét; eljátsza a játszmat. Hisz csak seb.

Tommy sohse lehet a miénk; Jenny nem szeret. Nincs óbor; sört kell majd innunk. Istenem; hát mit akartok, mit csináljunk? Szidjuk vigan a Sorsot mindenestre - mindig jó, ha valakit alaposan kiszidhatunk. Sirjunk; tördeljük a kezeinket - meddig? Nemsokára szól az ebédre hívó harang; ma Smith-ék is itt lesznek. Majd beszélni kell az operáról, a tárlatokról. Hamar csak; hol az Eau de Cologne? - Hol a sütővas? Vagy jobban szeretnétek, ha öngyilkossá lennének? Hát érdemes? Csak pár esztendőt még; holnap már talán - valahonnan virágtartó vagy darab vakolat hull le s a Sors ingyen megszabadít általa bajtól, szenvedéstől.

Mint durcás gyerek, szipogjunk nap-nap után? Törtszivü kis Jackie, kis Jillie vagyunk. Sohse mosolygunk többet; elsorvadunk; elhalunk; tavasszal majd eltemetnek. Szomoru a világ és olyan kegyetlen az élet; olyan hideg a menyország. Ó, Ó! Megütöttük magunkat.

Vinnyogunk, sirunk minden fájdalomon. Régi, erős napokban igazi veszedelmeknek mentek elibe a férfiak; az élet minden órájában igazi harcok vártak; nem maradt idő sirásra. Halál, baj mindig ott leselkedett az ajtó előtt. Megvetette őket az ember. Most még lombsátor közé rejtett villánkban is mély sebet csinálunk a karcolásból. Agónia lesz a fejfájásból; tragédia minden szívfájás. Meggyilkolt apa, vízbefult kedves; meggyalázott anya, szellem, lemészárolt udvarnagy kellett ahoz, hogy Hamletből akkora izgalmakat váltson ki, minőt modern poéta valamelyik karénekeslány rosszkedvü tekintetén érez.

„Mélyebben érzünk”; akár Mrs. Grummidge. Ez a hölgy könnyü, kellemes életet tulkomolyan fogott fel. Ulysses hajósa az ég haragját, villámát és dörgését egyforma jókedvvel fogadja. Modern hajósok, mi; érzékenyebbek lettünk. A napsugár eltikkaszt; az eső megborzongat. Mindkettőt jajveszékelő önszánalommal fogadjuk.

Ahogy ezt elgondoltam, eszembe jutott egyik barátom; olyan ember, kinek derüs értelmessége sokszor segített ki hinárból; őt is megkérdeztem a mézeshetek-kérdésben.

- Kedves fiam, - mondja, - fogadd meg a tanácsom. Ha valaha házasodsz, úgy rendezd be, hogy a mézeshét ne legyen több a valóságban egy hétnél; az is rövidke, bolondos hét. Csinálj egyhetes Cook féle körutazást. Esküdj meg szombaton reggel; maradjon el a reggeli és egyéb nyavalygások; csipd meg a tizenegyes párisi gyorsat. Vasárnap vidd fel a drágát az Eiffel-toronyra. Fontainebleau-ben ebéd. Maison Doréeben vacsora; este a Moulin Rouge. Utána az éjjeli luzerni személyvonat. Hétfőd, kedded áldozd Schweiznak; Rómába csütörtök reggel érkezz; utközben megtekintheted az olasz tavakat. Pénteken már Marseille-t érinted; onnét is ruccanj le Monte-Carlo-ba. Hadd próbálkozzon meg a kicsi is a zöld asztalnál. Szombaton korán reggel Spanyolországba indulj; vágd át öszvérháton a Pireneusokat; vasárnap Bordeaux-ban pihenhetsz. Hétfőn megint Párisban vagy (hétfő jó operanap); kedden este otthon is lehetsz már; de örülsz is neki. Ne adj időt a kis nőnek, hogy bírálgasson téged, mig meg nem szokott. Nincs ember, ki ne szorulna valamelyes segítségre, ha először intimen jelenik meg fiatal leány előtt. A mézeshetek a házassági mikroszkóp. Zavard össze. Keverj bele mindenfélét. Borítsd el minden más érdekkal. Ne maradj veszteg; ne tedd ki magad szigoru vizsgálatnak. Arra is gondolj, hogy a férfi akkor mutat legjobban, ha cselekszik, dolgozik; az asszony akkor legkevésbbé. Csak rázd őt; rázd, nem bánom, akárki is. Legyen rengeteg utipodgyász, a mire vigyáznia kell; úgy intézd, hogy mindig siessen a vonatot elérni. Hadd lássa, hogy a hétköznapi férj mint telepszik le kényelmesen a kocsi vánkosra, a feleségének meg egyenesen kell ülni a kis sarokban. Hadd hallja, mint káromkodnak más férfiak. Hadd érezze más férfiak dohányszagát. Siess; szoktasd hamar hozzá, hogy az embereket igazi világitásban lássa. Akkor kevésbbé lesz megijedve, meglepetve, ha majd hozzád kell szoknia. Egyike a legkedvesebb barátainak; szeretetreméltó fickó, az egész házasságát avval rontotta el, hogy hosszú, nyugalmas mézesheteket kívánt. Magános kis házat béreltek egy hónapra valami isten háta mögötti fészekben, hová soha emberi teremtmény el nem látogathatott, hol soha más nem történt, mint hogy reggel, délután, meg este lett.

Itt szomorkodott a nő harminc napig. Ha a férfi ásitott - pedig elég gyakran ásitatható, gondolom, - az asszony a szájának a méreteire gondolt; ha a lábát a kandalló párkányára rakta; ott ült és a lába formájáról elmélkedett. Ebédnél, miután ő maga nem volt éhes - hisz nem csinált semmit, hogy éhes legyen - avval mulatott, hogy a férjét leste, hogy eszik; éjjel, mikor ugyanabból az okból álmos se volt; virrasztva feküdt és hallgatta, mint horkol az ura. Első, második nap után a férj meguntta, hogy örökösen balgaságot mondjon, az asszony meg, hogy hallgassa (sületlenségnek hangzott most, hogy nyiltan, hangosan mondhatták azt, ami olyan poétikus volt, mikor csak suttogni lehetett); nem volt egyelőre olyan dolog, mi mindkettőjüket érdekelte volna; ott ültek hát egymással szemben és mereven bámultak egymás arcába. Valamelyik nap valami csekélység felingerelte a férfit; káromkodott. Hangos pályaudvaron, zajos hotelben csak annyit mondott volna az asszonyka: „Ó,” ejnye; és nevetnek rajt mindketten. Abban a visszhangos pusztaságban messzire elhallott az ó; egész a felhőkig szaladt ég felé; azon az éjjelen sirással aludta magát álomba a menyecske. Biz ugy, fiam; csak rázd, vidd őket; táncoltasd. Valamennyien annál jobban szeretjük egymást, mentül kevesebbet gondolunk egymásra; a mézeshetek pedig nagyon kritikus időszak. Csak hadd ugorjon, szaladjon, rázd jól, fiam.

Legrosszabb tapasztalatom mézeshetekben Angolországban ért engem ezernyolcszázkilencven...; mindegy no: nem fontos a dátum. Mondjuk pár évvel ezelőtt. Félénk fiatalember voltam akkortájt. Sokan még ma is felpanaszolják a félénkségemet. De némely lányok tulsokat várnak a fiatalembertől. Valamennyiünknek vannak hibáink. Például ott is, én nem voltam annyira félénk, mint ő. - Lyndhurstből New Forestbe, Ventnorba volt az út; akkor még kemény kis utazás.

- Milyen szerencse, hogy ön is arrafelé tart; - mondja nekem kedden a nagynénje; - Minnie borzasztóan ideges, ha egyedül utazik. Ön majd utánez kicsit; még se aggódom akkor olyan nagyon.

Mondtam neki, örülök a dolognak; akkor becsületesen úgy is éreztem. Szerdán lementem a kocsihivatalba. Két helyet váltottam Lymingtonig; onnan majd gőzös visz tovább. Sejtelmem se volt arról, hogy baj lehet belőle.

A hivatalnok időske ember volt. Azt mondja:

- Két helyem van; egyik a kocsis mellett, másik az utolsó pad végében.

Azt feleltem: - Ejnye; nem lehetne kettőt egymás mellett?

Olyan kedves-forma öregember volt. Rámpillantott. Egész uton hazafelé azon gondolkodtam, mért pislantott rám. Azt mondta:

- No, majd megcsináljuk valahogy.

- Igazán nagyon kedves; felelek.

A kezét a vállamra teszi. Bizalmasan, de jóindulatun ütögeti a vállam:

- Ó, mentünk már így valamennyien.

Gondoltam; a Wight-szigetekre céloz. Mondom:

- És ez az év legalkalmasabb szaka hozzá legalább; azt mondják.

Kora nyáridő volt.

Feleli: - Jó az nyáron; elég kellemes télen is - mig tart. Csak használja jól ki, fiatalur; - nevetett és megint a hátamra ütögetett.

Ha még egy percre folytatja, fölingerel. Kifizettem a jegyeket és elléptem.

Másnap reggel félkilenckor megindultunk a kocsiállomás felé. A lányt egyszerűen Minniének szoltottam; nem nyegleségből, csak mert elfelejtettem a vezetéknevét. Lehet úgy tiz esztendeje, hogy nem láttam. Csinos lány volt különben; olyan barnaszemű, akinek mindig felhős a szeme, mielőtt kacagna. A nagynénje nem jött le velünk, mint szándékában állt; fejfájás gyötörte. Kedveskedni akart és kijelentette, hogy teljesen megbizik bennem.

Az öreg hivatalnok megpillantott minket félmérföldnyi távolságról; felhívta ránk a kocsis figyelmét; az meg értesítette jövetelünkről a kocsiban összegyűlt utasokat. Valamennyien abbahagyták a beszélgetést; némán vártak minket. A kocsis megragadta a trombitáját és belefutt: nem tudom, hogy tette, de a világon senki sem tudta volna megmondani, mit kürtölt. Az egész szívet belefektette; csak szelet nem vitt be eleget. Ugy gondolom, az volt a célja, hogy üdvözöljön; de inkább úgy hangzott az egész, mint halk káromkodás. Lassan megtudtuk, hogy mint kezdő kezelte csak a szerszámot.

Titokzatos módon úgy festett a dolog, mintha az egész ut a mi kedvünkért történnék. Az öreg hivatalnok otthagya a könyveit és felsegítette Minniet a járműre. Egy pillanatig attól félttem, hogy meg akarja csókolni. A kocsis vigyorgott, mikor jóreggelt kívántam neki. A vendéglőből két szobalány meg egy pincér jött ki; azok is vigyorogtak. Félrevontam Minniet: halkan suttoztam:

- Valami furcsa lehet rajtunk. Mind vigyorognak.

Körüljárt engem; én körüljártam őt; de egyikünk se talált semmi mulatságosat a másikon. A hivatalnok megszólalt:

- No rendben van. Találtam a fiataloknak két helyet épp a kocsis-ülés mögött. Arra a padra majd ötöt kell ültetni. Nem baj, ha kicsit szorosan kell is ülni, ugye?

A hivatalnok a kocsisra pislogott; a kocsis az utasokra; az utasok egymásra - már mint azok, akik egymással szemben ültek - és nevettek valamennyien. A két szobalány hisztérikusan; egymásba kapaszkodtak, hogy el ne düljenek. Minnie és jómagam kivételével, ez volt a legvigabb kocsitársaság, mi Lyndhurstban valaha összegyűlt.

Elfoglaltuk a helyünket; még mindig azon igyekeztem, hogy kibogozzam a derü okát, mikor kövér hölgy jelent meg a színen; kérte, hogy mutassák a kijelölt helyét.

A hivatalnok elmagyarázta, hogy a kocsis mögött, ott a középén.

- Ötöt kellett arra a padra ültetni; - teszi hozzá.

Az erős hölgy a padra pillantott.

- Öten nem ülhetnek azon; - mondja.

Öt olyan, mint ő nem is fért volna el. Négy közepes méretű ember, meg ő csak szorosan.

- Rendben van, - mondja rá a hivatalnok, - a hátulsó pad legutolsó helye is szabad még.

- Eszem ágában sincs; - mondja az erős. - Én hétfőn lefoglaltattam a helyem; akkor pedig azt mondta, hogy az első helyek mind szabadok.

- Majd én ülök oda; - szóltam közbe; - nekem mindegy.

- Maga marad, a hol van, fiatalember; - mondja a hivatalnok, - ne számárkodjon. Majd én elhelyezem ezt.

Nem tetszett a modora; pedig a hangja csupa jóság.

- Hadd ülök hát én oda a hátsó ülésre; - mondja Minnie s felemelkedik. - Ugy szeretnék.

Feleletképp a kocsis mindkét kezét a vállára tette. Nehéz ember volt; Minnie leült.

- Nohát madame, - mondja a hivatalnok az erős hölgynek - akar ott maradni a középén, vagy idejön hátra?

- De hát mért nem foglalja el közülök egyike a hátsó ülést? - kérdi a kövér, a retiküljével rám mutatva, meg Minniere. - Hisz azt mondják, hogy szeretnének. Hát mért ne legyen meg az örömük?

A kocsis felállt és nagy általánosságban véleményt mondott:

- Ha nem megy hátra, hagyjátok lenni; - határozott. - Mert férjet és feleséget még el nem választottak egymástól ezen a kocsin; pedig tizenöt esztendeje, hogy elkezdtem rajt' a mester-ségem. Hát most se fogják.

Általános helyeslés. Az erős hölgy - érezte, hogy most úgy tekintenek rá, mint ifju szerelem boldogságának akadályára - gyorsan eltűnt a hátsó ülésen: megsuhogott az ostor; előre.

Lám: a magyarázat. Junius hó; ez meg olyan Mézeshetek-országgrész. Nyáridő; legnépszerűbb évszak a házasodásra. Három fiatal pár közül kettő biztosan nászutas, ha juniusban a New Forestet szeli át. A harmadik az lesz majd. Ha valahová, csakis Isle of Wight-ra sietnek. Rajtuk mindkettőnkön új ruha volt. Véletlenül a bőröndeink is újak. Valami gonosz véletlen folytán még az esernyőink is csupa új. Együttvéve az esztendőink száma lehetett harminché. Az lett volna a csuda, ha nem néznek frissen összeadott párnak.

Ritkán akadt ennél nyomoruságosabb napom az életben. Minnie nagynénjétől hallottam később, hogy a lány szerint ez a nap életének legszörnyűbb megpróbáltatása volt; a tapasztalatai még akkor nem igen voltak számosak. Fiatal pap volt a vőlegénye; nagyon szerette; én eszeveszettül szerelmes voltam egy kövérke leányzóba; a neve Cecilia; Hampsteadben lakott az anyjával. Egész biztosan tudom, hogy Hampsteadben lakott. Tisztán emlékszem arra a sétára le a dombról, Church Rowból a Swiss-Cottage állomásra. Mikor az ember meredek domboldalon úgy halad lefelé, hogy a testének egész súlya a cipő orrára esik; ha pedig a cipő két centiméternyivel szűkebb, semmint kényelmes s viseled kora délután óta, biz vissza-emlékszel rá soká. Ha Ceciliára gondolok, fájdalmas emlékeim támadnak; céltalan volna folytatni a rá való emlékezést.

Barátságos kis sereg voltak az utitársaink; némely jókedvű élce is megesett. Magábanvéve jámbor élcecske akkor, ha Minnie, meg én csakugyan fiatal párocska vagyunk - bár még akkor is fölösleges. Csak remélhetem, hogy Minnie nem értette őket. Mindenesetre úgy festett, mintha nem értené.

Nem emlékszem, hol álltunk meg ebédre; arra emlékszem, hogy bárányhus és borsoslé volt az asztalon. Az egész társaság élénk helyeslését vivta ki, kivéve a kövér hölgyet. Még mindig haragudott. Továbbá kivéve Minniét és engem. Az én vőlegény-viselkedésemről eltérők voltak a vélemények. - Kicsit körülményesen bánik vele; - hallottam egy asszonyt a férjéhez suttogni; - jobb szeretem, ha az ilyenek kicsit mókásabbak. - Valamelyik fiatal pincérnő jóval több természetes tartózkodásról tett tanuságot. - Nahát; én csak antul többre becsülöm, - mondja a sörösnek, amint a hallon keresztülhaladunk, - utálnám, ha nyulkálnak, mikor valaki rámbámézkodik. - Senki se vett magának annyi fáradságot, hogy szóljon az érdekünkben. Akár valami kiállításon díjat nyert csokolózó galambpár lettünk volna; annyira nyíltan tárgyaltak bennünket. A többség ravasz kis párocskának nézett, a melyik azonban nem bír kijátszani senkit.

Sokszor gondoltam rá, hogy igazi fiatal pár hogy fogta volna föl a helyzetet. Talán ha a törvényesen megengedett gyöngédségnek valamely jelét adjuk „köz kivánságra”, - az ut hátralevő részét békében tölthetjük.

Hirünk gyorsan terjedt a gőzösön. Minnie könyörgött; közöljük velük, hogy nem vagyunk fiatal házasok. De hogy közölhettem volna? Hacsak úgy nem, hogy megkérem a kapitányt, rendelné az egész legénységet a fedélzetre; tartson nekik rövid beszédet. Minnie kijelentette, hogy nem bírja tovább; visszavonult a hölgyek szalonjába. Sirva indult oda. Szomorúságát legénység, utasok mind úgy fogták föl, hogy tulságosan hidegen bántam vele. Valamelyik bolond szétvetett lábbal megállt előttem; a fejét rázta.

- Ugyan menjen le és vigasztalja meg; - így. - Fogadja meg egy öreg ember tanácsát. Ölelje meg. (Szentimentális hülye lehetett.) - Mondja neki, hogy szereti.

Mondtam, menjen a fenébe; akassza föl magát; ezt olyan erővel nyilatkoztattam ki, hogy megtántorodott. Csakhogy fogvatartotta őt valami karfa; nem esett a tengerbe, semmi szerencsém se volt aznap.

Emberfölötti erővel sikerült a kalauznak Ryde-ban külön szakaszt szerezni. Shillinget adtam neki, mert nem tudtam, mit csináljak. De félsovereignt is szívesen adok, ha még hat-nyolc pasast betesz mellénk. Valamennyi állomásnál népek jöttek az ajtónk elé és bámultak befelé.

Ventnor állomáson átutaltam Minniét az apjának; másnap reggel az első vonattal Londonba tértem. Ugy éreztem, darabig nem kívánom látni a lánykát; meg voltam róla győződve, hogy egész vigan él majd tovább anélkül, hogy mostanság meglátogatnám. Mikor legközelebb viszontláttam, egy héttel volt az esküvője előtt.

- Hol fogják tölteni a mézesheteket? - kérdeztem. - New Forestban?

- Nem a'; felel, - de még Wight szigeten se.

Hogy ilyen incidens humorát át bírja élvezni az ember, kell, hogy időben, viszonylatban távol álljon tőle. Emlékszem, egyszer Whitefield-streeten mulatságos jelenetnek voltam szemtanuja; téli szombat délután volt. Valami nőt - urhölgynek látszó asszony, ha csak a kalapja nem állt volna ferdén a fején - akkor tettek ki nyilvános helyiségből. Borzasztóan méltatlankodott; borzasztóan részeg volt. Rendőr felszólította, hogy vonuljon haza. „Semmi-revaló”-nak nevezte és azt kérdezte tőle, hogy ilyen hangon szoktak-e hölgyekkel érintkezni. Megfenyegette, hogy feladja unokatestvérének, a lord kancellárnak.

- Igen; csak erre-erre, épp ez az ut visz a lord kancellárhoz; - mondja a rendőr. - Jöjjön csak velem; - és megragadja a karját.

Nagyot rugott a hölgy; majdnem elesett. Hogy felsegitse, a rendőr a karját a derekára tette, ő meg a nyakánál ragadta meg; együtt fordultak meg egymás körül három-négyszer; épp abban a percben szólalt meg valami önműködő zongora a szomszéd sarkon; vig keringőt játszott.

- No urak; hölgyek! rajta; tessék párt választani! - ordított egyik utcai suhanc; a tömeg röhögött.

Magam is kacagtam, mert a jelenet igazán komikus volt. A rendőr arca egész Hogarthy undorodást jelképezett. A gázlámpa körül egy gyerekarca mered rám. A lányka tekintete olyan rettegő, vad, hogy vigasztalni próbáltam.

- Csak egy részeg asszony; - mondom - látod, nem bántja a rendőr.

- Ó, uram, - így a gyerek; - az anyám.

Lám; a min mulatunk, rendesen másnak fáj. Aki hegyes szögre ült le, rendesen nem kacag a többiekkel.

Törődj a magad dolgával.

Szép szeptemberi reggel a Strandon bolyongtam. Ősszel szeretem Londont legjobban. Akkor ragyog igazán sok fehér aszfaltja; utcáinak merész, töretlen sugaru vonala. Szeretem, mikor reggelenként megpillantom a parkok árnyékos kilátóit; lágy szürkületet, mi az üres mellékutcákat fekszi meg. Juniusban félvállról beszél velem a vendégfogadós; érzem, csak utjában vagyok. Augusztusban már ablak mellett terít nekem; saját kövér kezeivel tölti a borom. Határozottan tekintettel van rám; elszunnyad bolondos féltékenységgem. Vacsora után a lágy estéli levegőben sétakocsizást szeretnék, felkapok az omnibuszra; nem kell harcolnom helyért a fordulónál; ott ülök könnyü lelkiismerettel és gyömöszöletlen testtel. Nem kell aggódnom, hogy valami kiizzadt, fáradt asszony elől veszem el az ülést. Színházat akarok; nincs ott goromba „Telt ház” tábla. Szezonban London - sokoldalú háziasszony - nem ér rá velünk, a bentlakókkal foglalkozni. Teli a szobái; teli a cselédei keze dologgal; gyorsan, sebtiben főzi az ebédeket; a hangja nem őszinte. Tavasszal, az igazat megvallva, - a nagyuri hölgy kicsit közönségessé válik - hangos, feltűnést keres. Csak akkor lesz megint sajátmaga, ha elmentek már a vendégei; akkor az a London, ahogy mi szeretjük, a tulajdon gyermekei.

Láttad valaha ezt a Londont kedves olvasóm? - Nem a mindennapi, felébredt Londont, a mi úgy teli van étellel, mint himporral a virágkehely. Láttad a reggeli Londont, a mi levetett minden rongyot magáról; a ködbeborult, alvó várost? Kelj föl hajnalban, virradatkor, valamelyik nyári vasárnap. Senkit fel ne kelts; halkan osonj le a konyhába; csináld meg magad a teád.

Vigyázz, nehogy legázold a macskát. Észrevétlenül ott van a lábad alatt. Olyan a szokása; csupa barátságból teszi. Ne is dülj neki a szenesládának. Hogy a konyha szenesládája mért van mindig az ajtó és a gáztűzhely között, annak én nem vagyok a megmondhatója. Csak annyit tudok, hogy általános törvény; szeretném, ha nem kerülnél tulközöl hozzá, másképp a kedved nem marad olyan, a milyennek én szeretném ezen a szép ünnepi reggelen.

Hogy kanállal keverhesd meg a teád, arról, félek, le kell mondanod. Késeket, villákat találsz, amennyit akarsz; cipőkeféhez ér a kezed minden fiókban; fényesítőpapír akad elég, ha az kellene most; de a háziasszony titka, hogy a kanalak mért vannak más rejtkehelyre rejtve minden este. Szégyen volna ránézve, ha rajta kívül reggel más is megtalálná őket. Nem baj; darabka fának meghegyezed az egyik végét; kitűnő alkalmatosság.

Oltsd el a gázt, ha megreggeliztéél; jere le lassan a lépcsőkön; halkan nyisd a kaput, úgy surranj ki. Ismeretlen világrészben találod magad. Éjjel új város nőtt körülötted.

A kedves, hosszú utcák mély csendben ábrándoznak a korai napfényben. Senki a világon nem jár kinn; valamelyik fáról hallasz csak bosszantó csiripelést; bár hisz a londoni veréb nem kel korán; most is csak álmában csiripel. Valamelyik láthatatlan rendőr halk lépései konganak feléd, vagy ellenkező irányba. Csak a saját lábad dobogása kíséri, zavar. Azon igyekszel, hogy halkan lépj, mint visszhangos katedrálisokban. Körülötted, fölötted, mindenütt mintha valami hang szálldogálna: „Csönd, csöndet.” Ezer mellü City ez, vagy valami gyöngéd Artemis, ki azon van, hogy a kicsikéi tovább alhassanak a csendben? - Csitt, gondtalan utas, suttogja; ne zavard őket. Ugyan lépj könnyebbet; hisz olyan fáradtak; olyan fáradt ez a miriád gyerek; ezer ölelő karomban alszik. Tuldolgozták magukat; tulaggódták magukat; olyan sokan betegek közülük; annyinak van baja, gondja; meg sajnos annyian rosszasággal vannak teli. Mégis; valamennyi nagyon fáradt. Csitt! úgy zaklatnak a lármájukkal, csattogásukkal, ha fönnek vannak. Lépj könnyebben; hadd aludjanak!

Hol a dagadt folyó régi oszlopok között lágyan folyik a tengerbe, azt is hallod, mit beszél a kőarcu Város a nyugtalan vizekhez: „Mért nem maradtok itt soha? Mért jöttök, mért mentek?”

- „Nem tudjuk; nem értjük. Mély tengerből jövünk; de csak olyan könnyen, mint a zsinór, mint a gyermek fogta a madárkát; ha hív; vissza kell, hogy térjünk oda.”

- „Lám, egy vagyok ezekkel az én gyermekeimmel. Jönnek; nem tudom, honnan. Ápolom őket darabig; aztán jön valami titokzatos kéz; elviszi őket. Mások foglalják el a helyüket.”

A csöndes légbe hangok pattannak. Könnyed sóhajjal ébred az alvó City. Távoli tejeskocsi ezerszeres visszhanggal verődik szét; felriadt hadsereg előőrse. Nemsokára valamennyi utcából felhangzik az ébresztő: „Itt a te-je-jes”. Akár valami óriásgyerek; London felébredt; sir a tejecskéért. Ezek a szekerek a fehérruhás dada; ő siet a reggelivel. Hajnali templomi harangszó. - No; megvolt a tej, kis London. Gyere már most; mondd el az imát. Uj hét kezdődött, London baba. Isten tudja, mi történik majd; csak mondd el az imát.

Egyenkint szállingóznak ki a kicsikék a lefüggönyözött ablakok mögül. Az aggódó gyöngéd-ség kirepült a City arcából. Megkezdődött a nap csuf lármája. Éjjeli kedvese, a csönd, megcsókolja kőajkait s továbbillan. Te pedig, nyájas olvasó, hazatérsz; magaddal viszed a koránkelő elégedettséget.

Bizonyos hétköznapi reggel a Strandon történt, a miről beszélni akartam. Gatti vendéglője előtt álltam; ott reggeliztem. Félfüllel egy felháborodott hölgy-utas argumentumait hallgattam; ir tájszólással élt; az ellenfele meg omnibusz-kalauzi ékesszólással.

- Mi a csudának rajzolta oda az omnibuszára, hogy „Putney”; mikor nem viszi oda az embert?

- Putneyba megy ez a kocsi, igenis.

- Akkor meg minek tesz ittend le engem?

- Én le nem tettem; magátul szállt ki.

- Persze hát; mintha talán nem mondta volna az a gentleman ott a másik sarokban, hogy minden perccel messzibb kerülök Putneytől?

- Hát; úgy is volt; messzibb is került.

- Akkor mi az Istennek nem szólt rula?

- Honnan tudhassam én, hogy Putneyba akar kerülközni? Ott áll a sarkon, oszt mind azt danolja, hogy „Putney”; arra megállok, oszt beugrik.

- No hát mért mondtam volna, hogy Putney, ha nem oda akarok?

- Hát mert hogy az én nevem az hogy Putney, vagyis hát inkább a kocsim neve; emide ki is van rajzolja.

- Hogy lehet az a neve, hogy Putney, mikor nem mén Putneyba, maga hólyag?

- Hát maga nem irországi? - felel a kalauz. - Persze, hogy az. De ugye hogy nem megy mindig Irországba? Megyünk mi Putneyba is, ne busuljon; de előbb a Liverpool street-be. No föl a bakra, Jimmy; gyerünk.

Az omnibusz megindul; épp át akartam szelni az utat, mikor nekemjön egy magába befelé daráló ember. El is rohant volna mellettem, ha gyorsan föl nem tartom. B... barátom; szorgalmas ujság-, meg tárcaíró. Halló; - mondja, - ki hitte volna, hogy téged itt lehessen találni?

- Ha azt vesszük, hogy most milyen iramban jöttél nekem, azt hinné az ember, hogy a Strand az a bizonyos hely, hol legkevésbé tartasz attól, hogy emberrel találkozol. Mentél már neki életedben lobbanékony, azonban izmos férfinak?

- Neked mentem? - kérdi meglepetve.

- Nem egész nekem, - mondok, - ha a dolgot betűszerint vesszük. Csak felém; ha fel nem tartóztatlak, úgy hiszem, keresztülgázolsz rajtam.

- Az átkozott karácsony! - mondja. - Mindig kihoz a sodromból.

- Sok mindenfélehez kifogásul szolgálta már karácsony ünnepe, - felelem, - mégis ritkán használják szeptember elején.

- Ó; tudod mit gondolok. A karácsonyi szám közepébe tartunk. Éjjel-nappal fáradok. Különben, - folytatja - jó, hogy eszembe jut. Versenyt is rendezünk; jó volna, ha részt vennél benne. Mert ha esetleg karácsonykor... Félbeszakítom.

- Kedvesem, - mondok; - én tizennyolc éves koromba lettem újságíró; rövid megszakításokkal azóta is mindig ezt a mesterséget csinálom. Irtam én már karácsonyról szentimentális alapon; analizáltam az ünnepet filozofikus szempontból; a gunyoros oldalát is megfestettem. Megcsináltam egyszer karácsonyt humorosan a Kémikus Kicsinybe; a Vidéki Hetibe rokonszenvesen irtam róla. Megmondtam én mindent, a mit karácsonyról mondani lehet; mondtam tán egy kicsit többet is. Elmondtam az újdivatu karácsonyi történetkét - tudod mifélének kell lenni; a hősnő azon van, hogy megértse, felfogja sajátmagát. Hiába; arra megszökik a férjével, ki a rege elején hősként kezd szerepelni; a derék nőszemély igazán utálatos lesz, mire közelebből megismered; a gonosz pedig, az egyetlen tisztességes személyiség az egész történetben, úgy hal meg, hogy mély tudású hangok fakadnak ajkán, mintha értene valamit alattuk; te magad azonban sajnálsz, nem bírnád megmagyarázni, hogy mit. Megirtam én kérlek már a régidivatu Karácsonyi történetet - ismered aztat is; jó, öreg hózivatarral kezdődik; jó, régidivatu squire, nemes ur fordul elő benne; ott él a jó, öreg Hallban; jó, régidivatu gyilkosságot rajzolsz bele a dologba; végzed az egészet nagyszerű karácsonyi ebéddel. Összehoztam barátságos karácsonyi csoportokat, had mondanának egymásnak kisértet-történeteket karácsony estéjén, míg odakünn üvölt az orkán, mint ilyen alkalmakkor szokta. Küldtem én gyermekeket fel az Égbe karácsony estéjén - Szent Péternek elég dolga akadhat ilyenkor. Nagyon népszerű éjszaka a meghalásra. - Halott szerelmeseket támasztottam fel; csinosan, kedvesen és vidáman adtam vissza az életnek őket; épp jókor érkeztek, hogy helyet foglalhassanak a karácsonyi terített asztalnál. Nem érzek rajtuk szégyent. Akkortájt én jót akartam mindezekkel. Valamikor szerettem az egresbort, meg a felgöndörített haju lányokat. Csak épp hogy változik az ember izlése, ha megöregszik. Értekeztem már karácsonyról, mint vallásos ünnepről. Megpendítettem már, mint szociális mozgatóerőt. Ha van e világon karácsonnyal összefüggő élce, mit meg nem csináltam, hát én azt hallani szeretném. A gyomorfájásról szóló vicceket felhasználtam olyannyira, hogy kész gyomorfájás énnékem rájuk gondolni. Nevetséges színben adtam elő a familiáris gyűjtéseket, ajándékozgatásokat. Dörögtem a drága holmiért. Szellemes történetet birtam elmondani a családapáról, meg a számláról, én...

- És láttad valaha - félbe kellett szakítanom, ahogy Haymarketet átszeltük - azt a kis paródiát, akit Poe verse után faragtam, „Bells”; a „harangokról”? Mert úgy kezdődik... - Most ő szakított félbe.

- Igen, Bells... Bills, bills, bills (számlák) - szavalja.

- Teljesen így van, - ismerem el elégedetten. - Elfelejtettem, hogy már megmutattam.

- Hisz nem is mutattad.

- Akkor hogy tudod, hogy hogy kezdődik?

- Biztosan nem tudtam; - vallja be, - csak úgy általában hatvanöt verset kapok egy kerek esztendőben; azok így kezdődnek mind. Gondoltam: esetleg a tied is így kezdődik.

- Nem látom át, hogy kezdődhetnék másképp, - válaszolok. Bosszantott. - Különben sem fontos, hogy megy tovább; különben is; nem szándéksom karácsonyról írni mostan. Ha arra kérsz, csináljak jó viccet a fémmunkásokról; ha azt kívánnád: Találjak ki valami igen eredetit és nem tulságosan merészet, mit ártatlan gyermek mondhat a menyországról, vagy mondjuk arra kérsz, írnek egyszerű mindennapi ember számára aránylag elég könnyen hihető kutya-történetet, esetleg megegyezünk. De a mi karácsonyt illeti, én nyugdíjba megyek.

Piccadilly Circus-ig értünk.

- Nem veszem rossz néven, - mondja, - ha épp úgy beteggé tesz a téma, mint engem. Mihelyt leráztam magamról a karácsonyi szám valamennyi gondját, körülbelül rákövetkező júniusig, otthon kezdődik a hajsza előlről. A háztartás hetenkint egy fonttal többbe kerül. Tudom én, hogy mit jelent az. A drága kis nő takarékoskodik, hogy drága ajándékot vehessen nekem, amire nincs szükségem. Emmától majd vízfestményt kapok, mit ő maga festett. Mindig azt ad. Nem is volna magábanvéve baj, ha nem kívánná, hogy a szalonba akasszam. Láttad már az Emma vízfestményeit? - kérdi.

- Ugy hiszem igen, - felelek.

- Nem lehet azon mit hinni, - mondja mérgesen. - Nem olyanféle vízfestmények azok, miket elfeled az ember.

Ugy általánosságban a nagy térségre mutat.

- Hogy ilyesmit mér csinálnak az emberek? - kérdi. - Még az amatőr-művészen is kell, hogy valami értelem lakozzék. Hát nem látják azok, hogy mit tettek? Van neki ottan egy képe, akit kitettem a folyosóra. Kitettem a folyosóra, mert ott nem erős a világosság. Aszongya: „Álmodozás.” Ha „Influcának” kereszteli, megértem. Kérdelem tőle, honnan vette az eszmét; azt mondja: ilyenek látta az eget valamelyik este Norfolkban. Istenem uram; mért nem hunyta be akkor a szemét, mért nem ment inkább haza és bujt az ágyfüggöny mögé? Ha én olyan eget látok Norfolkban, elcsipem az első London felé induló gyorsvonatot. Ugy gondolom, szegény lány nem tehet róla, hogy ilyeneket lát, de minek festi le?

- Ugy rémlik, némely természeteknek szükséges, hogy fessenek, felelek.

- De hát akkor minek adják énnekem? - könyörög.

Nem igen birtam alkalmas magyarázattal szolgálni.

- Milyen hülye ajándékokkal kedveskednek a népek! - folytatja. - Egyszer azt mondtam, szeretném Tennyson költeményeit. Faggattak, hogy mit szeretnék. Nem kellett énnekem semmi; ez volt az egyetlen dolog, mi eszembe jutott; amiről nem tudtam holtbizonyossággal, hogy nem kell. Nohát összeálltak négyen; megvették nekem négy kötetben Tennyson; színes fényképekkel ékesen. Jót akartak, persze hogy jót. Ha dohányszelencére vágyol, kapsz kék bársonyzacskót akkorát, hogy belefér egy font dohány; életnagyságu virágokkal ékitve. Egyetlen dolog, a mit tehetsz, hogy szíjat fűzöl rá és könyvestáskának használsz. Hinné az ember; bársony dohányzókabátot adtak egyszer nekem; tele volt himezve nefelejcsékkel és lepkékkel, színes selyemből; biz isten nem tréfálok. Kérdik, mért nem hordom soha. Lehozom valamelyik este a klubba, kicsit felfrissitem vele a kedélyeket; rájuk fér.

A „Devonshire” hágóhoz értünk.

- Épp így, - mondja, - ha én adok ajándékot. Sohse azt kapják tőlem, ami kell nekik. Véletlenül se talállok olyasmit, amire akárkinek is szüksége lenne. Ha csincsillagallért veszek Jane-nek, biztos lehetsz felőle, csincsilla a legkevesbbé divatos prém abba a szezónba. - „Ó, mondja, - de drága vagy; épp ezt akartam. Majd a szekrényben tartogatom, míg megint divatos lesz a csincsilla.” Óraláncokat ajándékozok a lányoknak, mikor a világon senki se hord óraláncokat. Ha örülten divatos az óralánc, függőket kapnak tőlem - megköszönik és feltételezik, hogy most aztán majd álarcosbálba viszem el őket; lévén az az egyedüli alkalom, mikor ilyen átkozott fityegőket viselni lehet. Ráparazolom a pénzem feketezsínóros fehér keztyűkre hogy rájöjjenek, miszerint feketezsínóros fehér keztyűket félvilági nők viselnek. Ugy vélem, London valamennyi üzere énnem adják el régi raktárukat karácsonykor. És minek kell tizenkét személy ahhoz, hogy az embert egy pár keztyűvel lássák el? Épp a mult héten arra kér Jane; szerezzek neki egy pár keztyűt ahoz a Mansion House dologhoz. Barátságos hangulatban voltam; gondoltam; ez a dolog egész simán fog menni. Pedig utálok ilyen üzletekbe lépni. Ugy bámulnak az emberre valamennyien, mintha erőszakkal akarna bejutni valamelyik török fürdő hölgykülönítményébe. A Paprikajancsi figurák egyike felém jön és aszongya: gyönyörű idő van máma reggel. Hát akarok én övele a reggelről beszélgetni? Mondok; keztyűket szeretnék. Leirom neki, milyenek kellene; már a hogy emlékezni tudok. Aszondom: „Négygombosat szeretnék; de azért nem kell gombos keztyűnek lennie; a gombok középen legyenek; érjen fel a könyökig; érte, milyet gondolok. Meghajol; aszongya: pontosan érte, nohát akkor többet értett, mint jómagam. Mondok: három krémszínű, meg három pávaszínű kellene; a pávaszínű svédkeztyű lehet. Kijavít. Aszongya: „Suéde”. Lehet, hogy igaza volt, de csudálkoztam, hogy félbeszakít; megint csak előlről kellett kezdenem a magyarázkodást. Figyelmesen hallgatott, míg befejeztem. Ugyhiszem, állhattunk ott vagy öt percig szorosán az ajtó mellett. Aszongya: „Egyéb nem tetszik ma, uram?” Mondok, hogy nem.

- Köszönöm, uram. Errefelé, uram.

Másik szobába vezet, a hol egy Jansen nevű urral találkoztunk. Annak röviden bemutatott, mint olyan urat, kinek „keztyű”-re van szüksége. - Rendben van, uram; - felel Mr. Jansen; - aztán miféle keztyűk kellene?

Mondok: összesen hat párra volna szükségem, - három „suéde” pávaszínűre; - három krémszínűre; - de azt jó bőrnek szeretném.

Aszongya: - Bőrkeztyűt akar, uram; vagy pedig „jó bőr”-nek akar keztyűt vásárolni?

Nohát feldühösített. Mondok; nem szokásom ostobaságokat összefecsegni. Különösen ha keztyűket vásárolok. Aszongya; igen sajnálja. Elmagyaráztam neki a gombokkal; már amennyire értettem; elmondtam a hosszúságot is. Mondtam, ügyeljen arra, hogy a gombok jó erősen fel legyenek varrva; hogy az öltés tökéletes legyen mindenütt. Még hozzátettem, hogy az utolsó keztyűk, miket a feleségem innen kapott, igen silányak voltak. Jane kívánta, hogy így nyilatkozzam. Aszongya: akkor majd jobban ügyelnek.

Gyors fellángolás vesz erőt rajt. Mintha valami zeneszám lett volna.

- Milyen nagyság, sir? - kérdi.

Aztat biz én elfelejtettem. - Hát úgy hatos, mondok; - ha csak nem nyulik tulságosan. Mert ha nyulik, akkor megfelel ötháromnegyedes.

- Ja igen; és a krém keztyűn a varrás fekete legyen, - teszem még hozzá. Mert erről is megfeledeztem.

- Szépen köszönöm; felel Mr. Jansen; - van még talán egyéb kívánnivalója is ma, uram?

- Nem, köszönöm; ma nincs több; - felelek. Kezdtett ez az ember tetszeni.

Kisebbsméretű köruttra vitt magával; akárhová mentünk, mindenki abbahagyta a munkáját és ránk tátotta a száját. Kicsit fáradt kezdtem lenni, mire a keztyű-osztályba érkeztünk. Egy fiatalember elé állit, ki gombostüket szurkált magába. Aszongya: „Keztyű” és eltűnik egy függöny mögött. Az ifju nem szurt magába több gombostüt; áthajolt az asztalon.

- Ur, vagy hölgy részére? - kérdi.

No; én már akkor nem voltam tiszta eszemnél; sejtethi. Ha az ember ugy utána gondol, talán nem érti, de én csodálkozom, hogy nem vertem be rögtön a fejét.

Aszondom neki: - Ugyan mondja, szokott maga itten szorgalmasan dolgozni? Van ugy is, mikor azt véli, szeretne már kész lenni a dolgával, ahelyett, hogy elmélkedik, magyarázkodik, vitatkozik? Ahelyett, hogy mindenfelé szétteregeti a dolgát, pusztán az ügy iránti szeretetből?

Hanem ugy látszik, nem értett meg. Erre felvilágosítom: „Egynegyedórával ezelőtt ott kinn az ajtónál beszéltem egy emberrel; keztyűkről beszélünk, mikre nekem szükségem van; elmondtam neki mindent, a mit a dologról tudok. Elvitt aztán az önök Mr. Jansenjéhez és Mr. Jansen, meg én átvitattuk a dolgot újból. Most hát Mr. Jansen önnek adott át engem - önnek! ki azt se tudja, hogy férfi, vagy női keztyük kellenek-e énnekem. Mielőtt harmadszor kezdenék bele a mondókámba, tudni kívánnám, vajjon ön az az ember-e, ki engemet ki fog szolgálni; vagy pedig csak egyszerű hallgatóm-e szintén; mert tetszik tudni, én ebbe a tárgyba már belefáradtam.

Nohát; ez volt az igazi; ettől megkaptam a keztyűimet. Voltam abban a boltban a keztyűvel összesen harmincöt percig; valamelyik bolond rossz uton vezetett ki, hogy megmutathassa az új éjjeliharisnya raktárt. Mondok; énnekem nem kell olyan. Aszongya, nem azt akarja, hogy vegyek; csak szeretné, ha látnám.

Az uridivat-kereskedő ebédlő- és teaszalón garniturát is felajánlott; nemsokára lesznek már kis butorozott lakosztályai, hol bármelyik hölgy kényelmesen érezheti magát „néhány hétig.”

Megmondtam neki, hogy szerintem igen keserves dolog a vásárlás. Azt is mondtam neki, mikor láttam, hogy csak beszél tovább rendithetetlenül, miszerint mostan énnekem jól esnek brandy szódával. Egy dohányzó-helyiséget mutatott épp.

- Kellene lenni valami egyesületnek, - aszongya, - „clearing-house”-nak, a hol karácsonyi ajándékokat gyűjtenek kizárólagosan. Ott kellene összegyűjteni, meg ki is osztani a karácsonyi ajándékokat.

Össze kellene egy listát állítani azokról, kiktől az ember beszedi, meg azokról, kiknek kiosztja az ajándékokat. Felteszem, hogy az én esetemben husz karácsonyi ajándékot gyűjtenek össze, mondjuk tiz font értékben. Ezt én adnám; másrészt bevinnének az én részemre harminc karácsonyi ajándékot tizenöt font értékben. Akkor engem megterhelnek öt font különbözettel; némi százalékot vonnának le az egészből. Aztat én könnyen megfizetem; és nincs több vesződség az egész dologgal. Még jól is jöhet ki az ember. Az eszme vonatkozik születésnapokra és lakodalmakra is. Ügyes cég könnyen megcsinálja az egészet. Ők járnak utána, hogy valamennyi ismerős rendszeren fizet-e, akarom mondani, rendszeresen küldi az ajándékot; nem felejtik el a legfontosabb rokonságot se. Rendszeren a familiának csak egy tagja van, a kiből kinéz egy-két shilling örökség; ha valaki a világon az, a kiről az ember ajándékosztáskor megfeledez, hát biztosan ez az. Ha mégis eszembejut, biztos, hogy jókora számárságot követek el épp vele szemben. Két évvel ezelőtt alapos fürdőt szántam egy ilyennek, - ugy értsd, hogy nem én akartam megfürdetni, hanem vettem egy igazi indiai mosdószivacsot; akkorát, hogy könnyen elhordozhatta magával akárhová; utazásra különösen alkalmas volt. Hinnéd-e kérlek; személyes sértésnek vette; nem beszélt utána egy hónapig velem; a rigolyás vén bolond.

- Talán a gyermekek örülnek neki mégis; - kértem.

- Örülnek; minek örülnek?

- Nohát a karácsonynak.

- Nem hiszem, hogy örülnek neki; vágja oda epésen, mert nem örül annak senki se. Három héttel előbb felizgatjuk őket; elmondjuk, micsoda nagyszerű dolog lesz ez; két-három napig tulsokat adunk nekik enni; elvisszük valahová szegényeket, a hová nem kíváncsiak, a mit mink szerettünk volna látni. Utána két hétig veszködünk velük, hogy megint normális állapotba kerüljenek. Mikor gyerek voltam, mindig a Kristály-palotába vittek, meg Madame Tussaud-hoz. Istenem, hogy utáltam én azt a Kristály-palotát! A nagynéni szokott olyankor felügyelni ránk. Rendesen keservesen hideg nap; majdnem mindig hamis kocsira ültünk s félnapot utaztunk, mielőtt rendeltetési helyünkre kerültünk. Olyankor sohse kaptunk ebédet. Sohse jut eszébe asszonynak, hogy ebéd kellene olyasvalakinek is, ki nincs odahaza. Ugy véli, a természet felfüggeszti törvényeit attól kezdve, hogy elhagyod a házat, addig, míg visszatérsz. Egy darab kalács, egy pohár tej: ez a délelőtti ozsonna az iskolásgyerekeknek. Fele idő meg abba tellett, hogy elveszítgett bennünket; vagy hátbavágott, ha ráncakadt. Az egyetlen, a mi az egészben örömet okozott, a hazafelé-kocsiut maradt.

Felkeltem; menni készültem.

- No hát nem akarsz a versenyen résztvenni? - kérdi B. barátom. - Pedig a téma elég könnyű lenne így: „Mért kellene Karácsonyt kiküszöbölni?”

- Csinosan hangzik; - felelek. - De hogy gondolod, hogy kiküszöböljük? Egy kitűnő amerikai „magazin” (havi folyóirat) hölgy-szerkesztője egyszer feltette a kérdést: „Hogy küszöböljük ki a nemeket?” Tizenegy ur meg hölgy igen komolyan megtárgyalta a kérdést.

- Haljon meg végelgyengülésben; - mondja B... - az első az, hogy felkeltsük a közvélemény érdeklődését. Győzd meg a közönséget arról, hogy ki kell küszöbölni, ez az egész.

- Mért kell kiküszöbölni? - kérdem.

- Mennybéli Isten! - kiált: - hát talán nem akarod kiküszöbölni?

- Nem vagyok egész biztos benne.

- Nem vagy biztos benne; - azt mondod, ujságíró vagy és van tárgy a világon, a miben nem vagy biztos?!

- Megtörténik velem ilyesmi az utóbbi években, - felelek. - Pedig tudod, hogy ezelőtt nem szenvedtem benne.

Körülpillant; meggyőződik róla, hogy halltávolon kívül vagyunk. Suttogóra válik a hangja:

- Köztünk szólva, - susog; - most már néha én se vagyok olyan biztos némely dologban, mint lenni szoktam. Ugyan hogy van ez?

- Talán mert öregsünk; - tételezem föl.

- Golfot kezdtem játszani tavaly; - folytatja, - ahogy először kezembe veszem a kampót; jó messzire továbbítom a labdát. - Könnyűnek látszik; - mondom annak, a ki tanított. - Igen; - felel szárazon; - eleinte könnyűnek találja mindenki. - Ez az ember régi golfbajnok volt; gondoltam; féltékeny. Jól haladtam; három-négy hét múlva igen meg voltam elégedve magammal. Lassankint kezdtem csak a nehézségeket kitapasztalni. Most már tudom, hogy jó játékos énbőlőlem nem lesz soha. Tettél már hasonló tapasztalatot?

- Tettem; - felelek. - Ugy látszik, az a magyarázat, hogy minden játék kezdetben roppant könnyűnek látszik.

Elment ebédelni; én aztán a West felé ballagtam; s azon az időn tünődtem, a mikor még ilyen Karácsony-kérdésekre, de meg akármilyen kérdésekre is könnyedén félvállról szoktam volt felelgetni. Drága fiatalság, mikor tudtam még mindent a világon; mikor nem voltak problémák az életben; mikor kételyek nem gyötörtek!

Akkortájt a világnak is akartam juttatni valamelyest bölcsességemből s fényességet kerestem, melynek világánál briliáns mivoltom láthatóvá, hasznossá váljék az emberiség előtt - a Chequers Street, St. Luke egyik piszkos kapujánál szoktam pontosan minden pénteken este megjeleni. A kapu mögött ifjak csoportja néhány idősebbel egyetemben - az idősebbeknek igazán több eszük lehetett volna - verődött össze. A találkozások célja a világegyetem dolgainak elrendezése, megvitatása volt. „Szónokló” tagok tizenhat penc-el voltak terhelve per annum; - ha a puszta szót vesszük, hát ez rendkívül alacsony összeget jelent; az olyan gentleman, kinek előfizetése három hónapos hátralékot tüntet föl, a Hetedik szabály szerint többé se jóban, se rosszban nem gyakorolhat befolyást. „Viharmadarak”-nak hívtuk magunkat; ezen rokonszenves madár szárnyának védelme alatt két évszakon keresztül dolgoztam az emberi nem megjavításán, míg végre kincstárnokunk - komoly fiatal ember, minden konvenciók ellen küzdő fáradhatatlan lovag - Keletre vándorolt; csak a kimutatást hagyta vissza, a mely szerint a clubnak negyvenkét font tizenöt shilling és négy pence adóssága maradt. Továbbá a folyó évi előfizetések - úgy harmincnyolc font körül - „átviteleztettek”; de hogy hová, arról a jelentés nem emlékezett meg. Erre házigazdánk - minden eszményi nélkül való férfit - kezét vetett a butorzatunkra; még azt is felajánlotta, hogy tizenöt fontért visszaadja nekünk az egészséget. Felvilágosítottuk, hogy az hihetetlen ár; a magunk részéről ötöt ajánlottunk neki.

E tárgyalások belőle nem gentlemanhez illő kifejezéseket váltottak ki; a „Viharmadar”-ak elszéledtek: sohse gyültek össze többet az Emberiség zavaros vizei fölött. Manapság, ha modern reformátorok ösztövére tervezetéseit hallom, mosolygok; eszembe jut, hogy mit csináltunk mi Chequers Streeten St. Luke mellett. Hallom; azon vannak mindenütt, hogy kiküszöböljék a Lordok házát; no; a „Viharmadarak” egyetlenegy estén küszöbölték ki az egész arisztokráciát a koronával együtt; csak azért halasztódott el az ügy, hogy testületet válasszunk s megalakítsuk rákövetkező péntek este a Köztársasági Államszerkezetet. Hasznavehetetlen uralkodókat emlegetnek! Tizennyolc évvel ezelőtt pillanat alatt becsuktuk valamennyi Music Hall-t huszonkilenc szóval tizenhét ellenében. Pedig egész jó kis intézmények voltak és helyesen vezették őket, csak mi úgy találtuk, hogy az ilyesféle mulatozás haladásellenes szellemű s a fejlődésben levő intellektuális demokrácia legsürgősebb érdekei ellen való. Másnap este a „Macskaköröm” mulatóban találkoztam a harcias indítvány kezdeményezőjével és egy üveg „kétszer égetett” fölött folytattuk a vitát; argumentumaink erősítésekép arra kényszerített, hogy hallgassam végig a „Kómikus oroszlánok”-at háromszor. De én mindig eredményesen tudtam ellentmondani, hivatkozván egy jelenlevő világoskék trikóba öltözött sárgahaju hölgy táncára. A nevét elfelejtettem, de soha el nem felejttem bájosságát, szépségét. Uram isten; de édes, elbájoló „művész”-ek éltek akkortájt! Hová lettek? Világoskék trikós sárgahaju urhölgyek táncolnak még ma is, de nem bírnak megindítani, hacsak unalom irányába nem. Hol vannak a boszorkányos kis táncosnők husz évvel ezelőtről? Ha egyszer láttuk, álmodtunk felőle egy hétig; fehér kezét érinteni gyönyörűség lett volna; piros ajkának csókja a Menyország előérzete. Valamelyik nap hallom, hogy egy régi barátom fia elvett titokban egy ballethölgyet az „első sor”-ból; akaratlanul felkiáltok: „Szegény ördög!” de volt idő, mikor az lett volna az első gondolatom: „Szerencsés dög! hát érdemel ez olyan nőt?” Mert akkor angyalok voltak a ballet hölgyei. Hogy méregethette őket emberi szem - onnan a kakasülőről - kételkedőn! Táncoltak, persze, talán hogy kényelmesen eltarthassanak valami özvegy édes anyát; valamelyik öccs iskolaköltségét kellett előtáncolni.

Akkortájt igazán isteni teremtések voltak; bármely fiatalember méltán imádhatta őket; de ma...

Régi tréfa. Rózsaszin szemüvegen át néz világot az ifjuság. Koros szemek pedig ködösek a füstös szemüveg mögött. Sárgahaju barátnőm, nem vagy te se angyal, kinek álmodtalak; az a bűnös teremtés se vagy, aminek némelyek festenek; minden tollaid alatt is asszony vagy - hibák, gyarlóságok, gyöngeségek bokra, mit kevéske erő, báj tart össze. Kocsid van; aligha tartod a heti harminc shillingedből. Mayfairban vannak ladyk, tudom, kik jókora összeget fizetnek a kocsijukért. Fested magad; azt is mondják azonban, hogy lovagolsz. Istenem; hát nem takarózunk valamennyien idegen erényekbe? Ha majd a festék, hintőpor leválik rólunk, testvérem, - rólam, rólad - meglátjuk, melyiknek van joga ahoz, hogy megvetően nézze le a másikat.

Bocsáss meg, nyájas olvasó, e kitérésért. A hölgy vitt rá. A „Viharmadarak”-ról volt szó; az általuk tervbevett reformokról; a reformok pedig számosak valának. Emlékszem; kiküszöböltük a pénzbeli büntetést, meg a háborut; kitűnő jó szívű fiatalemberek voltunk. A karácsonyt, ünnepnapokat mind megreformáltuk; tizenkét szótöbbség határozott. Nem emlékszem, hogy létezett volna egyetlenegy kiküszöbölési javaslat, amelyik szavazásnál szótöbbséget ne kapott volna. Nagyon kevés dolog maradt, amit mi, viharadarak, ki nem küszöböltünk. Karácsonnyal könnyen végeztünk; a nevetséges oldalán ragadtuk meg. Kiteregettük a karácsonyi érzelmek üres csacskaságát; lehurrogtuk az emészthetetlen karácsonyi ebédeket, az unalmas karácsonyi gyülekezéseket, a bohó karácsonyi előadásokat. Mókás madarunk karácsonyi énekeseket szedte tühegyre; szociális ujitónk keserű szavakat talált a karácsonyi részegség ellen; közgazdasági tagunk felháborodott a karácsonyi irgalmasságon. Egyetlen argumentum akadt csak, a melyik nem szólt az ünnep ellen; a vezető fő-cinikus kijelentése, mely szerint érdemes végigszenvedni a karácsonyest borzalmaival annak a kitűnő jó érzésnek a kedvéért, mit az okoz, hogy vége már és teljes éven belül nem háborgat újra.

Attól az időtől fogva, hogy ezt a mi vén világunkat mindenféle dolgokban felvilágosítani akartam, sok más véleményt hallgattam. Sok idegen világnézetet értettem át; már nem vagyok olyan biztos benne, mint akkor, hogy az én különleges világnézetem az egyedül helyes. Karácsony némileg jelentéktelen előttem; de bekandikáltam szegénység-lakta vidékek ablakán; s láttam, mint világosodik ki a kopott odu, mint kap színre a festett papír, aranyhim tarkaság. Megvilágítja a gyertyák fénye a ritkán világos sarkokat fönt, a mennyezetben vész el; a papírlánc, aranyhim behálózza az olcsó gázvezetéket; a légy-piszkos tükröt bekeretezi. Fáradt kéz, szem órákhosszat igyekszik rajt, hogy elrendezze, formálja a bolondos papírláncot, vélvén: „Hisz tetszeni fog neki”. „Örülni fog, hogy így rendbejött a szoba.” Ahogy úgy elnézem őket, valami csodás módon rokonszenvesekké váltak. A tarkabarka gyerekjáték, kutya, kép, ingerel, bosszant, de aztán megpillantom a zord, művészietlen személyiséget, ahogy munkától kérges kezével a csacska játékot simítja; körülötte mohó arcocskák lesik, bámulják rikitó nyersségét. Ott függ még ma is a kép a kandalló fölött olcsó keretben; a füstös falak egyetlen éke; fáradt szemek pillantása újból, meg újból ráesik - a homályos színeken keresztül bepillantanak a művészet messzi országába. A karácsonyi énekesek is bosszantanak; szeretném kinyitni az ablakot és szemet szórni rájuk - egyszer Chelsea-ben ezt egy magas bérház ablakából meg is cselekedtem. Ugy éreztem, nem elég nagyszerű énekesek. Afelé a vélemény felé hajlottam, hogy egyszerű ifju emberek, kik okot találtak arra, hogy lármázhassanak. Egyikük karbéli himnuszt tudott; másik hangszert játszott; a harmadik tánccal kísérte az egészet. Ösztönszerűleg semmi tiszteletet se éreztem irántuk; zavartak a munkámban; kivánság kélt bennem, hogy bántsam őket. Gondoltam; jó dolog lesz, ha a világosságot eloltom; halkán kinyitom az ajtót s szemet öntök rájuk. Lehetetlen lett volna kitalálni, hogy a háztömb melyik ablakából érte őket az áldás; a kellemetlenséget elkerülhettem. Egész kis csoport voltak s ha csak kevés szerencsém akad, találok az egyiket.

Elhatároztam, hogy keresztülviszem a tervet. Nem láttam őket tisztán. Csak úgy a lárma szerint igazodtam. Mintegy harminc darab kiválasztott széndarabot eredmény nélkül bocsátottam le; kicsit el is bátortalanodtam már. Aztán valami ugatásfélét hallottam; ezt követték olyan kiszólások, mik az alkalomnak semmiképp se feleltek meg. Ugy látszik, a gondviselés helyes irányba terelte a karomat; a zene hirtelen elhallgatott, a banda szétrebbent nagy röhögés közepette, a mit furcsálottam.

Egyetlen embert vettem csak észre, ki visszamaradt. Lámpavas alatt állott; az öklét rázogatta a ház felé.

- Ki dobta le azt a szenet? - kérdi stentori hangon.

Nagy megdöbbenésemre a nyolcvannyolcas számú lakót ismertem fel; - ujságíró, mint jómagam. Gyorsan keresztülláttam az egész helyzetet - csakhogy későn, - mint a szerencsétlen regényhősök. Ugy látszik a Nyolcvannyolcas - őt is megzavarta a lárma - kiment, hogy tárgyaljon a lármazókkal. Persze az én széndarabom őt érte. Őt, az ártatlant, a békését! A derekat, erényest! Ilyen igazsággal mér a fátum bennünket halandókat ideleenn! Volt ott a csoportban tiz-tizennégy fiatalember; olyan egyse köztük, ki meg ne érdemelte volna a darab szenet s ő, az egyedül ártatlan az áldozat. A ködlő lámpa világánál ki birtam venni, épp a szeme sérült meg.

Az épülettömb néma maradt a kérdésre; arra átjött az utcán és felfelé haladt a lépcsőn. Minden emeletnél megállt; ordított.

- Ki dobta le azt a széndarabot? Hol az az ember, a ki azt a szenet ledobta? Ki vele!

A kitűnő ember az én helyemben megvárja, míg a Nyolcvannyolcas odaér arra a folyosóra, ahol lakik. Kitárná az ajtót; férfias elszántsággal jelentené:

- Én dobtam ki a széndarabot. Én voltam, igenis. - Tovább nem mondhatta volna, mert ennél a pontnál a Nyolcvannyolcas beveri a fejét, az biztos. Csuf botrány kerekedik a folyosón; nagy tábor venne körül, a ház valamennyi lakója bosszankodnék; később kérdezősködés, magyarázkodás, törvény. Gonosz szenvedélyek váltak volna ki az emberekből; keserü harag kelt volna, talán évekig tartó.

Nem mondom, hogy kitűnő ember vagyok. Nem tudom, érne valamit, ha azt próbálnám állítani, hogy igenis az vagyok. Nem vagyok elég jó színész. Mondok magamban, mikor a dolgozószobámban levetem a cipőm, hogy a hálószobába vonuljak át. Ez a Nyolcvannyolcas biztosan nincs olyan kedélyállapotban, hogy kíváncsi lenne a történetemre. Hadd ordítson; majd lecsillapodik. Visszatér a lakásába, megmossa a szemét; frissítő álomba merül. Reggel, - mint rendesen - találkozunk a Fleet Streeten, alkalmilag megemlítem az incidenst; sajnálkozásomat fejezem ki. Az igazságot is megpendítem, hogy alighanem valami szomszéd, kit szintén bosszantott a dolog, szenet dobált az énekesekre, aztán sajnálatos véletlen folytán épp ő lett az áldozat. Tapintattal talán még arra is képes leszek, hogy átlássa az incidens humorát. Később, márciusban vagy áprilisban, óvatosan kiválasztván a legalkalmasabb percet, esetleg be is vallhatom, hogy én voltam; barátságos pohár brandy fölött kacagunk az ügyön.

Tényleg; így is történt. Az említett Nyolcvannyolcas - nagy darab ember; - soha jobb fiu nem élt még a földön nála, csak kicsit indulatos, - maga mondta: - „No, kutya szerencséd volt öreg, hogy nem mondtad akkor.”

- Mert éreztem, - felelek, - ösztönszerűleg, hogy olyan természetű ez az ügy, hogy jobb későbbre halasztani.

Van úgy, hogy jobb legyőzni a szenvedélyt, hogy az ember férfiasan elszánt legyen. A karácsonyi énekesek az én keblemből ingerültségnél egyebet nem váltanak ki; mégis láttam, a

mint a „Mennyből az angyal” hallatára - akármilyen ködös volt a torok, mely énekelte, akármilyen hamis a kíséző fuvola, trombita - munkától barázdás női arcon az öröm sugara világolt fel. Annak a dal remény, szerelem hirnöke: édesebb lesz tőle az élet kemény ize. Ha mi, magasabbrendű emberek, csak rágondolunk a familiáris karácsonyi ajándékgyűjtése, beleborzongunk. Eszembe jut, amit egyik barátom mondott egy falusi karácsonyi látogatásról. Szentől-szembe került egy olyan hölgygel, kit a városban merőben ellenkező környezetben ismert. A kis farmház ajtaja tárva-nyitva állott; az a bizonyos nő és egy idősebb asszony egy asztalnál vasaltak; a mint a fiatalabb puha, fehér kezei ide-oda emelték a vasalót, a hogy ott hajtogatja, simítja a fehér vászoncsomót, kacag, cseveg; hát csupa házias, kedves dolog, amit mond. Barátom árnyéka épp a munkájára esik; az asszony feltekint; pillantásaik találkoznak: az asszony arca egyszerűen annyit mond: „Én itt nem ismerem önt; ön sem ismer engem. Itten nő vagyok, kit szeretnek, becsülnek.” Barátom belép; beszédbe elegyedik az idősebb nővel - az házigazdája vendégei közül egynek a felesége. Az asszony megfordul és bemutatja a fiatalabbat: „A lányom, sir. Nincs hozzá ideleln sokszor szerencsénk. Állása van Londonban; ritkán látogathat csak el hozzánk. Csak épp karácsonykor szokott pár napot nálunk tölteni.”

- Az a családi találkozás legjobb ideje - felel a barátom elfojtott vigyorgással, a miért aztán utálja saját magát.

- Ugy van, sir; - felel az asszony, a ki a vigyort nem veszi észre. A karácsonyt eddig még mindig velünk töltötte; nem igaz, Bess?

- Mindig, anyám, - felel a nő egyszerűen és a munkája fölé hajol.

Az évek erre a néhány napjára odahagyja prémjeit, ékszereit; szép ruháit, finom ételeit - darabig ott él, hol tisztaság, egészség van. Ez az egy horgony, mi a nőiességhez köti; szívesen gondol rá az ember, hogy elég erős lesz arra, hogy megmentse a teljes elmerüléstől. Mély argumentumok valamennyien, melyeket a karácsony védelmében és a karácsonyi szokások dicséretében elmondottam, szentimentális természetűek; de elég soká éltem ahoz, hogy kételkedjem, vajjon az érzelemnek nincs-e meg a rendes, törvényes helye az élet gazdaságában.

Ne sokat nézelődj, ha megugrani készülsz.

Vetted észre, milyen az, mikor asszony elmén hazulról?

Ha férfi megy el, azt mondja: „No én most elmegyek; nem maradok soká oda.”

- Ó, George! - kiált utána a felesége a lakás másik végéből; várj; kérlek, ne menj még; csak egy pillanatra! Csak azt akarom mondani... Hallja, hogy ottkinn becsapódik az ajtó; mint röpülnek le a kalapok a fogasról.

- Istenem George, csak nem mentél még el! - sikolt. De csak a kétségbeesés hiu hangja. Ez így van, ez tény; tudja, hogy már valóban elment. Zihálva ér ki a hallba.

- Bizony várhatott volna egy percig; zugolódik befelé, amint a kalapokat szedi össze. Annyi mindenfélét akartam mondani.

Nem nyitja ki az ajtót, hogy lekiáltson utána, ugyis tudja, hogy már félig kinn jár az utcán. - Közönséges, aljas távozási mód; hasonlít a férfiakhoz, - gondolja.

Ha azonban asszony távozik otthonról, arról aztán tud az ember. Nem szökik el aljasan. Ő megmondja, hogy elmén. Általánosságban megmondja már előttevaló nap délután; kisebb megszakításokkal elismétli uzsonna-időig. Teánál hirtelen elhatározza, hogy mégsem fog; hogy inkább holnaputánra hagyja. Egy órával később elgondolja, hogy mégis csak holnap lesz az inkább; előkészületeket tesz, hogy estére meg is mossa a haját ez okból. Ugy körülbelül egy óra hosszat elragadtatási rohamok váltakoznak nála, mely rohamok alatt úgy véli, igenis fog menni; aztán lemondási kedélyállapot következik, mikor balsejtelmek szállják meg. Ebédnél valamely más nőt is rábeszél, hogy tartson vele; a másik nő, mikor már rábeszélétek, el van ragadtatva az eszmétől. Csak aztán jut eszébe, hogy igaz is; nem mehet. Az első nő nemsokára meggyőzi, hogy mégis jöhet.

- Igaz; - felel a másik; - de akkor hogy leszünk veled, édesem? Elfeledkeztél Jones-ékről.

- El; igazán el; - így az első, teljességgel zavartalanul. Milyen borzasztó; én pedig szerdán nem mehetek. Akkor csütörtökre hagyom.

- De csütörtökön meg én nem mehetek; - mondja a másik.

- Jó; akkor nélkülem méssz, drágám, - felel az első olyan hangon, mint aki egy élet becs-vágyát készül feláldozni.

- Ó, dehogyan kedvesem; nem is gondolok rá; - mond a másik nemeslelkűen. - Inkább várunk és megyünk aztán együtt pénteken.

- Tudod mit; - mondja az első. - Majd jókor felkelünk, (csak inspiráció) és jókor visszaér-kezünk, még mielőtt Jones-ék itt vannak.

Elhatározzák, hogy majd együtt alszanak; valami bujkáló gyanu vibrál a szemükben, hogy ez lesz az utolsó alvás életükben. Korán visszavonulnak; kanna meleg vizet visznek magukkal. Nagyobb időközökben éjjel hallani lehet a víz csobogását, az ő társalgásukat.

Reggelihez későn jönnek le; mindkettő rosszkedvű. Ugy fest, mintha mindkettő arra a meggyőződésre jutott volna, hogy ebbe az örült dologba a saját jobb belátása ellenére erőszakol-ták; a másik állhatatos bolondériája az egész. Reggeli alatt mindenik megkérdi a másiktól ötperces időközökben, hogy elkészült-e már egészen. Ugy látszik, semmi egyéb dolga se lesz egyiknek se, minthogy a kalapját feltegye. Az időről beszélnek; vajjon milyen lehet. Ugy vélik, jó volna, ha eldőlne; esni fog-e, vagy süt-e a nap majd. Haragszanak az időre, hogy nem

bir határozni. Reggeli után még felhős az ég. Elhatározzák, hogy egész elejtik az utitervet. Akkor eszibejut az elsőnek, hogy őneki menni kell minden körülmények között.

- De neked nem muszáj jönnöd, kedvesem; - mondja.

Eddig a pontig a második nő nyilvánvalóan még nem tudta, hogy tulajdonképpen akart-e menni, vagy sem. De most már tudja.

- De jövök; - mondja; - legalább aztán tustestem rajta.

- De igazán nem szükséges, hogy jere; - vitatja az első, - akkor én is hamarabb otthon leszek. Már indulok is.

A másik csöknyös.

- Én leszek előbb kész; - válaszol. - Tudod drágám, hogy rendszeren én szoktam rád várni.

- De hisz még cipő sincs rajtad; - emlékezteti az első.

- No, annak idő nem kell; - véli. - Hanem igazán, kincsem, ha nem akarod, hogy jöjjelek, akkor csak szólj. - Majdnem a könnyeknél tart már.

- De hát természetes, hogy szeretném, ha jönnél, - magyarázza a másik lemondó hangon. - Azt hittem, hogy csak azért akarsz jönni, hogy szivességet tegyél; hogy ne menjek egyedül.

- Ó, dehogy; magam is szeretnék menni.

- No, akkor siessünk; - így az első; - én kész leszek egy perc alatt. Nekem csak másik szoknyát kell felvennem.

Félórával később, hallod, mint hívják egymást a ház különböző sarkaiból; tudni szeretnék, kész-e a másik. Kisül, hogy mindketten már rég kész voltak; csak épp a másikra vártak.

- Attól félek, - mondja az, a ki leért a lépcső aljára, - hogy esni fog.

- Ugyan, ne mondd; - hallik a másik hangja.

- Bizony; nagyon is esőre áll.

- Micsoda bosszuság; - felél a fönti; - hagyjuk holnapra?

- Te, mit gondolsz, drágám? - a lenti.

Elhatározzák, hogy mennek azért mégis, csak épp hogy cipőt kell váltani; csak másik kalapot kell tenni.

Rákövetkező tíz percben még ide-oda szaladgálnak, kiabálnak. Aztán úgy látszik, hogy elkészültek csakugyan; már csak Istenhozzádot kell mondani, aztán „mehetünk.”

Kezdi a gyerekeket csókolgatni. Asszony sohse hagyja el a házat titkos félelem nélkül, hogy sohse tér oda vissza többet élve. Egyik gyereket sem találni sehol. Mikor megtalálják, szeretné, ha nem találták volna meg. Meg kell mosni, mielőtt meg lehet csókolni. Aztán a kutyust kell megtalálni, hogy megcsókolhassák azt is; végre a szakácsnő várja az utolsó rendeletet.

Arra aztán kinyitják lenn a kaput.

- Ó, George! - az első asszony visszafordul. - Fönn vagy?

- Halló! - egy hang valahonnan fentről; - szükséged van rám?

- Nem drágám; csak bucsuzni akartam. Good bye. Megyek.

- Isten áldjon.

- Isten veled, drágám. Nem gondolod, hogy esni fog?

- Á, nem; nem hinném.

- George.

- No.

- Pénz nincs nálad?

Öt perccel később szaladva jönnek vissza; egyik otthon felejtette a napernyőjét, a másik a pénztárcáját.

Pénztárcáról szólván, újabb különbség fedeződik fel a himnemü és nőnemü emberi állaton. Férfiember a pénzét a zsebében hordja. Ha használatba akarja venni, előszedi és leteszi. Ez a dolgok közönséges rendje; asszonyoknak több finomságra van szüksége. Ott áll az utcán; négy pence-ért ibolyát akar vásárolni; a virágáros lány vár. Két csomag van az egyik kezében, napernyő a másikban. Balkezének megmaradt két ujjával tartja az ibolyát. Felmerül a kérdés: hogy fizessen a lánynak? Gondolkodik darabig; szemelláthatólag azon tűnődik, hogy van az, hogy nem tud fizetni. Arra aztán rájön: csak két keze van, az pedig teli mindkettő. Először azt gondolja, hogy a csomagokat és az ibolyát majd átteszi a jobbkezebe; aztán, hogy inkább a napernyőt a balba. Aztán körülnéz valami asztal, vagy legalább is szék után. Olyasmi nincs az egész utcában. Megoldódik a kérdés azáltal, hogy elejti a csomagokat, a virágot. A lány felveszi; tartja; vár. Ez felszabadítja a jobbkezeit, hogy az erszényt kereshesse meg vele; baljával a nyitott ernyővel hadonász. Valamelyik öreg gentleman kalapját lesöpri vele a csatornába; majdnem kiüti a virágáruslány szemét, mielőtt észébejut, hogy jó volna becsukni azt az ernyőt. Mikor becsukta, odatámasztja a virágáruslány könnyü állványához; most már komolyan kutatni kezd mindkét kezével. Hátulról előre fordítja magát, testének felső részét körbehajlítja úgy, hogy a haja előrekerül, a szemei meg hátra. Balkezeivel még mindig erősen fogja sajátmagát - ha elengedné a személyét, isten tudja, hová vinné - jobbával kutat. Hisz az erszény megvan; érzi; a probléma az: hogyan férjen hozzá. Leggyorsabban persze úgy érhetné el, ha levetné a szoknyáját, leülne és a belső részét kifelé fordítaná; s onnét a zseb sarkából felfelé csusztatná. Ez egyszerű gondolat azonban úgy látszik nem ér fel hozzá. A ruha hátulján valami harminc ránc van; két ránc között huzódik meg a titkos nyílás. Csupa véletlenségből felfedezi végre; majdnem elesik munkaközben; de felhossa az erszényt a napfényre. Még csak a kinyitás jár vesződéssel. Tudja, hogy valami nyomógombbal nyílik, de sohse nézte meg, milyennel; nem tanult meg bánni vele; nem is fog soha. Rendesen addig nyomkodja, míg kinyílik. Öt perc alatt mindig el szokott készülni, ha csak nem sieti el.

Tényleg kinyílik végre. Kinyílik, mert már belebetegedett abba, hogy úgy nyomkodják, s véletlenül, vagy akarattal épp lefelé van abban a percben, mikor kinyílik. Ha elég közel vagy ahoz, hogy a vállán keresztül pillants, láthatod, hogy arany, ezüst egymásrahányva feküdt benne. Belső szentélyben, mit másik ruganyos gomb őriz, a rézpénzt őrizi egy bélyeggel, meg egy fizetőcédulával együtt. A cédula kilenc hónapos; tizenegy pence három farthingről szól.

Emlékszem egy öreg omnibusz-kalauz felháborodására. Benn a kocsiban kilenc nő ült és két férfi. Én ültem az ajtó mellett; ennél fogva az észrevételeit énhozzám intézte. Időbe került, míg a pénzeket összeszedte, de azt hiszem, jobban sikerül, ha kevesebbet morog; megzavarta, idegessé tette az utasokat.

- Ezt nézze itten; - mondja s egy átellenben ülő hölgyre hívja fel a figyelmem. Szokott módon kutatott az erszénye után. A pénzükön ülnek; ilyenek az asszonyok. Ahol ni; hogy halászik utána.

Végre a hölgy kihuz maga alól egy rendkívül kövér erszényt.

- No, most képzelje el, hogy szorongó, rázósn omnibuszba ilyen vacakon ül; - folytatja. - Micsoda erős hátsórészük lehet. Bizalmas kezdett lenni: „Láttam egy asszonyt” - mondja, - az kiszedett maga alul először egy nagy, nehéz kapukulcsot, egy kis doboz szardiniát, hatalmas erszényt, egy csomó hajtüt, egy üveg illatszert. Én megbolondulnék, ha csak egy kis ajtókulcson ülnék, ezek az asszonyok meg így szaladgálnak egész nap. Ugy hiszem, hozzá vannak szokva. Tegye aztán az ember őket pehelypárnára; biztosan sikitanak. Amíg egy twopencet kihozunk belőlük; a szívem szakad bele. Először megpróbálják egyik oldalon; aztán megpróbálják a másikon. Aztán felállnak; rázzák magukat, míg a kocsni vissza nem löki őket; ott állnak; vigasztalan ruharakás. Ha tőlem függne, asszony-kutatókalauzt tartanék a kocsin; hamarosan átkeresgelné őket, oszt elvenné a pénzt. Hogy ezeknél mit keressen szegény zsebmetsző. Csak azt mondom, míg szegény férfi rátalál asszonyi zsebre manapság - no az legalább megérdemli, amit ott lel.

Komolyabb természetű dolgokra gondoltam, mikor így az asszonyok tulontul gondos voltáról elmélkedtem. Az az elméletem - lehet, hogy hamis; ilyen véleményt is hallottam - hogy tulságosan sok aggodalommal tesszük meg életünk rövid kis utját. Folyton a földre pillantunk. Lehet, hogy elkerülünk egy-két kisiklást, meglátjuk a követ egyszer-kétszer, miben megbottottunk volna - de elmulasztjuk az ég kékjét; a domboldal dicső zöldjét. Mindig bosszantott a sok könyv, mit jó emberek irtak, hol elmondják, hogy az élet „sikere” abban van, ha eldobjuk fiatalságunkat, elpocsékoljuk férfikorunkat csak azért, hogy nyolcvanéves korunkban „derüs öregség”-ről beszélhessünk. Egész életünket arra a bizonyos „légvár”-ra építjük; nem vesszük észre, hogy míg építünk, tervezünk, közönségesek, szűkkeblűek, kemények lettünk. A rózsaszüretet hagyjuk csak holnapra; ma munka napja van; üzlet, hajsza. Istenem; holnap lett; de a rózsák elhervadtak. Nem is törődünk már rózsákkal; olcsó vásári áru; inkább tekintünk kelkáposzta felé, mire az a bizonyos holnap ránkvirradt.

Az életet élni kell, nem eltölteni; szembe kell szállni vele, nem elrendezni. Nem sakkjáték az élet; nem a legtöbbet tudó győzelme; kártyajáték; ügyes kéz többet nyerhet. Az a legbölcsebb talán, kinek mindig a legtöbb sikere volt? Én nem hinném. A legszerencsésebb whist-játékos, akivel az életben találkoztam, sohse volt biztos abban, hogy mi a tromf; a leggyakoribb kiszólása volt játékközben; „Ejnye; bocsánatot kérek”; olyan megjegyzés, mire a partner csak ilyet felelhetett: „Sohse kérjen. Minden jó, ha a vége jó.”

Egy olyan ember pedig, aki szememláltára lett nagyon gazdaggá, egy birminghami külvárosi építkező volt; a nevét nem tudta leírni; életének harminc esztendején keresztül egyetlen egyszer józanon ágyba nem került. Nem azt mondom, hogy a whist-játékos azon igyekezzenek, hogy a tromfokat elfelejtsék. Az építőmesterem talán még eredményesebb sikert tudott volna elérni, ha le bírja írni a nevét; ha alkalmilag, - nem tulságos gyakran - egy-egy józan estét enged meg magának. Amit evvel ki akarok fejezni, annyi, hogy nem az erény a sikerhez vezető ut - úgy, ahogy mi értelmezzük. Más okokat kell találnunk, hogy erényesek akarjunk maradni; lehet, hogy vannak ilyenek is. Az igazság az, hogy az élet egyszerű játék, tiszta munka; azok a szabályok, a miket siker elérésére lefektetünk, olyasfélék, mint a megtéveszthetetlen, okvetlenül győző módszerek, mikkel évenként a bolondok egy bizonyos válfaja felfegyverkezik s lemén Monte-Carloba szerencsét próbálni. Eljátszhatjuk a játékot hidegvérrel, éles ítélőképességgel; elhatározhatjuk, mikor van ideje a fejjelugrásnak, mikor a lassu lépésnek: de hogy a bölcsesség legyen a zsinórmérték, annyit tesz, mintha azt képzelnék, hogy felfedeztük a véletlenek törvényszerűségét. Játsszuk végig az életjátékot, mint igazi sportsman; győzelmeinket mosollyal vágjuk zsebre; veszteségeinken vállat vonunk. Tán azért vettünk részt a zöld asztalnál a játékban; tán azért próbáltunk szerencsét kártyán, hogy megtanuljunk a jó játékos néhány erényét; önfegyelmet; veszteségnek bátorsággal való elviselését; szerénységet akkor, ha a szerencse kereke tulsokáig fordul felénk; erőt, ügyességet; a sorssal szemben való nagy közönyösséget. Jó lecke valamennyi. Ha egyikét-másikat

megtanuljuk, nem volt hiábavaló a zöld asztalnál való időzésünk. De ha úgy kelünk föl az asztal mellől, hogy bosszuságot viszünk csak el; ha magunkat szánjuk egyedül, akkor biz attól félek, hiábavaló volt.

A mogorva Portás ugyanis beszél az ajtón: „Ötszáz billió Huszonnyolcas; vár a kocsí, sir.”

Ejha! Már itt az ideje? Gyorsan összeszedjük a játékpénzt. De minek is kell az? Benn a városban, a folyó másik partján, nincs értéke. Az arany vérvörös színe, a szerelem világoszöldje - hová vágjuk? Ehun valami szegény koldus; játszani szeretne; adjuk oda neki; a mint kilépünk. Szegény ördög! Majd mulattatja a játék - darabig.

Tartsd a lőport szárazon, aztán bizzál a Gondviselésben; a bölcs jelszava ennyi. Nedves lőpor-nak sehol a világon nem veszed semmi hasznát. Száraznak talán; a Gondviselés segítségével. Nevezzük Gondviselésnek; csinosabb név, mint véletlen; tán igazabb is.

Másik hiba, a mit elkövetünk, mikor az életünkből ki akarunk okoskodni, ez: úgy okoskodunk, mintha értelmes teremtmények volnának adva a számfejtés alapjául. Nagy hiba. Jóakaratu hölgyek és urak gyakran esnek bele, mikor felállítják ideális világukat. Ha megjavítják a házasság intézményét, megoldják a szociális problémát, ha szegénységet, háborút egy akarattal küszöbölnek majd ki - ha a bünt, a szomorúságot, a nyomort nagy parlamenti többség leszavazza! Ó; akkor érdemes világ lesz ez itten! De nem kell várni olyan sokáig, uraim és hölgyeim. Nincs szükség szociális forradalomra: a nép lassu nevelésére. Mindez megvolna már holnap, ha csak értelmes lények lennénk.

Képzeld el értelmes lények világát! A Tizparancsolatra akkor nem volna szüksége senkinek a világon; hisz értelmes lény nem követ el bünt, értelmes teremtmény nem csinál hibát. Nem lenne gazdag ember; hisz melyik értelmes ember törődik a pompával; látszattal? Szegény se lenne; mert hogy én kétszer annyit egyek, míg odaát a másik utcában testvérem éheznek, ki éppolyan ember, mint én - az nem észszerű. Nem volna a vélemény eltérő egy ponton: hisz csak egy értelmes ok foroghat fenn. Te, kedves olvasóm, rájössz, hogy mindenféle tárgyban egy véleményen vagy velem. Regényeket nem írnának; szindarabot nem játszanának; értelmes teremtmények életében nincsenek drámák. Nem volnának örült szerelmek, örült kacajok, fájdalmas könnyek; tüzes viták, rövidéletű örömök - bánatok, vad álmok - csak ész, értelem, okosság mindenütt.

Egyelőre azonban megmaradunk értelmetlen lényeknek. Ha megeszem ezt a mayonnaise-t; megiszom rá azt a pezsgőt, a vesém bánja meg. Akkor hát minek eszem meg? Julia bájos lány; szeretetreméltó, okos, szellemes: van jó csomó serfőzde-részvénye is. Mért veszi el John mégis Ann-t? Az a lány veszekedős, lobbanékony, ez a legkisebb rossz, amit az ember mondhat róla. A fiú érzi is, hogy sohse lesz belőle olyan jó háziasszony, mint a másiktól; különleges szeszélyei vannak; semmi vagyona. De van valami Ann állán, nyakán, mi elbájolja. Nem birná megmagyarázni, mi. Általában véve Julia szebb kettejük közt. De mennél többet gondol Juliára, annál inkább vonzódik Ann-hoz. Így hát Tom veszi el Juliát; oda a serfőzde részvény. Julia valami ünnepi kirándulásban meghül; tehetetlen nyomorék lesz egész életére; Ann hirtelenében tizezer fontot örököl egy ausztráliai nagybácsitól, kiről soha semmit se hallott senki.

Hallottam egy fiatalemberről, a ki rendkívül gonddal választott feleséget. Aszongya - bölcsen - sajátmagának: „Feleség választásában az ember nem lehet sohse elég óvatos.” Meggyőződik arról, hogy hány megfelel minden követelménynek, mit élettárstól kívánhat az ember. Megvan benne minden erény, mi kívánatos nőszemélyben; nincsenek hibái, hacsak olyanok nem, mik asszonyban elmaradhatatlanok. Praktikus nyelven: maga a tökély. Elveszi; kisül, hogy csakugyan benn van minden, a mit elgondolt felőle. Csak egyetlen kifogást hozhatott fel ellene: - azt, hogy nem szerette. Ez pedig igazán nem a lány hibája volt.

Milyen könnyű volna, az élet, ha ismernők sajátmagunkat. Ha biztosak lennénk a felől, hogy holnap is csak úgy gondolkozunk, mint ma. Szerelmesek leszünk egy szép nyári kirándulás-kor; olyan friss, bájos, üde a lány; a vér a fejünkbe száll, hacsak rágondolunk. Ideális pályafutás csak az volna: ott feküdni örökké a lábai előtt. Lehetetlennek látszik, hogy a Sors nagyobb boldogságot is mérhetne ránk, mint azt a kitüntetést, hogy a cipőjét tisztithassuk, a ruhája szegélyét csókoljuk. Ha kicsit piszkos az a ruhaszegély; annál jobban örülünk az egésznek. Elő is adjuk ebbeli becsvágyunkat; mikor elmondtuk, akkor még minden szó igaz. De elmúlnak a nyári kirándulások; elmúlik a nyári kedv, ott találjuk magunkat a téiben, azon törjük a fejünket; hogy kapaszkodhatnánk ki a hinárból. Vagy még rosszabb: tovább tart a szeszély, mint rendesen. Forma szerint megkérjük a kezét. Megházasodunk - ugyan hány házasság az eredménye olyan szenvedélynek, amelyik kiégett már, mikor oltár elé lépünk vele? - Három hónappal később a csacsi kis lány tört szívvvel vallja be magának, hogy mi keservesen unalmasnak találjuk a cipellő tisztítását. Ugy érezzük, mintha megnőtt volna a lába. Nincs pardon a magunk számára, ha csak az nem, hogy ostoba gyerekek voltunk; nem is tudjuk, miért sirunk; játékközben megsebesítjük egymást; vagy hangosan zokogunk, ha magunkon ütünk sebet.

Ismertem egyszer egy amerikai hölgyet. Hosszu történetekkel untatott, előadván mind a sok brutalitást, mik férje részéről érik. Be is adta ellene a válókeresetet. Elérkezett a tárgyalás napja; a nő nyert az egész vonalon. Valamennyien meggratuláltuk; akkor pár hónapra eltűnt az életemből. De aztán valamelyik nap megint csak együtt találtuk magunkat. Egyik nagy problémája még a társadalmi életnek, hogy mit mondjunk egymásnak, mikor találkozunk; minden nőnek, férfinak a vágya ilyenkor, hogy rokonszenvesnek, okosnak mutassa magát; ez aztán megnehezíti a társalgást, mert - ha úgy általában vesszük édes mindnyájunkat, nem vagyunk se rokonszenvesek, se okosak. Csak úgy melleleg jegyzem meg. Persze a volt uráról kezdek vele beszélni. Kértem tőle, hogy megy a sora. Feleli, úgy véli, egész jól érzi magát.

- Ujra megházasodott? - érdeklődöm.

- Ujra; - felel.

- Ugy kell neki; felelek. - Meg a feleségének is. - Csinos, derűsszemű kis nőszemély volt ez az amerikai barátnőm; a kegyeibe akartam behízelegni magam. - Olyan asszony, ki hozzá-megy ilyen emberhez, tudván azt, a mit tudnia kell, egész biztosan nyomorult emberré teszi majd; és abban is biztosak lehetünk, hogy az ember is átkává válik az asszonynak.

Barátnőm mintha védelmezni akarta volna:

- Azt hiszem, nagyon megjavult; - véli.

- Ostobaság! - felelek; - férfi nem javul meg soha. Ha egyszer gazember, az marad örökké.

- Sss; - kér; - ne mondjon ilyesmit róla.

- Mért ne? - kérdem. - Hisz sajátmaga elégszer nevezte gazembernek.

- Nem volt tőlem helyes; - elpirul. - Attól tartok, nem ő volt egyedül hibás a dologban; bolondosak voltunk akkortájt még mindaketten; úgy hiszem, tanultunk ebből.

Nem feleltem; vártam a szükséges magyarázatot.

- Jó volna, ha meglátogatná; - teszi hozzá kis nevetéssel; - őszintén szólva, én vagyok az az asszony, a kit elvett. Kedden van a fogadónapom. K. Mansions, második szám. - Azzal elszalad; otthagy engem csodálkozva magamra.

Valamelyik vállalkozóbb szellemű lelkész kisebbfajta templomot állíthatna fel a Strandon, a Law Courts (Igazságügyi palota) mögött. Igen jó üzleteket csinálhatna; visszaházasítaná az imént elvált párokat. Egyik barátom - íróember az is - kijelentette, hogy soha jobban nem

szerette a feleségét, mint két alkalomkor; - először, mikor visszautasította, másodszor, mikor a tanu-padon ülve, ellene tett tanuvallomást.

- Különös teremtések maguk férfiak; - jegyzi meg egyik hölgy egy urnak jelenlétében... Mintha maguk se tudnák biztosan, hogy mit akarnak.

Általánosságban bosszankodott a férfiakon. Nem mondom, hogy nincs igaza; sokszor roppantul bosszantanak engem is. Különösen egy ember van, ki mindig felingerel. Így beszél; amugy cselekszik. Ugy prédikál, mint valami szent; úgy viselkedik, mint a bolond; tudja, mi a helyes és azt teszi, a mi helytelen. Ne is beszéljünk róla. Majd megkapja ő is a magáét valamelyik nap; betesszük egy csinos, kényelmes, jól kibélelt skatulyába; annak a tetejét jó szorosan rásrófoljuk; félretesszük valami csöndes kis helyre; tudok is egy templomot; majd amellé; hisz másképp fölkel és megint gonoszul viselkedik.

A megszólított férfi, - általánosságban olyan, mint okos emberek szoktak lenni, - mosolyogva tekint a szép kritikusra.

- Kedves asszonyom; - mondja, - nem azt vádolja, a kit kellene. Beismerem, hogy sokszor nem vagyok tisztában avval, hogy mit akarok; a mi keveset tudok róla, az se tetszik magamnak se. Nem én csináltam így, ki se választottam. Én még sokkal kevésbé vagyok megelégedve vele, mint amennyire ön lehet, asszonyom. Nagyobb titok én előttem, mint ön előtt; pedig énnekem kell élnem az akaratommal. Inkább szánakoznia kell rajtam, ahelyett, hogy vádol.

Van ugy, hogy rám jön a rosszkedv és irigylem az öreg remetét, hogy nyíltan, bátor gyávasággal elkerülték az élet problémáját. Vannak napok, mikor olyan létről álmodom, melyben nincs az ezernyi finom szál, melylyel lelkeink Liliputiországhoz vannak kötve. A fekete vizek, fjordok fölött Norvégiában szeretnék élni olykor; ott más emberi lény el nem vitatja tőlem királyságomat. Egyedül nekem suttog az erdő; egyedül nekem ragyognak a csillagok. Hogy hogyan fogok megélni, még nem tudom egész biztosan. Egyszer egy hónapban leszállok; lemegyek a körülfekvő falvakba és jól megrakodva térek haza. Hisz sokra nem volna szükségem. Puskám, halászbárkám elég lenne. Volna nagy kutyám is; beszélne hozzám a szemem keresztül, azok kimondatlan gondolattal telítvék. Együtt vándorolnánk a fensíkon, együtt keresnénk meg az ebédünket olyan emberek primitív módjára, kik nem álmodtak tizfogásos ebédekről, Savoy-lakomákról. Az ebédem magam főzném, elkölteném egy üveg jó bor mellett, mi frissíti a férfiúi kedélyt, megkönnyíti a gondolkodást. (Ugy látom, nem vagyok egész állhatatos. A civilizációnak ezt az ajándékát magammal szándékoztam vinni a remeteségbe.) Este - a számban pipa - cserjetüz mellett üldögélek és elmélkedem; új meglátások ébrednek bennem lassan-lassan. Megerősít a milljó néma hang, amint hullámok zajába fullad - talán közelebb érek ahoz, jobban megértem azt, hogy mi szándékkal lettünk e világra. Talán meg bírom ragadni valami csücskét annak a titoknak, hogy mi értelme a létnek.

Nem, nem, drága hölgyem; a mindenről való lemondásnak eme világába nem vinnék társat magammal; de bizonynal semmiesetre olyan nembélit, a milyenre kegyed gondol. Van idő, mikor jobb az embernek egyedül lenni. A szerelem elriaszt bennünket azoktól a mélységektől; férfit, asszonyt csinál belőlünk, pedig ha kicsit közelebből akarjuk látni a csillagokat, olyasminek bucsut kell mondanunk. Mi férfiak, nők nem mutatkozunk egymás előtt legeslegjobb oldalunkról; nagyon sokszor, félek, inkább a legrosszabbról. Az asszonynak a férfiről alkotott legmagasztosabb eszménye a szerelmes férfi; férfi előtt asszony mindig a lehetséges imádott. Látjuk egymás szívet, de nem egymás lelkét. Egymás jelenlétében sohse rázzuk le magunkról a föld rögét. A házasságközvetítő Természet anyó mindig ott settenkedik körülöttünk. Asszony férfvá emelhet bennünket; de azt kívánja, hogy ott megállapodjunk. „Emelkedj fel hozzám! - kiált oda a fiunak, ki sebzett lábbal sáros uton halad; - légy igaz, hü, gyöngéd; de magasabbra ne emelkedj aztán; maradj itt az oldalam mellett.” A mártirt,

prófétát, a világ elveszett reményeinek fellelőjét felrázná álmából a nő. Karjait fonná a nyaka köré, hogy lehuzza magához.

Az asszonyhoz meg a férfi szól: „A feleségem vagy. A te Amerikád itt van; ezek közt a falak közt. Itt a munkád; kötelességeid.” Így is van ezer eset közül kilencvenkilencben; csakhogy asszonyt, férfit nem mint a szerint öntöttek ám és nem egyforma anyagból gyurták.

Olykor - bárha fáj is, - az asszony kötelessége csakugyan négy fal között maradás. De Mária kötelessége mégsem volt a Józsefé.

Az új, népszerű regények hőse a fiatal ember, ki így beszél: „Jobban szeretlek a lelkemnél”. A népszerű hősnő felkiált „Szerelmünkért a pokolba megyek veled!” Vannak férfiak, nők, kik nem bírnának így felelni; - vannak férfiak, kik álmodni szeretnek; asszonyok, kiknek jelenéseik vannak, - nem valami praktikus személyek ezek Tündérország szempontjából. De az se lenne olyan békeszerű hely, ha ezek számára épült volna.

Vajjon nem állítottuk-e magasabb talapzatra a nemi szerelmet, semmint megérdemli? Nemes szenvedély; de nem a legnemesebb. Van annál hatalmasabb szerelem is, melynek világánál emez csak a lámpa, mi bevilágítja a kunyhót; vagy holdfény csak, mely hegyet, völgyet fűrészt. Volt egyszer két asszony. Olyan darabot játszottak, mit nappali világítás mellett nézhettem végig. Lánykoruk óta barátnők voltak, míg a szokott baj meg nem jelent a láthatáron: a férfi. Gyöngye, csinos legényke; egyiknek se méltó egyetlen gondolatára; de a nők szeretik az érdemtelen. Nem volna probléma a túlnépesedés, ha nem szeretnék. Valami szerencsétlenség folytán hát a hitvány emberpéldány kellett mindkettejüknek.

A vetélytársi mivoltuk kihozta belőlük mindazt, mi a legrosszabb volt. Hiba azt állítani, hogy a szerelem csak nemesíti; le is alacsonyíthat. Nagyon közönséges küzdelem volt az, mi kettejük közt kifejlődött olyan árért, mit a szemlélő nem találhatott kielégítőnek. A vesztes fél ugyan könnyen megvigasztalódhatott volna a győztes öröme fölött, még akkor is, ha nem a legkorrektebb úton jutott a győzelemhez. De ősi, régi, csuf szenvedélyek keveredtek föl ezekben a nőkben; a lakodalmi harang csak az első jelenetet zárta le.

Nem nagy dolog a másodikat kitalálni. A válások bíróságánál végződött volna, ha az elhagyott feleség úgy nem érzi, hogy szebb bosszu kerekedik majd abból, ha hallgat.

Harmadik felvonás - alig tizenhét hónap - a férfi meghal; - mellel az első szerencsés fordulat, mi személyesen érte az egész játékban. Az ő helyzete kezdettől fogva nagyon aggodalmas lehetett. Sekélyessége dacára, az ember nem nézhet rá bizonyos sajnálkozás nélkül; - némi mulatságos derű is keveredik ebbe a szájalomba. Az élet legtöbb drámáját bohózatnak, vagy tragédiának tekintheti a néző saját szeszélye szerint. A színészek mindig úgy játszzák, mint tragédiát; de hisz igaz bohózatnak ugyis ez a titka.

Így lett győzedelmes az igazi, törvényes erény; így büntették a szabálytalanságot s a darabot félretennők, mint érdektelen erény-prédikációt, ha nem volna negyedik jelenet, melyben kiderül, hogy az elhagyott feleség mint jön el ahoz, kivel elbánt egyszer, hogy bocsánatot kérjen. Meg is kapja. Akármilyen furcsa, úgy találják, hogy egymás iránti szeretetük mitsem változott. Sokáig éltek egymás nélkül; olyan édes, hogy most megint megragadhatják egymás kezét. Két magános asszony; együtt, egymásnak fognak élni. Azok, kik jól ismerték őket későbbi időkben, azt mondták róluk, hogy igen szép az életük; csupa báj, nemesség.

Nem mondom, hogy ilyen história gyakran előfordul, de sokkal hihetőbb, semmint az ember vélné. Néha „jobb az embernek egyedül lenni”; asszonynak meg „ember” nélkül.

Sajátmagunk előkelőségéről.

Valami öreg elangolosodott franciával találkoztam ezelőtt gyakran, ujságírói pályám elején. Volt egy elmélete az ember jövőjéről; sokkal több anyagot merítettem azóta belőle, mint akkor hittem. Derüsnézésü, mohó, kíváncsi emberke volt az öreg. Az ember érezte, hogy nem keres itt lent földi Paradicsomot. Mi többiek menyországunkat vágyaink köviből építjük fel; az öreg, vörösszakálu északi harcos ellenséget keres, kivel megvívhasson; serleget, mit kiüríthessen; a művészelkü görög szobrok lelkes seregét, a vörös indián boldog vadászmezőket; háremet a török; Uj Jeruzsálemet a zsidó, hol az utcák arannyal volnának kövezve; mások izlésük szerinti menyországot építenek a szerint, amilyen a képzelőtehetségük.

Kevés dologtól rettegetem gyerekkoromban jobban, mint a Menyországtól, már ahogy a körülöttem élő derék népek festették le előttem. Azt mondták, ha jó gyerek leszek, simára fésülöm a hajam és nem kinozom a macskát, akkor majd gyönyörű helyre kerülök, ha meghalok. Csöndben ülhetek ott egész nap és szép himnuszokat énekelhetek. (Uristen! aztán ez legyen egészséges fiugyermek jutalma azért, hogy jól viselte magát!) Nincsen ott reggeli, se vacsora - se tea, se uzsonna. Egy öreg hölgy kicsikét felvidámitott avval, hogy az egyhangúságot megtöri itt-ott csekély mennyiségű manna; de sulyosan nehezedett rám az örökös manna gondolata is. Ha feltételeztem, hogy esetleg szörbet és gyümölcs is kapható, felvilágosítottak, hogy ez tévedés. Iskola, igaz, szintén nincsen, de nincs cricket és footballmező se; úgy oktattak ki, hogy nem kél majd vágy bennem, hogy megközelítsem a másik angyal „kapuját”; egyedüli boldogságom az éneklés lészen.

Mihelyt reggel felébredünk, mindjárt énekelni kezdünk? kérdeztem.

- Nem is lesz ottan reggel; - felelnek. - Nem lesz ott se reggel, se este. Egyetlen, végnélküli hosszú nappal.

- No és folytonosan énekelni fogunk? - makacskodtam.

- Igen; olyan boldogok lesztek, hogy örökösen csak énekelni akartok.

- Sohse fárad bele az ember?

- Nem; soha bele nem fárad; se álmosná, se éhessé, se szomjassá nem válik.

- No és az mindig úgy van ottan?

- Ugy ám; örökkön örökké.

- Egymillió évig?

- Egymillió évig; bizony; aztán másik millió évig; de meg azután is millió évig. Sohse lesz vége.

Még máig emlékszem azoknak az éjjeleknek agóniás félelmére, mikor ébren akartam maradni, hogy a végtelen menyországra gondolhassak, honnan semmiféle lehető szabadulás nem kínálkozott. A másik hely ugyancsak öröknek volt elmondva, másképp tán ott keresek menedéket.

Mi, felnőttek, - kiknek az agyvelejét kikezdte már a gondolkodni nem akarás lassan megszerzett szokása - nem cselekszünk helyesen, ha a gyermekeket ezekkel a rettenetes dolgokkal kinozzuk. Örökkévalóság, Menyország, Pokol, előttünk jelentés nélküli szavak. Elismételgetjük, ahogy esetleg az imáinkat morzsoljuk le, vagy tán csak disznek alkalmazzuk, öntelt nyomoruságos bünösök mi. De a mi világunkban itt van ám az „intelligens idegen”; a gyerek. Előtte - kíváncsi kutató, tudnivágyó - mindez félelmetes valóság. Ha kételkedel benne,

olvasóm, állj meg egyedül valamelyik éjjelen a csillagok alatt s fejtsd meg magad ezt a gondolatot: „Örökkévalóság.” Legközelebbi tartózkodási helyed az Elmebetegek Országos Menhelye leend.

Fentemlített francia barátom derüesebb életnézeteket vallott, az ember életének koporsó után következő részéről, mint ahogy általában szokták. Az ő hite az volt, hogy örökös változásra vagyunk kárhozhatóak; örökké tartó munka lesz osztályrészünk. Átmegyünk a régiebb planétákra; nagyobb napokon fogunk működni.

De ilyen felsőbbrendű pályafutáshoz tökéletesebb lényre van szükség. Közülünk nem alkalmas egyetlen egy se; vitatta, - hogy eljövendő létet alkosson magának. Az volt az eszméje, hogy közülünk kettő, három, vagy négy - belső értékünk szerint - elvegyül, hogy új, fontosabb lényt alkosson, magasabb lét számára alkalmasat. Hisz az ember maga, - erősítette, - különböző állatfajták keveréke. - Ön, meg én - szokta mondani, előbb az én mellemre ütve, aztán a magáéra - mibennünk meg van más minden; - a majom, a tigris, a disznó, az anyás tyúk, a pulykakakas, a derék kacsá; az mind mi vagyunk, egyetlen egybe gyömöszölve. Így a jövendő embere is sok mindenféle emberből alkotódik majd össze - bátorsága az egyiknek, bölcsesége a másiknak, jósága a harmadiknak.

- Vegyünk csak városi embert; - szokta folytatni; - vegyük például a Lord Mayort; tegyük hozzá poétát, mondjuk Swinburne-t; keverjük össze őket vallásos rajongóval, mondjuk Booth generálissal. Akkor megkapjuk a fensőbb életre alkalmas embert.

Garibaldi és Bismarck, állította, kitűnő keverék lett volna; egyik a másikat kiegészíti, javítja. Ha szükségesnek mutatkozik, csillapítóul egy kivonat Ibsen. Azt mondta, hogy ír politikusokat remekül lehetne keverni skót halhatatlanokkal; oxfordi tudósok kitűnően mennek hölgyírókkal. Meg volt róla győződve, hogy Tolstoj gróf, pár Gaiety-színházbeli („Johnnie” „keverék”-nek hittük őket akkoriban) valamely humoristával együtt - itten volt szives és engem értett - rendkívül válogatott példányt eredményezne. Erzsébet angol királyné, képzelte majd valamikor, reméljük, jó messiázi jövőben - Ouidával fog alkalmasan vegyülni. Kalandos elmélet, a mint így a saját szavaimmal adom elő, nem az ő előadásában. De olyan komolyan állította mindezt az öreg, hogy eszébe se jutott egyikünknek se, hogy ne vessünk, ha erről csevegett. Sőt különösen erős csillagfényű éjszakákon voltak pillanatok, hogy a hivatalból hazafelé tartva, megálltunk a Waterloo hidon, élvezni az Embankment vonal varázslatos lámpasorát. Ahogy hallgattam őt, ilyenkor majdnem hittem az álmai valószínűségében.

De még ha a való világot vesszük is, sokszor csak nyereség lehet, nem veszteség, ha összekevernének közülünk féltucatot; fölforrálnának, vagy aszerint bálnának velünk, a milyen a kívánt processzus. Ilyenképpen lám hoznának ki belőlünk valamit.

Sohse gondoltál rá, bájos olvasónóm, hogy például micsoda remek férj válnék Tom egy bizonyos alkotóeleméből, ha hozzáadnók Harrynak, Dicknek valamely tulajdonságát? Tom mindig olyan derüs, jókedvű; de érzed, hogy az élet komoly perceiben „könnyű.” Aranyos fickó, ha jókedvű az ember, az igaz; de nem mennél hozzá vigasztalásért, erőért, ha bánatod van; ugye nem? Nem; a szomorúság óráiban csak az jó, ha a komoly, szomorú Harry van melletted. Az „derék ember”; a Harry. Talán egészbenvéve a legtöbbet ér hármunk közül; - szolid, megbízható, hü. Milyen kár, hogy kicsit közönséges; hogy hiányzik belőle a becsvágy. A barátnőid - nem ismerik rejtett, aranyat érő jótulajdonságait - nem igen irigyelnének érte; és olyan férj, ki miatt más lány nem irigyel, - Istenem, az mégse az igazi, nem úgy van? Dick; ó, az okos, sziporkázó. Meg is csinálja majd jól a maga dolgát. Eljön a nap, meg vagy róla győződve, mikor büszke lesz az asszony, ki a nevét viselheti. De csak ne forogna mindig saját maga körül; csak lenne kicsit rokonszenvesebb.

Ennek a háromnak a vegyülete - vagyis hát inkább a három ember jótulajdonságai - a Tommy jókedve, Harry gyöngéd ereje s Dick briliáns fensőbbsege: ez volna az ember, ki érdemes rád.

Az asszony, kire Copperfield Dávidnak volt szüksége, az Ágnes és Dóra keveréke lett volna. Igy egyiket a másik után kellett vennie; pedig ez már nem olyan kedves. Aztán igazán szerette is az a Copperfield Ágnes, Mr. Dickens, vagy csak úgy érezte, hogy szeretnie kell? Bocsásson meg, de kételyeim vannak Copperfield eme második házasságát illetőleg. Nézzük csak; szigorúan köztünk szólva, Mr. Dickens, a derék Dávid, kedves egy ember! nem bosszankodott itt-ott a makulátlan Ágnesen? Remek feleség vált belőle, az biztos. Az ugyan nem rendelt hordószámra felbontatlan osztrigát. Akármelyik napon meghivhattad ebédre Traddles-t; biz Isten, Sophie és az egész „Rózsakert” elkísérhette volna őt; Ágnes az mind készen találja. Az ebéd biztosan remekbe főtt; a kiszolgálás elsőrendű; Ágnes édes mosolya egész ebéd fölött világít. De ebéd után, mikor Dávid és Traddles ott ülnek egyedül pipázgatva - a szalónból klasszikus zene hangjai ömölnek le, magasröptű zene; Ágnes, a szent, játszik ott fönntitokban nem pillantanak az üres székre? Nevető arcot látnak ott: göndörfürtű asszonyi fejet; egy végtelenül bolondos asszony fejét - olyan bolondos kis nő, a kiért bölcs férfiú hálát ad az Uristennek, hogy teremtette. Ugyan nem kívánjátok, bár lenne az az árnyék husból, vérből való?

Bolondos bölcsek, kik az emberi természetet akarjátok újra mintázni! Nem látjátok, mekkora a munka, a mi gyermekivé vált kezetekbe kerül? Azt hiszitek, hogy kitűnő háztartás, magasröptű társalgás az, a mi átgyurja a férfit? Dóra, a bolondos, kit a jó, okos Természet bűvészmester alkotott, tudja, hogy a gyöngeség, tehetetlenség az a talizmán, mely erőt, gyöngédséget vált ki a férfiből. Ne törődjete ti se, kis nők olyan sokat azokkal az osztrigákkal; kicsit keményrefőtt hussal. Évi husz fontért derék, jó szakácsnők gondoskodnak ilyenről, ha pedig itt-ott vihar ér bennünket, együtt ebédelünk valamely szerény kis vendéglőben, hol még jobban csinálják ezeket a dolgokat. A te dolgod, édes, az, hogy gyöngédségre, jóságra taníts bennünket. Csak göndörítsed a fürteid, gyermekem. Hisz olyanoktól tanuljuk a bölcsességet, mint te. Bolond bölcs népség rádförmed; bolond bölcs nép összeszedi a haszontalan lim-lomot, a semmirevaló rózsát és kihordja a kertből; a helyére egészséges, hasznos kalarábét, kelt ültet. De a nagy Kertész, ki jobban tud minden dolgokat, csacska, rövidéletű virágot is fakaszt; a bolondos, bölcs népség kérdi, mire.

Tudja, Mr. Dickens, mire gondolok mindig, mikor Ágnesről van szó? Nem bánja? - Azokra az asszonyokra, kikről úgy olvas az ember, őszintén szólva, nem hiszek bennük. Nem épp Ágnes magát gondolom. Csak a nőt, kinek ő a typusa. A hibátlan nőt, kiről annyit olvasunk. A nőknek ezer hibájuk van, de hálistennek, egy erényük is; és egy sincs köztük hibátlan.

A történetek hősnői! uristen; azok az erényeknek valóságos sárkányai. Ég óvjon bennünket, szegény férfiakat, akármilyen érdemetlenek vagyunk is, valami regénybeli hősnőtől! Csupa lélek; csupa szív és értelem, nincs benne egy szemernyi természetes emberi, aminél meg lehetne fogni. A szépsége kábitó; aggodalmasan leirhatatlan. Honnét jön, hová mén; mért nem találkozunk soha fajtájabelivel? Jó csomó nőt ismerek; keresem köztük a mintáját; nem találom. Bájjos, szép valamennyi, kit ismerek. Nem volna helyes, hölgyeim, ha mind elmondanám a tiszteletet, imádatot, amellyel önökre tekintek. Önök volnának az elsők, kik pirulva tartanák velem vissza hevetet. De még az én szememen át tekintve is - meg se közelítik azokat a hölgyeket, kikről olvastam. Ha népiesen szabad magam kifejeznem, egyikük se való az ő utcájukba. A szépségüket jól látom, mégse hagy el a józan eszem, - akármilyen hasznát is látom a józanságomnak. A társalgásuk, bevallom, meglepően okos, kellemes, néha briliáns; tudásuk sokoldalú, sokféle; műveltségük egész „boston”-i; mégse ragyognak - nem tudom, hogy fejezzem ki magam, - olyan tizenhat telihold-erővel, mint a történetek hősnői. Önök

nem akarnak meggyőzni arról - s hálás is vagyok érte - hogy önök az egyetlen asszony a világon. Önöknek - még önöknek is! - megvannak a hangulataik, szeszélyeik; szinte azt tartom, hogy öltözékeik érdeklik önöket. Még afelől se vagyok biztos, vajjon a „sajátmaguk hajá”-ból (tudják, mit értek alatta) nem kevernek e kicsit ahhoz a hajhoz, ami a fejükön nő. Az önök vérmérsékletében van valamelyes hiúság; egy gondolatnyi önzés, egy csipetnyi lustaság. Láttam már, mikor picit oktalanok; kicsit másokra való tekintet nélkül valók; könnyedén tuzlók. Nem úgy, mint a regebeli hősnő; önökben bizonyos mennyiségű emberi étvágyak és ösztönök lakoznak; - emberi csacskaságok, talán emberi hiba is akad egy vagy mondjuk, kettő... Röviden, hölgyeim, önök is valamennyien, mint mi férfiak, Ádámnak, Évának gyermekei. Ugyan mondják meg, hol találhatom meg azt a természetfölötti testvért; azt a nőt, akiről az ember olvas. Ki nem várat meg senkit, míg a kontyát tüzi fel; nem haragszik a házban mindenkire, amiért nem találja meg a saját cipőjét, sohse veszekedik a cselédekkel; sohse goromba a gyerekekkel; sohse csapkodja az ajtókat; sohse féltékeny a hugára; sohse áll a kerítésnél más „unokafivér”-rel, csak az igazival.

Istenem, hol tartják őket; ezeket a csodanőket, kikről az ember olvas? Valahol ott, ahol a művészi festmények „szép lányai”-t. Láttál, kedves olvasóm, elég ilyen szép „művészi” képet? Lovastul ugrat keresztül a szép hölgy hatszoros akadályon és még arra is van ráérő ideje, hogy annak a komikus fiatalembernek a háta mögött mosolygó megjegyzést tegyen, ki fejével áll ott a bokorban. Dieppeben viharos reggeleken gyönyörködteti a szemet. A fürdőzőnő - a ruhája finom chiffon és point-lace - soha egy tenyérnyi mozdulatot el nem hibáz. A körülötte fürdőző idősebb hölgyek mind vizesek, fáradtak. A ruhájuk hozzáragad testükhöz. Csak a festett szép lány merül a vízbe; és a hajának még egy bodra se kerül rendetlenségbe. Könnyed lábujjhegyen áll a művészet eme szép lánya és a feje fölött tizméteres magasságba röpíti a tenniszlapdát. Ugyanez a szép lány egyenesen, erősen nyújtja előre a fejét viharban, szélben; neki sohse csurog a víz a ruhájáról; az ő lapdaverője sohse akad a sárba; magasszáru francia cipőben csinál a jégen negyvenöt fokos szögeket; két keze a karmantyuban. Ő soha le nem ül nehézkesen, szétrakva a lábát; nem mondja soha: „Hhó.” A művészi szép lány tandemben röptül keresztül Piccadillyn a szezonban; tizennyolc mértföldet tesz óránként. Vásár idején száguld keresztül kerékpáron a városban; tojással teli kosár van nála; mindehhez jobbra-balra mosolyog. Sohse csuszik le a keze a tartóról; sohse megy neki téhennek. Vakítóan süt a nap, mikor halászni mén; harmatos ibolyacsokor a hajában; valahányszor könnyedén felveti a horgot, lazac csüng rajt, Croquet-et játszik az egyik kezével; és úgy fest, mintha élvezné a játékot. Pompás, derék nő; tetőtől talpig sportlady ez a művészetben előforduló hölgy. Egyetlen dolog, ami ellene hangol, az, hogy elégedetlenné teszi az embert azokkal a lányokkal szemben, kik a képen kívül vannak; - azokkal, kik evezőcsolnakot pörgettyüvel tévesztenek össze, hogy úgy érsz partot, mintha a biszkájai öblöt szeltem volna keresztül; azokkal, kik minden lehető alkalommal képen, vagy mellen teremtenek a lapdaverővel; azzal, ki nem korcsolyázik karmantyuba rakott kézzel, hanem inkább feldobja a karmantyut, kijelentvén „Na én megyek” s gondja van rá, hogy vele menj; azzal, ki - ha lepottyant a kocsiról és vigasztalni igyekszel őt, haragosan felel, hogy a ló nagyot kanyarodott a saroknál és nem látta meg a mértföldkövet; azzal, kinek a haját a tenger víz nem teszi szebbé.

Ugy látszik, ott tartják a regények hősnőit is, ahol a „művészi” szép lány készül.

Szerző urak; nem fáj nektek, hogy mennyire megbántotok bennünket? Ilyen nők! Venus, Szent Cecilia és Fry Erzsébet keverékei! mint irjátok le őket izzó oldalakon keresztül? Bizony Isten nem szép töletek, mikor jól tudjátok, - hisz tudnotok kell, - milyenek azok a nők, akikkel nekünk van dolgunk.

Nem volnánk boldogabbak, mi nők és férfiak, ha kevésbé eszményitenők egymást? Kedves ifju hölgyem; nem lehet semmi panaszod a sors ellen. Tedd le csinos kezeid az arcodról; jöjj

elő onnan az ablak mögül, hol bevilágít az alkonyat. Jack jó gyerek; olyan gyerek, amelyet érdemelsz; ne keseregj annyit. Galahad lovag - messzi országokba jár, valahol napnyugta mögött. Nagyon messze esik attól a hangos kis világtól, miben mi élünk; hol te meg én annyi sok időt töltünk csevegéssel, gagyogással; flirteléssel, finom ruhák hordásával; mulatságba járással. Aztán arra is emlékezz: agglegény volt ez a Sir Galahad; okosan is tette, mint idealista. A te Jacked bizony nem olyan rossz fajtájabeli lovag; ha lovagok azok, kik ebben a mi, idyll-nélküli világunkban járnak manapság. Van benne elég szolid becsületesség; nem pózol. Nem valami különleges lény; azt elhiszem neked; de mondd csak, kedvesem, próbálkoztál már különleges lényel? Igaz; nagyon elegáns a szalónban; nagyon érdekes olvasni róla a társasági hetilapokban; a legtöbb jótulajdonságát azonban ezekben találod. Fogadd meg a tanácsom; ne nézd meg nagyon közletről. Elégedj meg Jack-vel és adj hálát az Istennek, hogy nem rosszabb. Nem vagyunk szentek, mi férfiak - egyikünk se az. A szép gondolatokat, félek, kiírjuk versben és csakis ott: nem cselekedetben. A Fehér Lovag, ifju hölgyem, fehér volt a lelke s hősi a szive; életét nemes igyekezetek töltötték be; nem igen sok példányban szaladgál ideleenn. Egy-kettő megkísérelte, hogy olyan legyen, de a nagyvilág - te és én - a nagyvilág belőled s belőlem áll. Ez a nagyvilág rendesen éhhalállal, számkivetéssel fizetett nekik. Nem is maradt sok belőlük; azt hiszed, jó volna ilyennek lenni a felesége? Ha talántán mégis akadna egy részedre, szeretnél két butorozott szobában lakni véle Clerkenwellben; vele halni meg szék-ágyon? Egy század mulva majd szobrot állítanak neki; téged majd ünnepelek, mint a feleségét, ki megosztotta véle nyomorát, szenvedéseit. Véled, hogy eléggé nagy nő vagy ehhez? Ha nem, akkor köszönd a szerencsecsillagoknak, hogy saját külön használatodra magunkfajta nem rendkívüli embert találtál; ki nem ért többhöz, csak ahhoz, hogy imádjon téged. Magad nem vagy rendkívüli.

S bennünk, közönséges férfiakban is van némi jó. Csak meg kell keresni; ennyi az egész. Nem vagyunk olyan közönségesek, mindennapiak, amilyenek vélsz. Még a te Jack-ed is, bár szereti a jó ebédet és társalgása a sport körül forog csupán - hisz belátom, nem érdekes, mikor ott horkol a karosszékben - de hidd el nekem, Jackban megvan minden kellék arra, hogy hőssé váljék, ha a Sors jó hozzá és kiragadja kényelméből.

Dr. Jekyll a mellénye mögött nem két „ego”, hanem három, - nemcsak Hyde, hanem azontul még valaki más is; valami nagyobb még, mint dr. Jekyll - ember, ki oly közel áll az angyalhoz, mint Hyde a démonokhoz. Ezek a jól táplált City-fiúk, ezek a Gaiety-Johnniek - hivatalnokok, gyógyszerészek - nagy tolvajok! - mindenikük mögött ott rejtőzik a hős. Ha a Fátum, a szobrász, használatbavenné vésőjét, kifaragná belőlük. Dolgunk volt itt-ott az udvar végiben; sokszor láttunk ott egy közönséges kis utcalányt, nem volt rajta semmi különös. Nem volt igen tiszta; alkalomadtán jó vastag, durvabeszédű - amolyan valóságos kis utcai veréb: vigyázni kell, nehogy a gyerekek ruhája hozzáérjen.

Egy reggel aztán a kerületi hullavizsgáló - személyére nézve nem poéta, csak épp szakértő abban, hogy költészetet fedezzen fel ott, hol rongycsomó fedi az életet - többet mond el róla. Hat shillinget keresett a kicsi hetenkint; eltartotta rajta ágyhoz kötött öreg anyját és három kisebb testvérét. Háziasszony, dada, anya és kenyérkereső volt - egybekeverve. Lám: vannak a regényen kívül is hősnők.

Az együgyü Tom megnyerte a Victoria-keresztet; golyózápor elől futva menekült meg a zászlóval. Ki hitte volna az együgyü Tomról? Ugy tetszett, mintha a falusi korcsma volna álmainak netovábbja. Tomból a véletlen kiváltotta a hősi tulajdonságokat. Harryhoz nem volt ilyen jóságos a sors. Semmirevaló volt ez a Harry; ivott, verte a feleségét, azt mondják. Eltemetjük, örülünk, hogy megszabadultunk tőle; hisz úgy se volt jó semmire. De biztos az, hogy semmire?

Valljuk be, hogy bűnösök vagyunk. Tudjuk jól, kik meg merjük vizsgálni saját magunkat, hogy nagyon aljas dolgokra vagyunk kaphatók; minden rosszra a nap alatt. A körülmények, véletlenek - meg az éberem vigyázó rendőr, - teszik, hogy bűnre való lehetőségeinket csak magunk ismerjük. De ha felismertük a gonoszt magunkban, ismerjük fel azt is, hogy nagyságra is képesek vagyunk. A mártírok, kik halált, kínzást, rebbenés nélkül viseltek el lelkiismeretbeli dolgok miatt, csakolyan férfiak, nők voltak, mint jó magunk. Megvoltak nekik is a rossz oldalaik. A mindennapi élet apró megpróbáltatásai elbuktatták őket, csakugy, mint bennünket. Nem voltak az emberiség csúcspontja. Sok közülük talán tolvaj, gyilkos, gonoszleletű volt. De megvolt a nemesség, nagyszerűség is bennük - szunnyadt bennük, felvirradt az ő napjuk. Voltak köztük bizonyára olyan emberek, kik megcsalták szomszédaikat; hamisan árultak; férfiak, kik kegyetlenek voltak a feleségükhöz, gyermekükhöz; önző, botrányosleletű asszonyok. Könnyebb időkben erényeiket talán nem ismeri fel senki; csak Alkotójuk.

Minden időben, minden századokban, amikor a sors nőt, férfit szólított, hogy igaz férfiakká, nőkké váljanak: az emberi természet mindig megtette a magáét. Ugyan nyomoruságos banda lehetett a sok arisztokrata, kikkel a terror végzett: gyáva, önző és mohó lehetett az életük. De mégis kell, hogy valami jó lett legyen még öbennük is. Mikor azokat a csekély kis dolgokat, miket szűk látkörű életükben óriási fontosságúnak tartottak, elvették tőlük - mikor a valóságokkal szemtől-szembe találták magukat - akkor még belőlük is előkerülközött az igazi ember. Szegény kártyavár-gondolkodású első Károly csupa gyöngeség, csupa balgaság: mégis, mélyen elrejtve benne, felleljük az igazi nagyurat.

Szeretem, mikor nagy emberek kicsiny voltáról hallok történeteket. Szívesen hallom, hogy Shakespeare nem vetette meg az itókát. Még a Ben Jonson barátjával elkövetett utolsó, csunya orgiában való hithez is ragaszkodom. Esetleg nem igaz a történet; de remélem, hogy az. Szívesen hallok felőle, mint gonoszról, falurosszáról; kit a helyi iskolamester kicsapott; ki ellen még a korabeli pap is prédikált. Szívesen képzelem, hogy Cromwellnek hatalmas bibircsók ékeskedett az orrán; így jobban meg vagyok elégedve saját vonásaimmal. Jól esik hallani, hogy édességeket rakott a székekre, hogy lássa, mint rontják el ruháikat nagyszerűen öltözött hölgyek; örülök rajta, hogy dülöngött a kacajtól ez együgyű tréfán, akárcsak valami East-End Arry a vasárnap délutáni szennyviz-fecskendőjén. Olyan szívesen olvasom, hogy Carlyle szalonnát vágott a feleségéhez s alkalomadtán apró bosszuságok miatt óriásilag nevetéssé tette magát, rendes észjárású ember mosolygott volna olyasmin. Elgondolom azt a negyven-ötven bolond dolgot, mit én követek el hetenkint; elmondhatom magamnak olyankor: No lám, én is irodalmi ember vagyok.

Szívesen gondolok arra is, hogy még Judásban is megvoltak a nagyszerűség pillanatai; jó órái; mikor az életét szívesen adja oda Mesteréért. Elérkezett talán hozzá is - útja végén - valamely hangnak az emléke: „Megbocsáttatnak néked a te bűneid”. Mert kell, hogy még Judásban is lett legyen valami jó.

Olyan az erény, mint a rejtett arany az ércben; nem igen sok van belőle; sok fáradság kell ahhoz, hogy kihozza az ember. De a természet ugylátszik, mégis érdemesnek találja, hogy ilyen nagy, ormótlan köveket alkosson, ha elrejtheti bennük drága fémjét. Tán az emberi természetben is keveset törődik az iszappal, kövel, hacsak tisztítás, surolás által előcsillog a nemes fém, ez elég arra, hogy megjutalmazza nagy munkájáért, mellyel virágokat alkot. Csodálkozunk, hogy mért fárasztja magát avval, hogy a kötömböt létrehozza. Mért nem fekhetik az arany a vizszinen; aranytömbökben. De hát titok előttünk az ő valamennyi módszere. Talán van értelme a sok kvarcnak. Tán oka van a rossznak, balgaságnak - gondtalan szem előtt láthatatlanul, ott kuszik át rajt mindenütt az erény finom szála.

Ugy ám; a kő az uralkodó elem; de ott van az arany is. Értékelni akarjuk. Nem mondhatja meg emberi nyelv, mennyi rossz lakozhatik emberben. Gonoszak vagyunk a gonoszak között; egészben gonosz kis nép. De nagyok is vagyunk. Építsed fel büneink oszlopát, míg teteje az eget veri s bosszuért kiált - mégis; nagyok vagyunk; nagyságunk, erényünk akkora, hogy a kísértés nélkül való angyal azt soha el nem érheti. Az emberi fajta irott története egyetlen hosszú vonala a kegyetlenségeknek, gonoszságoknak, elnyomatásnak. Azt hiszed, hogy a világ ma is futna még a nap körül; ha minden csak az irott történet volna? Isten megkimélte volna Sodomát, ha falai közt csak tíz igaz ember találtatik. A világot igaz emberei mentik meg. A történelem nem látja őket; az csak megtörtént dolgok leírója; ujság. Abból itélnéd az emberi életet? Akkor azt kellene hinned, hogy Hymen igazi temploma a választóbiróság; hogy az emberiség két részre oszlik: tolvajra, rendőrré, hogy minden nemes emberi gondolat mézesmadzag csak a politikus szájában. A történelem csak a pusztító viharokat látja; az édes tüzhelyre nincs gondja. A történelem a gonoszat jegyzi fel; a türelmes szenvedést, a hősiesség igyekezetet, mely újraéleszt, beköti a sebet, - oly lassan, oly csöndben, ahogy a Természet ruházza fel újra a szenvedésverte tájat - nem látja meg. Az elnyomatás, kegyetlenség napjában - s nem a múlté még e két fogalom, attól félünk - nagyszívű férfiak, nők éltek; szelidséggel, rokonszenvvel gyógyították a sebeket, mikén elvérzett volna a világ. A rabló pattogó lova, kardja után számaron érkezik az irgalmas samaritánus. A világ gonoszságának piramidja - Isten legyen velünk! - nagyon magas; majdnem eltakarja a napot. De az emberek jó tetteinek jutalma ott áll megírva a gyermekek kacajában; szerelmesek szemeinek csillogásában, ifjú emberek álmaiban - s nem lesz soha a feledésé. Az üldözés lángjai hatalmas fáklyák voltak, melyek megmutatták az égnek, mekkora hősiességre képes az ember. A zsarnokság posványjaiból fakad az önfeláldozás: az Igazsághoz való merészség. Kegyetlenség! miegyéb, hacsak nem a közönséges trágya, mi megtermékenyíti a földet, melyen gyöngédség, szájalom virágai nőnek? Gyűlölet, harag kiált egymásra századokon keresztül; de a Szerelem, a Vigasz hangja is erős: bár halk, suttogó ajak sugja a fülnek.

Sok rosszat cselekedtünk: Ég rá a tanunk; de cselekedtünk jót is. Igazságot akarunk. Az életünket adtuk barátainkért: emberben nincsen ennél nagyobb szerelem. Küzdöttünk az Igazságért. Meghaltunk érte; nemes cselekedeteket vittünk végbe; nemes életeteket éltünk le; vigasztaltuk a szájalomraszorulót; segítettük a gyöngét. Tévedtünk, elbuktunk; vakságunkban sokszor kerültünk tévutra; de küzdöttünk. A derék, igaz emberek csapatának kedvéért - türelmes, szerető asszonyok miriádjai végett - annak a Jónak kedvéért, mely elrejtve él bennünk - kimélj bennünket, Uram.

Anyai érzés férfiakban.

Darabka törött üveg. Alakjáról, színéről itélve, boldogabb időkben, olcsó illatszeres-üvegce lehetett. Egymagában feküdt ott a fűvön; kora reggeli nap tüzött rá; igazán jól festett. Megfogta a szemet.

A madár megforgatta a fejét; jobbszemével kacsintott rá. Aztán a másik oldalra billegett; a balszemét is rászánta. Mindkét látóalkalmatosság előtt egyformán kívánatosnak látszott.

Hogy fiatal, tapasztalatlan kis állat volt, az természetes. Idősebb madár másodszor rá se pillant ilyesmire. Azt hinné az ember, hogy az ösztöne ennek is azt sugta, hogy törött üveg nem való madárfészekbe. Csak a csillogás-villogás vonzotta tulontul. Hajlottam a gyanura, hogy visszamenő családfájában történhetett valamikor „mésalliance”; vagy tán annál is rosszabb; - tán szarka került bele? Hisz az ember ismeri a szarka jellemét, vagyis inkább a szarka jellemtelenségét. Valami olyasmi történhetett; de nem akarok ilyen kényes ponton haladni tovább. Csak elfogadható magyarázatát akarom adni a ténynek.

Közelebb ugrált. Édes illúzió és a rikoltó szivárványdarab; gyönyörű látomány, mely eltűnik, ha közeledünk hozzá; mint annyi sok minden, mi el nem érhető, mi érthetetlen a kis varju életében. Egy ugrással előrejön és a csőrét odakoppintja az üveghez. Nem; ez valóság - olyan gyönyörű zöld üvegdarab, a melyet fiatal házas varju megkívánhat; csak el kell venni. Mennyire tetszene ő neki. Jóindulatu madárka volt; farkának fölfelé kunkorodása már magában komoly, bár esetleg hiányos vezetésre valló iparkodást mutat.

Felfordítja az üvegdarabot. Undorító egy dolog cipelésre; megannyi éles sarok. De végre mégis erősen a csőre közé kapta; aztán usgye, - nehogy más madár beleszóljon az üzletbe - messzire röpönt vele.

Egyik fáról éber figyelemmel kísérte az eseményeket egy másik varju. Odahívta az arraröpülő harmadikat. Bár a nyelvet nem bírom kellőképpen, mégis könnyű volt a társalgás menetét követnem; egész világos az:

- Izachár!

- Halló!

- Mit gondolsz? Zebulán talált egy darab törött üveget. Ki akarja tömni vele a fészket.

- Csak nem tán!

- Isten ugyse! Csak nézz oda. Ahol van ni; a csőribe tartja.

- No, az Istenfáját!

Mindketten kacajban törnek ki.

De Zebulán nem ügyel rájuk. Ha hallotta volna is, az egész dialógust féltékenység rovására írja. Egyenesen a fája felé röpönn. Ahogy a balarcomat szorosán az ablaküveghez nyomom, követni bírom. Ott lenn a Paddock-parton építkeznek; csak mult évben kezdték ott a munkálatokat, de gyorsan haladnak. Szerettem volna látni, mit szól hozzá a felesége.

Eleinte nem szólt semmit. A madárka óvatosan letette a félig kész fészek peremére az üveget; a nőcske fölűti a fejét és rápillant.

Aztán az urára pillant. Ugy körülbelül egy percig egyik se szól. Vettem észre, hogy a helyzet feszült kezd lenni. Mikor a nőcske végre kinyitotta a csőrét, mély hangot hallatott; valamelyes rezignált fáradság volt kivehető belőle.

- Mi ez? - kérdi.

Férjjeamat átjárta a hidegség illetén fogadtatásra. Mint mondtam, tapasztalatlan fiatal varju. Ez biztosan az első felesége; kicsit talán fél tőle.

- No; nem tudom éppen biztosan, hogy minek híjják, - felel.

- Oh; hm.

- Nem én. De csinos, mi? - teszi hozzá. Forgatja, hogy a nap fénye rásüssön. Az tény, maga is belátja, hogy árnyékban sokat veszít a szépségéből.

- Oh igen; nagyon csinos; - a felelet. - Tán megmondanád, hogy mit akarsz kezdeni vele.

- Hát persze, ez nem galyacska; - pedzi a him.

- Azt látom.

- Nem az. De látod, a fészek eddig majdnem csupa ág-bog; hát gondoltam...

- No, ugyan hát mit gondoltál.

- Hát azt gondoltam, - hacsak nem tartod kicsit rikitónak - valahol ezt is befalazhatjuk.

A nőcske kirobban:

- Ejha; csakugyan? Fényes gondolat. Nahát elsőrendű bolondhoz mentem feleségül én is, már az igaz. Bizony isten ahoz mentem én. Husz percig voltál oda, aztán hazahozol most nekem egy nyolcsarku törött üvegdarabot, amiről azt hiszed, hogy „beledolgozhatjuk” a fészekbe. Azt persze nem bánád, ha egy hónapig azon ülnék; hát mit bánád te. Gondolod: szép ág lesz ez a gyerekeknek, majd ráfekhetnek. Tán bizony, ha újra lemész és nagyon igyekszel, találsz egy csomó különböző gombostüt is, he? Merthogy azok is igen csinosan vennék ki magukat, ha valahová „beledolgoznók” őket; nem gondolod? - No; takarodj előlem. Majd megcsinálok a fészket magam. - Mindig nagyon röviden elbánt vele.

Felkapta a szemét sértő tárgyat - jó nehéz darab üveg volt - s egész erejével kilökte a fára. Hallottam, mint ütötte át az uborkaültetvény üvegtetejét. Ezen a héten ez a hetedik üveg-cserép, a mit bevernek az ültetvény fölött. Leggonoszabb ott fönna a fán az a fészekrakó pár. Építési terveik a legkülönlegesebbek; soha ilyesmiről még nem hallottam. Tízszor annyi anyagot összegyűjtenek, mint a mennyit fel birnának dolgozni; azt hinné az ember, várat akarnak építeni; hogy kiadó szobákat készítenek a többi varjaknak. Aztán a mi nem köll, azt újra lecsapkodják. Ha mi ilyenféleképp építkeznénk? Ha emberi férj, feleség nekiállana, hogy maga felépíti a házát, mondjuk a Piccadilly Circuson; a férj egész nap téglát hord fel a létrán, az asszony rakja őket; a férj nem kérdené soha, hogy hány kell neki; hogy nem gondolja-e, miszerint eleget adogatott már föl. Csak adogatná végnélküli mennyiségben; elhozná valamennyi téglát, mit valahol csak talál. Aztán ha eljönne az este s úgy látnák, hogy van már vagy husz kocsirakomány téglá ott köröskörül, a mit fel se használhatnak, elkezdenék a téglákat Waterloo-Place felé hajigálni. Jó kis bajba keverednének; valaki felelősségre vonná őket. Pedig lám, azok a madarak éppigy cselekszenek, és senki egy szóval se bántja őket. Ugylátszik, elnökük van. Ott él egyedül a jegenyefán, a melyik a reggeliző szoba ablakából nyílik. Szeretném tudni, mitől jó. Én igazán mindent megtettem irányában. Köveket dobáltam rá; a természet törvényei alapján, földre pottyantak és még több ültetvény-cserépet törtek be. Revolvért sütöttem el rá; hanem ezek a madarak ebbeli ténykedéseimet olybá vették, mint könnyelműséget; tán összetévesztettek a pusztabeli arabussal, ki, a mint értesültem, ilyenképen fejezi ki magát legmélyebb izgalmai percében. Egyszerűen biztos távolságra kerültek, hogy onnan figyeljenek; persze ugyancsak ügyetlen játékosnak néznek, amennyiben minden lövésnél elmulasztottam a hozzávaló táncot, diadalordítást, mit az arab csinál. Ennekem az

ellen kifogásom nincsen, hogy ottan fészket építsenek, ha csak észszerűen építkeznének. Szeretném, ha volna valakim, a ki beszélne hozzájuk, s a kire hallgatnának.

Hallod őket este, a mint megbeszélik a nagy anyagmennyiség munkarendjét.

- Ugyan ne dolgozz többet máma; - mondja a him, a mint az utolsó teherrel felkerül; - majd kifáradsz.

- Igaz; kicsit már oda is vagyok, - felel a párja. Kilibben a fészekből és kiegyenesíti a hátát.

- Biztosan rém éhes is vagy; - felel az ura rokonszenvesen. - Én legalább az vagyok. Kicsit kaparunk odalenn, aztán vissza.

- Hát mi lesz most evvel a rengeteg anyaggal? - kérdi a nőcske, tolláskodva. - Jobb volna, ha nem hagynánk így szerte; olyan rendetlenül.

- Ó; az hamar eltűnik majd onnan; - így a másik. - Perc alatt lerugom én az egészet.

Hogy segítsen, gallyat ragad a nőcske; majdnem elejti. A him előrebilleg és elragadja tőle.

- Ugyan ne használd eztet, - kiabál; - ez egy ritka példány; nem látod? Idenézz; ezt az öregember orrára ejtem.

Ugy is tesz. Hogy a kertész mit szól hozzá, azt a képzeletre bízom.

A mi a felépítés munkáját illeti, a varjucsalád az állatvilágban intelligencia tekintetében legközelebb áll az emberhez, Ha az ember bizonyos emberi családok némely tagjának bizonyos intelligenciájáról beszél, dolgom szokott lenni velük, ezt elhiszem. Hogy pedig a varjak beszélnek, azt biztosan tudom. Senki se figyelheti a fészket félóráig anélkül, hogy rá ne jöjjön. Hogy a beszéd mindig bölcs, okos, azt nem vagyok képes meghatározni; de hogy sok, az áll. Egy ismerős fiatal francia, ki azért jött Angliába, hogy a nyelvet tanulmányozza, azt mondta, hogy az első londoni társaságban töltött este után az az impressziója támadt, hogy papagályházba került. Később, mikor lassan-lassan érteni kezdte a nyelvet, hamar felismerte a közepes londoni társalgás szikrázó és mélységes mivoltát; de mikor még nem értette, papagálylármanak vélte. Ha varjútanya zaját hallgatja az ember, hasonló érzése támad. Előtűnk nincs jelentősége a társalgásnak; maguk a csókák biztosan úgy irnák le, hogy briliáns.

Van valahol egy ismerős mizantrop, ki majdnem soha társaságba nem mén. Valamelyik nap vitatkoztam vele a kérdéstről. - Minek mennék? - kérdi; ismerem, mondjuk egy tucat asszonyt, meg embert, kikkel örömet társalgok; vannak saját eszméik, miket nem félnek a nyelvükre venni. Ilyenekkel dörgölni össze az agyvelőnket ritka, pompás dolog és hálát adok az istennek a barátságukért; de elég is nekem annyi a szabad időmre. Minek énnekem több? Mi az a „társaság”; a miről annyit beszéltek valamennyien? Kipróbáltam; nem találtam kielégítőnek. Ha felbontjuk az elemeire, mi az egész tulajdonképen? Van pár személy, kit felületesen ismerem; kik engem is egész felületesen ismernek; meghivnak egy ugynevezett „otthon”-ba, Itt az este; elvégeztem a napi munkám; megebédeltem. Színházba voltam, vagy koncerten - vagy egy-két derüs órát töltöttem valamelyik barátommal. Jobban szeretnék lefeküdni, mint akármiegyebet. De hát összeszedem magam, felöltözöm és elmegyek oda. Mialatt a hallban kalapom, felöltöm teszem le, bejön egy ember, kivel pár órával ezelőtt a klubban találkoztam. Olyan ember, a kiről nem vagyok valami magas véleménynyel; ő alighanem hasonlóképp vélekedik énfelőlem. Nincs egy közös gondolatunk; de mert beszélni kell, kijelentem előtte, hogy meleg az este. Talán tényleg meleg, talán nem; ő mindenesetre helyesli, a mit mondtam. Megkérdem tőle, mén-e az ascoti versenyekre. Nem törődöm vele egy hajszálnyit se, hogy mén-e, vagy nem. Azt mondja, nem tudja; megkérdi, mit tartok a Passion Flower esélyéről az ezer guineás futamban. Tudom, hogy a véleményemnek egy rézkrajcár értéket se tulajdonit, - bolond volna, ha tenné, - de nekem össze kell szednem az eszemet, hogy felelhessek neki;

mintha az utolsó ingét tenné fel a tanácsomra. Elérjük az első emeletet és örülünk, hogy megszabadulunk egymástól. Megpillantom a háziasszonyt. Fáradtnak, rosszkedvűnek látszik; sokkal boldogabb volna az ágyban, csak hogy nem tudja. Édesen mosolyog, pedig világos, hogy halvány sejtelve sincs arról, hogy ki vagyok; várja, hogy az inas megsugja. Annak én suttogom oda. Talán megérti, talán nem; lényegtelen. Kétszáznegyven vendéget hívtak; hetvenötöt körülbelül ismernek látásból, ami a többit illeti, akármilyen véletlen jöttment, - ki mint a színházi hirdetőoszlopon áll - úgy öltözik, viselkedik, mint gentlemanhoz illik, - éppúgy beléphetne, mint én. Sokszor csodálkozva kérdelem magamtól, hogy a népek egyáltalán minek nyomtatnak meghívó-kártyákat; kinn a kapu előtt egy szendvicses ember éppúgy megtenné. „Itten lakik Lady Tompkins; délután háromtól hétig fogad ma; tea, zene.” „Urak, hölgyek bemehetnek, ha beküldik névjegyeiket. Délutáni öltözék nélkülözhetetlen.” A tömeg a fő; a mi az egyedet illeti, ugyan mondja meg, mi a különbség társadalmi szempontból egyik feketefrakkos, fehérnyakkendő ur, meg a másik közt?

- Emlékszem; egyszer egy Lancaster-Gate-i házba voltam hivatalos. Valamelyik picnicen volt szerencsém az urnőhöz. Ugyanabban a zöld ruhában és zöld napernyővel megismertem volna másodszor is. Más ruhába öltözve, úgy véltem, nem igen. A kocsisom az átellenes házba vitt. Ott szintén nagyban állt a vendéglátás. Nem volt egyikünkre nézve se fontos a csere. Az urnő - nem tudom a nevét - kijelentette, hogy nagyon kedves, hogy eljöttem. Aztán valami gyarmati kormányzó mellé helyezett (én nem értettem az ő nevét, ő se az enyémet, ebben nem volt semmi különös, mert a háziasszonyom se tudta egyiket se.) Azt suttogta, hogy ez az ur nagyon messziről jön, azt nem tudta, honnan és kizárólag azért, hogy velem megismerkedjék. Csak úgy az estély vége felé, véletlenül, vettem észre a tévedésemet; úgy véltem, azonban már késő, hogy felfedezzem. Találkoztam pár emberrel, kiket jól ismertem, némi vacsorát ettem végig velük; aztán haza. Másnap délután találkozom az igazi vendég hívó hölgygyel. Az szépen megköszönte, hogy drága estémet feláldoztam az ő, meg a barátai kedvéért; aszongya, tudja, milyen ritkán járok vendégségbe. Annál jobban értékeli szeretetreméltóságomat. Azt is mondja, hogy a braziliai miniszter felesége mondta, miszerint én vagyok a legokosabb ember, kivel világszerte találkozott. Sokszor gondolok rá; szeretnék találkozni avval a jó emberrel, akárki is legyen, szeretném megköszönni a jó véleményt.

- Vagy mondjuk, hogy az inas érthetően adja le a nevemet; a ház urnője megismer. Mosolyog; azt mondja, félt, hogy nem jövök. Elhítteti velem, hogy a többi vendég valamennyi csak zöld levél a vendégkoszoruban; a virág én vagyok. Köszönetképp mosolygok; magamban azon tűnődöm, hogy festek, ha mosolygok. Ahoz még sohse volt bátorságom, hogy belemosolyogjak a tükörbe a képmásomra. Csak a többi ember társaságban mosolyát látom, az meg nem igen győz meg. Végre olyasvalamit mormogok, hogy hogyan is feledhettem volna el ezt az estét; a magam részéről most én akarom elhíttetni vele, hogy hetek óta készülök rá. Vannak emberek, akik cikkáznak ilyesféle alkalmakkor; de csak kevés van belőlük és önhittség nélkül mondom: nem számítom magam az átlag-férfiaknál nagyobb bolondnak. Mivelhogy tehát egyebet mondani nem tudok, neki is elmondom, hogy az este meleg. Mosolyog; mintha valami rejtett szellemesség lenne ebbeli megjegyzésemben; én aztán ellépek; szégyelem magam. Ha úgy kell csevegned, mint valami hülyének, mikor tényleg az vagy, nem egész kényelmetlen dolog; de ha hülyéket kell mondanod, mikor elég eszed van ahhoz, hogy ezt belásd, az aztán kínos. Elbujok a tömegben; véletlenül találkozom egy hölgygyel, kinek három héttel ezelőtt bemutattak valami képmásalkalmat. A nevünket nem tudjuk, de miután mindketten egyedül vagyunk, társalogni kezdünk. Ugy szokták. Ha a nők mindennapi fajtájához tartozik, megkérdi, gyakran járok-e Johnsonékhoz. Mondok: nem. Ott állunk darabig szótlánul; nem tudjuk, mit mondjunk. Megkérdi, voltam-e Thompsonéknál tegnapelőtt. Megint azt mondom: nem. Kezdem kényelmetlenül érezni magam, hogy nem voltam Thompsonéknál. Azonvaló igyekezetemben, hogy én is mondjak hasonlót, hogy kibéküljek

vele, megkérdem, megy-e kedden Brownékhoz. (Brownék nincsenek; hát csakis azt mondhatja, hogy: Nem.) Nem megy; és a hangjában van valami olyas, mintha Brownékon társaságbeli szégyenfolt lebegne. Leadom véleményemet Barnum cirkuszáról; megkérdem, szokott-e oda járni. A véleményem pont olyan, mint másoké, kik odajárnak.

- Vagy, ha a szerencse ellenem fordul, ugynevezett „jukker” nő kerül elém, szellemes; a társalgása csupa szikra, megvető guny mindenkinek a rovására, akit ismer; gunyakaj azok rovására, a kiket nem. Ugy érzem, sokkal tökéletesebb asszonyszemélyt bírnék összeállítani sajátmagam egy üveg ecetből és egy csomó gombostüből; mégis rendesen jó tíz percet vesz igénybe, míg az ember szabadul tőle.

- Ha véletlenül mégis husból, vérből való emberre, asszonyra akadna valaki ilyen gyülekezetben, hát értelmes társalgásnak se helye, se ideje nincs ottan. A mi az árnyékalakokat illeti, melyik értelmes ember pazarolná agyának legparányibb celláját ilyenekre? Egyszer Tennyson vitatták meg, mint szociális problémát. Valamelyik véghetetlenül tompaelméjű és hülye fráter - a legostobább, kivel életemben találkoztam, - azt beszélte, miképp ült Tennyson mellett egyszer egy ebédnél. „Nem találtam egy csöppet se érdekes embernek. - Közölte velünk bizalmasan; - nem tudott mondani semmit se, igazán semmit a világon.” Szeretném dr. Samuel Johnsont feltámasztani egy estére; behelyezném valamelyikébe az önök „társaság”-ainak.

Elismert mizantrop ez a barátom; hisz mondtam; de az ember nem állithatja, hogy ne volna valamelyes igaza. Van valami titok a társaságnak társaság utáni vágyakozásában. Valamelyik este Berkeley-Square egyik házában kerestem azt az utat, a mi a vacsorához terített étterembe vezet. Előttem egy darabbal izzadt, fáradt hölgy ugyanilyen cél felé törtetett.

- Ugyan kérlek; - mondja társának - mondd meg, minek jövünk mink ilyen helyekre. Minek tolongunk, akár valami vasárnap délutáni bucsusok, tizennyolc penny értékű táplálékért?

- Azért jövünk ide, - felel a férfi, kit filozófusnak ismertem föl, - hogy elmondhassuk, hogy itt voltunk.

A...-val találkoztam minap este; kértem, ebédeljen nálam hétfőn. Nem tudom, minek kérem A.-t, hogy ebédeljen nálam, de úgy körülbelül egyszer minden hónapban megteszem. Nem érdekes ember.

- Nem lehet; - azt mondja; - B.-ékhez kell mennem; - gyalázatos dolog; borzasztó unalmas szokott ott lenni.

- Mért megy? - kérdem.

- Igazán nem tudom; - felel.

Kicsit később B.-vel találkozom; megkér, ebédelnék nála hétfőn.

- Nem lehet; felelek; páran eljönnek hozzánk hétfőn este. Olyan kötelesség-este; hisz tudja.

- Bár le lehetne mondani akkor az egészet, - felel. - Nem lesz ott senki, akivel beszélhetnék. A.-ék ugyan eljönnek, de azok halálra untatnak.

- Minek hívta meg őket? - kérdém.

- Szavamra; igazán nem tudom; - a felelet.

Térjünk vissza a varjakhoz. Társadalmi ösztöneikről beszéltünk. Páran - köz-aggregények, úgy hiszem - klubot alapítottak. Már egy hónapja igyekszem megérteni, hogy mit csinálnak. Most már tudom: hát Clubot.

A klubháznak - természetes - a hálósobám ablaka mellett legközelebb álló fát választották. Jól tudom, hogy jutott eszükbe; hisz az én hibám; nem gondoltam rá. Ugy két hónappal ezelőtt magános varju - tán emésztési zavarok kinozták, vagy valamely szerencsétlen házasság bántotta - elmékedési szempontokból ezt a fát választotta. Felébresztett: mérges lettem. Kinyitottam az ablakot és üres szódavizes-üveget vágtam felé. Persze nem érte; és mert más hirtelen nem akadt kezemügyébe, mit hozzávágjak, rákiáltottam, gondolván, hogy megijed, oszt elrepül. Nem vett ezekről tudomást; tovább beszélgetett sajátmagában. Hangosabbat kiáltottam; felébresztettem a saját kutyámat. A kutya eszeveszetten ugatott; úgy félmérföldnyire felébresztett minden élő lelket. Csolnakkampóval mentem le - ez akadt véletlenül a kezembe - hogy megszelidítem. Két órával később a kimerültségtől megint elaludtam. A varju akkor még mindig elmékedett.

Másnap éjjel ott volt megint. Ugy hiszem, a madárban volt némely humor-érzék. De miután én attól féltem, hogy a tegnapi eset megisméltődik, előrelátóbb voltam s pár kavicsot készenlében tartottam. Jó szélesre kitértam az ablakot és a kavicsokat egymásután vágtam a fába. Mikor aztán az ablakot becsuktam, közelebb billent; hangosabban krárogott, mint valaha. Ugy hiszem azt akarta, hogy több köveket vágjak hozzá; játéknak vette az egész folyamatot. Harmadik éjjel, miután nem hallottam, kezdtem magamnak hizelegni, hogy szemtelensége dacára megfélemlítettem. Jobban kellett volna ismernem a varjakat.

Hogyan történt, hogy klubot alapítottak? Így lehetett:

- Hol válasszunk helyet a klubháznak? - kérdi a titkár, mikor már a többi pontokat megvitatják. Egyik ezt a fát, másik amazt ajánlotta. Akkor felszólalt az én saját külön varjam:

- Majd én megmondom, hová, mondja; - oda ni a jegenyefára, az oszloppal szembe. Megmondom, mért! Virradat előtt egy órával rendesen egy ember lép az ablakhoz; a legkülönösebben van öltözve, mit valaha láttatok. Megmondom nektek, hogy mihez hasonlított - azokhoz a kis szobrokhoz, mikkel az emberek a bevetett mezőket ékítik. Hát kinyitja az ablakot és mindenféle tárgyakat dobál az ablak előtti térre; aztán táncol, énekel. Igazán nagyon érdekes; a jegenyefáról mindent pompásan lehet látni.

Így alapították - biztosan tudom hogy így, - ép azon a fán a klubot, a melyikre a hálósobám ablaka nyílik. Meg volt az elégtétele, hogy megtagadtam tőlük a remélt kiállítást; avval a reménységgel vigasztalom magam, hogy elégedetlenségüknek a tanácsosztóval szemben adtak kifejezést.

A varjak klubja, meg a miénk közt van különbség. A miénkben a tiszteletreméltó tagok jókor megjelennek; észszerű korai órában mennek is; a varjakéban ezt a szabályt nem veszik figyelembe. Őrült spanyoloknak biztosan nagyon tetszett volna a klub; az ő izlésük szerint való. Reggel félháromkor nyílik; a kik elsőnek érkeznek, a legmegvetettebb klubtagok. Varju országban a kikent-kifent, selyemfiuk, gigerlik, jó pubik, palik nagyon korán kelnek föl és délután fekszenek le. Virradat felé idősebb, rendesebb tagok érkeznek némely értelmes beszélgetésre vágyva; mindjárt tekintélyesebbé válik a klub. A fa úgy hat körül záródik. Az első két órában nem valami szép dolgok történnek. A sorrend rendesen küzdelemmel kezdődik. Ha nem találkozik két gentleman ki harcraszáll egymással, hogy a többieket mulattassa, a legközelebbi teendő, mi a hangzavart fenntartani van hivatva, a karénekebe-kapás. Nem vigasztalás énnekem, ha azt mondják, hogy a varjak nem tudnak énekelni. Én nagyon jól tudom, hogy mit tudnak, anélkül, hogy a természetrajzkönyvet segítségül hinám. Csak a varju nem tudja; ő azt hiszi, tud; eszerint aztán teszi is. Megkritizálhatod az éneklését; nevezheted, a hogy akarod, de el nem állithatod: én legalább így tapasztaltam. Az is biztos, hogy olyan nótát választanak, a mihez kar kell. Ugy a vége felé karénekké válik az egész, hacsak a szólista nem egész különlegesen erős madár, ki nem enged a jussából.

Az elnök nem tud a klubról semmit. Az ugy hét felé kel föl - három órával azután, hogy a többiek befejezték a reggelijüket; aztán ide-oda röppen; az a rögeszméje, hogy ő kelti fel az egész kolóniát; hájfejü öreg bolond. Soha még ilyen silány elnökről nem hallottam. Akármilyen délamerikai köztársaság különb sikert bir ilyesmiben felmutatni. Maguk a varjak, a családos többség, családapák, tiszteletreméltó fészektulajdonosok éppugy fel vannak ellene háborodva, mint jómagam. Mindenünnen hallom a panaszokat.

Amint ott támaszkodik az ember a koratavaszi hideg délutánban a kapukerítés mellett és hallja recsegő lármájukat, elmélkedni kell rajtuk. Tán így krákognak:

„A föld megint zölddé válik; a szerelem megint a szivünkbe száll öreg, józan varjaknak, nekünk. Oh Madame; milyen feketén ragyognak a tollai; milyen mélyen csillognak kerek barna szemei. Jöjjön; üljön ide az oldalunk mellé; elmondunk egy történetkét; olyat, a melyet varju sohase mondott még. Fészekről szól a mese; a fészek ott van egy magas fa legtetején; legjobb nyugati szélben imbolyognak az ágak. Kívül kemény, de belül lágy, puha; a kis zöld tojások olyan biztosan elfekszenek benn. S ott ül a fészekben drága hölgyünk; édesen krárog, örömeiben vijjog; hisz látja messziről a varjat, kit legjobban szeret a világon. Oh; el volt messzire, keletre, nyugatra; ott a zsákmány; csupa kukac, hernyó; s önnek hozta mindet.

- Öreg, nagyon vén varjak vagyunk - és sokan vagyunk, nagyon vén varjuk. A fehér tollak beleszövödtek mellünkön a feketékbe. Láttuk, mint nőttek körülöttünk a nagy mezők kopár földből; láttuk, mint hullottak, haltak el a nagy fák. De minden évszakkal eljönnek hozzánk ifju gondolataink. Ujra házassodunk; építünk, gyűjtünk újra, ugy, hogy vén, öreg szivünk megint felujjongjon ujszülötteink vékony rikoltásán.”

Természet anyónak egyetlen gondja van csak: a gyermekek. Ugy beszélünk a szerelemről, mint az élet uráról; pedig csak a minisztere. Regényeink befejeződnek, hol a természet regéje kezdődik. A dráma, mire függönyt borítunk, az ő játékának a prológusa csak. Az őskori Hölgy hogy kacagna, ha gyermekei kereplését hallaná: „Ostobaság a házasság? Érdemes ezt az életet végigélni? Az Uj Nő a Régi ellen.” Ilyenfélekép csevegnek az Atlanti óceán habjai, hogy keletre, nyugatra folyjanak-e?

A mindenség törvénye az anyaság. Az ember kötelessége az, hogy anya legyen. Dolgozzunk... minek; a gyermekekért - az asszony otthon, az ember a köznek. A nemzet gondoskodik a gyermek jövőjéről; mért? Hisz államférfiai, katonái, kereskedői, munkásai, mind az ősök köré gyűlnek majd. Mit törődünk annyit a jövővel? A haza fiainak vérét áldozza a földnek, hogy az uj nemzedék dusan arasson majdan. Bolond Balga Péter - zavaros agya örült álmokkal teli - véres kézzel söpör végig a világon, hogy vérét áldozza a Szabadságért, Egyenlőségért, Testvériségért. Nem fogja látni soha - hacsak látomásképp nem - azt az uj világot, minek építőanyagul csontjait áldozza föl. - Még az ő pörgettyüszerü, szóktól felkorbácsolt agyveleje is jól tudja ezt. De a gyermek! annak szebb, édesebb legyen az élete. A paraszt odahagyja a tüzhelyt, hogy elhulljon a csatamezőn. Mit bánja ő - porszem az emberi homoktengerben - hogy Oroszország győzedelmeskedjék a Keleten, hogy Németország egyesüljön, hogy uj tájakon lobogjon az angol lobogó? Az apai örökség majd nagyobbá válik, mind több lesz a fiaknak. Hazafiság! Mi egyéb, mint népek anyai ösztöne?

Tegyük fel, hogy dekrétum készült a Menyországban: Több generáció nem lesz már; evvel az étellel végződik a világ. Hiszitek, hogy csak mozdítjuk is akkor a kezünket? A hajók ott rothadnának a kikötőkben; a gabona ott rothadna a földben. Festenénk képeket, íránk könyveket, csinálnánk zenét, ha meggátolna bennünket valami benső, hidegen csuszó-mászó érzés: az eljövendő örök csönd? Gondoljátok el, milyen, szemmel tekintene egymásra férj és feleség. Gondoljátok az udvarlóra - a Szerelem forrása kiapad; állóvíz pocsolya marad a szeretet.

És milyen kevéssé látjuk életünknek ezt az alapját. Ha sehol egyebütt, ebben rejlik örökkévalóságunk. Az Én ne haljon meg soha - mert másképp, kezdettől végig, az emberi fajta az istenek muló szeszélyes játéka lenne csak; elsöprik az egészet, ha beleuntak. Új kísérletbe kezdenek. A vonásaim - nem vitatjuk a művészi értéket - ne tűnjenek el soha; változón, javítva, de lényegében ugyanaz - folytatódjanak mind nagyobb körzetben az Idők végéig. Vérmérsékletem - a jó, a rossz, mi bennem van; - hadd növekedjék minden esztendővel; mind tágabb tere legyen; forrjon egybe, változzék. Gyermekeimben, azok gyermekeiben létezem tovább; örültök, hogy halott részeiből jó tűz kél majd, de szelleme, élete, lénye ott maradt az erdőben ezer fiatal fáska alakjában. Nem hal meg a fa; változik.

A férfiak, nők, kik mellettem haladnak el az utcán - hivatalába siet az egyik, klubjába a másik, szerelméhez a harmadik - ezek az eljövendő világ anyja valamennyi.

Ez a fickó, ki áruval, értékekkel kereskedik - csal, hazudik, becsap valamennyiünket - mért? Kövesd csak a villanegyedben levő pompás lakására - mit találsz ott? Apa; gyerekek a térdein; meséket mond, bábut ígér nekik. Aggodalmas, nehéz az élete - mire törekszik? Hogy ezeknek a gyermekeknek meglegyenek azok a dolgai, miket jónak gondol részükre. Még büneink is - erényeinkkel együtt - ebből az egyetlen gyökérből fakadnak: Anyaság. Egyetlen magja, veteménye a Mindenségnek. A planéták csak a nap gyermekei - a hold a föld magzata; kő az ő kövéből, vas a vasából. Mi képezi mindnyájunk nagy központját - szerves, szervetlen életét egyaránt, ha van szervetlen is? - Nem egyetlen ködös alakzat az egész nagy mindenség - Anyaság; minden teret betöltő?

A mayfairbeli gazdag anya, amint terveket sző: gazdag vőt keres! Nem valami gyönyörködtető látvány. Pillanatra azonban más tekintettel mérjük. Minő fáradt lehet! Ma este ez már a harmadik „szereplés”-e; szegény, fáradt arcáról folyik a festék. Társaságbéli fölöttesei, főlebbvalói féltucatszor rápiritottak, helyére intették ma este; valamelyik hercegnő nyíltan megsértette; türelmes mosollyal viseli el. Szánalomraméltó igyekezet az övé; az, hogy gyermeke pénzhez, vagyonhoz menjen nőül; kocsija legyen, meg sok cselédje; Park Lane-en lakjék, gyémántokat hordjon; a neve ott álljon a társaság közlönyeiben. Bármennyibe is kerüljön öneki, a leánya élvezze mindezeket a dolgokat. Hisz mennyivel könnyebben lefekhetnék aludni; hadd menjen az a lány valami gazdag kereskedelmi utazóhoz férjhez. Olvasóm; még ennek is igazságot kell szolgáltatnunk. Kemény tervkovácsolási munkája csak az Anyaság formavesztett gyümölcse.

Anyaság! Az istenek hangversenyének karmestere - vadság, kegyetlenség az egyik pólusa, - gyöngédség, önfeláldozás a másik.

A karvaly küzködik a tyukkal; élelmet keres ivadékainak - a tyuk övét védelmezi életével. A pók kiszívja a legyet, hogy táplálja ezernyi nemzedékét; macska az egeret kiozza, hogy még lüktető husából kicsinyeit táplálhassa; ember embert tesz tönkre a gyermekért. Tán ha a világ tobzódását, lármáját megértjük egészen, nemcsak részeiben, megtudjuk, hogy harmonia ez; valamennyi hamis hang, minden ütem egyetlen közös eszmébe hullott: az Anyaságéba.

Tanácsot nem tanácsos elfogadni.

Az Euston-pályaudvar perronján jártam valamelyik késő téli este; a watfordi utolsó vonatra vártam. Egy embert pillantottam meg; automatikus gépezet előtt káromkodott. Kétszer az öklét rázta felé. Minden percben vártam; most csap le rá. Természetből fogva kíváncsi vagyok; közelebb léptem. Szerettem volna hallani, mit beszél. Csakhogy hallotta a közeledő lépéseimet; felém fordult. - Maga volt itten az előbb? - kérdi.

- Hol? - kérdem. Ugy öt perc óta röhögtem már a perront.

- Ott ni, ahol most áll; - mondja gorombán. - Mit gondolsz, mit értek az alatt, hogy „itt”? A tulsó oldalt? - Nagyon ingerültnek látszott.

- Nincs kizárva, hogy vándorlásaim alkalmával ezt a helyet is érintettem, ha ezt érti alatta, - felelek. Válogatott udvariassággal beszéltem; gorombaságát akartam ellensúlyozni.

- Ugy értem, - felel - maga az az ember, aki két perccel előbb szólt hozzám?

- Én nem az vagyok; - mondom. - Jó éjszakát.

- Biztos benne? - makacskodik.

- Az ember nem egykönnyen felejt el, ha önhöz szólt, - válaszolok.

Igazán sértő volt a hangja. - Bocsánatot kérek; - morog. - Ugy néztem, az az ember, aki itten egy-két perccel előbb beszélt hozzám.

Meglágyultam; ő volt egyedül a perronon; még negyedóraig várnom kellett. - Nem a'; egész biztosan nem én voltam, - felelek hát jókedvűen, kevesebb súlyt helyezvén a nyelvtanra. - Mért; mit akart vele?

- Mit akartam; - felel. - Egy pennyt dobtam ebbe a vacakba itten, - szemmeláthatólag szükségét érezte, hogy könnyítsen magán; - egy skatulya gyufa köllött volna. Nem birt ebből kijönni semmi; hát jól megráztam a szerkezetet; káromkodtam, ahogy az ember szokta; akkor erre jön itten egy ember; olyasféle nagyságu, mint ön, és - - biztos, hogy nem ön volt?

- Egész biztos; - feleltem megint nyelvtani szabály nélkül; - megmondanám, ha én lettem volna. Hát mit csinált?

- Nohát látta, hogy mit csinálok; vagy eltalálta. Aszongya: Utálatos dolog az ilyen masina; érteni kell hozzá. - Aszondom: „Az kell hozzá, hogy az ember felnyalábolja és a tengerbe vágja; más nem köll hozzá. - Mer egész oda voltam, nem volt egy szál gyufám; aztán sokat szoktam használni. - Aszongya: „Megakad néha; olyankor új pennyt kell beledobni; az első penny sulya nem mindig elég. A második penny meglazítja a csavart és magától kiesik; akkor az ember visszakapja az elsőt, meg a gyufát. Sokszor nekem jól sikerült így.” - Nagyon buta magyarázatnak tünt, de úgy beszél, mintha automatagép mellett nőtt volna föl; hát elég bolond voltam, hogy ráhallgattam. Dobok bele megint valamit; úgy tudtam, másik pennyt. De épp most veszem észre, hogy két shillinges volt. Hanem annak a bolondnak bizonyos mértékig igaza van; kaptam valamit ebből a vacakból. Ezt ni.

Felém tartja; rápillantok. Egy csomag Everton-mézeskalács.

- Két shilling, egy penny; - mondja keserűn. - Eladom egy harmadáért annak, amibe nekem került.

- Rossz gépbe dobta a pénzét; - vélem.

- Hát majd jóba! - felel kicsit ingerülten; úgy tetszett, nem valami kellemes ember: akárki más lett volna ott, akivel beszélgetek, rögtön otthagynom. - Nem azt bánom, hogy a pénzt vesztettem el; az bosszant annyira, hogy ezt a komisz vakarcsot kaptam helyette. Ha azt a félbolondot megtalálnám, majd lecsusztatnám a torkán.

A perron végéig haladtunk csöndben egymás mellett.

- Vannak ilyenek; - tör ki belőle, amint megfordulunk; - van ilyen népség, amelyik jótanácsot szeret adni. Biztos, hogy hat hónapot kapok egyszer egy ilyen miatt; mindig attól félek, az lesz belőle. Emlékszem; volt egyszer egy ponnym. (Valami kisbirtokos lehetett; paraszti szóval éltem.) Kitűnő egy welszi pony volt; soha egészségesebb dögöt annál nem láttam. Egész télen füre küldtem; kora tavasszal egy nap gondolom: megpróbálom, nyereg alá veszem. Üzleti dolgom volt Amershamban. Kocsi elé fogom; megindulunk; az egész ut épp tíz kilométer. Kicsit makrancoskodott; ugyan sokszor rá kellett volna vernem, míg a városba értünk; elég vad volt.

A vendéglő kapujában egy ember áll. Aszongya: - Jó pony ez a pony.

- No hát olyan közepes; - mondok.

- Nem jó, hogy az ember tulságosan befogja őket, míg fiatalok; - mondja.

Aszondom: - Tíz kilométert tett; de segitettem magam is. Biztos lehet benne, derekasabban kifáradtam a dögnél.

Bementem; elvégeztem a dolgomat, mikor kijövök, az ember ott áll még mindig. - Felfelé méné a dombon? - kérdi tőlem.

Valahogy kezdettől fogva nem pászolt nekem az az ember. - Tudja, - mondok, - a domb másik oldalára akarok kerülni; hacsak valami pátensa nincsen, aki úgy is keresztülvisz rajt', hogy fölfelé nem kék haladni, akkor biz én felfelé mék.

Aszongya: - Fogadja meg a tanácsom; adjon neki egy pint öreg ale-t (sörfajta) mielőtt nekiindul.

- Öreg ale; - mondok; - hisz bornemissza ez.

- Sohse törődjék maga avval; - ugymond; - adjon csak neki egy pint öreg ale-t. Ismerem én a ponykat; ez itten jó fajta, de még nincs belovagolva. Egy pint öreg ale, aztán úgy fölviszi a domboldalra, mint valami hintó-paripa; se magának, se öneki meg nem árt.

- Nem tudom, hogy van az ezekkel. Az ember később azt kérdi magától, mért nem csapta rá neki a kalapját a szemire; mért nem lökte oda fejével a legközelebbi lófogatnak, De mikor arról van szó, hát mégis rájuk hallgat az ember. Kihozok egy pint öreg ale-t. Féltucat kölyök állt ott körül; persze nagy volt a röhögés.

- Rossz utra vezet, Jim bácsi; - mondja az egyik. - Kártyajátékra is rákap majd; bankot rabol ki; megöli az anyját. Mindig a vége annak, pohár ale-el kezdi valaki.

- Így nem issza meg; - mondja a másik. - Teli vályut kéne elibe állítani.

- Lesz-e szivar utána szegénynek? - kérdi a harmadik.

- Csésze kávé és darab vajaskenyér nagyon jót tenne neki; nincs valami meleg máma; elbirná; - így a negyedik.

Már akkor a fenébe szerettem volna vágni a lötytyöt, vagy hogy megiszom magam; tisztára való marhaságnak látszott, hogy négyéves ponynak ale-t adjon az ember; de mihelyt a koldusfajta megérezte az ale szagát, előrenyújtja ám a nyakát és fölszippantja, mintha igaz keresztény ember lett volna; én nosza bele a kocsiába; oszt rajta; azok még meg is tapsoltak. A

dombra elég jól érkezünk föl. Akkor a szesz működni kezdett a fejibe. Egyszernél többször szállítottam haza részeg embert; van annál jobb mulatság is. Láttam részeg asszonyt; az még attul is rosszabb. De részeg welszi ponyval ebben az életben nem akarok több dolgot. Négy lába van; annyira hát vitte, hogy a lábán maradjon állva, de hogy irányozódjék, ahhoz már nem értett; hogy pedig legalább én tegyem azt helyette; aztat nem akarta. Egyszer az ut baloldalán bumfordáltunk, aztán a jobbon. Ha egyik oldalon se voltunk; akkor ott álltunk keresztbe az ut közepén. Bicikli cseng a hátam mögött; de nem merem a fejem megfordítani. Annyit birtam csak, hogy odakiáltok az embernek, hogy maradjon ott, ahol van.

- Át akarok menni; - kiált, mihelyt elég közel van.

- No hát nem lehet; - kiáltok vissza.

- Már mér ne lehetne? - így. - Hát magának mennyi kell az országutból?

- Az egész kell, meg azontul is egy darab; - mondok; - ez olyan fuvar; meg utba se jöjjön senki.

Félmérföldnyire követett; mindig káromkodott mögöttem; valahányszor úgy vélte, hogy lehetséges: élembe akart kerülni. De a pony kicsit mindig tulontul szilaj volt neki. Azt hitte volna az ember, akarattal teszi a dög.

- Magának nem szabadna még hajtani! - ordit. Igaza is volt; nem is szabadott. Ugyis úgy éreztem magam, mintha agyonvertek volna.

- Mit gondol maga, hogy kicsoda maga? - kérdi. - Könnyü lovassági futár maga? - (Igen közönséges fickó volt.) Ugyan ki küldi épp magát a rüsztongjáér'?

A végén egész megvadított. - Minek beszél hozzám? - kiáltok vissza. - Jöjjön ide, osztán szidja a ponyt, ha szidni akar valakit. Van énnekem vesződsegem vele elég; nem kell hozzá a maga dupla-csöngettyüje. Menjen a fenébe; még jobban megvadítja.

- Hát mi baja annak a lónak? - ordítja messziről.

- Nem látja? - felelek. - Részeg.

Istenem; ostoba felelet volt, az má igaz; de sokszor hangzik ostobán az igazság.

- Hát hogy egyikük részeg, az nyilvánvaló; - aszongya. - Két pintért odajövök, aztán kiségittem a kocsiból.

Bár engedtem volna; sokat adok érte, ha kikerülök abból a járműből. Csakhogy nem maradt rá ideje. Mert abban a pillanatban a pony hirtelen nagyot rándul; azt hiszem, kicsit szorosra volt fogva. Ugatást, káromkodást hallok; abban a minutumban tetőtől-talpig fröcsköl valaki pocsolyavizzel. Egy ember érkezett velem szembe; aludt egy kocsirakomány Windsorszivattyu fölött a bakon. Borzasztó dolog, hogy az ilyenek a bakon mindig alusznak; hogy nem történik több szerencsétlenség. Nem hinném, hogy tudta volna, mi történt vele. Jómagam nem tekinthettem körül, hogy megnézzem, mi van övele, csak azt láttam, hogy felugrott. A domboldalon lefelé, rendőr kiáltott rám, hogy álljak meg. Hallom, mint ordit, hogy örült gyorsan hajtok. Cheshamtól félmérföldnyire innen leányiskola jött velünk szembe; a lányok kettesével haladtak; ezt gondolom úgy hívják „krokodil”; no fogadjunk, hogy azok a lányok még mindig arról a napról beszélnek. Jó órájába belekerült az öregasszonynak, hogy újra összeszedje őket.

Cheshamben épp állt a piac; úgy rémlik, soha népesebb piac nem volt Cheshamben se azelőtt, se azután. Átrohantunk a városon harminc kilométer óránkénti sebességgel. Sohse láttam még Cheshamt ilyen élénknek; - álmos fészek különben. Egy kilométernyire a városon kívül megpillantom a High Wycombe kocsijáratot. Nem valami nagyon törődtem vele; tul voltam akkor már azon, hogy sokat törődjem azzal, mi történik velem; inkább csak kíváncsi voltam.

A fogat előtt egy tucát yardra a pony megáll; engem levett az ülésről a kocsí végibe. Nem bírtam felkelni, mert az ülés a fejem fölé került. Semmi egyebet nem láttam az égnél; alkalmilag itt-ott a pony fejét, mikor a hátsó lábain állt. De hallottam, hogy mit mond a fogat kocsisa; úgy véltem, bajba került ő is.

- Vigye azt a nyavalyás szerzetet el onnan az utból; - üvölt. - Ha kis esze van, láthatja pedig, hogy milyen tehetetlen vagyok. Hallom, mint dobog a paripája; ilyenek ezek a lovak; ha egy bolondot látnak, bolondok akarnak lenni valamennyien.

- Vigye haza az ilyet, oszt kösse az istállóba; - rikolt a vezető.

Aztán valami öregasszony hisztérikus görcsöket kapott és röhögni kezdett, akár egy hiéna. Ez megint talpraugrasztotta a ponyt; aztán, amennyire a felhők járásából irányozni tudtam magam, újra négy kilométert tettünk meg. Akkor gondolta; átugrik egy kapun s úgy vélvén, hogy a kocsí akadályozza, kezdte darabokra zuzni. Sohse hittem volna azelőtt, hogy kocsit ennyi darabra lehessen szétverni, ha nem látom akkor. Mikor aztán mindentől megszabadult, kivéve egy félkereket és a rudat, újra nekirugaszkodott. Én ott maradtam a romok közt. Örültem, hogy megnyughatok kicsit. Késő délután visszajött; jó volt, hogy a rákövetkező héten a vásáron egy ötfontos bankóért eladhattam; belekerült másik tizbe, míg összeszedtem magam.

Mind e mai napig kacagnak rajtam a pony miatt; a helyi mértékletességi egyesület példaképp állított. Ez van abból, ha az ember követi a jó tanácsot.

Rokonszenveztem vele. Sokat szenvedek magam is tőlük. Van egy barátom, amolyan City-ember; itt-ott, elvéve szoktunk találkozni. Leghőbb vágya az életben, hogy az én szerencsém megalapozza. Threadneedle-streeten megfog a kabátgombomnál fogva. - Épp magával akartam találkozni! - aszongya; - valami jó üzletet tudok. Kis szindikátust tervezünk. - Örökösen „tervez” valami szindikátust, minden száz fontra, amit befizethetsz, ezret kapsz vissza. Ha belemegyek valamennyi szindikátus-tervbe, számításom szerint ma kétfélmillió-öttszázezer fontom volna. Csakhogy nem mentem bele a kis szindikátustervekbe. Csak egyszer mentem bele; pár évvel ezelőtt; mikor még fiatal voltam. Még most is benne vagyok; a barátom meg van róla győződve, hogy ha kitartok, az ezresek nem maradnak el. De miután a készpénzt mindenek fölött becsülöm, igen szívesen lemondok várandóságomról, bármely tisztességes személy javára, jókora engedménnyel; készpénzfizetés mellett. Másik barátomnak van egy barátja, ki „otthon” van lóversenyügyekben. Ugy hiszem, ilyenféle barátja majdnem mindenkinek van. Verseny előtt nagyon népszerű; verseny után végtelenül népszerűtlen. Harmadik jóltevőm a különlegességek rajongója. Egyszer valami csomagot hoz nekem; olyan ember modorában nyomja a kezembe, mint ki mostan minden világi bajtól megszabadít.

- Mi ez? - kérdem.

- Nyissa fel; nézze meg; - felel szinpadí lendülettel.

Kinyitom, megnézem; nem lettem tőle okosabb.

- Tea; - magyaráz.

- Hm; - mondok - azon tünődtem, kinézhet-e így dohány.

- No igen; - folytatja; - nem éppen tea ez; ez a teának egy bizonyos fajtája. Egy csészével megiszik belőle - egyetlen csészével és soha többé nem kíván a világon semmiféle teát.

Igaza volt; megkóstoltam egy csészényit. Mikor megittam, úgy éreztem, hogy nincs kedvem semmiféle teához a nagyvilágon. Ugy éreztem, hogy egyáltalán nincs kedvem semmihez se, csak ahhoz, hogy sértetlenül, békésen és nyugodtan halhassak meg tőle. Egy héttel utóbb meglátogat.

- Emlékszik a teára, amit adtam? - kérdi.

- Határozottan; - felelek; - még most is a szájamban érzem az ízét.

- Izlett?

- Nagyon kellemetlen volt akkor, de most már elmúlt.

Gondolkodóba esett. - Teljesen igaza volt; - mondja végre; dohány volt tényleg; egész különleges dohány; egyenesen nekem küldték Indiából.

- Nem mondhatnám, hogy izlett; - feleltem.

- Borzasztó butaság volt tőlem; - folytatja - ugylátszik, összekevertem a csomagokat.

- Ó; történnék véletlenek; - felelek; - máskor majd nem fordul elő ilyesmi, egész biztos vagyok benne. Legalább énvelem szemben nem.

Jótanácsot tudunk adni valamennyien. Egyszer egy öreg urat szolgáltam fiatal koromban, kinek az volt a hivatása, hogy törvényes dolgokban jótanácsokat osztogasson; tudott is adni kitünőket. Legtöbb emberrel egyetemben, kik ismerik a törvényt, nem igen tisztelte őket. Hallottam egyszer, amint egy jövődöbeli felperest kioktatott:

- Kedves uram; ha valami gazember megállit az utcán és az órámat, pénzemet kéri tőlem; megtagadnám tőle. Ha erre azt mondja: „Akkor nyers erőszakkal veszem el, - bár öregember vagyok, mégis csak azt felelem: - Lássuk. - De ha azt mondaná: „Jó; akkor majd lefolytatom ön ellen az eljárást a legfelsőbb bíróság előtt s kényszeríteni fogják, hogy adja ide”, - rögtön kiviszem a zsebemből, a kezébe nyomom s megkérem, hogy ne beszéljünk a dologról többet. Akkor is úgy tartanám, hogy elég olcsón szabadultam.

Mégis törvény elé ment az öreg gentleman a szomszédja ellen egy döglött papagály miatt, ami hatost nem ért s ha száz fontjába nem került az eset, akkor semmibe.

- Tudom, hogy bolond vagyok; - vallja be. - Nincs semmi valóságos bizonyítékom arra, hogy az ő macskájuk volt; de fizetnie kell, amért vén fülesbagoly ügyvédbojtárnak nevezett; vesszek el, ha nem.

Mindnyájan tudjuk, milyennek kellene lenni a puddingnak. Mi magunk nem birnánk megcsinálni; nem a mi dolgunk. A mi dolgunk az, hogy bíráljuk a szakácsnét. Ugy tetszik, mintha az is a mi dolgunk lenne, hogy bíráljunk sok egyéb mindenfélét, amit megbírálni pedig nem a mi dolgunk. Csupa kritikusok vagyunk manapság. Nekem megvan a magam véleménye rólatok, kedves olvasóim; nektek valószínűleg szintén megvan rólam a magatok véleménye. Nem kutatom; a magam részéről jobb szeretem azokat az embereket, kik a véleményüket rólam a hátam mögött mondják ki. Emlékszem, mikor vidéki fölolvadó köruton itt-ott a hall építkezési módja arra kényszerített, hogy a hallgatósággal együtt távozzam. Hányszor hallottam ilyenkor, hogy előttem-mögöttem menő odasugott a társaságnak: „Vigyázz; épp itt van mögöttünk, előttünk”. Mindig hálás voltam a suttogónak.

Valamelyik művész-klubban egyszer kávéit ittam egy regényiróval; szélesvállu, atléta-formájú ember. Egyik társtag csatlakozott hozzánk; azt mondja a regényirónak: „Épp befejeztem a legutóbb megjelent könyvének olvasását; elmondom róla őszintén véleményemet.” A regényiró gyorsan felel: - Figyelmeztetem szép szóval előre... ha megteszi, beverem a fejét. - Elmaradt az őszinte vélemény.

Szabad időnk legnagyobb részét egymásra való acsarkodással töltjük. Igazán csoda, hogy - amilyen magasrátartott orral járkalunk ebben a világban - nem haladunk valamennyien egész külön utakon. A Nagytömeg acsarkodik az Osztályokra. Az osztályerkölcsök rettenetesek. Ha az osztályok beleegyeznének legalább abba, hogy mint egy test, leckéket vennének valamely tömegtanácstól viselkedés szempontjából; mennyivel jobb volna az nekik. Csak az osztályok elhanyagolnák kicsit a saját érdekeiket; alárendelnék magukat a Nagytömeg tapasztalatainak; sokkal jobban meg volna velük elégedve a Nagytömeg.

Az Osztályuralom haragszik a Nagytömegre. Bár a Nagytömeg elfogadná jótanácsaikat; csak takarékoskodni tudnának az emberek a heti tiz shilinggel; lennének valamennyien bornemisszák, vagy innának bordói bort; ha a lányok mind házialkalmazottakká válnának évi öt fontért s nem költenék a pénzüket tollakra; ha a férfiak meg birnának elégedni avval, hogy napi tizennégy órát dolgozzanak s karban énekelnek „Isten áldja az urat, meg az egész familiáját”; ha megelégednének rendes foglalkozásukkal - de jól, de könnyen menne minden - az Osztályuralomnak.

Az Új Nőnemzedék ráförmed a Régire; a Régi Asszony haragszik az újra. A templom nem ismeri el a színházat; a szinpad nevetségessé teszi a szenteskedést; - fűzfapoéta dörög a világ ellen; a világ kikacagja a fűzfapoétát.

A férfi bírálja az asszonyt. A nőekkel általában nem vagyunk megelégedve. Hibáikat vitatjuk; jótanácsot adunk nekik. Bár angol feleségek úgy öltöznének, mint a franciák; beszélnének, csacsognának, mint az amerikaiak; bár úgy főznének, mint a német asszonyok! Istenem csak a nők birnának épp olyanok lenni, amilyenekre nekünk szükségünk van - türelmesek, végtelenül szorgalmasak; csillogó szellemességük és kimerültségig háziasak; varázslatosak; irányozhatók; kevésbé gyanakodók; - mennyivel jobb volna nekik - nekünk is. Olyan makacsul igyekszünk, hogy tanítsuk őket, de nem akarnak ránk hallgatni. Ahelyett, hogy bölcs tanácsainkra ügyelnének, az unalmas teremtések avval töltik az idejüket, hogy bennünket bíráljanak. Népszerű multság; nagyon el van terjedve az ilyenféle iskola-játszás. Elég hozzá a küszöb lépcsője, egy fűzfavessző, meg hat gyerek. A legnehezebb aztán a hat gyerek a dologban, Mindenik tanítómester akar lenni; folyton felugrál, hogy no most rajtuk a sor.

Néha az asszony akarja a kezébe venni a botot; ő térdelteti le a férfit. Van egy-két kis mondanivalója. A nagyságos ur egyáltalán nem az az ember, akivel meg volna elégedve. Vesse le magáról sok-sok hamis természetes vágyát és tulajdonságait majd aztán; ha megtette, ő veszi a kezébe és csinál belőle - nem férfit; annál sokkalta magasabbrendű lényt.

Ez a mienk volna mindenféle világok között a legkellemesebb világ, ha mindenki követné a mi tanácsainkat. De vajjon Jeruzsálem csakugyan az a gyönyörű tartomány lett volna-e, amilyennek híresztelik, ha ahelyett, hogy a saját portájával törődik, valamennyi polgára kiáll az országutra s más országbelieknek leckét ad a haladásból?

Ujabban bíráljuk már magát az Alkotót. Rosszul van csinálva a világ; rosszak vagyunk magunk is. Csak megfogadta volna a tanácsunkat abban az első hat napban!

Mért érzem magam úgy, mintha agyabafőbe vertek volna; mintha minden tagom ólomból lenne? Mért undorodom a szalonna szagától; mért érzem egyszerre, hogy senki sem törődik velem a világon? Azért, mert a pezsgőt, az osztrigát nem jól készítették.

Mért veszekszik örökösen Edwin és Angelina? Azért, mert Edwin gyöngéd, finom, magasröptü szellem; melyet ellentmondás meg nem törhet; míg Angelina - szegény gyerek - épp ellenkező tulajdonságokkal van megverve.

Az a nagyszerű Mr. Jones mért jutott majdnem koldusbotra? Mr. Jonesnak ezer font évi jövedelme volt; az is banknál letétbe helyezve. De közbejött valami gonosz vállalat-indítványozó

(minek engednek ilyesmit történni?) és elmondta Mr. Jones-nak, hogy lehetne az összeggel még száz percentet nyerni; aszongya fektesse bele a pénzét valami olyasmibe, mivel Mr. Jones polgártársait megcsalnák.

A terv persze nem sikerül; a becsapott népek fellázadnak, ellentmondásba keveredvén a tervezettel, Mr. Jones-sal és vállalkozó társaival. Mért is enged az Ég ilyesmiket történni?

Mért szökik meg Mrs. Brown - otthagya férjét, gyerekeket - az új doktor urral? Valami tanácstalan Alkotó Mrs. Brownba és az új orvosba erős, nem illő érzelmeket plántált. Se Mrs. Brownt, se az új orvost nem lehet kárhóztatni érte. Ha valamely emberi lény felelősségre vonható, az kizárólag Mrs. Brown nagypja lehet, vagy az új doktor ur egy régi őse.

Legyünk csak egyszer a menyországban, majd azt is megbíráljuk. Nem hinném, hogy valamelyikünk is meg lesz elégedve az ottani berendezésekkel; borzasztó kritikus népséggé fejlődünk.

Egy nagyon öntelt fiatalemberről azt mondtam egyszer, hogy úgy fest, mintha azt vélné, hogy a Mindenható ezt a világot azért alkotta, mert kíváncsi volt, hogy mit fog ő majd szólni hozzá. Öntudatosan vagy öntudatlanul, legtöbbször magunk is ilyenféleképp gondolkodunk. Mostanság kölcsönös csiszolási igyekezetek korszakát éljük - gyönyörű eszme; mindenkinek az a dolga, hogy tökéletesebbé tegyen másokat; amatőr parlamentek, irodalmi körök, játéklukok mind ezen igyekeznek.

A premier kritikák ugylátszik, újabban kihalófélben vannak; a dráma tanulmányozói arra a meggyőződésre jutottak, hogy szindarabokat nem érdemes bírálni. Az én fiatalkoromban nagyon komolyan vetettük rá magunkat a műfajra. Elmentünk a darabba - nem avval az önző vággyal, hogy az esténket kellemesen eltöltsük - inkább a nemes céllal, hogy emeljük a színpad színvonalát. Lehet, hogy jót cselekedtünk, - lehet, hogy szükség volt ránk - higyjük így. Az bizonyos, hogy a régi dőreségek, lehetetlenségek nagy része eltűnt a színpadról; lehet, erős, nyers kritikánk sietette az üdvös változást. Sokszor használ valamely balgaság ellen ügyetlen orvosság is.

Akkortájt a drámairónak számolni kellett a hallgatóságával. A kakasülő és a karzat közönségének olyasmi tetszett, ami manapság már nem tetszik. Emlékszem egy rettenetesen vérfagyasztó darabra - úgy hiszem az Old Queens színházban történt. A szerző a hősnővel szükségtelenül hosszú beszédeket mondatott el. Valahányszor a nő a színpadon megjelent, méter hosszú beszédeket eresztett; nem bírt egész csekélyke dolgot se elvégezni - teszem föl olyasmit, hogy a Gonosz szellemetátkozza - negyven soron alul. Mikor a hős megkérdezte, hogy szereti-e, felállt és olyan beszédet vágott ki, ami husz percet vett igénybe; órán néztük. Az ember megijedt, ha csak kinyitotta a száját. A harmadik jelenetben valaki megragadja és egy kunyhóba rejti el. Ugy általábanvéve nem volt csinos férfiú, de éreztük, hogy ez az ember, kit a helyzet megkiván; az egész közönség viharosan tapsolt is neki. Avval hizelegtünk magunknak, hogy az est hátralevő részére megszabadultunk a hősnőtől. Aztán valami bolond börtönőr járt arra; a nő addig könyörgött neki a vasrácson keresztül, hogy engedje ki pár percre, míg a börtönőr - jó, derék, de lágyszivű férfiú - gondolkodóba esett.

- Ki ne eressze! - kiáltott egy komoly dráma-tanulmányozó a karzatról; - nincs semmi baja. Csak hadd maradjon ott.

A vén bolond nem hallgatta meg a tanácsunkat; ő sajátmaga vitatta meg magában az ügyet. - Nem olyan nagy kérés; - jegyezte meg - és boldoggá teszem vele a nőt.

- Igen és velünk mi lesz? - felel ugyanaz a hang a karzatról. - Maga nem ismeri ötöt. Maga csak most jött; mi már egész este hallgatjuk ötöt. Most csöndben van; hagyjon maga békít neki.

- Ó engedjen ki, bár percre csak! - könyörgött a szegény nő. - Valamit mondani akarok gyermekemnek!

- Irja föl egy darab papírra és nyujtsa keresztül az ablakon - ajánlotta egy hang a kakasülőről.
- Majd teszünk róla, hogy megkapja.

- Ragadjak el anyát haldokló gyermekétől? - töprengett a lágyszivü börtönőr. - Embertelenség lenne.

- Nem a'; - makacskodott a karzatróli hang; - ebben az esetben nem lenne embertelenség. Szegény gyerek a sok beszédbe betegedett bele.

A börtönőr nem engedte meg, hogy mi irányítsuk. Kinyitotta az ajtót az egész színház átkozódása mellett. A nő aztán beszélt gyermekéhez mintegy öt percig; hát ezen idő letelte után a szegény csakugyan meghalt!

- Ó, meghalt, odavan! - kiált a szerencsétlen szülő.

- Szerencsétlen fráter! - hangzott a rokonszenv nélküli felelet mindennüen.

Néha a hallgatóság bírálata megjegyzésekben nyilvánul; a megjegyzést egyik színházlátogató teszi a másiknak. Valamelyik este szindarabot hallgattunk végig, hol a cselekmény rovására szükségtelenül hosszú párbeszédtek történtek; a párbeszédtek pedig nem igen voltak mulattatók. Hirtelen, a színpadról hallatszó fárasztó beszéd közepette stentori suttogás:

- Jim!

- Halló?!

- Kelts föl, ha kezdődik.

Erős horkolás a folytatás. Aztán a másik beszélő hangja:

- A barátja, mintha felébredt volna.

- He? No? Történt valami?

- Mindenesetre féltizenkettőkor felkeltelek, he?

- Igen fiacskám, köszönöm. - A bíráló megint alszik.

Bizony; akkortájt még érdekeltek bennünket a darabok. Vajjon élvezem-e valamikor megint a britt drámát úgy, ahogy akkor birtam élvezni? Élvezek-e még vacsorát annyira, amennyire a hagymáskolbász vacsorákat élveztem, miket az Old Albionnál keserű sörrel öblítettünk le? Sok-sok vacsorát ettem azóta végig színház után; sokszor, ha adakozó hangulatu barátok voltak a vendéglátók, drága, kitünő vacsorák kerültek. A szakács Párisból jött; a képe ott volt látható a képes ujságokban - százakkal fizethették a művészetét; mégis, valami rosszizü van művészetében. Vagy hiányzik belőle valamelyes illat, valamelyik lé.

A természetnek megvannak a saját pénznemei; csakis olyan pénzzel lehet neki fizetni. És az ő boltjában mindent magadnak kell fizetned. Még meg nem keresett tőkéd, örökölt birtokod, szerencséd, vagyonod mind nem számít; nem törvényes pénz az ő fizető-asztalán.

Szeretnéd, ha jó étvágyad lenne. A természet nagyon szívesen ellát veled, - Hogyne uram; mond - igen kitünő cikkeim vannak raktáron. Pompás, valódi éhség, szomjuság áll rendelkezésemre; örömmel járul minden velük étkezés elé. Mohón, örömmel fog majd enni; felfrissülve, megifjodva, jókedvüen kel majd fel az asztaltól.

- Nohát épp ezt akarom; - mondja boldogan az inyenc. - Halljuk az árat.

- Az ára, - felel Mrs. Természet - egész napi erős munka.

A vevőnek hosszúra nyulik az ábrázata; idegesen babrál nehéz erszényével.

- Nem fizethetek pénzzel? - kérdi. - Dolgozni nem szeretek, de gazdag ember vagyok; tarthatok francia szakácsokat; óbort vásárolhatok.

Természetanyó a fejét rázza.

- Nem vehetem el a csekkjeit; izom, ideg az én váltópénzem. Ezekért olyan étvággal szolgálok, amelynek erejével egy üveg sör, meg egy rostélyos jobban izlik, mint akármelyik remekbe főzött ebéd, mit francia szakács fabrikál. Még azt is mondhatom, hogy banketté válik egy darab kenyér, meg sajt; csak épp az én pénzzel kell fizetnie; nem dolgozom az önével.

Jön a Dilettáns; izlés kellene művészetben, irodalomban; a Természet még avval is szolgálhat.

- Igaz örömet adhatok mindezek iránt a dolgok iránt; - felel. - A muzsika szárny lesz; felröpit a világ taposómalma fölé. Művészettel felérsz az Igazság ormára. Az irodalom derüs berkeiben úgy andaloghatsz, mint csöndes vizek partján.

- Az ára? - kiált a megörvendezettett vevő.

- Ezek kicsit drága portékák; - felel a Természet. - Egész életet kérek érte, mit egyszerűen éltél le. Távol kell állnod minden világi siker megkívánásától. Olyan életet akarok, melyből kiégett a szenvedély; olyan életet, minek alá van vetve az étvágy.

- Téved, kedves hölgyem; - felel a dilettáns. - Vannak nekem jóízű barátaim; olyan emberek, kik nem fizettek ilyen árakat. Teli a házuk gyönyörű képekkel; csakugy dül a „nocturne”; a „symphonia”; - a könyvespolcaik görnyednek a sok új kiadástól. Mégis pompás, gazdag, válogatott életet élnek; gazdagok, divatosak. Sokat fáradsz azon, hogy sok pénzt keressenek; a társaság a menyországuk. Hát én nem lehetek olyan, mint azok?

- Majomfogásokban nem dolgozom; - mond hidegen a természet; - eme barátaid nagyszerű pompája csupa póz; nagyságuk a perc divatja; a beszédjük papagály-kereplés. Ilyen pompát vásárolhatsz; még pedig elég olcsón, de nagyobb gyönyörűséget okozna még az is, hogy golyókat gyűjtenél; több igaz örömed volna benne. Az én portékám másfajta. Félek; csak egymás idejét pazaroljuk.

Jön a fiu; pirulva kér szerelmet; a Természet öreg anyai szive kitárul elébe; olyan portéka, mit szívesen ad el; szereti azokat, kik ilyet jönnek vásárolni. Áthajol a vásáros-asztalon; mosolyog, kijelenti, hogy épp az van neki, ami kell; a fiu remeg az izgalomtól; ő is megkérdi az árat.

- Hát nem olcsó; - mondja a Természet, de a hangja nem bántó; - az a legdrágább az egész boltomban.

- Gazdag vagyok; - felel a legény. - Az apám keményen dolgozott, sokat megtakarított; ráhagyta az egész vagyonát. Vannak gyáraim, raktáraim - földem, marhám - minden értelmes árat hajlandó vagyok megadni.

De a Természet - az arca szigorubbá válik - kezét a karjára fekteti.

- Az erszényed tedd félre, fiu; - mondja. - Nem értelmes az áram; aranyban nem dolgozom. Van sok utca, sok bolt; ott mindenütt elfogadják a bankóidat. De ha elfogadod öregasszony tanácsát: nem mégy oda. Amit ott kapsz, szomorúságot, bajt hoz rád. Elég olcsó; de mint minden olcsó dolog, nem érdemes megvenni. Nem is veszi senki, csak a bolond.

- Hát akkor mi annak az ára, mit ön ad el? - kérdi a fiu.

- Önzetlenség, gyöngédség, erő, - felel az öreg hölgy; - mindannak szeretete, mit jónak tartanak; minden rossznak gyűlölete - bátorság, rokonszenv, önbecsülés - ilyesmiért lehet a szerelmet nálam vásárolni. Tedd csak félre a bankóidat, fiam; jó lesz másra; az én állványaimról olyanért nem kapsz árut.

- Hát csak annyit érek, mint a szegény ember? - kérdi a legény.

- Én nem ismerek szegénységet, gazdagságot, úgy, ahogy te értelmezed, - felel a Természet. - Én itt valóságot valóságért adok el. Te kincseimet kéred - én viszonzásul agyad, szived veszem - a tiédet, fiam; nem az apádét; senki másét.

- Hát honnan szerzem meg azt a váltságdíjat? - vitatkozik a fiu.

- Menj ki a világba, - felel a hölgy; - dolgozz, szenvedj, segíts. Jőjj vissza, ha megkerested a béred; aztán a szerint csinálunk majd üzletet, amennyit magaddal hoztál.

Olyan egyenlőtlenül van-e megosztva a földi gazdagság, mint hisszük? Tán a sors nem a legnagyobb szocialista? Ki a szegény, ki a gazdag ember? Tudjuk-e? Még maga az illető se tudja tán. Nem árnyért küzdünk? s kisiklik közben a valóság? Vedd könnyen az életet; hisz melyik volt a legboldogabb ember: a gazdag Salamon, vagy a szegény Sokrates? Ugy tetszik, Salamonnak megvolt majdnem mindene, amit a legtöbb ember kíván - némely dolgokból talán tulontul sok is a kényelme rovására. Sokratesnek kevese volt azonkívül, mit magában hordott, de az aztán sok volt. A mi fokozataink szerint Salamonnak kellett volna lennie a legboldogabb embernek, ki valaha élt; Sokratesnek pedig a legboldogtalanabbnak. De így volt?

Vagy vegyük az életet legalacsonyabb oldaláról: hol egyedüli cél az élvezet, öröm. Lord Tom Noddy, ezer istállójában, annyival jobban mulat, annyival vigabb tán, mint Arry a kakasülön? Ha tíz shillingbe kerülne egy üveg sör és a pezsgőt négy pence-ért mérnék, mit gondolsz, melyikre vágnánk? Ha valamennyi West End Club-nak tekepályája volna és billiárdot csak East End-ben szabadna játszani, melyik játékot választaná ön, Mylord? Berkeley-Square levegőjét szini annyival több boldogság-e, mint Seven-Dial-ban venni lélegzetet? Én Seven-Dial levegőjét pikánsnak találom; Berkeley-Square levegőjéből hiányzik az ilyesmi. Hát akkora a különbség lószőr és szalma között, ha fáradt vagy? A boldogság annyival nagyobb, ahánnyal több szobád van? Lady Ermintrude ajkai annyival édesebbek, mint Alley Sallyéi? Ugyan mi az élet sikere?

Gyászinduló, meghalt a drótbáb.

Rosszul indult a nap. Sétálni vitt magával engem; utközben elvesztett. Mennyivel jobb lett volna, ha a megszokott mód szerint megengedi, hogy én vigyem őt. Én sokkal alkalmasabb vezető vagyok: szerénytelenség nélkül állithatom. Idősebb vagyok nálánál; nem vagyok olyan izgékony. Nem állok meg beszélgetni mindenkivel, kivel találkozom; hogy aztán elfelejtsem, hogy hol vagyok. Kevesebb dolgokat viszek véghez, hogy szórakozzam: ritkán birkózok; sohse érzem azt, hogy macskákra volna kedvem vadászni; nincs különösebb örömöm benne, hogy gyermekeket ijesztgessenek. Nem gondolok másra, csak a sétára; meg hogy újra haza-kerüljek. Ha - mint mondtam - nem ő vinne engem magával, sokkal kevesebb baj volna. De erről sohse voltam képes meggyőzni őt.

Egyszer-kétszer már szem elől tévesztett; Sloane Square körül egészen elveszített. Ha elveszit; megáll; ugat értem. Ha legalább ott maradna, ahol ugatni kezdett; visszatalálnék hozzá. De még mielőtt odaérek, már egész más utcából ugat. Nem vagyok olyan fiatal, mint voltam és sokszor úgy vélem, erősebben egzciroztat, semmint jót tenne. Még láttam onnan, ahol álltam, a Kings Roadból. Szemmelláthatólag fel volt háborodva. Nagyon messzi voltam attól, hogy az ugatást megértsem, de el bírom képzelni mit mondott:

- Az ördög bujjék abba az emberbe; hol van már megint.

Megkérdez egy arramenő kutyát:

- Nem szagoltad a gazdámat itt valahol?

(Kutya persze nem beszél arról soha, hogy látott-, vagy lát-e valakit; szaglász a főérzéke. Amint domb tetejére ér, biztosan azt mondja a társának: „Innen pompás szag nyílik; mindig úgy érzem itt birnék ülni és szaglászni egész délután”, vagy, ha sétára hiv valakit, biztosan azt mondja: - Ugy szeretem a kanális melletti utat: te nem? Mindig van ott valami érdekes, ami megfogja az ember orrát.)

- Nem; nem éreztem semmi különöset egyiken se; - mond a másik kutya. - Miféle szagu ember?

- No olyan tojás- és piritott-szalonnaszagu; szappanszag körülötte.

- Ez nem olyasmi, ami megállítja az embert: ez a leírás ráillik mindenkire, így reggel felé. Hol voltál, mikor utoljára vele voltál?

Abban a percben vesz észre engem; örül, hogy megtalált; odajön, de haragszik rám, hogy elvesztettem.

- No hát itt van; - ugat; - nem láttál engem, mikor a saroknál befordultam? Ugyan maradj szorosabban mellettem. Az istenfáját a dolognak, az embernek, vagyis a kutyának fele ideje azon vész el, hogy folyton elvesztelek, meg újra feltalállak.

Ugylátszik ez a kis esemény rosszindulatuvá tette; tényleg olyan kedvibe volt, hogy akármibe belemegy. A Sloane Street elején kövér, katonának látszó ur sietett, hogy elérje a Chelsea-omnibuszt. - Hooo-rooo; William Smith usgye, utána. Ha az öreg gentleman nem veszi észre, akkor simán megy minden. Egy mészárosgyerek, ki épp utánuk igyekezett - a szeméből olvastam - rá akart csapni Smithre, amint az ut közepére torpant. Ez jót is tett volna; az öreg ur eléri az omnibuszt; a dolog véget ér. Sajnos azonban ez nyugalomba visszavonult hadfi lehetett, kit a köszvény kinez; folyton morog s csekély az értelme. Megáll, hogy a kutyát leszidja. Persze, épp ez volt, a mire Smith vágyott. Nem történik gyakran, hogy háboruba keveredik felnőtt emberrel. „Nem valami fényes elmék szegények” - gondolja - még csak nem is szoktak felelni. Jobb szeretem az olyant, aki mutat valamit a foga fehéréből.” Egész oda

volt az örömtől az ilyen sikeren. Áldozatát körül rohanta százszor; olyan köröket irt le, hogy az öreg egész belezavarodott; azt hitte, Merlinnek, a varázslónak titokzatos köreibe jutott. Az ernyőjét szedte elő az ezredes ur; védekezni próbált. Hívtam a kutyát; az ezredesnek tanácsot adtam (ezredesnek néztem; mentől jobban ordított, annál kevésbé értette őt meg az ember) csakhogy mindakettő tulizgult volt ahhoz, hogy megértsék, hogy mit mondok. Valamelyik rokonszenves omnibusz-kalauz áthajolt a kocsikorlátján s leadta a tanácsait:

- Fogja meg a farkát, sir; - ajánlotta; - sohse féljen tőle; fogja csak meg bátran a farkát!

Egyik tejesember azonban Smith-t akarta bátorítani; odakiált utközben a kutyára:

- No derék állat; szedd le a lábáról!

Egy gyerek, akinek az öreg ur körbenforgó ernyője majdnem a szemét verte ki, sirásba fogott. A dadája megmondta az öregnek, hogy futóbolond - olyan megjegyzés, ami megkapott a helyzethez mért helyessége által. Az öreg ráriposztzott, hogy tolókoksit a járdán ugyse szabad járatni; aztán énutánam kezdett tudakozódni. Kezdték megállni körös-körül az emberek; rendőr tünt fel valahol.

Nem volt helyes dolog; nem kellett volna történnie; nem is mentegetem magam; de ezen a ponton kísértésbe estem, hogy otthagyjam William Smith-t. Ő szereti az utcai harcot; én nem. Ez vérmérséklet dolga. Azt is észrevettem, hogy benne megvan az a helyes ösztön, hogy mikor kell elmenekülni a krízisből; megvan rá a képesség is, hogy aszerint cselekedjék; amint ösztöne sugja; titokzatosan feltűnik aztán negyedkilométernyire másutt; a kifejezése békés; mondhatnám, szórakozott; szemelláthatóan más kutya, jobb kutya.

Megvigasztaltam magam a gondolattal, hogy ugyse lehetnék segítségére praktikus szempontból. Némi megkönnyebbüléssel tudomást vettem arról is, hogy szerencsére a nyakörv sincs rajta, amelyiken rajt van a nevem és a címem. Átillantam a Vauxhall omnibus másik oldalára, kerültem a feltűnést s Lowndes Square-en keresztül utat csináltam magamnak hazáig.

Öt perccel azután, hogy leültem az uzsonnához, felszakítja az ebédlőajtót; besétál. Ez a rendes „belépési forma” nála. Valamelyik előbbi létezési állapotában alighanem végrehajtó volt.

Annyira meg látszott elégedve lenni sajátmagával, hogy azt kezdtem hinni, sikerült neki keresztülvinni a tejesember tanácsát; az biztos, hogy az ezredes nem láttam azóta. Tán a rosszkedve elmúlt; a mogorvasága megnagyobbodott. Mielőtt a kutya megérkezett volna, O'Shannon-nak egy darab kutyalepényt adtam volt. O'Shannon megsértődik: nem kell neki kutyalepény. Ha vesevelőt nem kaphat, akkor semmibe köll neki. Földhözvágta a lepényt. Smith; az sem eszik lepényt soha. Itt-ott adok egy darabot neki; rögtön azon van, hogy elrejtse. Ravasz kutya; a jövőre gondol. Sohse tudhassa az ember, mi fog történni, - aszongya; tegyük föl, meghal a gazda; megbolondul, vagy bankrottot csinál. Akkor még talán ennek a lepénynek is örülni fogok; inkább ide teszem az ajtó mögé ni; de nem, oda mégse; ottan megtalálhatja valaki. Majd lyukat vágok a tennispályába; ottan eltemetem. Jó eszme; talán ott ki is hajt.” Egyszer rajtakaptam, amint a dolgozószobámban rejt el valamit; épp amögé az állvány mögé, amelyik a saját könyveimnek van szentelve. Nagyon megsértett vele; nagyon is kézzelfogható célzást láttam benne. Mert rendesen akárhová dugja, mindig megtalálja valaki. Megtaláljuk vánkosaink alatt; - a cipőnkben; nincs biztos hely előtte. Ezuttal azt mondta magában: „Becsületesemre! ez az egész sor itten, mind a gazdám könyve! Senki a világon nem akarja ezeket elvenni innen; legjobb, ha ide rejtem!” - Ha az emberrel a saját kutyája bánik így, még rosszabbul esik.

Másképp állt a dolog O'Shannon lepényével. Legjobb üzlet a becsületesesség; de sokkal mulatságosabb az ellenkezője. Földhözvágta: aztán mohón nyelni kezdte; azt vélte az ember, egy hét óta nem evett.

Isteneknek való látvány volt azonban méltatlankodása, mikor Smith jelent meg a színen. Megvan benne fajtájának jó természete; ha Smith szépen elkéri tőle a lepényt, akkor jószívvvel odaadja; csak a sértés - a dolgok immoralitása örjítette meg O'Shannont.

Egy pillanatra egész elkábult.

- Ejnye azt a mindenségit. - Hát ezt láttad? - kérdi tőlem a szemével. Ugrik egyet és kiragadja a lepényt Smith állkapcsából. „Te fegyelmetlen fekete szász tolvaj; - dörög O'Shannon; - hogy mered te elvenni a lepényem?

- Hát te nyomorult ir fattyu, - dühöng Smith; - honnan tudtam én azt, hogy ez a te lepényed? Talán minden, ami a földön van, a tied? Tán azt hiszed, én is a tied vagyok, mert a földön vagyok? Nem is hiszem, hogy a te lepényed, te hosszufülű, orrtalan trottyos; add rögtön vissza.

- Nem vagyok kíváncsi a kimagyarázkodásodra, te félfarku tolvaj, laposfülű ivadék; - felel O'Shannon. - Gyere ide és vedd el, ha azt hiszed, hogy elég nagy kutya vagy hozzá.

Azt hitte, hogy elég nagy. Feleakkora pedig, mint O'Shannon; de ilyen tekintetek nála nem jönnek számításba. Neki az az elve; hogyha egy kutyát tulnagynak találsz ahhoz, hogy teljes egészében megküzdj véle, vedd egy darabját és küzdj avval. Rendesen borzasztóan elverik, de a mi megmarad belőle, kivétel nélkül mindig abban az illúzióban ringatja magát, hogy ő volt a győztes. Ha megdöglik, biztosan azt mondja magában, mikor összeszedi magát a sirban örök pihenőre: „No; hát legalább hizelgek magamnak avval, hogy egy kis rendet csináltam ebben a régi, rohadt világban. Engem legalább békén hagynak ezentul.”

Ez alkalommal én emeltem kezet a küzdők ellen. Itt-ott szükségessé válik, hogy Mr. Smithnek emlékezetébe hozzam, miszerint az embernek - ki a kutyának hü, hasznos barátja - megvannak a maga jogai. Ugy véltem, most ennek itt az ideje. Dohogva a divánra vetette magát. Valahogy így hallott: „Bár föl se keltem volna máma reggel. Engem úgy se ért meg senki.”

Csakhogy a világon semmi se józanítja ki tartósan. Félórával később agyon akarta verni a szomszéd macskát. Sohse jön meg az esze; már három hónap óta öli egyre azt a macskát. Hogy ilyenkor másnap az orra mért a rendes nagyságának a kétszerese; hogy a rákövetkező héten minden tárgyat mért lát a fejének az egyik oldalával, azt nem bírja megérteni; úgy vélem, időbeli elváltozásokat vél okul.

A délutánt befejezte olyasmivel, mit valószínűleg döntő, kielégítő sikernek számított. Dorothea egy ifju hölgyet hívott meg aznap délután teára. Kacagást hallok; közel voltam a gyermekszobához, benéztem, hogy min mulatnak. Smith egy babát kinzott. Sohse láttam még megkinzottabb arcu babát. A feje lógott; a fűrészpör a padlóra hullott belőle. De a gyerekek oda voltak a gyönyörüségtől; különösen Dorothea extázisban ugrált.

- Kié a baba? - kérdem.

- Éváé; - felel Dorothea kacagás közepette.

- Óh dehogy; - felel Éva, édes elégedettség hangján; - az én babám itt van. - Tényleg; ült rajta; előhuzta; meleg, de egész. - Ez Dorry babája!

Dorothea arcán az átmenet a boldog örömragyogástól a legkomorabb szomorúságig drámai volt. Még maga Smith is, ki megszokta a viharokat, egész oda volt a rászakadó roham nagyságától.

Dorothea szomorúsága tovább tartott, semmint hittem volna. Másik babát ígértem. De úgy látszik, másik nem kellett neki; ez az egyetlen baba volt, amit egész életében szeretni fog; ennek a helyét más baba be nem tölti soha; soha baba nem lesz az neki, ami ez volt. Olyan nevetséges ez az apró népség; mintha az nem volna mindegy, hogy ezt a babát szereted, vagy amazt, mikor úgy hasonlít valamennyi! Valamennyinek göndör a haja, rózsaszínű az orcája;

nagy, kinyiló, becsukódó szeme, kis, piros szája; két kicsi keze. Mégis ez a bolondos gyerek nép! csak egyet szeret, egyet akar; másokra rá se néz. Ugy vettem észre, a legjobb, ha az ember nem vitatkozik velük, hanem rokonszenvezik érzelmükkel. Később - de nem olyan igen hamar - másik babát mutathatsz be nekik. Eleinte nem törődnek vele, de később érdeklődést mutatnak iránta. Persze azért nem felejteti el velük az első babát, - soha Lowther Arcadiában született baba ahhoz még nem volt hasonló - de mégis... Sok hét mulik el, míg teljesen elfelejtik az első szerelmet.

Dollyt eltemettük a jegenyefa alá. Egyik furulyázó barátom is lejött, hogy segítségünkre legyen. Forró tavaszi napsugárban temettük el; az árnyékos ligetben madarak daloltak a fejünk fölött életről, szerelemről. A fő-gyászborult hölgy igazi könnyeket hullatott, mintha az egész világon nem az volna a babák sorsa előbb-utóbb, hogy darabokra törjenek. Kis, törekeny dolgok; egy órára szánvák csak, hogy öltöztessék, csókolják őket. Aztán szintelenül, lerongyolódva kerülnek valami sarokba a gyerekszobában. Szegény kis babák! Vajjon komolyan veszik-e magukat; hisz egyik se ismeri a csavart, mely fűrészporos keblében működik. Hisz óramű az csak; egyik se látja a drótot, min táncoltatják. Szegény kis drótbábuk! vajjon csevegnek-e egymással, mikor kioltják a lámpást a paprikajancsi színházban?

A hősnő te voltál, kicsiny testvér-baba. Ott éltél a fehérremeszelt falusi házban; kinn csupa orgonavirág, rózsá, - talán belül kicsit nyomott a levegő. Milyen csinos voltál mindig egyszerű, tiszta ruhácskádban. Minő jó voltál! Milyen méltósággal viselted a szegénységed. Milyen türelmes voltál sok megpróbáltatásod közepette! Sohse volt egy gonosz gondolatod se; bosszút nem kívántál soha, ugye, kis baba? Sohse voltak percek, mikor szivesebben játszottad volna a gonosz asszony szerepét; - olyan szobában szeretnél volna lakni, mibe sok ajtó nyílik, prémeckebe, ékszerekbe öltözve, lábaidnál ezer udvarló hever? Azok a hosszú, téli esték - a házimunka be van fejezve - a piszkos edényt lemostad, a padlót felsikáltad; a drága gyerek ott alszik a sarokban - az egy shilling tizenegy penny-s lámpa méla világát a horgolt asztalterítőre sugározza. Durva varrásod fölött görnyesztesz - Dickre vársz, a hősré! - tudod, legalább is sejtéd, hogy hol van! - Igen kedvesem; emlékszem azokra a szép beszédekre - idegrázó szavakkal ecsetelted, tapsolt rajt' a karzatbeli közönség - hogy mit tartasz felőle és az olyan nőkről, amilyen az. Mikor ég felé emelt kézzel jelentetted ki, hogy boldogabb vagy a padlásszobácskákban, hol csontig dolgozod a kezéd, mint ő ragyogó szalonjában. Ugy emlékszem, „ragyogó szalon”-t említettél. Akit a bűn ékített föl, butorozott olyan szépre. De rólad beszélünk kis babatestvér, nem a gyönyörű beszédeidről, mit a karzatközönség is úgy helyeselt. Szived legtítkosabb zugában nem irigyelted őt? Mielőtt a gyertyát eloltottad, sohse álltál meg egy pillanatra a törött tükör előtt? Nem gondoltad el, hogy te magad is egész jól festenél párisi szűkreszabott öltözékben; hogy a gyémántok milyen szépen ragyognának sima, fehér bőrödön? Amint a ködön, sáron keresztül hazabandukoltál sokszor, a varrasmunkádat cipelve, nem éreztél keserűt a torkodban, ha arra gondoltál, amivel az erényt fizetik? Ott robogott el melletted az a „bizonyos”; és sárral fecskendett be a kocsija. Ahogy otthon egyedül hajolsz a csésze gyöngye teád fölé, sohse éreztél kisértést, hogy pezsgős-vacsorákat szeretnél? hogy szereted a vigságot, a hódolatot? Ó Istenem, könnyű olyanoknak, akiknek voltak már szép, boldog napjaik is. Azok esténként könnyen előkészítik a kis irkát, füzetet, mibe majd fáradt kicsiny ujjak ákombákomot rajzolnak; mik fölött fáradt kis agyak játéokra vágynak. A gyönyörű szólamok olyan vak, üres beszédnek hallatszanak, ha rosszkedvűek vagyunk, nem igaz? Hisz te is fiatal, csinos voltál: hát a darab szerzőjének nem jutott eszébe, hogy te is éhezted, szomjuhozod az élet javait? Azt hitte, hogy telivér, husz év körüli lánynak gyönyörűség volt traktátumokat olvasgatni elő, összeroppant öregasszonyok előtt? Mért éppen övé mind a szerelem, mind a kacaj? Milyen szerencse, hogy a Gonosz, a Kárhozat-báró nem nyitotta rád olyankor a házacska ajtaját, mi, kedvesem? Mindig olyankor jött, mikor erős voltál, mikor érezted, hogy vissza bírod utasítani; meg bírod

vetni a kísértéseit. Jó volna, ha a Gonosz mindig ilyenkor környékezne meg bennünket; akkor talán valamennyien hősök és hősnők lennénk.

- Hja; színjátszás volt csak; vége már. Ti, meg én, fáradt kis babák, itt fekszünk egymás oldala mellett; várjuk a legközelebbi szerepet; visszapillantunk, kacaghatunk. Hol van az a csuf, gonosz baba, amelyik olyan felfordulást csinált a szinpadon? Ahá; itt van, Madame, Mindjárt gondoltam, hogy nem lehet nagyon messze; hisz valamennyiünket idehántak ebbe a sarokba. De hogy megváltozott; a piros festék lekopott mind; aranyhajad összezsavarodott. Nem csoda; nehéz szerepet kellett játszania. Mennyire kifárasztotta a fény, csillogás! S még a reménységet is megtagadták öntől. A nehezen áhitott békesség hiába jött volna; érezte, hogy nincs ereje ahoz, hogy élvezze. Akár a tündérmese megboszorkányozott lánya, tudta, hogy mindig gyorsabban, gyorsabban kell táncolnia, habár a tagjai bénák; bár hamuszínre válják arca. Szürkülhet a haj; mind csak tovább; mindaddig, míg eljön a megváltó Halál; egyetlen fohásza az volt, hogy bár jönne, mielőtt a tánca nevetségessé válik. - Igy volt-e, Madame?

Akár a nancy-i rózsák illata, mely ott imbolyog a forró utcákon, olyan lehetett előtted a szerelem fojtó légköre, baba. Milyen monoton dallam volt füleidben a szenvedély hangja; hol ifju, hol öreg dalolta; hol ordították, hol vinnyogták, hol üvöltöttek - de mindig ugyanaz az ütem. Emlékszel, mikor először hallottad? Ugy érezted, a menyország reggeli himnusza. Aztán úgy vélekedtél, hogy a pokol talp alá való muzsikája; valami gonosz szellem huzza az ördögtől bérbevett egész föld területen.

Csuf fajzatnak tarhattál bennünket, Faustina baba, akárcsak valami Old Bailey-beli ügyvéd. Csak egyik oldalunkról ismertél. Fordított világban éltél, hol virág, levél rejtve maradt; a te napod csak a gyökeret világította. Azt képzelted, a féregrágt a gyökér, ág-bog a növény; minden szép dolog tettetésnek tünt előtted. Lovagiasság, szerelem, becsület! hogy kacagtál a hazug szavakon! Te ismerted az igazságot - ahogy te képzelted; úgy ám; a fél-igazságot. Disznók voltunk, míg a te varázslatod tartott. Circe leánya, s te - nem ismerve szigeted titkát - az hitted, az az igazi alakunk.

Nem csoda, baba, ha viaszra vált arcodon haragos vigyor ül. A hősnő nemrég lépett föl a karzat-közönség tetszészivaja között, míg téged ott hagynak meghalni az utcán! ó; jól emlékszel rá; de a telt ház elfelejtette már azokat az előbbi jeleneteket; a gonosz nagyvárosnak ilyen a közönsége. Hol a többi; a család jóbarátja; a széllébélelt világfi? A darab Deus ex machinája; ki olyan jó volt mindenkinek, kit úgy szeretett mindenki. - Hej! te is szeretted valamikor - de ez a prologusban volt még benn. Magában a tulajdonképeni darabban belőle tisztességes ember lett. (Hogy gyűlölted azt a szót, hisz ez mindent jelentett, amire hiába vágytál!) Előtte a prologus elmúlt, elfeledett időpont marad; emlék, mi szint át életének. Neked az volt a darab „Első jelenet”-e; abból formálódott a többi jeleneted valamennyi. Az ő bűneit elfelejtette a közönség; a tieiden magasratárja karját a borzalomtól. Nem csoda, ha ott a vigyor viaszos ajkadon.

Ne törődj vele, bábu; ostoba volt a közönség. Talán majd eztán jobb szerepet játszol; majd tapsolni fognak, ahelyett, hogy füttyentenének. Ugy vélem, a modern komédia-játszás áldozata voltál. Valami régi világbeli dráma hősnőjének kellett volna lenned. Jellemerő, bátorság, önfeledtség, lelkesülés; mind a te erényed volt; csak a szerep volt rossz. Viselhetted volna Judith, Boadicea, vagy Jeanne d'Arc köpenyét, ha ilyen darabok a te idődben divatosak. Tán, ha a te idődben játszanak, nekik is meg kellett volna elégedniük olyan szereppel, mint a tiéd. A gyöngeszívű hősnőt nem bírták volna eljátszani; pedig mi egyebet csinálhattak volna a modern drámában? Oroszországi Katalin! ha valamelyik pincér lányának születik a második császárság alatt, vajjon megkapja-e a „Nagy” előnevet? Hát Magdolna? ha ahelyett, hogy akkortájt lakása Róma valamelyik mellékutcajában lett volna és nem Jeruzsálemben, vajjon emlitenék-e a nevét templomainkban?

Ládd, baba; rád is szükség volt a játékban. Nem játszhatunk valamennyien hősöket, hősnőket. Kell, hogy gonosz népség is előforduljon, másképp nem volna érdekes a darab. Gondold csak el; olyan darab, amelyikben valamennyi asszony erényes, valamennyi férfi becsületes! Becsukhatnánk a boltot; a világ olyan unalmas volna, mint valami osztrigatermelő-ágy. Nélkületek, gonosz népség, nem volna jó népség. Hogy ismernők, tudnók a hősnő erényeit, hacsak szembe nem helyezzük a te erénytelenségeddel? Hova lenne sok szép beszéde, ha ti nem volnátok, kik hallgatják. Hol a hős ereje, hacsak nem abban, hogy ellentáll a ti kisértésteknek? Ha te, meg a Gonosz Bátor egymás közt fel nem osztjátok a birtokát; hamisan be nem vádoljátok, egész a darab végéig lusta, hőshöz nem méltó, tökéletlen létet élne végig. Ti szegénnyé tettétek; általatok birja most megkeresni a saját kenyerét. Kitünő dolog az neki; alkalmat adott rá, hogy az igazi férfit játszhassa. A mi pedig a te viselkedésed illeti a prológusban, ugyan mi értéke lenne akkor annak a szép jelenetnek a harmadik felvonás végén, mely könnyre, kacajra indítja a hallgatóságot? Te és cinkos társad, a gonosz bator; tettétek lehetővé a darabot. Honnan tudná a karzat, a földszint, hogy mekkorák a hősök erényei, hacsak nem az érzett felháborodáson, mi a ti gonosz tetteitek szemléletéből fakadt? Sajnálkozás, rokonszenv, izgalom; mindre szükség van a játékban; éppugy, mint rád. Hálátlanság volt a közönségtől, hogy kifütyült.

Hát Mr. Merryman - vig pajtás; a festett vigyor lemállott sápadt ajkadról; ha jól emlékszem, te se voltál a szerepeddel megalégedve. Jobb szeretted volna, hogy könnyekig hatod meg a közönséget, ahelyett, hogy megneveltetted. Becsvágy volt? Szegény, fáradt emberek! Hisz annyi mindenféle történik az életükben, mi miatt sirniok kell; nem jó sport, ha kicsit megneveltetjük őket? Emlékszel arra az öreg asszonyra a földszint első sorában? Hogy kacagott, mikor leültél a szilvágombócra! Azt hittem, ugy kell majd kivinni. Hallom, amint a kísérlőjéhez beszél, ahogy hazafelé indulnak: - Azóta se nevettem, kedvesem; - jó, öreg könnyek ülnek a szemében még most is a kacagástól - hogy szegény Sally meghalt. - Hát ez egymagában nem elég, hogy eljártsszad a régi trükköt, mit utálsz? Istenem; mindennapi közhely valamennyi élced, mi nevetésre bir bennünket, - de hát nem csupa régi dolog, nem közhely-e, min mégis annyit sirunk? Nem egy kaptafára huzták-e valamennyi darabot a világ kezdete óta, hogy megnyitottuk a bódét? A cselszövény nem régidivatu; nem ócska-e a nagy jelenet? Hős, gonosz, cinikus - nem ugyanazok maradtak-e a szerepek? A szerelmes-kettősök ujak-e? Hát a haláloság-jelenetek? azokat nem tartjátok közhelyeknek? Gyűlölség, kegyetlenség, igaztalanság - új a hangjuk a rivaldán? Mit akartok, emberek? Darabot akartok, melyben új legyen a cselszövény, olyan jellemek álljanak előttem, amilyeneket nem ismertek még. Talán elkészül az is számotokra, ha ti elkészültök újfajta könnyel, újfajta kacajjal.

Mr. Merryman; vig cimbor; te voltál az igazi bölcs. Te megmentettél bennünket attól, hogy elfelejtsük a valóságot, mikor az események kicsit erősekké váltak. Hogy kacagtunk bohóságodon, mikor a hősnek felettél, ahogy szomorú sorsát panaszolván, az Eget ostromolja, hogy meddig tölje még balszerencsét? - Nohát soká már nem kell várakoznia; - felelted; - már majdnem kilenc óra; a darab pedig tizkor befejeződik. - Jóslásodhoz hiven, a függöny csakugyan legördült a jelzett időre; a hős minden baja a múlté lett. Megmutattad a lárva mögötti igazságot. Mikor a kitünő lord Kongbong biborban és hermelinben, a csodáló tömeg moraja közepette el akarta foglalni a helyét: kihuztad a széket alóla; püff; ott feküdt már a földön. A ruhája fölrepült; a sisakja lefordult. Nem félemlített már meg bennünket. Majomkodó méltósága cserbenhagyta; ostobaszemü, kopasz emberke áll előttünk; már nem imponál. A bolond az egyedüli igaz bölcs ember.

A tiéd volt a legjobb szerep, Merryman, vig pajtás, csak tudtad volna te, meg a hallgatóság. De te látványosabb szerepről álmódoztál, hol szeretsz, küzdesz. Hallottalak elégszer, mikor nem tudtad, hogy a közeledben vagyok; karddal a kezében üvöltöttél a tükörszobában. A bolondsipkát elvetted és kopott biborba öltöztél; te voltál a hős a darabban; te vitted véghez a lovagias tetteket; te szavaltad a nemes szavakat. Szeretném tudni, milyen

lenne a darab, ha valamennyien magunk írók meg a szerepünket. Nem volna benn bohóc; dalos szobalány. Valamennyien főszerepeket játszanának a szinpad közepén; a reflektor csakis bennünket világítana be. Nem igaz?

Micsoda nagyszerű szerepek azok, amiket magunknak írunk magunkban, kis öltözőnkben. Mi mindig bátrak, nemesek vagyunk - gonoszak néha, de ha úgy is, nagylelkűen, magasröptű módon; soha aljas, kicsinyes utakon. Micsoda nagyszerű tetteket viszünk véghez, míg minket bámul, bennünket ünnepel a hallgatóság. Most katonák vagyunk, kik hadsereget vezetnek győzelemre; mit tesz az, ha meghalunk is a dicsőség mezején; egész ország sirat bennünket. Nem valami elfeledett párviadalban esünk el; nem valami „előőrs-összetűzés” közben adjuk vérünket, hogy a nevünket se említsék otthoni híradások. Vagy szenvedélyes szerelmesekké válunk; szerelmünkért országot veszítünk el - ez pedig ugyancsak más, mint válóperdarab kacajtkeltő hőse.

S mindig telt ház előtt játszunk. Nagyszerű beszédünk mind rokonszenvező fülre talál; derék tetteinket megjegyzik, megtapsolják. A valóságos alakításban annyira különbözik mindez! Hányszor játsszuk el szerepünket üres padok előtt; ha pedig valamelyes közönség van jelen; nem értenek meg bennünket; nevetnek a drámai részeken. Ha meg mindenkép kitűnő az alkalom, akkor üres a királyi páholy - - az, amelyben neki kellene ülnie.

Szegény kis babák; milyen komolyan vesszük magunkat; nem tudjuk, hogy óramű csak a csavar, mi keblünket mozgatja; nem látjuk a drótot, melyen táncolunk. Szegény kis drótbábok; vajjon együtt haladunk-e akkor is, ha a bódé lámpásait eloltogatják?

Olyan kis viaszbábok vagyunk, mikben sziv dobog. - Ólomkatonák, melyekben lélek él. Annyi bábuk Királya: vajjon játszol-e csak velünk? Csak óramű bennünk az a valami, mely dobog, fáj? Csak azért huzzátál föl bennünket, hogy magunktól megálljunk? Felhuzol holnap bennünket megint, vagy itt hagysz berozsdásodni? Óramű-e csak, mely beszéltet, megremegtet? Hol sirunk, hol nevetünk; hol táncolunk; kicsiny karjainkkal átöleljük egymást; kicsiny ajkaink csókolnak, aztán istenhozzádot mondanak. Küzdünk, szenvedünk, iparkodunk. Hol arany a célunk, hol babér. Óhajnak, becsvágynak nevezzük: csak drót az, min bennünket táncoltatsz? Eldobod az óraművet, vagy újra használod, ó Mester?

Homályosulnak a bódé lámpásai. Eltörték a csavarok, mik nyitvatartották a szemünket. Elszakadt a drót, mely egyenesre rángatott; tehetetlen csomóba esünk össze a szinpadon. Ó; sok-sok babatestvér, kikkel egymás oldalán adtuk szerepeinket, hol vagytok? Mért olyan sötét, olyan csendes itt körül minden? Mért tesznek ebbe a fekete skatulyába? Halld csak! - kis bábjáték-zenekar - milyen messziről hallatszík a hangja! ezt játssza:

